

Analele
Dobrogei

VOL. 2 1928

Analele Dobrogei

Revista Societății Culturale Dobrogene

Director: C. BRĂTESCU

Secretar: I. GEORGESCU

SUMARUL :

- Regina Maria a României: Cum am ajuns la Tenha-Juvah.
- O. Tafrali: Dionysopolis.
- Gr. Sălceanu: Fierbăa as' noapte marea; Farul; Cântec de marină; Pescărușii; La cramă; Cu 'ncetinelii de plantă ce se urcă; După furtună; Stânca; Melancolie; În orice val.
- G. Brătescu: Tulcea, schiță urbanistică.
- Eug. Ciurli: În astă seară; Hlamida iernii-pururi albă.
- L. I. Bacalbașa: Ce este și ce-ar trebui să fie Coasta-de-Argint.
- G. Nedioglu: Mănăstirea Cilicului.
- M. Pricopie: Pașa din Trebizonda; Moartea lui Saabit; Dreptatea Dumnezeească; Cerșetorul; Prost să fii, noroc să ai; Darul împăratului; Răzbunarea calului; Proștii; Dor de casă; Știri din patrie.
- G. Duma: ~~Mă reîntorc la tine.~~
- D. Stoicescu: Învățătorii Dobrogeni și Magnum Aetimologicum; Traduceri din elegiile lui P. Ovidius Naso.
- V. Mihăilescu: Regiunea Techinghiolului.
- C. Blum: Cauzele relegării poetului roman P. Ovidius Naso la Tomis.
- I. G. Mocanu: Un profesor de la Tulcea: Gh. Săcășanu.
- Al. Alecu: Istoricul seminarului musulman din Megidia.
- I. Conea: Hector de Béarn, un călător francez prin Dobrogea în 1828.
- P. Kozak: Călătoriile păsărilor.
- V. Cotovu: Portul Constanța după 50 ani de stăpânire românească.
- H. Sarafidi: Istoricul medico-farmaceutic al orașului Constanța.
- A. Lascarov-Moldovanu: Prin Dobrogea.
- I. C. Băcilă: Stampe și hărți privitoare la trecutul Dobrogei.
- St. Bezdechi: Din elegiile lui P. Ovidius Naso.
- Rozmarin: Minunea mea necunoscută; Versurilor mele.
- Al. Gherghel: Triolete; Sonet.
- N. Timiraș: Iubire; Vasul zdrobit; Visul pierdut; Ninge...; Mama.
- V. Stoienescu-Dunăre: Canalul navigabil de la Cernavoda la Constanța între Dunăre și Mare.
- Brutus-Cotovu: Dobrogea în preajma războiului pentru neatărnare.
- Dumitrescu-Frăsin: Fericirea.
- G. Coatu: Inceputurile școlii române din comuna Cerna jud. Tulcea.

Cernăuți 1928

Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”

Manuscrisele se trimit d-lui **C. Brătescu**, *profesor universitar, Cernăuți*.

Redacția nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniunile emise de autorii articolelor publicate.

PT 62

INV. 365

CUM AM AJUNS LA TENHA-JUVAH

Balcic !

Coasta de Argint...

Intr'adevăr e bine supranumită. Faleze de culoarea argintului cenușiu, peisagiu de vis, iar în depărtare marea, misterioasă, albastră ca piruzeaua, învelită de brumă sau sclipitoare, în veci neodihnită, oftând în veci... marea. Îți apare deodată, după o cale lungă prin câmpii searbede, fără de sfârșit. Totuși pământul acesta este roditor, cu tot aspectul lui monoton și fără nici o culoare. Fără pomi, fără semne de hotare decât câte un sat părăsit, din când în când o siluetă de om călare, la orizont, sau turme mari de oi pământii păzite de un păstor de culoarea lor și care, în sălbăticia naturei, aduce aminte de tablourile reprezentând Fiul rătăcitor mănând turma de porci...

Satele compuse din căsuțe de piatră necioplită stau strânse în grupuri mărunte împrejurul unui puț central, cu acoperișuri plane și pitorești în posomoreala lor, dar triste, măturate de vânt, singuratice și pierdute.

Și dintr'o dată, când te aștepti mai puțin, drumul se înfundă într'o vale adâncă, ce seamănă cu un gol gigantic tăiat în stâncile cenușii și albe, coborâș neașteptat și, în dreptul privirilor mirate, orizontul apare ca un miraj: întindere scânteietoare de culoare atât de ușoară, de aburită, că par'că n'ar fi realitate.

Pe drumul cocoșat de pietre, automobilul geme ca o ființă vie suferindă, alunecând tot mai jos. La stânga un abis profund făr'de verdeață, alb-cenușiu, pare a se fi rupt acumă într'o convulsie, iar departe, atârănând ca niște cuiburi de rândunele sub falezele de cretă, satul Tatar se pitește, bordeie joase de argilă acoperite de paie, surprinzător de primitive.

La dreapta, partea bulgărească a orașului, o mulțime de căsuțe de piatră cățarate de-alungul unui deal înalt și gol, cu poteci strâmte în scară, care-și fac drum nesfârșit printre zidu-

rile ce separă fie-ce proprietate. Iar peste tot, fântâni turcești cu apă de izvor limpede, la care vin măgari plini de demnitate mănânați de turci tot atât de demni, cu fesuri și turbane pe cap. Automobilul geme și ne zdruncină pe o stradă aproape tot așa de inegală ca drumul mare. Dar ce delicioase și ciudate case de lemn, ce grup de tătăroaice în șalvari de nuanțe șterse, albastru, galben, lila, venite să ia apă la fântâna în formă așa de delicată !

Căldările de cositor, tremurând pe cumpăna purtată pe umeri, lucesc ca argintul în lumina soarelui. Fiecare atitudine a lor este un moment pictural, par vesele, fără griji, surâd cu dinții albi ca și cum timpul n'ar exista.

Altele înalte, drepte ca niște statui, punându-și mâna pavază din pricina reverberațiunii, privesc jos în stradă pe cei cari trec.

Indărătul puțului, rezemată de un zid înalt și misterios din dosul căruia un smochin își strecoară sfios ramurile, stă nemișcată o turcoaică în caftan negru, ținându-și cearceaful peste bărbie și gură. Și ea privește în stradă și te întrebi, văzând-o, cum îi va fi fața de sub voal.

Ce plin de farmec este totul ! Ce armonioasă silueta minaretului, profilată pe mare, albă ca zăpada pe albastrul apei, coloană mândră înălțându-se spre cer !

Și acele prăvălitoare caraghioase, cu mărfurile atârinate afară sau răspândite chiar pe jos !

Când trecem, Turcii salută cu gesturi solemne : mâna dusă la inimă, la buze, la frunte.

Nimeni nu pare să aibă ceva de făcut, soarele binecuvântează această liniștită toropeală și, dincolo de străzi lenevoase, marea lucește ca un covor minunat țesut din lumină.

* * *

Fusesem la Balcic odată, înainte de război, în grabă și păstrasem o amintire imprecisă. Il descoperii din nou în Octombrie 1924, în tovărășia fiului meu Nicolae.

Făceam Dobrogea în automobil — călătorie de descoperiri — după cum făcusem alte drumuri împreună, când era băiat mic la Iași și mă plimba în mașina lui, Bébé Peugeot, peste colinele Iașilor.

Râzând, îmi spusese : „Ca să-ți găsești drumul pe câmpiile Dobrogei trebuie să întrebuițezi compasul, ca pe mare“.

După multe peripeții în toamna aceia uscată, sosirăm și la Balci.

Cu toate că zilele se scurtau, era cald ca'n toiul verii, soarele aurind totul. Doi prieteni — pictori, entuziaști admiratori ai Balciului, ne arătară fiecare colț pitoresc și, fără să ținem seamă de căldură, praf și pietrele colțuroase ale drumurilor, am urcat și coborât dintr'un cartier într'altul, admirând băile turcești, aruncând priviri în colibețe tătărești, vizitând câte-va gospodării de seamă ale turcilor, gustând dulceață de trandafiri într'o casă bulgărească.

Nicolae și cu mine eram din ce în ce mai încântați și mulțumirea noastră nu cunoscuse margine când începurăm să ne cătărăm pe coasta mării, unde o serie de căsuțe de piatră păreau să păzească viile ce coborau aproape până pe plajă.

Uitând de oboseală ne grăbeam, atrași de un loc care-mi părea de departe o oază verde, care se rostogolea până'n mare. Aci coasta era tăiată de o adâncitură strâmtă, pe fundul căreia o cascadă vorbărească se prelungea în valuri spumoase de râu. Sălcii și plopilor crescuseră în grupuri umbroase pe deasupra acestei ape, iar de-a-valma niște mori vechi turcești, ne mai pomenit de atrăgătoare, se cătărau pe coastă.

Late, joase, cu acoperișurile trecând peste ziduri și făcute din țigla cilindrică, caracteristică acestei regiuni, cu roțile lor uriașe, schimbând în fum alb apa ce se rostogolea zgomotos în ele, n'ar putea fi închipuită construcție mai pitorească.

Dincolo de mori, deasupra unui dărăpănat zid de piatră, un fel de terasă pe care creștea vița de vie ; la câțiva pași mai departe, o a doua terasă mai strâmbă și mai scurtă, în capătul căreia se înalță un gigantic plop, aplecat peste apă, irezistibil atras — par'că — de cântecul mării.

Rămăsei împietrită.

Acest colț era fermecător ! Și avusei senzația stranie de a-l fi căutat toată viața și de a-l fi găsit în sfârșit.

Un loc de vis, păzit de acest bătrân, bătrân copac.

Mă așezai la umbra lui și mă uitai și eu în apă, cum probabil privea și el mai bine de un secol.

Tăcui mult timp. Farmecul acelei frumuseți pătrundea din ce în ce mai adânc în inima mea.

Apoi întorcându-mă către Nicolae spusei: Oh! Nicky, locul

ăsta trebuie să fie al Meu! Simt că m'am întors la ceva care mi-a aparținut întotdeauna.

Și într'adevăr, acest loc de vis deveni al meu.

Pe el am construit o casă albă, modestă, cu acoperișul plat, în armonie cu atmosfera orientală dimprejur. Și am numit-o „Tenha-Juvah“, ceia ce înseamnă pe turcește: „Cuibul singuratec“.

Una peste alta, am construit grădini mici, în terasă, fiecare purtând numele unei ființe iubite: Mircea, Ferdinand, Carol, Elisabeta, Mignon, Nicolae, Ileana, Sandro, Mihai, Petru-Dușan, Helena, George; fiecare din grădinițele acestea pietruite, sunt pline de flori, grădini de amintiri, în care am semănat dragoste, visuri, nădejdi și chiar lacrimi...

Aici vin când sunt obosită, ca să mă înprospătez cu vlagă, când viața mi se pare grea...

Poarta mea este întotdeauna deschisă ca brațe pentru bună venire.

Aici toți oaspeții căutători de frumusețe sunt primiți bucuroși.

Iar deasupra fântânei de apă rece, care curge sub terasa cea mai mare; au fost săpate aceste vorbe:

Pentru cei obosiți, odihnă
Pentru cei însetați, apă
Pace celor cu inima grea
Nădejde celor în preajma vieții.

ooooo
ooooo

DIONYSOPOLIS ¹⁾

A) La ville actuelle : Baltchic

Baltchic est le principal port de la Dobroudja méridionale, unie à la Roumanie en 1913.

Le voyage jusqu' à cette localité, importante tant pour le commerce que pour l'histoire, la géographie et l'archéologie, se fait dans des conditions passablement difficiles.

On parvient à la ville voisine de Bazardzic par le chemin de fer, qui traverse presque toute la steppe de la Dobroudja. La continuation du voyage jusqu'à Baltchic se fait en voiture.

La route est bonne. Cependant, au temps de notre mission, elle était dangereuse à cause des bandes de comitadjis bulgares. A droite et à gauche de la chaussée, sont parsemées d'assez nombreuses tombes de gendarmes roumains, morts à leur devoir. Grâce à leur sacrifice, au dévouement de leurs camarades, l'on voyage aujourd'hui dans cette région en toute sécurité.

Après avoir traversé un bois, lugubre par les souvenirs qu'il évoque, la chaussée s'incline vers la mer, tout près de Baltchic.

Les maisons, simples et modestes, de cette ville apparaissent bientôt au tournant d'une colline, haute de 215 mètres.

Les environs de Baltchic, du côté de la terre, n'ont rien de pittoresque. Une plaine, quelque peu ondulée, s'étend à perte de vue. A droite et à gauche, s'élèvent des habitations sur les collines de *loess* dénudées, dont la plus grande se trouve à droite et descend vers la mer par une pente abrupte. C'est sur une terrasse aux pieds de cette colline, que les Bulgares avaient construit une école secondaire élémentaire, leur „progymnase“, aujourd'hui en ruines.

Les maisons de Baltchic s'étagent sur trois terrasses, successives et superposées. Sur la première, se trouvent, entre autres, la mairie, l'école et l'église grecques, une mosquée et le parc municipal; sur la seconde, l'église roumaine „La Trinité (Sfânta Troiță)“, la vieille mosquée „Soulak-Djami“, les ruines du gymnase

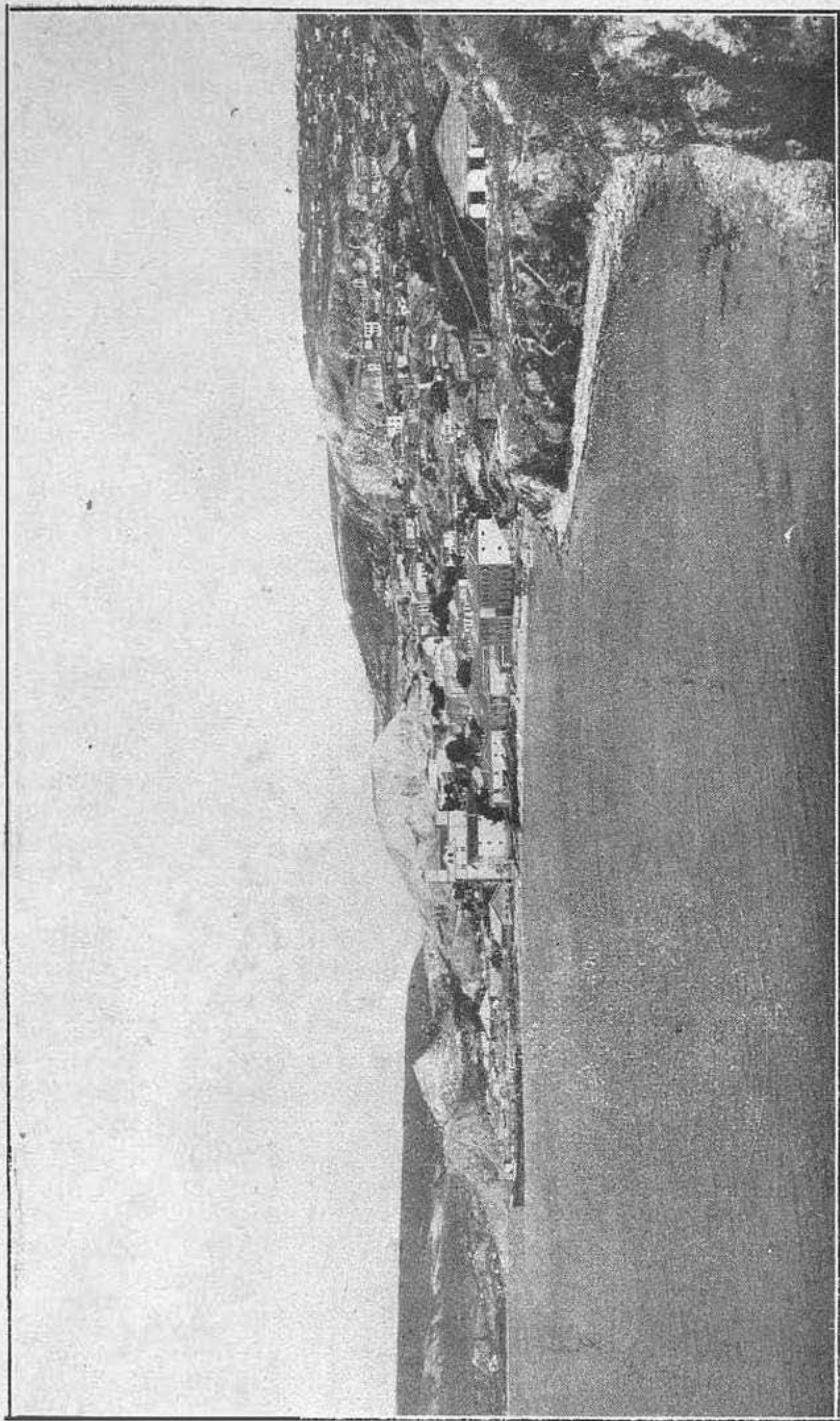
¹⁾ Fragment d'une étude sur cette cité.

bulgare, ainsi que les principales maisons de la ville ; sur la troisième et sur les pentes des collines voisines du nord et de l'est, sont construites d'autres maisons, généralement des plus humbles et des plus misérables, qui composent le quartier tatar et tzigane.

L'aspect de tous ces bâtiments ne manque pas d'intérêt surtout pour les artistes. Mais Baltchic présente une plus belle vue du côté de la mer, surtout dans la direction du cap d'Ecréné. Les lignes sinueuses de son golfe, les hauteurs environnantes donnant aux maisons de la ville l'apparence de miniatures, la côte qui s'étend vers le nord se terminant avec le cap de Kali-Acra, perdu dans la brume du lointain, visible pourtant parfois lorsque le ciel est très clair, forment une vue d'ensemble des plus pittoresques et qui a inspiré plus d'un poète et d'un artiste. Parmi les nombreux dessins et tableaux que l'on connaisse, nul n'égale en beauté et en réalisme l'estampe, publiée par Jules Laurens dans son album, *Voyage en Turquie et en Perse*.

Baltchic est habitée aujourd'hui par une population très mélangée. Les Gagaouzes chrétiens et les Musulmans, Turcs et Tatars, en forment la majorité ; viennent après les Bulgares, les Grecs et les Roumains. Leurs principales occupations sont l'agriculture, l'élevage des bestiaux et le commerce. Les industries manquent à peu près complètement et, chose curieuse, il n'y a pas de pêcheurs. Le port, très endommagé par la dernière guerre surtout, gagnerait en importance, si une ligne de chemin de fer venait le relier à Bazardzic. Quant à l'opinion de certains, qu'il pourrait devenir une station climatique de tout premier ordre, une Nice roumaine, elle est quelque peu exagérée. Plusieurs raisons s'y opposent. Baltchic est une ville très ouverte aux vents du large de la mer. Pendant l'hiver, ils soufflent continuellement et violemment ; pendant l'été, la chaleur est accablante dans cette sorte de cuvette, où aucun zéphir ne vient rafraîchir les pauvres humains qui s'y seraient aventurés. Les collines chauves, d'une mauvaise terre jaune, ne se prêteraient vraisemblablement pas à un embellissement de verdure. Seule, la partie méridionale de la ville, au delà de la hauteur de 108 mètres, près des cimetières et du cours d'eau qui meut quelques moulins, est susceptible d'être embellie par des villas et des jardins. Mais ce qui manque surtout à Baltchic, c'est une bonne plage. Le port est comblé de sable et très peu profond. D'énormes et nombreux galets remplissent les bords de la mer et rendent impossible le plaisir des bains. Pour trouver une bonne plage, l'on doit aller la chercher plus au sud, à quelques kilomètres du port, au bas du village d'Ecréné.

Baltchic deviendra un jour un port intéressant, voire important ; mais la plage d'Ecréné, lorsqu'elle sera aménagée, attirera plus de visiteurs, désireux de prendre des bains de mer et d'admirer un site pittoresque.

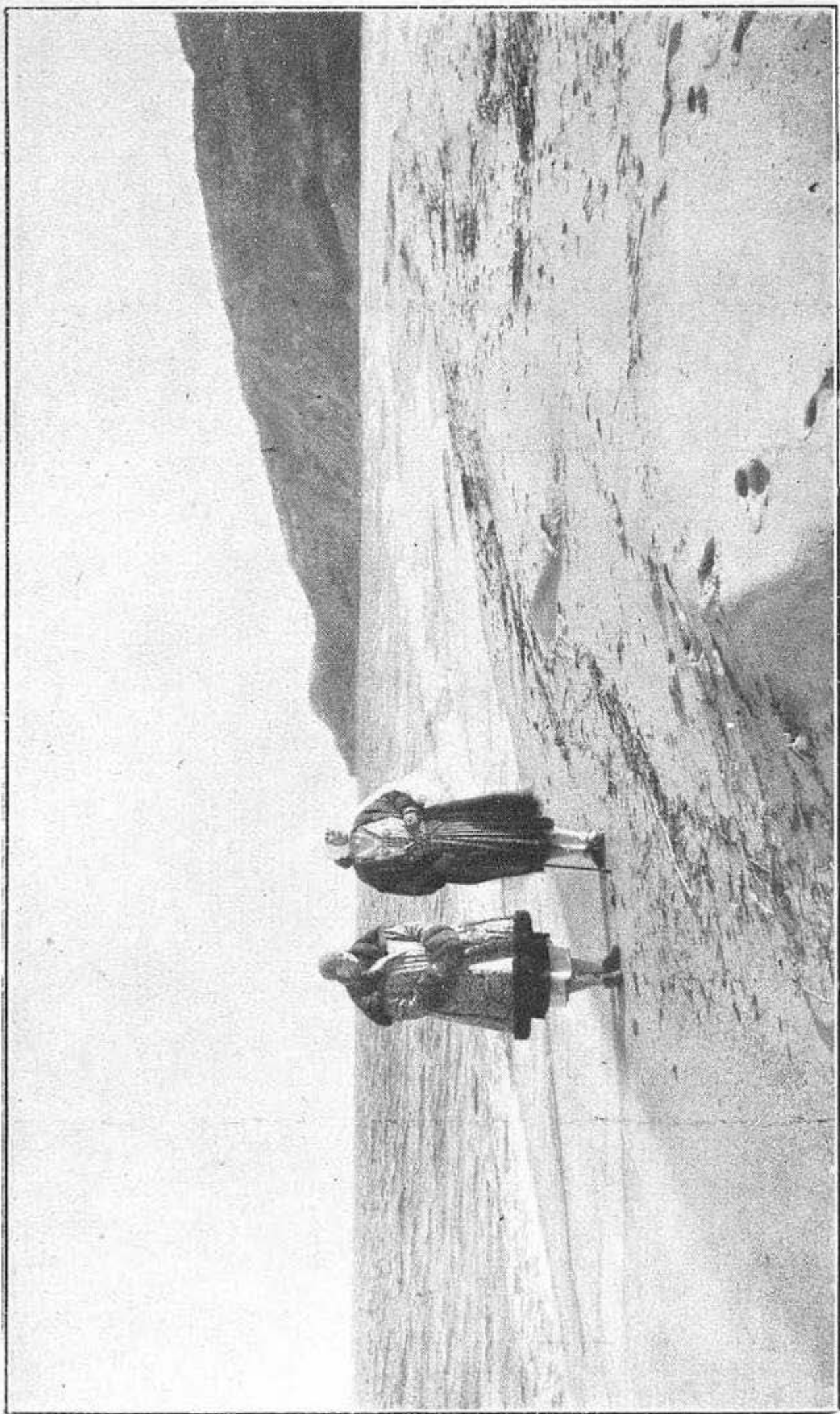
Oraşul Balçic.

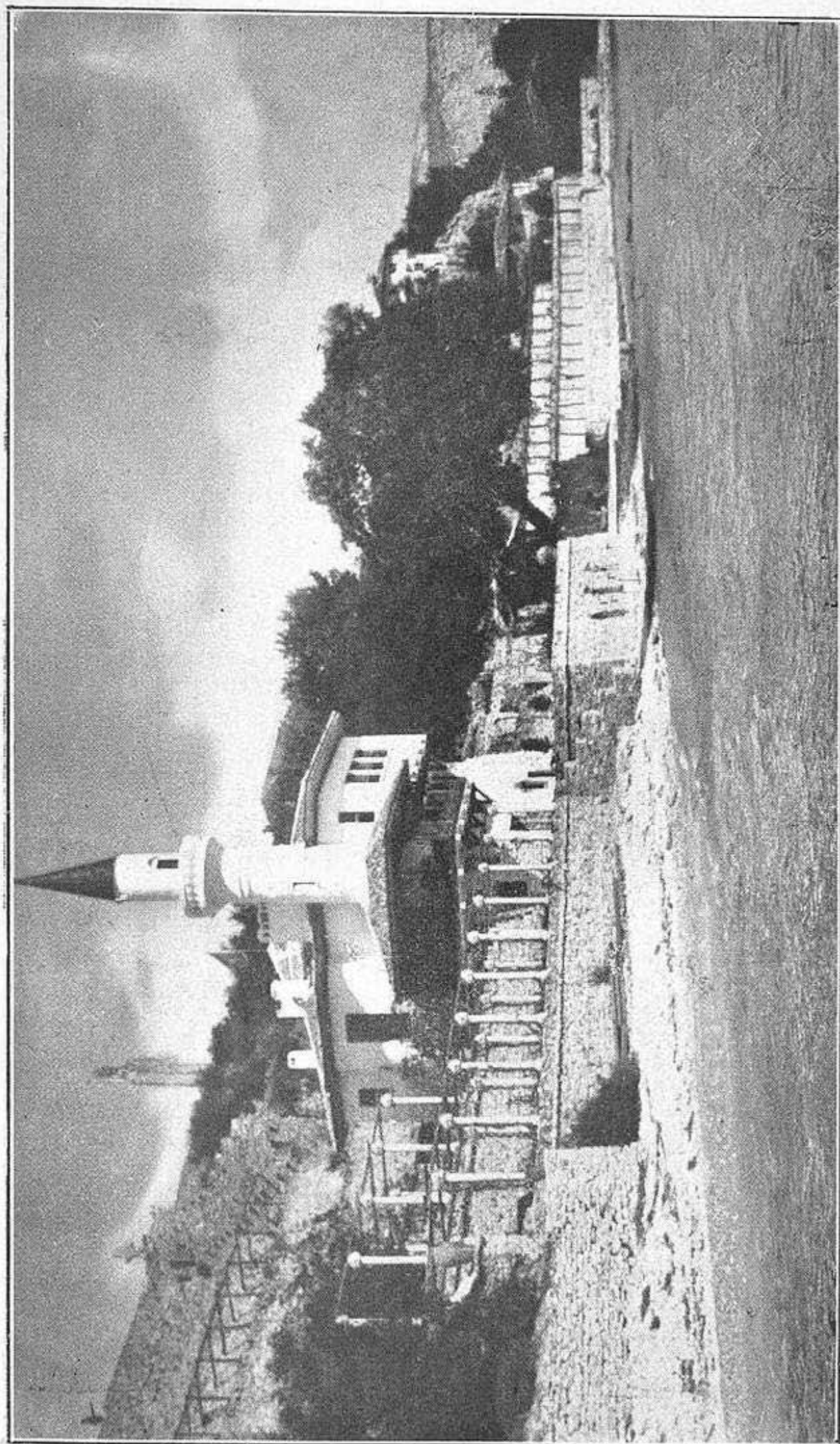
Capul Caliacra cu farul Sf. Nicolae. — M. S. Regina Maria și A. S. R. Principesa Ileana.

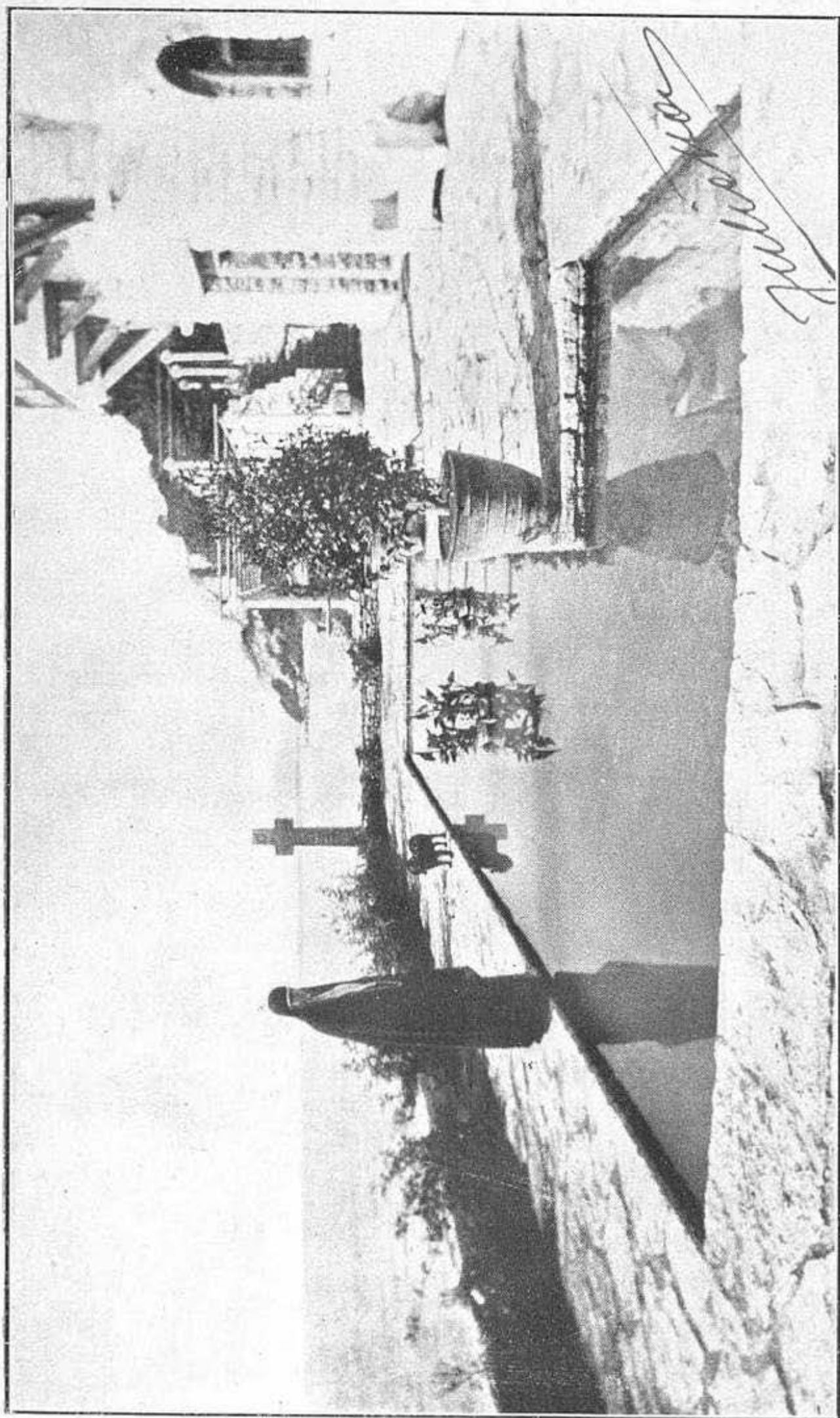
Capul Callacra. — A. S. R. Principesa Ileana.

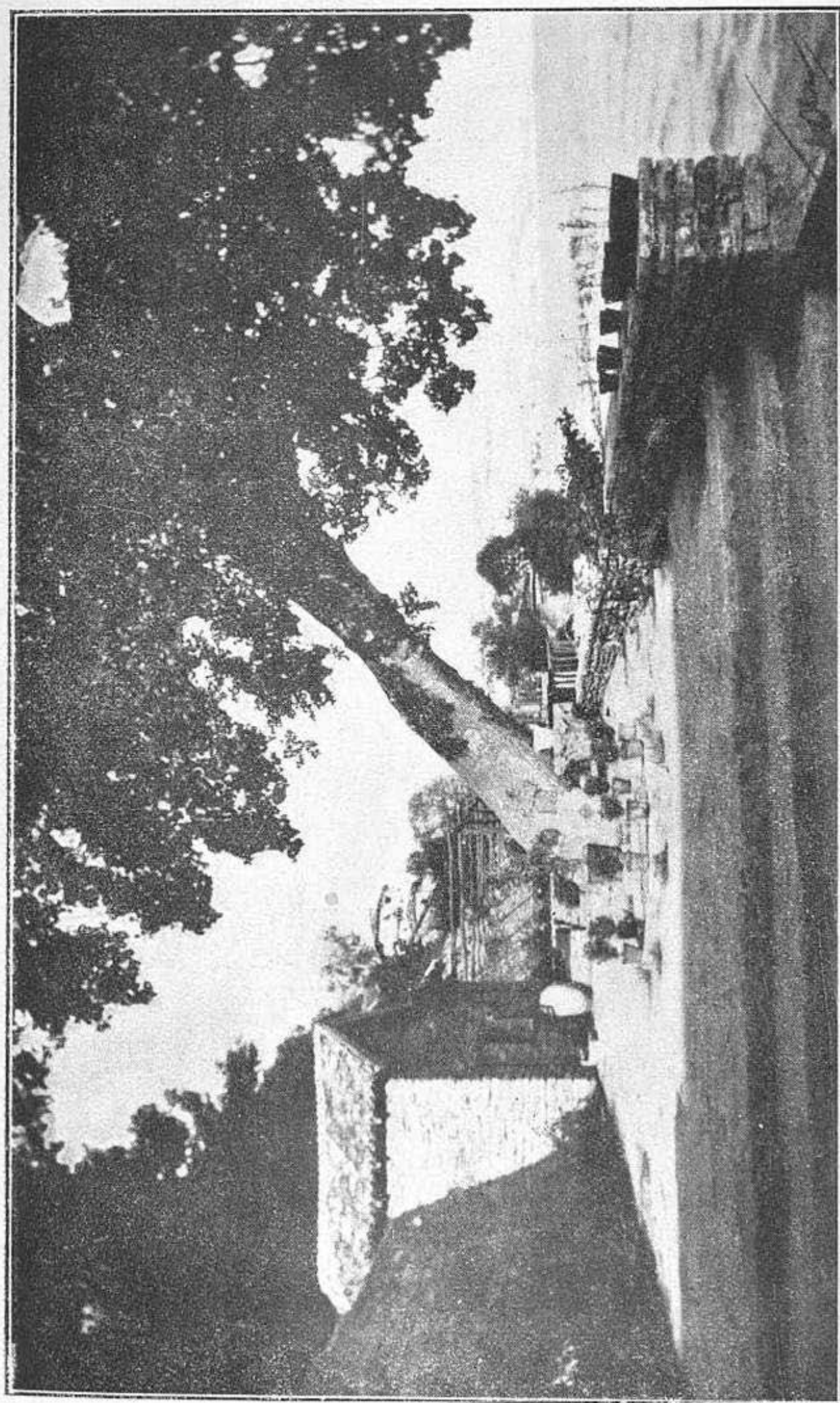
Plaja de la Ecrene. — M. S. Regina și A. S. R. Principesa Ileana.

Tenha-Juvah — Cuibul Singuratesc.

Tenha-Juvah — Cuibul Singuratec, — M. S. Regina Maria.

O terasă la Tenha-Juvah.

bitants de Callatis, au temps de l'expédition de Lysimaque, en 313. Ils vinrent en masse les aider contre les Macédoniens ¹⁾.

Lysimaque dut combattre contre ces redoutables ennemis. Il réussit à déterminer les Thraces à se retirer, et écrasa les Scythes dans une bataille rangée, leur tua un grand nombre d'hommes et chassa les fuyards au delà des frontières de Callatis ²⁾, qui tomba en son pouvoir. Mais Antigone envoya contre lui sa flotte et s'allia à Seuthes, roi des Thraces. La situation de Lysimaque devint alors quelque peu précaire. Le général de Cassandre, *Pleistarchos*, vint à Odessos pour examiner le moyen de faire passer ses troupes d'Asie à Héraclée au secours de Lysimaque ³⁾.

Bientôt intervint une entente générale entre Cassandre, Ptolémée, Antigone et Lysimaque. On reconnut à ce dernier la possession de la Thrace et de la Petite Scythie ⁴⁾. Dionysopolis et les autres cités maritimes grecques durent reconnaître sa souveraineté.

La domination macédonienne ne dura pas longtemps. Vers l'an 292, Lysimaque était encore maître de la Petite Scythie, lors de son expédition malheureuse contre le roi de Gètes, Dromichaitès ⁵⁾. Peu à peu, les provinces septentrionales se détachèrent insensiblement de l'Etat macédonien, qui dut se contenter de frontières moins étendues.

Les villes grecques du littoral de la Mer Noire reprirent leur liberté, leurs relations et leurs alliances avec les tribus voisines, maîtresses des terres de l'intérieur.

Aux alentours d'Istros, de Tomis, de Callatis et de Dionysopolis, jusqu'au fleuve Zyrras (aujourd'hui Batova), habitaient les Thraces Crobyzes, ainsi qu'une population sauvage vivant dans les cavernes, que Strabon appelle Troglodytes ⁶⁾. Leurs terres devaient être assez souvent envahies et dévastées par d'autres tribus habitant la Thrace jusqu'aux monts Haemos, tels que les Korailles, les Maides, les Danthélètes, les Besses, qui n'ont laissé, dans l'histoire qu'une triste renommée de brigands ⁷⁾.

Au IIIe siècle a. J. Chr., Dionysopolis était alliée à quatre autres cités maritimes du même littoral : Istros, Tomis, Callatis,

¹⁾ *Ibidem*.

²⁾ *Ibidem*.

³⁾ Diodore de Sicile, XX, 112, 2. Cf. Niese, *Geschichte der Griechischen und Makedonischen Staaten*, I, 367, n. 3, et V. Pärvan, *Gerusia din Callatis*, 1920, p. 3.

⁴⁾ Dion Cassius, Ol. 117, 2, p. 117—118.

⁵⁾ Diodore de Sicile, l. c.; Niese, l. c.

⁶⁾ Strabon, VII, 5, 12, p. 264. Cf. *De Istro sive Danubio flumine*, dans *l'Excerpta geographica*, appendix de Dionysii Byzantii, *De Bospori Navigatione*, éd. C. Wescher, p. 121. Şcorpil estime que les „tumuli“, parsemés dans la Petite Scythie sont leur oeuvre.

⁷⁾ Strabon, l. c.

Odessos. Elles composaient ensemble la *Pentapolis* du Pont-Euxin ¹⁾. Une sixième cité, Marcianopolis, s'étant jointe à elles, la *Pentapolis* se transforma, au IIe siècle a. J. Chr., en une *Hexapolis* ²⁾.

Cette confédération se désagrégea à la suite d'un conflit entre Callatis, la plus importante de ces cités, et Tomis, alliée de Byzance. Callatis alliée à Istros dans la guerre qui s'ensuivit, n'ayant pas triomphé, Tomis recouvra sa liberté. La *Pentapolis* se trouva du fait abolie. Dionysopolis devint à son tour une simple dépendance d'Odessos.

En l'an 200 a. J. Chr., elle était indépendante et frappait ses premières monnaies ; mais elle n'avait qu'une importance secondaire ³⁾.

Au premier siècle a. J. Chr., deux forces se trouvaient en présence sur le Bas-Danube : les Romains et les Géro-Daces.

Les Romains, après la conquête définitive de la Macédoine, en 146, avançaient lentement vers le nord. Ils furent obligés souvent de faire la guerre aux populations presque sauvages et très guerrières de la Thrace et de la Mésie, ainsi qu'aux Scythes, aux Gètes et aux Daces.

Devant le péril romain, les villes grecques du littoral de la Petite Scythie se coalisèrent et passèrent du côté du Mithridate. Dionysopolis paraît n'avoir pas fait partie de cette alliance, car on n'a trouvé jusqu'à présent aucune monnaie avec la tête de Mithridate ou de son fils ayant au revers Athéna Nicephoros et les initiales de la ville, comme c'est le cas des autres cités ⁴⁾. Pourtant il se pourrait que Dionysopolis eût été réduite à cette époque à une simple bourgade, à un *emporium* sans aucune importance.

Entre 75 et 72 avant notre ère, les armées romaines commandées par S. Scribonius Cuno, avancèrent en Thrace, se dirigeant sur le Danube. Peu après, M. Licinius Lucullus conquiert le littoral de la mer Noire. A cette occasion, il enleva au temple d'Apollon, qui s'élevait sur une île en face d'Apollonie du Pont, une statue colossale du dieu, oeuvre du fameux sculpteur Kalamis, et la transporta au capitol de Rome ⁵⁾.

On voit là les procédés politiques des Romains, ce qui n'était pas pour leur attirer la sympathie des habitants. Du reste, la do-

¹⁾ Voir, entre autres, l'inscription n. 2056 dans la C. I. G. et n. 658 dans Cagnat, *Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes*, III, p. 218.

²⁾ Voir l'inscription n. 632 dans Cagnat, *o. c.*, p. 21. Cf. Th. Mommsen, *Histoire Romaine*, t. X, p. 74 et suiv. ; Weiss, dans les *Jahreshefte des Oesterr. archaeol. Instituts*. Beibl., col. 149 et suiv. ; Pick, *op. cit.*, p. 70—71.

³⁾ Pick, *op. cit.*, p. 127 ; cf. Moisil, *op. cit.*, p. 27.

⁴⁾ C. Moisil, *o. c.*, p. 27.

⁵⁾ Strabon, VII, 6, 1, p. 264.

mination romaine était loin d'être solide à l'intérieur du pays, ce qui fut prouvé par l'écrasement d'une armée romaine en 59 avant J. Chr. Les troupes romaines étaient commandées par le proconsul de la Macédoine, Caius Antonius Hybrida, oncle du triumvir Marc Antoine et collègue au consulat de M. Tullius Cicero¹⁾. Elles passèrent avec leur chef l'hiver à Dionysopolis ou aux environs, ainsi que nous l'apprend une inscription trouvée à Baltchic²⁾; elles s'avancèrent ensuite dans la Petite Scythie jusqu'à Istros, sur le littoral du Pont-Euxin. Tout près de là, Caius Antonius Hybrida fut attaqué par les Bastarnes et autres barbares, qui détruisirent ses légions.

La Petite Scythie et les cités maritimes grecques retrouvèrent ainsi une liberté relative.

Cet événement profita surtout à l'état géto-dace, qui étendit sans difficultés sa domination au delà du Danube, jusqu'aux monts Haemos.

C'est à cette époque-là que Dionysopolis envoya un de ses citoyens de marque, grand prêtre de plusieurs temples et divinités, nommé Akornion, en ambassade au roi des Daces, Buérebiste, devenu chef des tribus thraces, après une expédition heureuse en Mésie et en Thrace qui eut lieu vers l'an 50 a. J. Chr.³⁾.

Une très intéressante inscription, trouvée à Baltchic, nous fait connaître les services éminents rendus à sa patrie par Akornion⁴⁾.

Il semble qu'il connaissait déjà d'un premier voyage le père de Burébiste. Il l'avait visité dans la ville d'Argedaram, qui pourrait bien être Argidava. Muni d'une recommandation de celui-ci, il fit un nouveau voyage, non dépourvu de dangers, et se présenta à Burébiste, dont il gagna la bienveillance en faveur de Dionysopolis. Cette cité dut ainsi reconnaître la souveraineté du roi dace.

Buérebiste se servit, à son tour, de l'habileté d'Akornion dans ses relations diplomatiques avec les Romains. Ainsi l'envoya-t-il en ambassade à Cnejus Pompée, qui en l'an 48 se trouvait dans la ville d'Héraclée de Lyncestis, province macédonienne. Akornion s'acquitta bien de sa mission. Son intervention fut couronnée de succès. Il sut arranger à souhait les affaires de son souverain et ménager aussi les intérêts de sa propre patrie, Dionysopolis.

Pour tous ces services, ses compatriotes lui accordèrent la plus grande des récompenses : ils lui érigèrent en pleine agora

¹⁾ Tite-Live, *Periocha*, c. 103; Iulius Obsequens, *De Prodigis*; cf. Pauly-Wissowa, *Real Lexicon*, I, 2577 et suiv.

²⁾ Voir l'inscription n. 1 dans mon livre *La cité pontique de Dionysopolis*, p. 64—65.

³⁾ G. Seure, *Revue archéologique*, 1911, p. 431.

⁴⁾ Voir la même inscription mentionnée plus haut.

une statue de bronze et décidèrent de l'honorer chaque année, pendant les fêtes de Dionysos, avec une couronne d'or.

La puissance de l'Etat dace déclina bientôt, à son tour. Dans la seconde moitié du premier siècle a. J. Chr., les Romains prirent l'avantage sur les barbares en Mésie et dans la Petite Scythie.

En l'an 29 a. J. Chr., eut lieu l'expédition de M. Licinius Crassus contre les Daces, les Bastarnes et les Scythes¹⁾. Ce commandant, après avoir vaincu les Myssiens et leurs alliés, reçut les ambassadeurs des Bastarnes, qui lui demandèrent de ne pas avancer plus loin contre eux. Il n'en fit rien. Dans une bataille rangée, il réussit à les écraser. Un grand nombre de Bastarnes furent tués, entre autres leur roi, Deldone.

Cette victoire des Romains effraya les autres barbares. Rhôlès, roi gète, contracta une alliance avec Crassus. Les Bastarnes, battus une fois de plus, demandèrent grâce. Crassus leur imposa les conditions de paix qu'il avait désirées²⁾.

La domination romaine s'étendit alors sur toute la Petite Scythie³⁾.

A cette époque, les terres voisines de Dionysopolis se trouvaient entre les mains des Besses, „les plus brigands parmi les brigands“, comme les caractérise Strabon⁴⁾.

M. Licinius parcourut avec ses légions la Mésie jusqu'au littoral de la mer Noire. Dans la région de Dionysopolis, il n'eut pas à intervenir contre les Thraces Odryses qui vinrent sans armes se soumettre ; il les libéra du joug des Besses, qu'il chassa⁵⁾.

Cependant, le roi Rholès guerroyait contre Dapyx, un autre chef gète. M. Licinius Crassus aida son allié et obligea son adversaire à se réfugier dans un château fort, où il fut tué⁶⁾ : Les Romains capturèrent le frère du vaincu et portèrent leurs armes plus loin. Bientôt, tout le pays fut conquis. Dionysopolis du reconnaître, ainsi que les autres cités grecques, la domination de Rome.

Il semble que, depuis ces temps, la ville a vécu en paix sous la protection des Romains qui, entre autres privilèges, lui ont accordé celui de frapper des monnaies de bronze.

L'époque la plus florissante de son histoire fut sous l'empire, surtout sous les empereurs Commode et Gordien III. On a découvert un grand nombre de monnaies portant leurs effigies.

1) Dion Cassius, II, LI, p. 374.

2) *Ibid.*, p. 375—376.

3) L'archéologue Furtwaengler estime que le trophée bien connu de Tropaeum Trajani (Adam-Clissi en Dobroudja) n'aurait pas été érigé par Trajan, mais par M. Licinius Crassus, pour célébrer ses victoires contre les barbares. Trajan n'aurait fait que le restaurer.

4) Strabon, VII, 5, 12, p. 264.

5) Dion Cassius, II, LI, p. 376.

6) *Ibidem*, p. 377.

C'est également de cette époque que datent plusieurs inscriptions, mises au jour dans l'acropole de Dionysopolis ¹⁾. L'une d'elles parle de l'érection d'une statue en l'honneur de l'empereur Titus, par un prêtre qui en a supporté les frais. Une autre mentionne la même distinction, accordée à un haut dignitaire de la ville sous le règne des Antonins; une troisième contient le décret du demos dionysopolitain proclamant „bienfaiteur“ Titus Pomponius Proculus Vitrasius Pollio, qui fut consul pour la seconde fois en 176 après J. Chr.²⁾.

Au moyen âge, il est très rarement question de Dionysopolis.

Seul Cédrenus nous en donne une information passablement insignifiante. Sous le règne de Justinien, en 543, écrit-il, la mer déborda sur le littoral entre Odessos et Dionysopolis, probablement à la suite d'un tremblement de terre, et causa la mort d'un grand nombre d'habitants ³⁾.

Dans quelques textes byzantins et bulgares des XIIIe, XIVe et XVe siècles, est mentionnée non pas Dionysopolis, mais sa région. Ainsi, pour l'an 1346, est-il question d'un nommé Balica, maître du littoral de la Mer Noire au nord de Messembrie, peut-être jusqu'aux embouchures du Danube. Sa résidence était Carbona ou Carvouna ⁴⁾, qui correspondrait à Cavarna, ville voisine de Dionysopolis. Ce gouverneur envoya les deux frères, Dobrotici et Théodore, avec une troupe de mille cavaliers, aider Anne de Savoie, impératrice de Byzance, dans la lutte difficile qu'elle avait à soutenir contre ses adversaires ⁵⁾.

Dobrotici devint, après la mort de Balica, „despote“ de la région, et affermit sa situation par un mariage impérial.

Plusieurs documents latins parlent aussi de Dobrotici et de ses terres (*terra Dobrotici*), dont Dionysopolis faisait certainement partie.

Cependant, les Byzantins ont toujours considéré le littoral de la Mer Noire comme appartenant à leur basileus ⁶⁾. Par conséquent, Balica et Dobrotici ne furent en réalité que des gouver-

¹⁾ Voir les inscriptions 2, 3, 4 dans O. Tafrali, *La cité pontique de Dionysopolis*.

²⁾ *Ibidem*, n. 3. Cf. *Prosopographia Imperii romani*, II, n. 558, p. 78.

³⁾ Cédrenus, I, p. 657.

⁴⁾ Quand, en 1366, Varna fut enlevée à Dobrotici, successeur de Balica, ce personnage se refugia dans le château fort de Cali-Acra, ce qui permit à certains érudits de soutenir que cette forteresse devint la résidence du despote. (Minea, *Urmasii lui Vladislav I și politica orientală a Ungariei*, Buc. 1916, p. 26; cf. N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră*, I, Dobrotici, Buc. 1914, p. 2.

⁵⁾ Cantacuzène, t. III, p. 584.

⁶⁾ Cantacuzène, l. c.; Chalcocondyle, *De rebus turcicis*, l. VI, p. 326. Cf. N. Iorga, o. c., p. 1 et suiv.; Minea, l. c.

neurs byzantins, jouissant pourtant d'une certaine liberté d'action qui leur donna l'allure de chefs indépendants.

En 1352, „l'empereur de Zagora“, Alexandre, devint temporairement maître de Varna¹⁾ et probablement de toute la région environnante, peut-être aussi de Dionysopolis.

En 1444, Dionysopolis, Varna et les autres ports voisins acceptèrent avec allégresse les troupes de Vladislav Ier, roi de Hongrie et de Pologne. On sait la fin tragique de ce roi et de son armée expéditionnaire²⁾.

A partir de ce moment, il n'est plus question ni de la région, ni de Dionysopolis elle-même, si ce n'est que dans les cartes archaïsantes.

F) L'acropole de Dionysopolis

Monuments, tombeaux et oeuvres d'art.

Il ne reste presque pas de vestiges des bâtiments antiques de Dionysopolis. En revanche, on peut déterminer le tracé de l'enceinte de son acropole. Celle-ci occupe une grande partie de la terrasse de Baltchic, entre les cotes de 50 et 73 mètres.

En effet, j'ai pu découvrir quelques restes de l'enceinte. Il y a deux pans de murs plus importants du côté du ravin profond, qui se trouve à l'est de l'église roumaine „Sainte-Trinité“. D'autres traces de maçonnerie se voient plus loin, sous les maisons de la rue „Vasile Lupu“, ainsi qu'au sud de l'église roumaine, tout près de la rue „Mircea cel Bătrân“. Ces dernières sont vouées à une disparition prochaine.

Ces quatre points de repère sont suffisants pour nous donner des indications assez précises sur la direction des murs de l'enceinte. Elle suivait, à l'est, les bords du ravin mentionné, nommé „Kulak“. L'on est moins sûr quant à la ligne de l'enceinte du côté ouest et nord-ouest, car on n'y découvre la moindre trace de maçonnerie ancienne, que les habitants ont dû, de longue date très vraisemblablement, détruire et employer à la construction de leurs maisons. Cependant le tracé de l'acropole devait suivre ici aussi les bords des ravins qui le séparent de la colline nord-ouest de 78 mètres.

Dans la direction du gymnase bulgare, l'enceinte contournait la base de la colline de „loess“ de 108 mètres, aux pentes extrêmement rapides dans la direction de la mer et à l'ouest. Cette hauteur était pour l'acropole un abri sûr, très difficile à escalader.

On ne peut déterminer l'endroit où se trouvait l'agora. Était-ce

¹⁾ Liubici, *Listine*, II, p. 246—248, cité par Minea, *l. c.*

²⁾ Phrantzès, *Histoire*, p. 91; Philippus Callimachis, *De rebus Vladislao Polonorum atque Hungarorum rege gestis*, liber III, ed. Schwandtner, p. 135; cf. Minea, *l. c.*

à la place actuelle „Reine Marie“, où l'on a découvert un important tombeau romain? Était-ce au coin sud-est, où s'élèvent l'église roumaine et Soulak-Djami, où l'on a mis au jour beaucoup d'inscriptions? A ce sujet, on ne saurait rien affirmer.

Une conduite d'eau de source alimentant l'acropole suivait vraisemblablement la même direction et coulait au même endroit que la plus importante *tchesmé* actuelle de la ville.

On a découvert à Dionysopolis, notamment dans l'acropole, un certain nombre de monuments et d'objets d'art anciens: des morceaux de sculpture décorative¹⁾, des fragments de colonnes provenant d'édifices antiques²⁾; des pierres tombales avec inscriptions. On a trouvé aussi cinq statues sans têtes, dont l'une (haute de 0^m. 55) représente un Pan assis, jouant d'un instrument de musique à plusieurs tubes³⁾, et porte sur la plinthe quatre lignes d'une inscription grecque⁴⁾; une statuette d'Asklépios (haute de 0^m. 22) représentant le dieu égyptien Osiris, etc. L'on voit sur l'un des bas-reliefs de Dionysopolis les Dioscures; sur un autre Hermès, devant lequel se tient le *retiarius*, mentionné plus haut⁵⁾.

Toutes ces oeuvres sont d'époque romaine et sans valeur artistique⁶⁾.

Je suis persuadé que, si l'on faisait des fouilles dans l'acropole, surtout à l'endroit où se trouvent l'église roumaine et „Souлак-Djami“, ainsi que sur la place „Reine-Marie“ et dans les cours des maisons qui longent la côte est de cette place, l'on découvrirait d'autres vestiges, inscriptions et oeuvres d'art antiques.

O. Tafrali

Professeur à l'Université de Jassy

1) Un fragment de frise (0^m 68 × 0^m 40 × 0^m 50), ornée de palmettes, oeuvre de basse époque romaine, se trouve dans la cour d'un habitant, nommé Temelcou, sur la place „Reine-Marie“ (Cf Kalinka, *Antike Denkmäler in Bulgarien*, Wien, 1906, No. 12, p. 13). J'ai vu un morceau plus intéressant, d'un meilleur travail, appartenant à une époque plus ancienne, dans l'église grecque de Baltchic, où il sert de table d'autel. Cette pièce est inconnue à Kalinka et à Şcorpil.

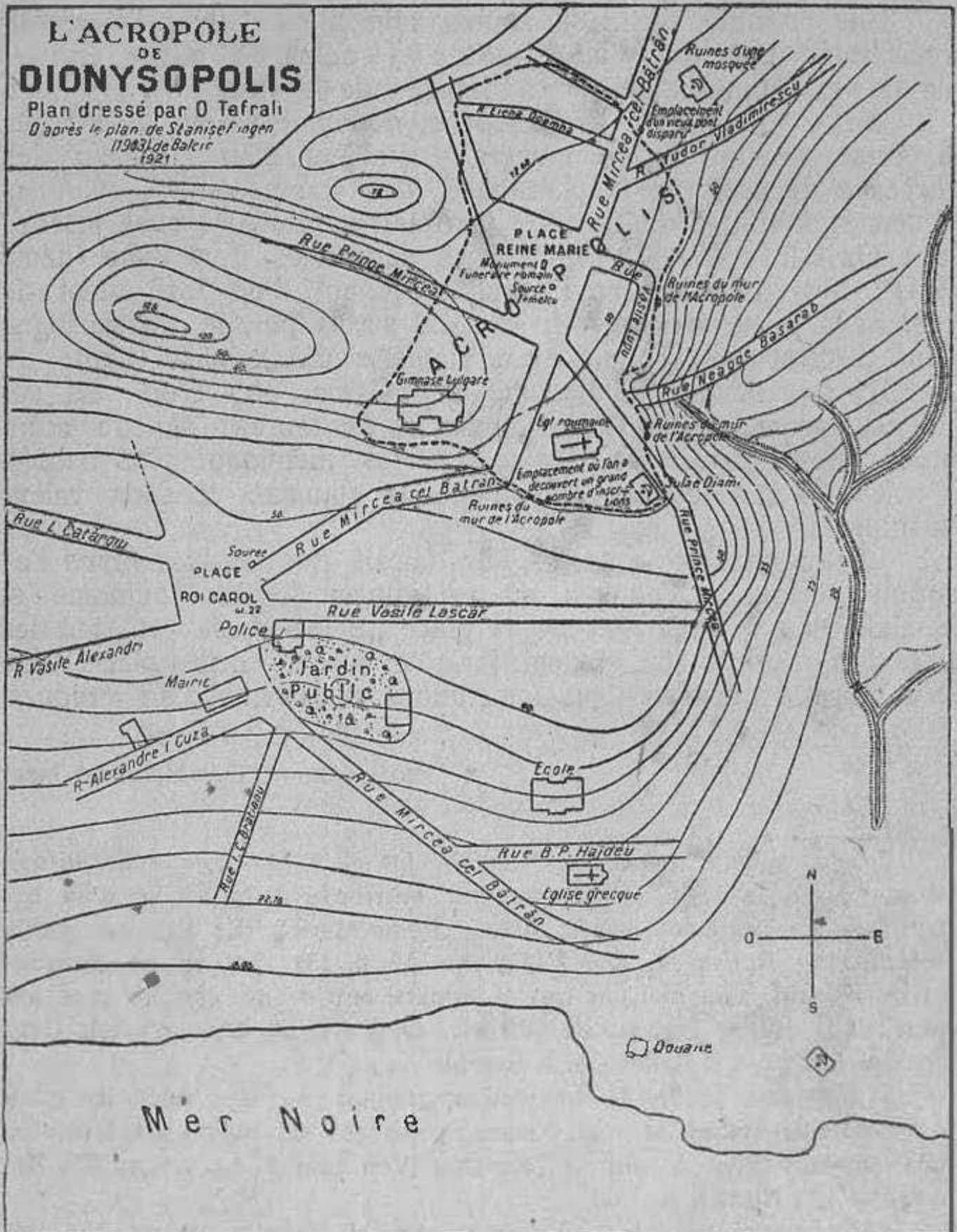
2) Kalinka et Şcorpil se trompent en prenant pour des autels les quelques colonnes rondes et très basses, marquées de signes de lapicides, qu'ils ont vues dans la cour de Temelcou (Voir Şcorpil, *op. cit.*, p. 50; Kalinka, *op. cit.*, No. 23, p. 194).

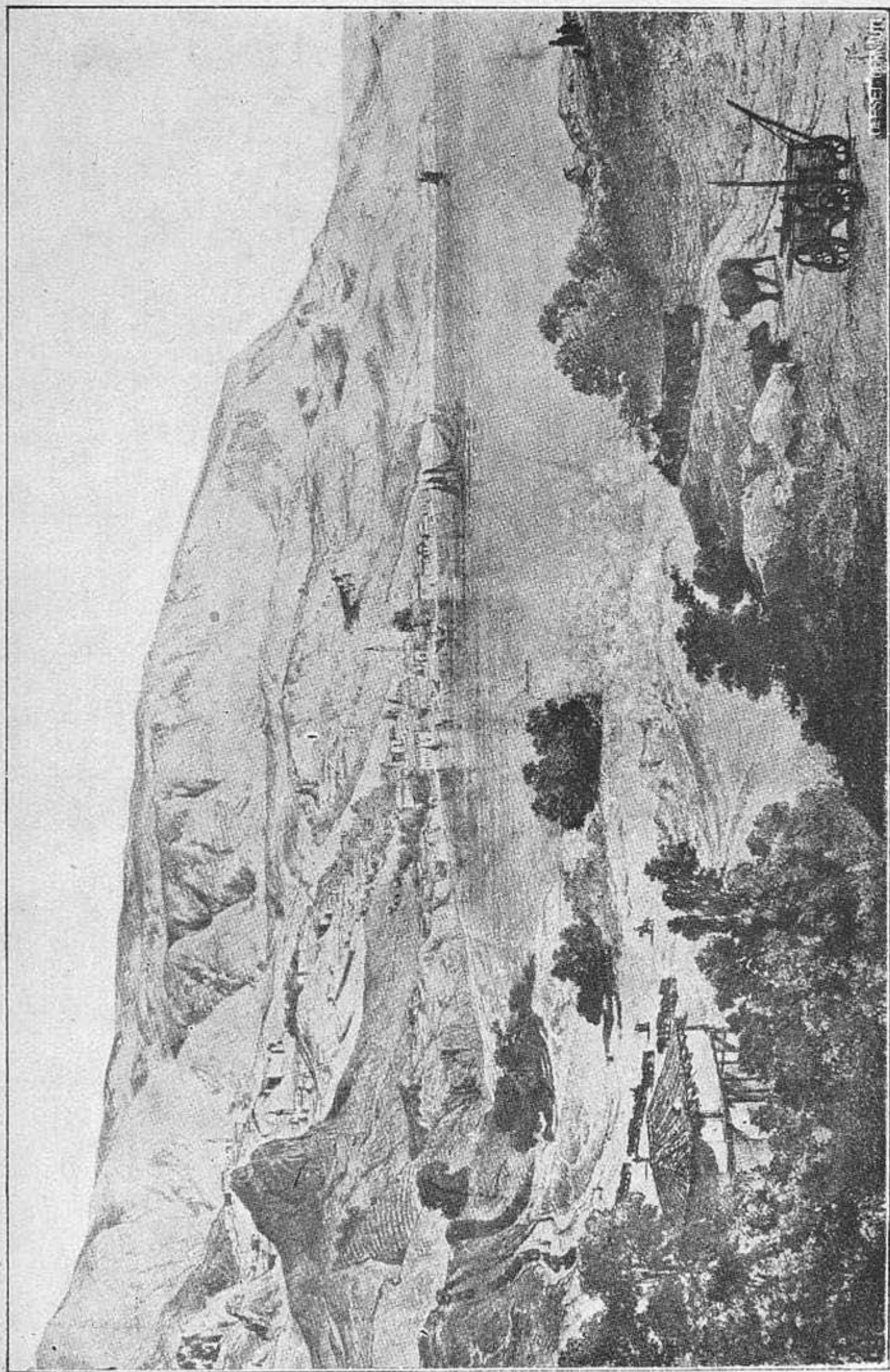
3) Dobrusky, *Sbornik*, XIII, 422, No. 15; cf. Kalinka, *op. cit.*, No. 188, p. 168.

4) O. Tafrali, *La cité pontique de Dionysopolis*, inscription No. 6, p. 69.

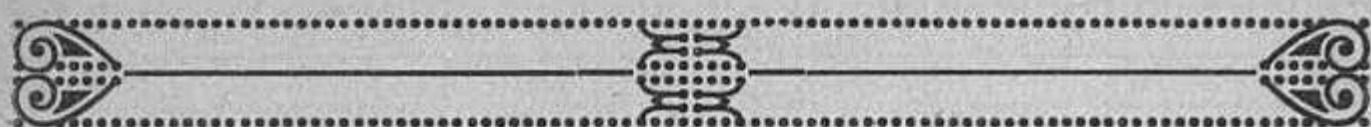
5) *Ibid.*, inscription No. 7; cf. Kalinka, *op. cit.*, p. 242.

6) Kalinka se méprend, lorsqu'il indique le No. 189 de son livre un bas relief représentant les Hores, comme provenant de Baltchic. L'erreur a déjà été relevée par Şcorpil. *op. cit.*, p. 50.

Vue générale de Baltchic (Dionysopolis). Dessin de Laurens exécuté vers le milieu du XIXe siècle. (Cliché Taffali).

FIERBEA AS'NOAPTE MAREA

Fierbea as'noapte marea în clăbuci
Și-a spart atâtea lotci de piatra dură !
Pescarii au făcut grăbite cruci,
Dar marea i-a 'nghițit cu neagra-i gură.

As'noapte-au fost strigări până departe
Și lacomi ochi au fost râvnit pământul
Pe care noi ne plictisim de moarte.
Năprasnic valul mărilor și vântul
Le-au îngropat nădejtile deșarte !

As'noapte marinari, urlând în grup,
Cu pumnii strânși amenințau țaria,
Dar când furtuna și-a muiat mânia,
Se deslegase sufletul de trup.

Guri supte ce-ați strigat pe Dumnezeu !
Sărman cătun cernit în așteptare !
Foșnește marea 'n zări scânteetoare,
Senină proslăvind pe Dumnezeu.

Grigore Sălceanu

Turcii, la rândul lor, retrag populația Deltei dincoace de fluviu, în colțul Dunavățului. Astfel Chilenii moldoveni, refugiați, formează satul Beștepea. Nici aci nu stătură mult. Pela 1830 se evacuează populația cuprinsă în triunghiul dintre Dunăre, Razim și linia Tulcea-Babadag, după condițiunile impuse prin tratatul dela Paris. Această evacuare aduce pentru Tulcea o suprapopulare bruscă, care schimbă în totul condițiunile urbanistice ale vechiului oraș, prin ruperea vechiului perimetru și deplasarea centrului comercial. Au intervenit apoi și modificările în natura topografică a locului, prin secarea lagunei din marginea Vestică. Să vedem cum s'a rezolvat în Tulcea această rară și interesantă problemă de urbanistică.

Prislăvenii, Beștepenii, la cari s'ar fi adăogat probabil și alți Moldoveni din alte comune din teritoriul evacuat, dar într'un număr mai mic, ridicându-și gospodăriile, iar Beștepenii și biserica cu toate odorele și mobilierul ei, s'au așezat în Tulcea. Dacă Prislăvenii, probabil mai grăbiți, sau mai apropiați și mai puțini la număr, s'au așezat pe dealul orașului în apropierea portului, acolo unde există astăzi mahalaua Prislăvenilor din jurul stradei Prislavului, — în schimb Beștepenii, vechii Chileni adică, au ocupat dealul Babadagului, dincolo de lagună, dealungul liniei Dunărei, dela biserica Sf. Niculae de azi până în Strada Beștepenilor situată lângă biserica Comarofca. Aci vor fi venit cu ei și acei prea puțini Greci, așezați de curând la revărsarea lagunei în Dunăre, în jurul străzii Belvedere. Se formează astfel un cartier nou de ceastălaltă parte a lagunei, urmărind malul Dunărei, deci cu o dispoziție concentrică pe baza fluviului, un cartier românesc în marea sa majoritate și cu o stradă principală numită strada Românească, azi schimbată în str. Regele Ferdinand. Fiind ridicate dealungul țărmului, așezările acestea sunt deci primele care au contribuit la crearea noului cartier și la reînvierea vechiului oraș distrus, pe când cartierele bulgăresc, nemțesc, rusesc și tătaresc, așezate în mod distinct unele îndărătul altora spre interiorul regiunii, ne dovedesc târzia lor apariție față de cele românești. Se mai dovedește că laguna, care despărția vechiul oraș de noul cartier nu secase complet, tot așa după cum str. Isacței era încă inundată de apele Dunărei, făcând imposibilă o așezare pe aceste locuri mlăștinoase.

Este locul să observăm, că harta M. St. M. rusesc din 1835, care fixează la 113 numărul de case ce se găsesc în Tulcea, nu poate corespunde realității pentru această dată, deoarece Tulcea, primind încă dela 1830 un număr atât de mare de locuitori din satele evacuate, cu cari s'a dublat întinderea vechiului oraș, trebuia să aibă un număr cu mult mai mare de case locuite. Harta este o prelucrare a vechilor hărți rusești, cu adăogirea unor nouă observațiuni. Așa bunăoară ea notează Star-Tulcea, Tulcea veche adică, pe locul așezărilor dela vestul orașului. De-

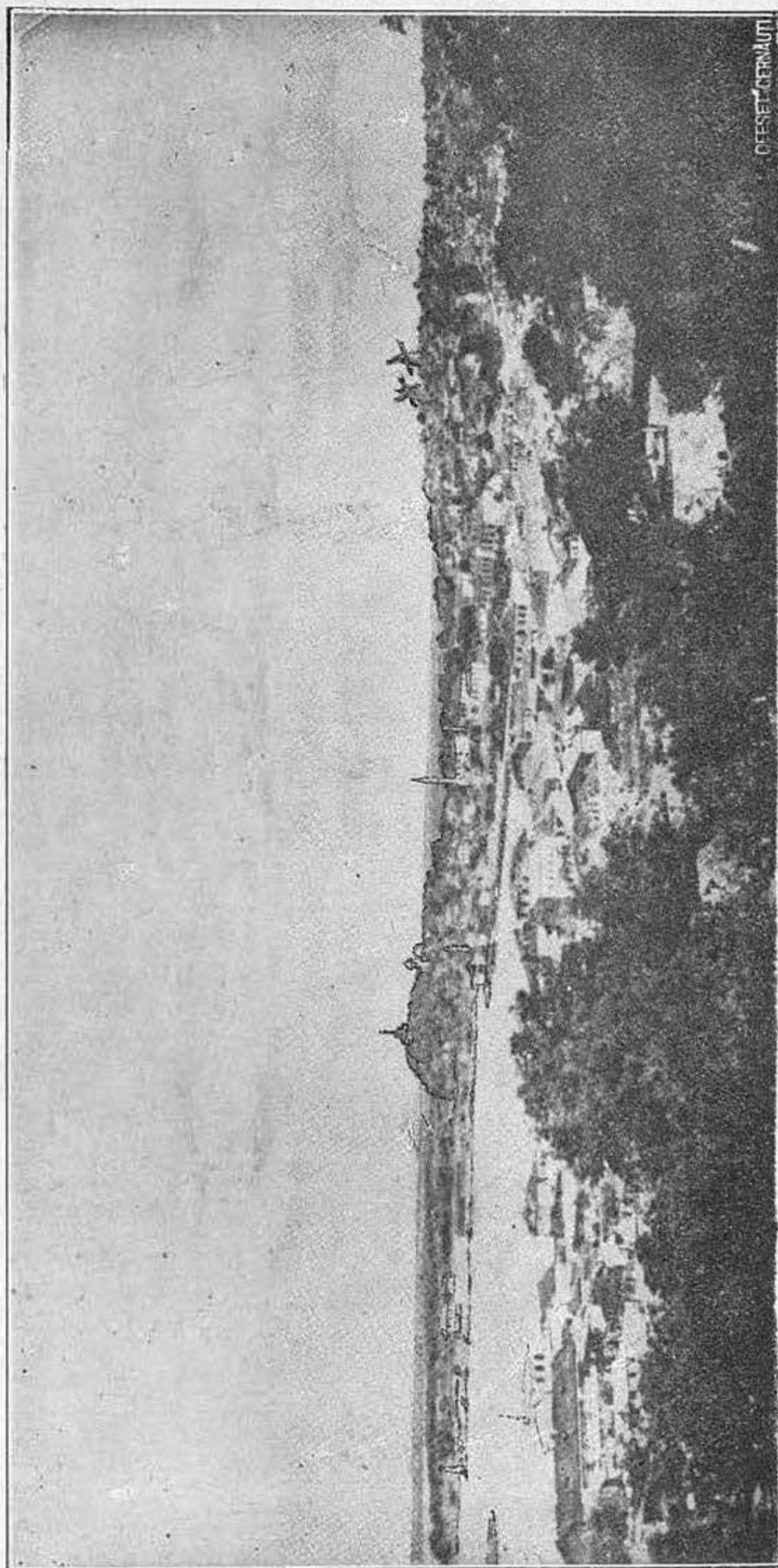

Fig. 1. Vederea generală a vechiului oraș cu portul antic al pescarilor,

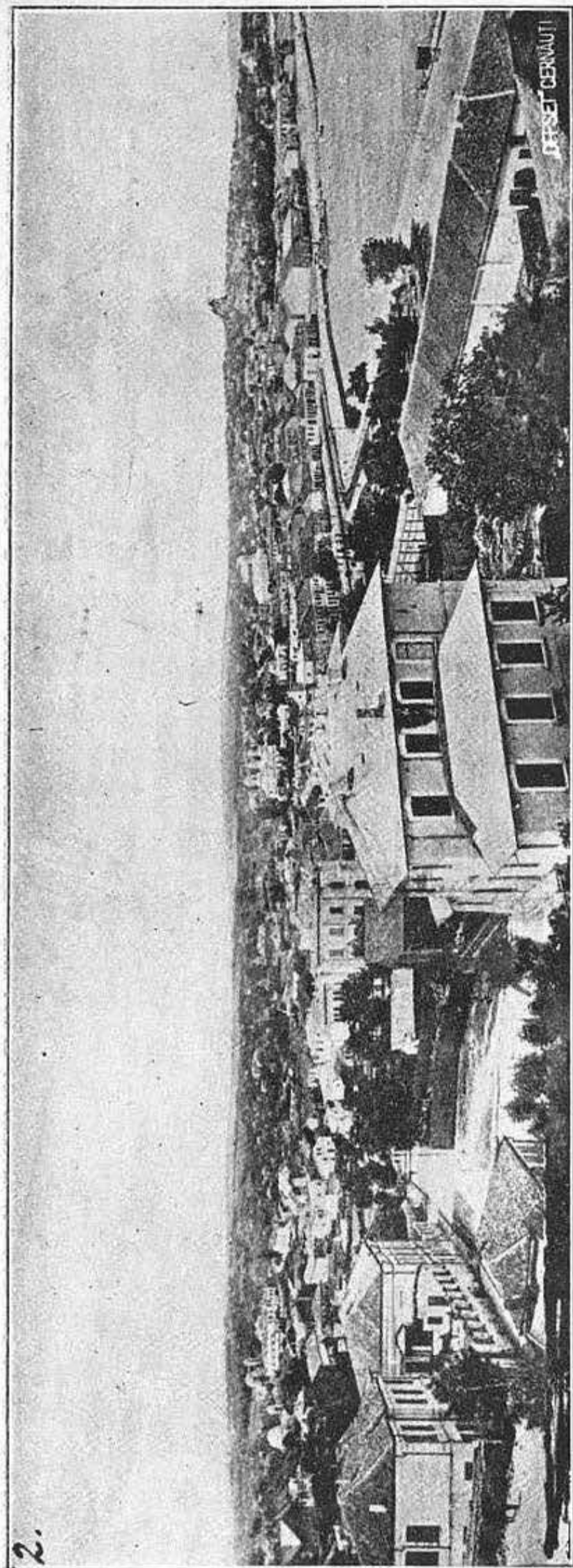
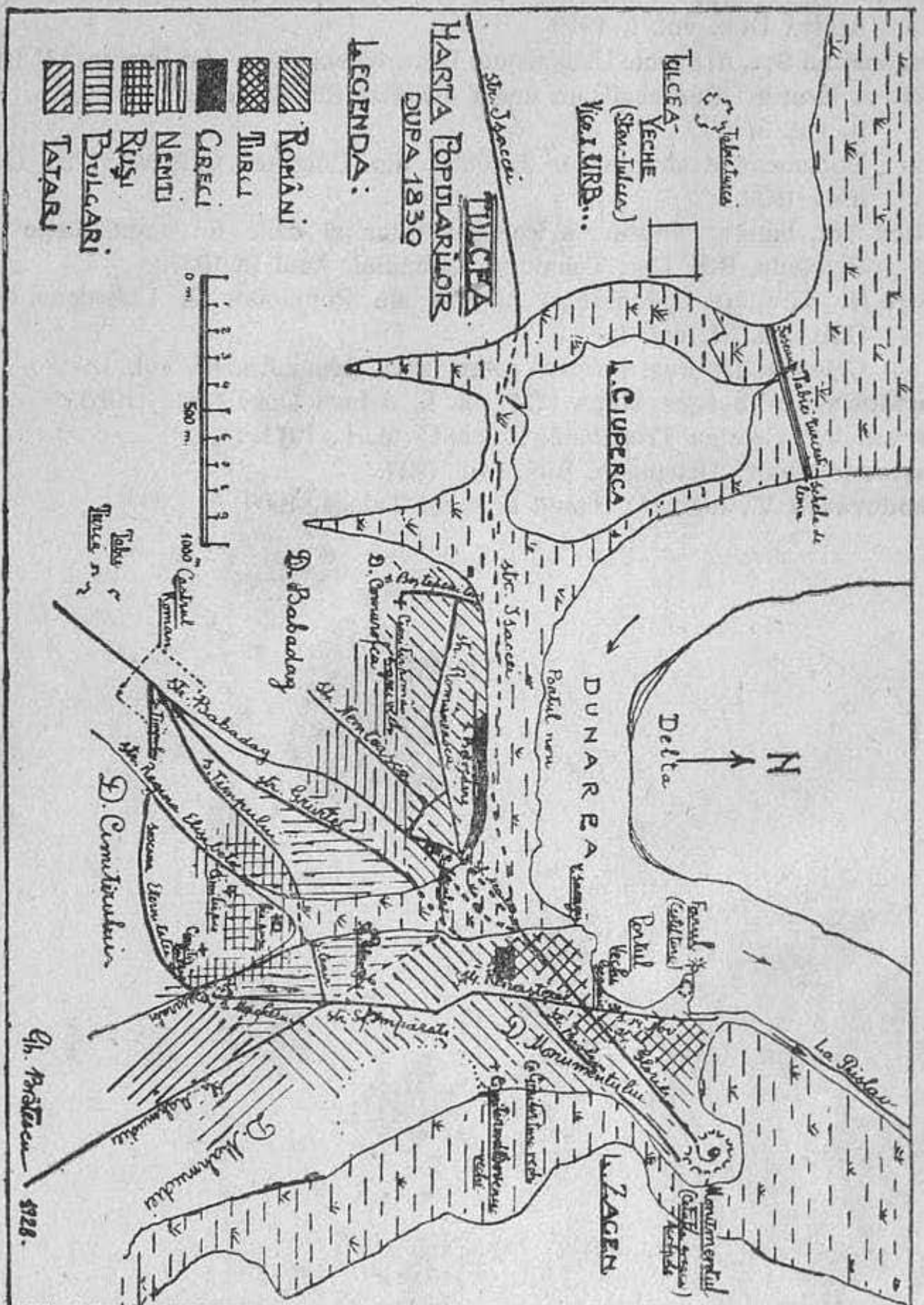
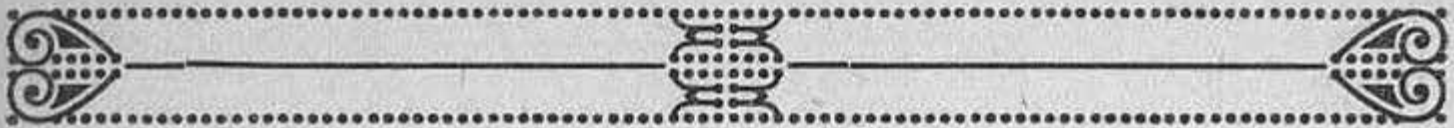

Fig. 2. Vederea Cantierelor nouă ale Tulcei, formate după 1830.

- Bart Jean**: Cum se desleagă chestiunea Dunărei, Conf. Chișinău 1919.
- Brad, Ion Ionescu dela**: Excursiune Agricolă în Dobrogea în anul 1850, An. Dob. An. III, vol. 1.
- Bay M. și G. Papai**: Diarium expeditionis tartaricae „Századok” 1873, Arhiva Dob. vol. I, 1916.
- Cegăneanu Sp., Arhitect**: Urbanismul Bucureștean, Rev. „Arhitectura” V 1926.
- Cotovu Brutus**: Cerchezii, un neam dispărut din Dobrogea, An. Dob. An. II, vol. 3.
- Documentele drepturilor Liceului din Bolgrad, Chișinău, Tip. Centrală 1923.
- Gâlcă Th., Inginer**: Problema transporturilor și căile de comunicație din România, Bib. Cer. Tehnic al României, Anul IX/1927.
- Iorga N.**: Drepturi naționale și politice ale Românilor în Dobrogea, An. Dob. An. IV, vol. 1.
- Cele trei Dobrogi pe care le-am găsit, Idem An. III, vol. 1.
- La Motraye**: Voyages, Haga 1727 vol. II, Arhiva Dob. vol. I, 1916.
- Pârvan V.**: Cetatea Tropaeum, Bulet. C. M. I., 1911.
- Raymond Jean**: Urbanism, Bibl. urb. 1927.
- Teodorescu V., Inginer**: Planul orașului Tulcea, 1909.

IN ASTĂ SEARĂ...

În astă seară soarele apune
În purpură și aur — înneecat;
Și vântul mângâios povestea-și spune, —
Și cerul cu argint e presărat.

În astă seară totul se preschimbă
În vers alinător de poezie;
E împetrită a vechii limbă,
Căci inima cu sine se îmble.

În astă seară florile grădinii —
Un cântec de slăvire — dulce-l cântă;
Și 'n alb neprihănit cum poartă crinii —
Văzduhul necuprins — se învesmântă.

În astă seară buzele sânt mute;
Doar ochii — singuri ard și cuvântează;
Și stelele, din înălțimi tăcute,
Indulșării sfinte, — fac de pază.

În astă seară îngeri coborâ-vor
Din pașnicul lăcaș al nemuririi;
Sosind — ei cu norocul hotărâ-vor
Destinul cel de veacuri al iubirii.

În astă seară blândește pleoape
Ca 'n vis — se vor plecă peste lumine;
Iar timpul gârbovit — o să se 'ngroape, —
Ș' al sorții val — va fi mânat de tine!...

Eug. Ciuchi

HLAMIDA IERNII — PURURI ALBĂ...

Hlamida iernii — pururi albă
A 'ntins-o 'n calea ta grădina;
Și prin a slăvii pânză albă,
Blând, luna-și revărsă lumina.

Arare, stelele tăriei
Sclipeau asupra ta, sfioase,
Căci focul solilor veciei
În ochii mei se adunase.

Venise ca să te cuprindă
Învăluiri ocrotitoare ;
Și 'n ochii mei ca 'ntr'o oglindă
Să vezi eternă adorare !

Eug. Ciuchi

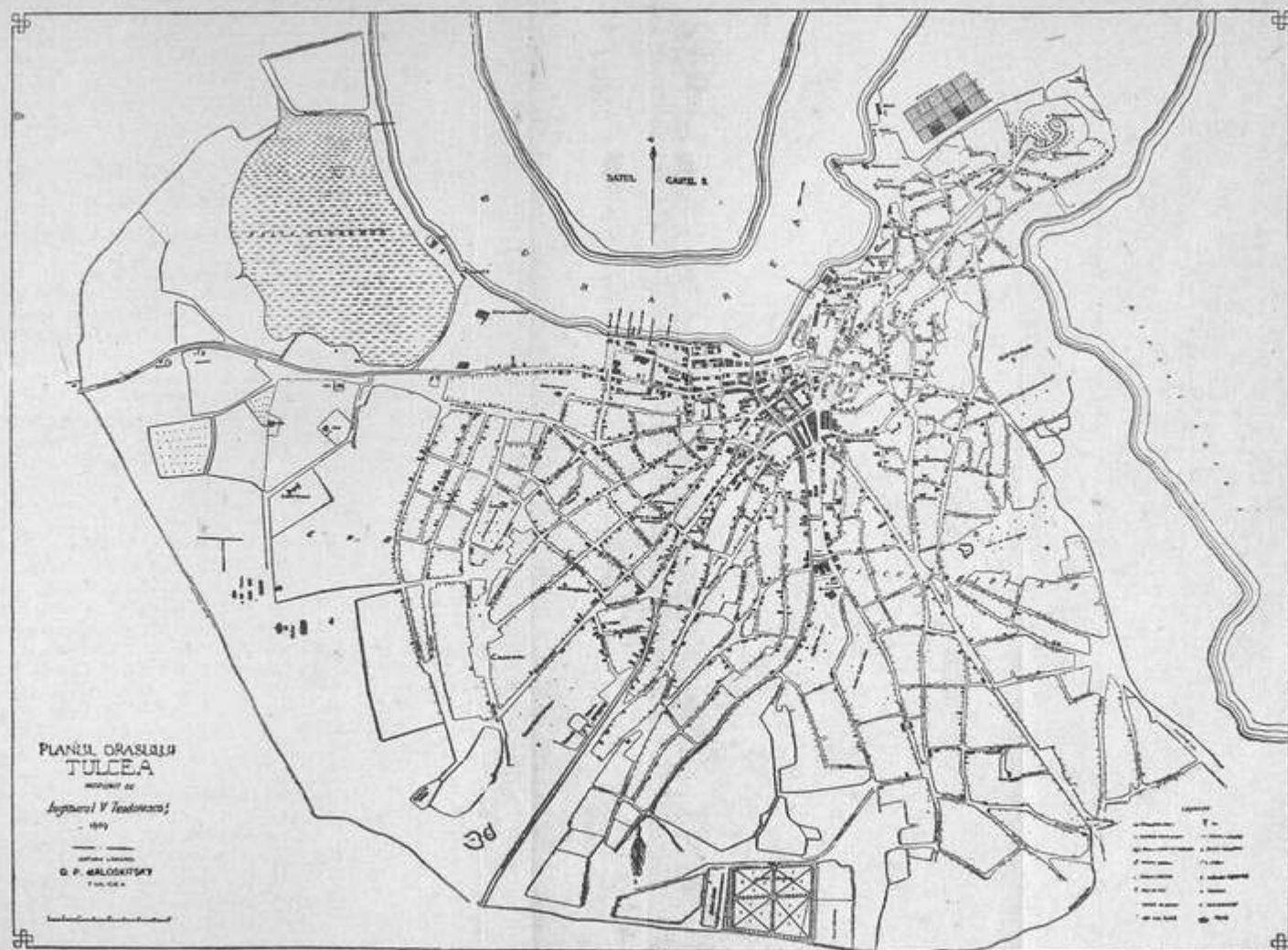
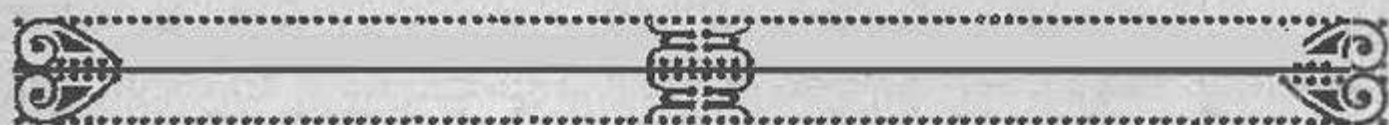

Fig. 4

CE ESTE ȘI CE-AR TREBUI SA FIE „COASTA DE ARGINT”

Frumusețile și bogățiile Dobrogei, necunoscute și neexploatate

Nu am pretențiunea că am cetit tot ce s'a scris, în timpul din urmă, asupra Dobrogei pitorești și economice — și, în special, asupra încântătoarei și originalei noastre „Coaste de Argint” — veche moșie strămoșească străbătută din cele mai întunecate timpuri ale ființei noastre etnice, de graiul și sufletul unui popor nou ce se închea și își cerea drepturile lui la viață. Din tot ce-am cetit însă, până azi, îmi revine mereu în minte și-mi răsună în urechi, ca un cântec frumos pe care nu-l poți uita, introducerea din articolul: „Coasta de Argint” a D-lui profesor G. Vâlsan, publicat în buletinul „Societății Regale Române de Geografie”:

„Există în țara noastră un ținut de o frumusețe de basm. Avem o fereastră deschisă spre feeria Orientului, fereastră prin care, până acum, nu au privit decât pictorii noștri și artista de o înțelegere atât de subtilă a frumuseților naturii, care e M. S. Regina. Avem mica noastră „Rivieră” sau „Crimeie”, Abazzia noastră, pe care cei mai mulți nici n'o bănuiesc. Un crâmpciu de Mediterană — încrustat în modestul nostru țărm de mare — plin de pitoresc al reliefului, îmbibat de atâta lumină și culoare, cât nu poate cuprinde paleta celui mai zvăpăiat pictor și cât nu poate îmbina nici cel mai delicios covor oltenesc sau basarabean. Un mic raiu, în care realitatea e atât de apropiată de vis, încât ajunge să trăiești în el două-trei zile, ca să închizi în suflet una din cele mai încântătoare amintiri, pe care le poate da o viață. Acest ținut românesc admirabil și atât de puțin cunoscut este Coasta de Argint”.

Se poate oare o mai ispititoare chemare, pentru sufletele dornice de acel etern frumos pe care numai natura ni-l poate oferi, ca acest paragraf, plin de atâta lirism, scris de profesorul geograf G. Vâlsan? Nu știu, nu mi-a spus nimeni, dar cred că foarte puțini trebuie să fie acei cari, cetindu-l — dacă n'au văzut încă Coasta de Argint, să nu fi rămas cel puțin cu visări în suflet despre fermecata „Coastă” și cu dorința de a trăi aievea acel vis. De aceia l-am și reprodus.

Ceiace însă ar fi foarte interesant de știut este: ce și-au spus oare toți acei cari au vizitat această „Coastă de Argint” — în-

tâmplător sau ispițiți de lirismul scriitorilor, de comunicările și cercetările cărturarilor, de străduințele pictorilor de a transpune și eterniza, prin mijlocul artei factice omenești, aceia ce natura a creiat și înscenează sub ochii noștri extaziați? Ce și-au spus și ce-au spus de țara noastră, de Statul nostru, de datoria ce avem, fiecare din noi, fiecare bun român, față de ținutul acela ca din poveste și plin de valori neexploatare, care este „Coasta de Argint“, care este aproape tot litoralul Mării-Negre românești — ca și aproape întreaga Dobrogea — reprezentând astăzi, după documentele ce avem și după cercetările oamenilor noștri de știință, nu numai un ținut oarecare, locuit și stăpânit cândva de strămoșii noștri, ci „*dintre toate țările, care alcătuiesc România de astăzi, cea mai veche ca țară romană*¹⁾“.

Ce-și spun și ce și-au spus oare toți acei cari cunosc Dobrogea lui *Dobrotici* și a lui *Mircea cel Mare* — cât și imensele bogății ce așteaptă geniul și munca acestei nații ca să le valorifice — de lipsa completă de organizare a producției, de înlesniri a desfacerei și exploatărei bunurilor?

Ce-și spun și ce spun, în fața stării de azi a lucrurilor, acei cari cunosc feeria „Rivierei“ noastre, pitorescul rarism și turburător al Coastei noastre de Argint: *Balcic-Ecrene-Caliacra* și știu că din cauza lipsei de comunicații, a lipsei de confort și organizație, toate aceste minuni și frumuseți ale naturei țării noastre rămân complet ignorate de străini; iar pentru poporul nostru sunt un basm din „O mie și una de nopți“.

Ce-și spun și ce spun oare acei cari au un suflet, cari poartă răspunderi, cari iubesc și se interesează de țara asta și de viitorul ei, care-și dau seama de importanța balneologică a stațiunilor maritime din sudul Dobrogei — de importanța economică, socială și națională, cât și de importanța lor preponderantă *ca porturi firești*, menite ca prin ele să se schimbe și să se ducă în lumea întreagă, cea mai mare parte din bogățiile țării noastre — și constată totuși că nici un *pod peste Dunăre* și nici o *cale ferată* nu leagă de țară, pe un drum mai apropiat, „*Riviera*“ noastră și aceste „*porturi firești*“; că *plaja dela Ecrene* este pustie; că nici un sanatoriu pentru copiii României nu s'a ridicat încă acolo; că nimic, nimic, înfârșit, din ceiace o națiune civilizată și civilizatoare era datoare să facă pentru întreg acest ținut prețios, nu s'a făcut și că, în afară de lira trubadurilor, pana scriitorilor, cercetărilor oamenilor de știință, admirațiunea vilegiaturiştilor înamorați de natură, el a rămas ignorat, neexploatat și neexplorat?

Să fie indiferență? Să fie nepricepere? Să fie lipsă de înțelegere a unora din cele mai mari interese politice, naționale și economice, pe care noi le avem pentru regiunea riverană; pentru „*Coasta de Argint*“ cât și pentru întreaga Dobrogea? Un adevărat

¹⁾ Pârvan.

tezaur al țării noastre, *plămânul acestei țări* — cum a mai fost botezată — căile ei de respirație, prin care își poate asigura o funcțiune economică normală, o expansiune comercială și industrială — și totodată prezentând un măreț fort de flanc. Căci, cum spunea marele învățat Pârvan: „*Dobrogea este o cetate. Zidurile ei sunt malul înalt al Dunărei și Mării. Șanțurile ei cu apă sunt Dunărea și Marea: iar a patra lature întărită, o formează, la miazăzi, râpele adânci, care despart Dobrogea noastră de Deliormanul turco-bulgăresc*“.

Nu voim să aducem această înjurie națiunii noastre, țării noastre și nici statului român. Românii, ca popor și stat, și-au continuat — luptând cu toate greutățile, cu toate restriștele — tradiția strămoșilor ancedrali. Ei și-au iubit patria, limba și neamul mai presus de orice; nu și-au desmințit niciodată nobila origine și nu s’au arătat mai prejos de virtuțile străbune. Ca stat, a avut neconținut tendință civilizatoare și constructivă.

Foarte inteligent, iubitor de lumină, iubitor de frumos, bun și împăciuitoar, setos de cultură, apt de civilizație, poporul român ar fi răspuns desigur, din toate punctele de vedere, rolului civilizator, pe care destinul i l-a încredințat aci, la porțile orientului, dacă nu i-ar fi fost dat, prin situația geografică a patriei lui și acele cunoscute fenomene de migrațiune și prefaceri a popoarelor asiatice, — să ducă, prin lungul veacurilor cea mai sbuciumată și tragică dintre existențe.

Puterea de viață și rezistență a acestui popor a întrecut însă calamitățile ce s’au revărsat asupra lui. În sângele lui puternic și dizolvant s’au topit hoardele asiatice. Retras în fundul munților, grămadit în coliba umilă — cioban, plugar, sau pescar, el a păstrat cu îndărătnicia unui nobil de sânge depozat de bunuri, toată demnitatea rasei, conștiința personalității, a ființei lui etnice cât și veleitățile asupra drepturilor ce i s’au furat.

Indată ce tumultul s’a mai liniștit și a putut numai puțin să se reculeagă, poporul român a fost cel dintâiu care — datorită forțelor vii ale națiunii — și-a reconstituit, între națiuni, drepturile gîntei lui cu dovezi indiscutabile.

Cum am putea atunci să afirmăm că un astfel de neam nu-și înțelege interesele, nu și le apără și că cea ce înseamnă în țara asta lipsă de progres și proastă stare, este cu bună știință ignorat și tolerat.

Nu. Tot ce este rău, trebuie pus pe seama unui complex de cauze și datoria fiecărui bun român este, nu să acuze, să defaime, să abandoneze, ori să descurajeze, ci să muncească, și, prin toate mijloacele de care dispune, să aducă aportul său sincer pentru propășirea și buna stare a țării, pentru binele comun.

În cea ce privește pămîntul acesta daco-roman, dintre brațele Dunărei și „*Maréa cea Mare*“, Scythia Minoră de altă dată și Dobrogea de eri și de astăzi, nu se poate spune că, de la războiul

pentru independență, n'a fost în atenția generală. Dar despre cauzele politice, economice și administrative, care au stânjenit statul român în politica economică și națională, ce se impunea s'o facă în acel ținut, nu se poate discuta în cadrul acestui articol și nu știu de ce folos ar fi să se mai discute.

În lipsa însă a altor rezultate, care ar fi fost de dorit, deocamdată, un mare adevăr se poate afirma astăzi cu tărie — nu numai prin vocea sângelui, dar și pe documente, datorite savanților noștri cercetători ai trecutului: *drepturile indiscutabile politice și naționale ale Românilor în Dobrogea* și un lucru trebuie să se știe de toată lumea: *că tot ce posedă astăzi acest ținut se datorește muncii și sacrificiilor administrației românești, care a primit Dobrogea săracă, pustiită și sălbătăcită.*

De la civilizația antică, ce se pierde în noaptea timpurilor și care a dat strălucire în special cetăților de pe liziera de sud a Scythiei Minor și din lungul a litoralului, numai urmașii locuitorilor din Dacia Scythică, romanizați înaintea Dacilor din Dacia Mare, sunt acei cari au continuat firul vieții neamului pe aceste tărâmurî, au păstrat conștiința și ființa etnică a acestor ținuturi, încercând, din când în când, prin restriștele vremurilor, prin frământările și complicațiunile politice, ce constituie cel mai încâlcit fir istoric prin tot evul mediu până în secolul al XIX-lea, — să refacă cetăți, orașe și sate, să restabilească așezări organizate și să înjghebe organizațiuni de stat sub domnii pământenî.

Străinii, dușmanii și barbarii, cari, în lungul veacurilor și-au disputat pământurile Daciei scytice, jefuind, pustiind, speculând, întemeind așezări și stăpâniri politice efemere, n'au făcut altceva decât să transforme o întreagă țară, nespus de originală și interesantă — menită unei civilizații înfloritoare — prin natura, prin frumusețile ei, prin situația geografică, prin topografia și bogățiile ei, într'o pustietate săracă și tristă, cu flora ei caracteristică, aproape distrusă, cu rare orașe ruinate și părăsite și cu sate și locuinți de troglodiți, întârziind cu mult și spre paguba noastră și a omenirii civilizate, propășirea nebănuită ce ar fi luat.

Dar, această propășire este dorită, este așteptată și se solicită astăzi cu insistență de la administrația țarei-mume și de la orice bun român, *nu numai ca o datorie sfântă, nu numai ca o afirmare a concepției noastre de stat civilizat și civilizator, dar mai cu seamă ca măsură de prevedere și ca o dovadă că ne înțelegem marele noastre interese politice economice și naționale, pe care le avem în acest punct al țarei.*

Chiar înainte de 1913, adică înainte de a ni se fi redat Dobrogea întregită, cele două județe: Tulcea și Constanța, reprezentau pentru noi interese naționale și bogății economice de prima ordine. Dar ceeace a câștigat țara noastră prin alipirea Cadrilaterului, ca bogății, frumuseți naturale, importanță și situație geografică, este de o valoare cu mult mai mare din toate punctele de

vedere — și, a întârzia să facem sacrificiile ce se impun, a nu ne da toată silința, tot interesul, toată osteneala, pentru a pune în valoare acele frumuseți și bogății — pentru ca țara și poporul să poată beneficia de pe urma avantajilor ce prezintă — *ar fi nu numai a ne desconsidera propriile noastre interese, propriul nostru avut, dar chiar a ne supune oprobriului lumii civilizate, oprobriului vecinilor noștri și a suferi o scădere în demnitatea noastră ca stat și popor.*

* * *

Bogățiile Dobrogei sunt multe și foarte variate. *Delta*, vestita, disputata deltă, nenumăratele bălți, lacuri și limanuri, cu pescăriile lor repute, cu păpurișul lor, care, industrializat — spunea cândva un financiar englez — numai el singur ne-ar putea scăpa de datoria ce avem în afară; cherhanalele de la Jurilofca și Vâlcov cunoscute în lumea întreagă; marea cu scrumbiile, cu nisetrii și morunii cari dau icrele atât de prețuite în toată Europa; cerealele și în special grâul arnăut și popușoiul „dinte de cal”, vestite pentru calitate și producțiune; vitele, și mai cu seamă oile — apreciatele oi de „pressalis” ale Dobrogei; pepenii, viile, fructele delicioase de la Isaccea, Niculițel, Sarica, Bădila și Babadac, vinurile ce se exportau în Polonia și din timpurile cele mai vechi în Rusia, tutunul, cașcavalul, lâna, mierea de o calitate cu totul superioară; carierele de piatră, porfir și calcar; prețiosul granit de Iacob-deal; ocrul, *caolinul de Balcic*, loesul (lutul galben) din care se fabrică cea mai bună cărămidă; arama ce se scoate din dealul Altân-Tepé și câte altele.

Pășunile sunt și astăzi întinse și bogate. Aproape întreaga Dobrogea oferă belșugul întinselor pajiști numeroaselor oi și vite cornute. Ce să mai spunem de *Valea Batovei*, *valea cea fără de iarnă*, culminând cu marea și splendida plajă de la Ecrene! Acest ținut încântător, plin de vegetație, de lumină, de izvoare și cascade — unde copacii par ornamente așezate de o mână de artist, unde cresc livezi de smochini și migdali, unde flora ținuturilor temperate se înfrățeste cu flora mediteranee, — a fost din vremuri foarte vechi adăpostul de iarnă al mocanilor din Transilvania, cari coborau din munți și se îndreptau spre toamnă în valea cea fără de iarnă, ca și pasările migratoare.

Odinioară, se spune că Dobrogea avea și păduri cu mult mai întinse ca cele de azi — păduri bătrâne de stejari, din care Turcii tăiau copaci „cât buțile” ca să construiască corăbii — și păduri de teiu, cum se văd și azi împrejurul Medanchioiului, alimentând mii de prisăci cu fagurii cărora se aproviziona la Constantinopol Curtea Sultanilor.

Orașele Dobrogei, care au avut un trecut istoric și economic interesant și au, prin dezvoltarea economică, politică și romanizarea acestei provincii, perspectivele cele mai frumoase în viitor,

se găsesc înșirate, mai cu seamă pe linia Dunărei: Turtucaia, Siliștra, Hârșova, Isaccea, Măcinul, Tulcea, Chilia-Veche și Sulina; iar pe linia mării: Constanța, Mangalia și *Balcic*.

Firește că și orașele de pe linia din mijlocul Dobrogei, ce tinde să lege, prin cale ferată, sudul cu nordul acestei provincii și anume: Bazargicul, Megidia și Babadagul, au importanța lor economică, națională și politică. Dar dezvoltarea lor este absolut în funcțiune de mijloace de comunicație cât mai rapide și regulate și nu vor putea câpăta viață și însemnătate de cât numai prin expansiunea economică a ținutului.

* * *

Dar, tuturor proiectelor de viitor și chiar unei ascensiuni economice mai modeste se opune, peste tot, în sudul Dobrogei, lipsa mijloacelor de comunicație și, ca urmare, greutatea și scumpetea transportului.

Producția de grâu, de vite, vin, cașcaval, etc. abundă în Dobrogea. Numai în județul Caliacra se seamănă peste 45.000 hectare, dând o recoltă din cele mai satisfăcătoare — cantitativ și calitativ.

Industria mare se rezumă la morărit. Sunt 9 mori sistematice cu valțuri, în județ, ce dau o producție de circa 25 vagoane pe zi. Afară de acestea, mai sunt vre-o 60 de mori de apă și 150 mori de vânt. O altă sursă de bogăție a județului, cum am mai arătat, este creșterea vitelor și în special a oilor. Oi, berbeci, miei, capre se numără la circa 375.000, cai 35.000, boi, vaci, bivoli 70.000, porci 25.000, pasări 200.000. Se fabrică mari cantități de cașcaval tare, grecesc, iar producția lânii atinge cifra anuală de 360—400.000 kgr. Cultura albinelor este iar dezvoltată și se dă un mare interes, de către locuitori, sericiculturii, regiunea fiind foarte prielnică pentru o asemenea cultură.

Această producție însă nu poate fi bine valorificată și nici încurajată. Comerțul stagnează, căile de comunicație (șoselele) fiind într-o stare deplorabilă și prea puține față cu numărul comunelor și depărtarea dintre ele. Iarna, pe timp ploios, circulația, mai ales pentru transporturi, este aproape întreruptă complet între ele.

În județul Caliacra, calea ferată nu este de cât pe o scurtă linie dreaptă între Megidia și Bazargic. Miile de vagoane de cereale se transportă deci spre port, dela Bazargic, cu căruțele, ceea ce costă enorm, stingherind cu desăvârșire comerțul și interesele producătorilor. Chiar numai lungirea liniei ferate Bazargic-Balcic ar înlesni și eficienta destul de mult transportul producțiilor județului, destinate exportului spre acest port al mării.

Însă chestiunea pusă numai astfel pentru Dobrogea și Balcic este cu totul simplistă și departe de marea și importanta realitate și ar fi de dorit ca cel puțin astăzi, în preajma marilor sărbători ce vor comemora 50 de ani dela realipirea Dobrogei la țara-mamă,

nu numai cei cari conduc destinele patriei noastre, dar fiecare bun român să-și dea seama de ceiace înseamnă această provincie, astăzi întregită prin Cadrilater, pentru interesele noastre economice, culturale și de apărare națională și ce orizonturi noi ni se deschid prin marea așternută la picioarele patriei noastre.

Intr'un discurs rostit la 15 Mai 1905 cu prilejul botezului vasului „România” *Regele Carol* a spus între altele: „*Prin Dobrogea — acest mărgăritar al Coroanei României, — am dobândit neatârnamarea economică, legături libere cu lumea întreagă și marina comercială*”.

Aruncând astăzi numai o simplă privire atentă pe harta României și Europei, ne putem ușor convinge de adâncul sens al cuvintelor marelui rege dispărut.

Cu *Constanța* ne-am silit atunci, când nu aveam alt mijloc, să creăm o eșire forțată la mare, acel miraj de expansiune și dezvoltare al tuturor popoarelor și țărilor. Cu *Balcicul*, astăzi, dacă s'ar clădi un pod peste *Dunăre* între *Oltenița* și *Turtucaia* și s'ar realiza linia de cale ferată: *Turtucaia-Silistra-Bazargic-Balcic*, s'ar lega inima țării românești — Bucureștii — cât și întreaga țară, prin drumul cel mai scurt, cu marea noastră, cu sudul, cu lumea întreagă, dând posibilitate acestui vechiu port natural al Mării Negre să se desvolte și să-și recapete importanța comercială de altădată.

Balcicul are toate perspectivele de a deveni din nou un mare port comercial, de a deveni chiar un mare porto-franc, prin așezarea și însușirile lui. *Balcicul* nu este un port inventat, amenajarea căruia să reclame sacrificii și cheltueli enorme, cum s'a făcut la *Constanța*, atunci când nu aveam și trebuia să creiem un port însemnat la Mare. *Balcicul* a fost creat de natură și predestinat pentru asemenea folosință. Imensul golf cu apele lui pururi liniștite, putând adăposti mii de vase plutitoare, a însemnat pentru marina de atunci limanul binecuvântat în acel Pontus-Euxinus, spaima corăbierilor. Această însușire cât și așezarea lui geografică, au făcut ca *Balcicul* să aibă în trecut un mare rol comercial. El a avut o epocă de aur și o întreagă civilizație a înflorit pe litoralul lui.

Reintrat în patrimoniul urmașilor de sânge a celor cari l-au stăpânit, legat de pământul natal, *Balcicul* are și astăzi, cum am mai spus, toate perspectivele cele mai frumoase ca să-și recapete, în România întregită, importanța lui maritimă și posibilitatea de a exercita în folosul țării-mame și a comerțului mondial, rolul firesc pentru care a fost predestinat.

Ca porto-franc, *Balcicul* ar fi *Hamburg-ul* sau *Danzig-ul* României și câte produse ale țării noastre, atât de râvnite, de căutate, de necesare altor țări, nu s'ar putea valorifica, scurgându-se spre acest port, dacă el ar fi legat cu țara prin căi accesibile și rapide. Numai Brazilia, de pildă, câte interese comerciale nu are cu noi și câte necesități, care reclamă relațiuni comerciale și legături

cât mai strânse cu țara noastră. Dacă n'ar fi decât sarea, sarea de toate calitățile — mai cu seamă în bulgări — de care are nevoie și pe care ne-o cere, căci este lipsită de acest produs natural; apoi traversele și scândurile de brad. În pădurile Braziliei se găsesc fine și rare esențe de lemn, însă bradul nu crește; iar în comerț, în industrie, e atâta nevoie de lemn de brad. Comerțul, în special, reclamă pentru ambalaj scândura ușoară și rezistentă.

Câtă viață, prin urmare câtă mișcare n'ar aduce comerțului nostru numai intensificarea exportului și valorificarea acestor două articole.

Dar Brazilia ne mai cere o sumă de alte articole, de care țara noastră, prin încurajarea producției, ar putea să abunde. Ni se cere: grâu, secară, făină de grâu și secară, orz, ovăs, porumb, cartofi, prune uscate, nuci, alune, sămânță de in și de cânepă, benzină ușoară și grea, petrol lampant, uleiuri minerale etc.

Iși dau oare seama acei cari se ocupă de dezvoltarea noastră economică ce-ar însemna pentru țară ca să putem exporta prin Balcic, numai sămânța de in și de cânepă, pe care Dobrogea ar fi în stare s'o producă?

Că nu și-au dat încă în destul seama factorii răspunzători în această privință de importanța ce prezintă pentru viitorul țării noastre Dobrogea și litoralul de sud al mării, care este în realitate atât de aproape de București, o dovedește în destul numai faptul că nu posedăm cât mai multe poduri care să lege Dobrogea de restul țării și că la splendida Coastă de Argint, ca să vezi Balcicul, Ecrene, Caliacra, nu poți ajunge de cât prin drumul de ocol cu calea ferată: Cernavoda-Megidia-Bazargic, iar de acolo cu căruța, cu automobilul, ori cu ce dă Dumnezeu, încă zeci de kilometri.

Chiar dacă n'ar fi vorba de cât de interese locale numai, și încă avantajile economice și perspectivele de viitor ce prezintă, construirea unei rețele de cale ferată *Bazargic-Balcic* și *Turtucaia-Silistra-Bazargic-Balcic*, care ar lega al doilea port al Mării Negre cu lalomița, deservind Caliacra și Durostorul, ar trebui să fi ispitit pe guvernanții noștri și să-i decidă la acest sacrificiu, cu atât mai mult cu cât construirea linei este facilitată de avantajile unui teren aproape plan și de nenumăratele cariere de piatră la suprafață care ar furniza piatra necesară balastărei linei.

Din fericire, totuși, dacă inițiativa oficială nu s'a produs încă, cea particulară a fost la înălțime.

Cu o admirabilă însuflețire și argumentare *Societatea „Graiul Românesc”*, prin organul său de publicitate din *Decembrie 1927*, face un călduros apel poporului român și deschide o subscripție publică, în fruntea căreia se înscrie cu 50.000 lei, pentru construirea unui pod peste Dunăre între Oltenița și Turtucaia.

De curând un grup de admiratori ai Coastei de Argint, reprezentati prin oameni de muncă și inițiativă, au pus bazele unei Societăți anonime numită „*Coasta de Argint-Balcic-Ecrene*”,

cu scop de a valorifica frumusețile și darurile naturei dintre Capul Caliacra și splendida plajă de la Ecrene, prin construirea deocamdată:

1. A unei uzine hidroelectrice la Ecrene;
2. A unui mare hotel pe plaja de la Ecrene;
3. A unui hotel în orașul Balcic;
4. A unui stabiliment de băi la lacul de nămol iodat de la Karaghiol, care se zice că întrece prin principiile lui radio-active pe cel de la Techirghiol.

Societatea posedă de la societarii subscriitori și membri fondatori, un capital de câteva milioane, insuficient însă pentru a se putea trece la acțiune în mod efectiv.

Ministerul de Domenii, apreciind oportunitatea și marea importanță a acestei inițiative, pentru economia și interesele politice și naționale ale țării, a primit o coasociație și participare cu societatea, ceea ce învederează un început de interesare a Statului la această mare operă, care este popularea și naționalizarea litoralului mării românești, civilizarea și punerea în valoare a bogățiilor și frumuseților Rivierei și Dobrogei.

Dar, pentru ca să se înceapă cât mai curând lucrările preliminare, în scopurile pe care Societatea „Coasta de Argint Balcic-Ecrene” și-a propus să realizeze, mai este nevoie de un capital de încă 40—50 milioane, pe care societatea l-ar accepta și din afară de țară, făcând orice înlesniri posibile, care nu ar păgubi interesele sociale.

Societatea este, prin urmare, în căutarea unei astfel de combinațiuni, încercând, eventual, și o subscripție publică prin una sau mai multe bănci serioase din capitală și țară.

Și prima și a doua combinație s'ar putea foarte ușor realiza. Inițiativa, în împrejurările în care se produce, este salutară, oportună și promițătoare că va deveni în cel mai scurt timp o întreprindere înfloritoare; iar capitalurile străine abia așteaptă și ele o valorificare mai simțită, căci știm doar dobânda ce se plătește în străinătate. Iar cât privește pentru subscripția publică, adică a strânge acest capital „prin noi înșine”, inițiativa este atât de frumoasă, de mare, de patriotică; atât de importantă din punctul de vedere politic, național, cultural și economic, în cât nu pot să cred că va fi un singur român, un singur patriot, care, chiar din puținul său, să refuze să subscrie pentru „Coasta de Argint”, pentru valorificarea acelei comori de nestimate, păstrată ca într'o taină acolo, în punctul cel mai de miază-zi al țării noastre și asupra căreia destinul giniților ne-a înscris drepturile noastre neperitoare, din trecutul îndepărtat și abia deslușit al veacurilor.

Pentru ca reușita să fie deplină, să vină acum cel puțin concursul eficace al Statului. Guvernul este dator să se intereseze de ambele aceste inițiative și să-i faciliteze tragerea primei brazde,

încurajând și stimulând la realizarea acestei mari opere naționale și economice, prin construirea podului Oltenița-Turtucaia și prin crearea linei ferate Turtucaia-Silistra-Bazargic-Balcic, prin înmulțirea și repararea șoselelor.

Cu această operă își va înscrie, pentru totdeauna, dreptul la recunoștința Dobrogei civilizate și a „Coastei de Argint“, ridicată la nivelul unei Riviere occidentale și pusă în folosința României Mari.

Această mare chestiune a mijloacelor de comunicație mai prezintă, cu privire la Dobrogea de sud, și altă latură importantă. Un pod între Oltenița și Turtucaia — simbolul eternei cuceriri a țării lui Dobrotici și Mircea cel Mare — și linia ferată Turtucaia-Silistra-Bazargic-Balcic, pe lângă marele probleme economice ce ar rezolvi, pe lângă că ar lega Bucureștii cu litoralul încântător al mării noastre de sud și ar da posibilitate *Balcicului*, prin poziția lui geografică, marea, clima și lacul iodat din apropiere, să figureze printre primele stațiuni balneare, climaterice și de agrement din țară; pe lângă că ar da posibilitate splendidei *plaje dela Ecrene* — despre care *M. S. Regina Maria* spune: „*Nicăieri nu se găsește o plajă nisipoasă mai frumoasă de cât acolo*“, — ca să fie folosită și cunoscută, ar mai realiza încă două mari deziderate ce se propun astăzi poporului român și statului nostru: *îndreptarea poporului român spre mare, spre malurile mării și stăpânirea ei și a acestei provincii prin sufletul, geniul și puterea de expansiune a națiunii române, în toate direcțiile politice, economice și culturale, ce se impun.*

Îndreptarea ochilor și sufletului acestui popor spre mare, se prezintă ca o necesitate imperioasă, ca o datorie, ca o condiție de prosperare și va însemna o reacțiune fiziologică și psihologică pentru el. Marea este forța uriașă a naturei, un element emoționant cu mari influențe morale și materiale asupra omului ca individ, cât și asupra colectivităților și asupra țărilor și popoarelor. Marea este instructivă, educativă, este recreativă, este dătătoare de sănătate, de curaj, de inițiativă, de inspirații. Ea îmbogățește oameni și popoare. Ea avântă sufletele și de opotrivă le mângâie, le farmecă, le întărește și înviorază. Ea umple sufletul de ideal și speranțe, corpul de sănătate, mintea de cunoștinți folositoare și totodată farmecă ochii, ființa noastră întreagă și ne ridică până la Dumnezeuire. Ea descopere taine și raiuri infinite de frumuseți pictorilor și poeților; ea deschide orizonturi largi omenirii și face pe om întrepid, stăruitor, muncitor și voinic.

Ce minunată școală este marea! Ce laborator activ al sufletului și trupului, prin care mintea prinde agerime, moralul se întărește, trupul se oțelește, inițiativa și energia se cultivă; ce sanatoriu dătător de viață, de înviorare, de sănătate!

Și totuși, noi o avem această mare splendidă, fermecătoare în liniștea ei; magnifică în sbuciumul, domnia și puterea ei, prosternată ca într-o adorare la picioarele țării noastre și n'o prețuim. Ca o zeiță a abundenței, ea ne oferă cu ambele brațe comorile pe

care ea le-a făurit și deține pentru țara noastră și noi ne întoarcem fața dela ea și le nesocotim. Pentru cine se desfășoară pe tot litoralul dela Balcic la Caliacra și Ecrene atâta frumusețe, pentru cine această zee fascinatoare, care este marea, își schimbă mereu mantii după mantii, cu revărsări de smarald, de topaze și turcoase; pentru cine își pune în zorii zilei diadema de aur în care ard stropi fluizi de rubine și își destramă cu mâni de spumă albă peteala de aur și argint peste vâlul albastru întunecat în care se înfășoară noaptea, când malurile ei sunt pustii și nu răsună de veselie tinerască, de cântece și răs, — când sanatoriile și vilele întârzie să se ridice, când mintea, munca și geniul omului refuză să fecundeze ceia ce natura îi oferă cu atâta prodigiozitate.

Da! Coasta de Argint este încă pustie și se pare că de la sărbătorile sgomotoase ale lui Dionysios, talazurile mării n'au mai scăldat, de mii de ani, pe acest litoral, decât un țărm frumos ca în poveste, dar trist și mut, fără de viață și fără de mișcare.

Să nu ne descurajăm însă, ci să sperăm!

Să sperăm mai mult ca în totdeauna. Coasta de Argint n'a avut epoca ei de adevărată înflorire nici în antichitate, când zeul păgân turbura cu libațiunile lui hieraldica frumusețe a litoralului și cu atât mai puțin, mai târziu. Era Coastei de Argint va începe în zilele noastre dela poporul român civilizator și constructiv.

Semnalul stăpânirii litoralului de sud al Mării prin sufletul românesc — și deci începutul acestei ere — l-a dat M. S. Regina Maria. Sufletul mare al Suveranei noastre de mult și-a însușit aspirațiile și crezul acestui neam; de mult lucrează, suflet la suflet, pentru ca să-i cunoască dorurile, necesitățile, aspirațiile, avânturile și marile lui interese!

Palatul minunat ce și-a clădit acolo, pe acel litoral, la Balcicul visătorilor, al pictorilor, al poezilor și cărturarilor, este semnalul reînvierii sufletului daco-roman în Dobrogea Românilor, este primul pas al continuării unei civilizații etnice întrerupte de aproape două mii de ani.

Vom putea oare sta încă impasibili ca să-l urmărim cu dragoste, cu însuflețire, cu încredere, cu muncă unită, la înălțarea, civilizarea, desvoltarea și înfrumusețarea acestei părți din patria noastră, ce se întinde încă din timpul lui Mircea „*până la Marea cea mare*“.

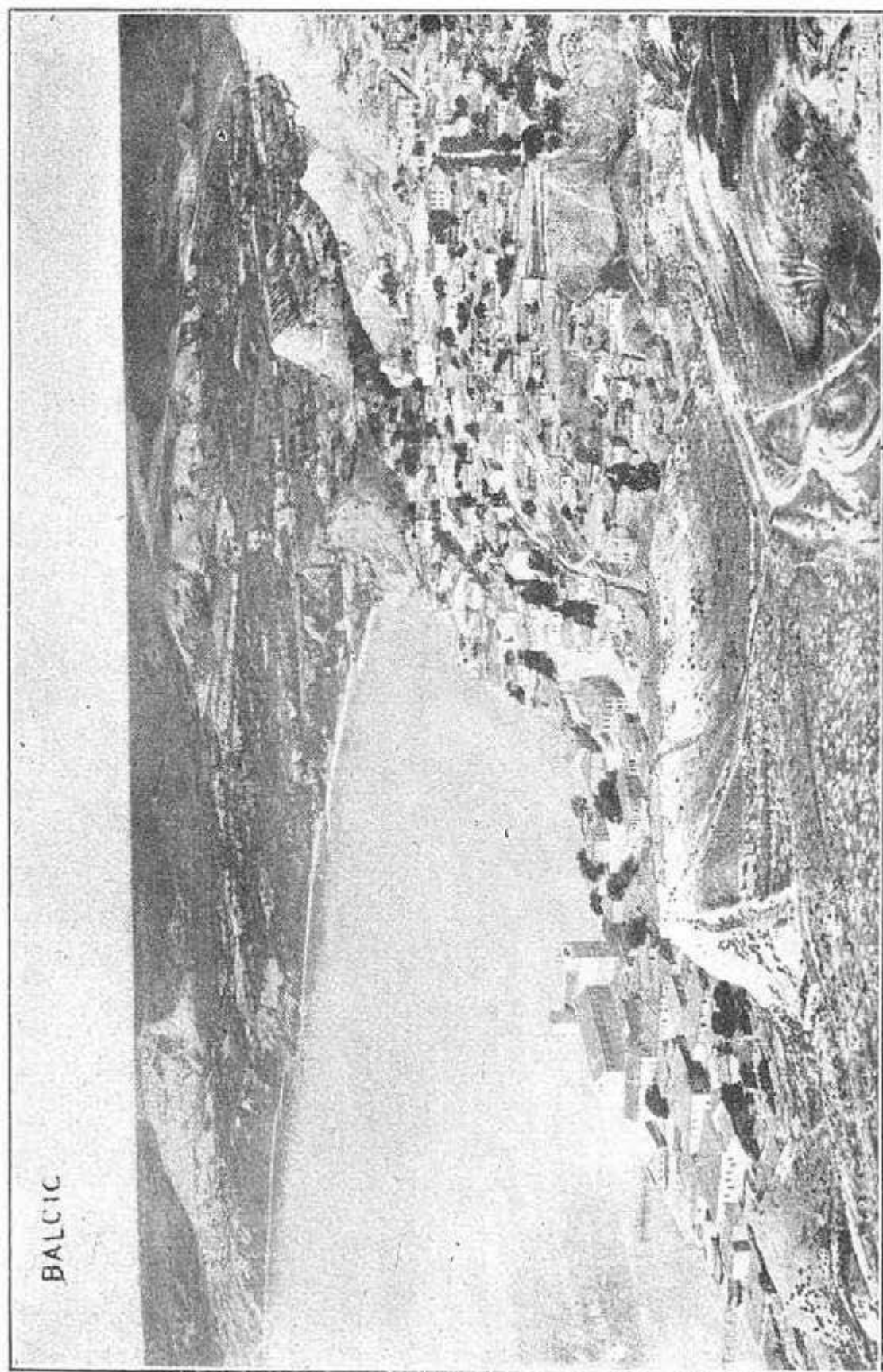
Cărturari, poeți și pictori, o sumă de scriitori și iubitori de frumos, de patrie și neam, în fruntea cărora găsim iarăși, ca o speranță, ca un pion, ca un far luminând, încurajând și îndrumând, pe M. S. Regina Maria, sunt avangarda acestei mărețe și grandioase ofensive patriotice: civilizarea, cucerirea culturală și economică a Dobrogei de sud. O literatură frumoasă, aleasă, plină de avânt apare mereu, slăvind frumusețile ei, apelând să se înfăptuiască ceia ce este de nevoie, în primul rând, pentru ca o

adevărată viață și cultură românească să se închege pe acele țărâni și pentru ca România maritimă să înceapă a trăi adevărata ei viață.

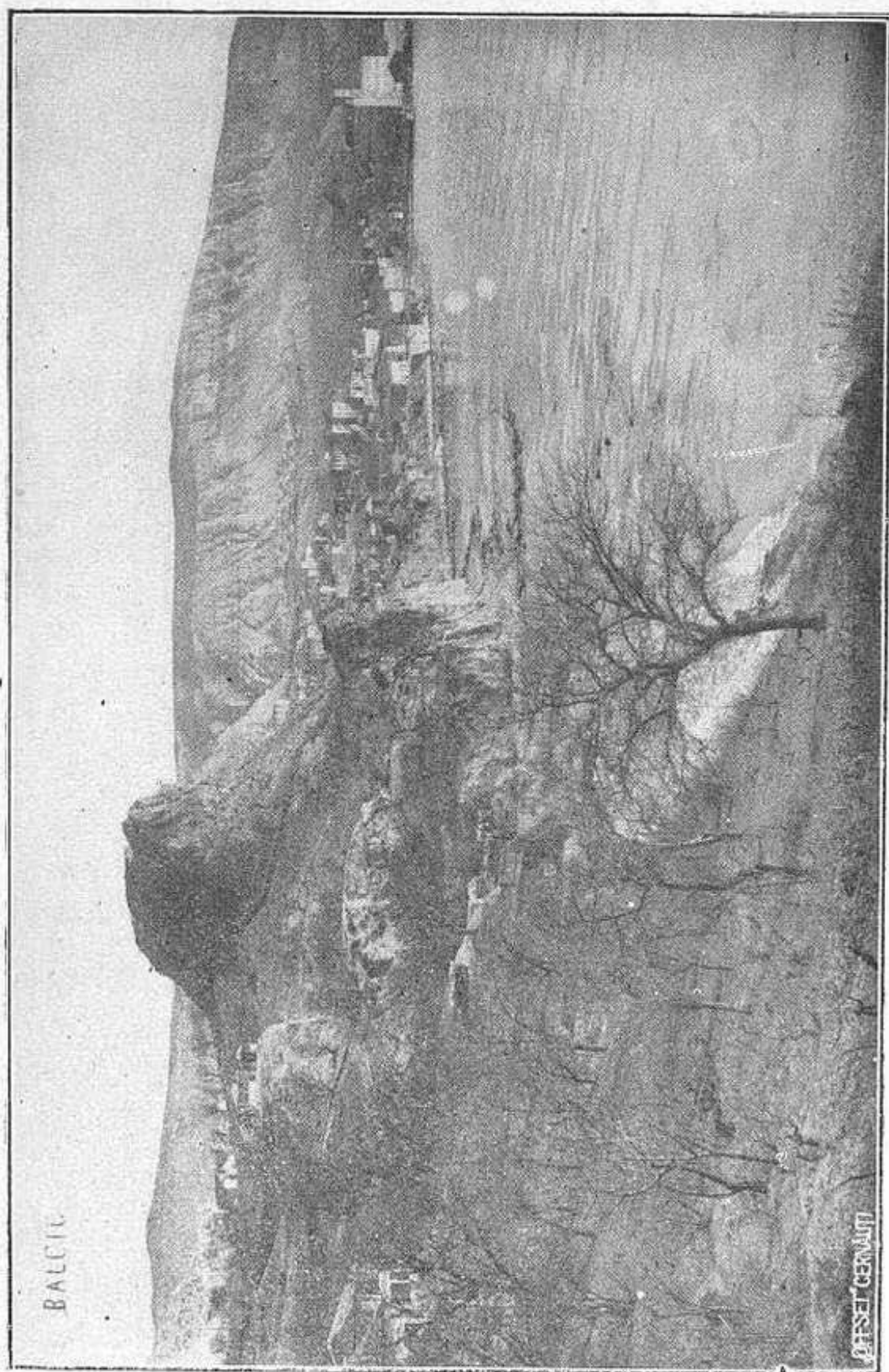
Să credem și să spunem cu tărie și convingere încă odată : Da ! Să credem ca geniul cel mai bun al țării noastre va face ca ridicarea podului peste Dunăre, *Oltenița-Turtucaia*, pentru care cu atâta dragoste de neam „Graiul Românesc“ a pus „*prima piatră, traversă de fier și fărâmbă de vis*“ cât și construirea liniei ferate : *Turtucaia-Silistra-Balcic-Ecrene*, să devină visul, idealul nostru unanim și cât mai curând o realitate.

Laurenția I. Bacalbașa

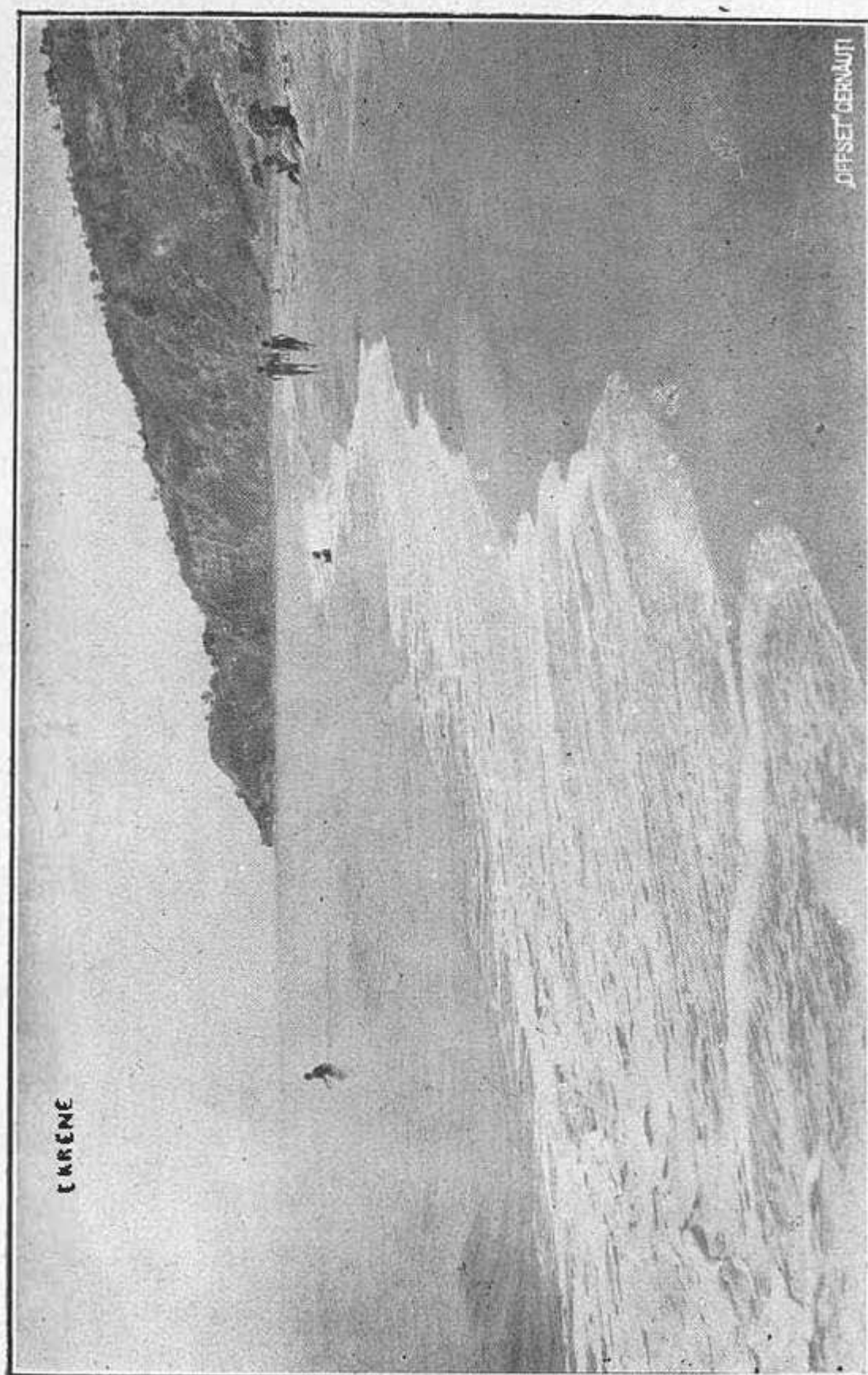
BALÇIK

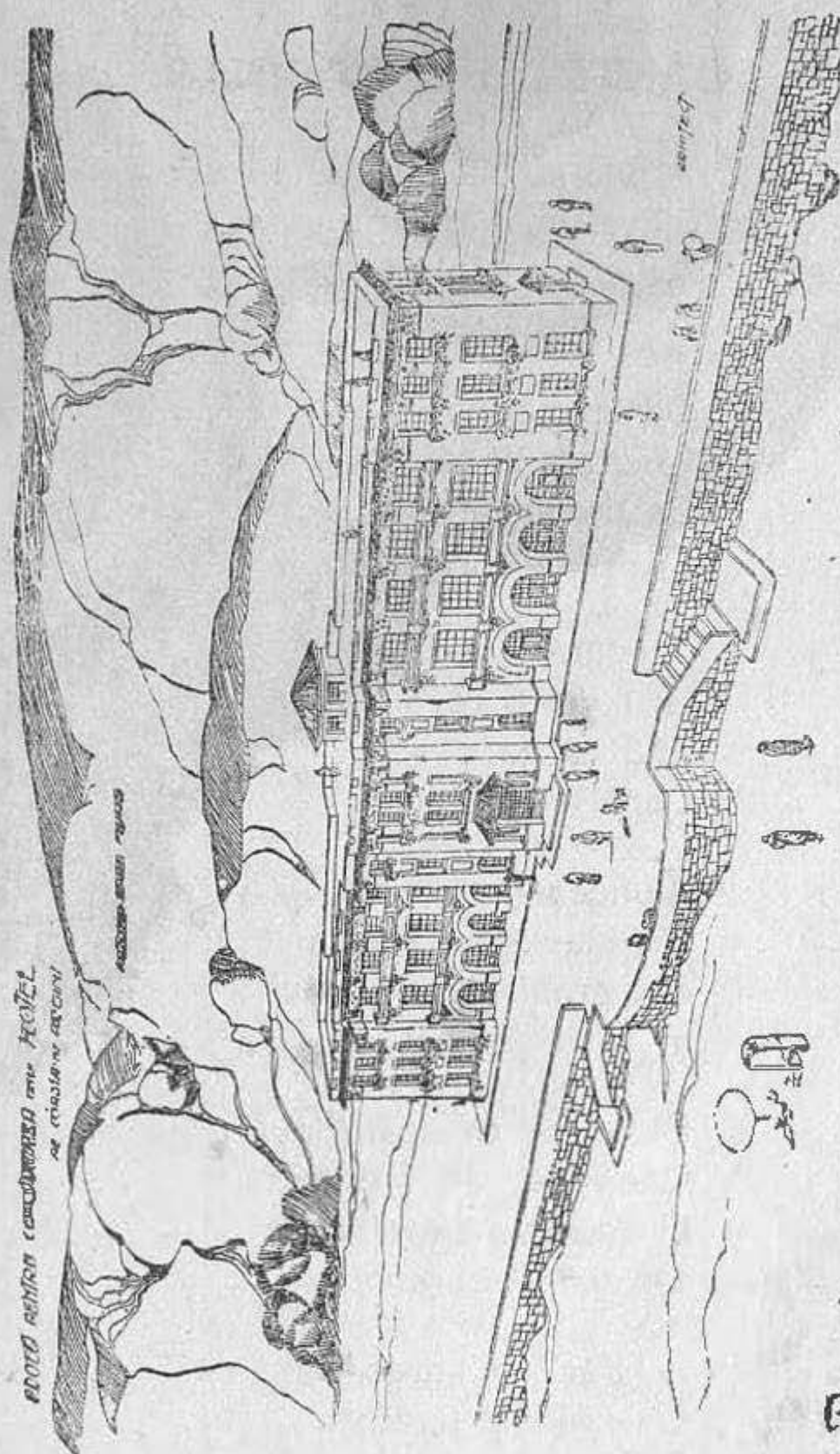
O vedere asupra oraşului Balçic.

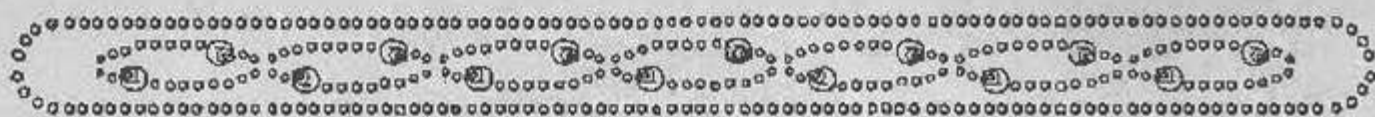

O cascadă la Coasta de Argint.

Plaja de Ecrene.

CÂNTEC DE MARINAR

A fost o fată blondă,
Iubea un marinar ;
Avea doi ochi albaștri
Și-o inimă de jar.

Odată marinarul
Cu nava a plecat ;
Ea dragoste nebună
Cu lacrimi i-a jurat.

Trecură zile multe
Și când a revenit,
Află că ea cu altul
Departe a fugit.

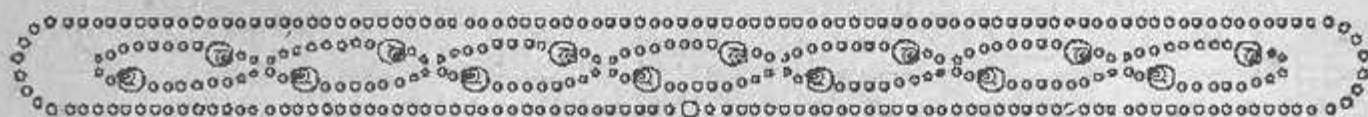
Atuncea marinarul
Suindu-se pe stânci,
S'a prăbușit, sărmanul
În apele adânci.

De-atunci pe-acele locuri
Când trec ades perechi,
O voce omenească
Le sună în urechi :

— Făr' de noroc acela
Ce crede'n jurământ,
Căci praf e jurământul,
Nisip purtat de vânt !

Grigore Sălceanu

PESCĂRUȘII

Bătută de-o mare nebună,
Se vaetă coasta de lut —
Și marea se umflă și tună
Și mușcă din trupul lui mut.

Își vaetă vântul pe valuri
Vârtejul durerii adânci,
S'avântă talazul pe brânci,
Se cațără aprig pe maluri,
Se sparge sălbatec de stânci.

Iar stâncile fumegă aburi
Și valul se duce la fund,
De-avalma cu pietre, cu prund
Și vâjâie spuma pe igheaburi.

Un stol ca argintul cenușii
Prin negrul văzduh se'nfiripă
Și, lin fremătând din aripă,
Rotesc în abis pescărușii.

Și'n vreme ce vântul și valul
Și lutul mugind se frământă,
Urmându-și tăcuți idealul,
Plutesc într-o liniște sfântă.

Grigore Sălceanu

MĂNĂSTIREA CILICULUI

(Câteva precizări)

După *Marele dicționar geografic al României*, mănăstirea Cilicului a fost fondată de către „arhiereul” Athanasie Lisavenco, la 1835, când acesta ar fi ridicat în valea pârăului Cilicdere, pe mereaua satului Telița din județul Tulcea, o bisericuță, care a ars mai târziu și în locul căreia a zidit biserica rămasă până astăzi.

De altă parte arhimandritul Roman Sorescu¹⁾ pune fundarea mănăstirii Cilicului „cam pela 1840”, când ar fi fost întemeiată de câțiva călugări români, în mijlocul cărora se adăpostiau și doi călugări ruși dela Sf. Munte, arhimandritul Athanasie Lisavenco și shimonahul Paisie”, afirmând mai departe că aceștia au alungat apoi pe călugării români și au adus în locul lor, în anul 1846, șasezeci de familii de ruși din Basarabia. Athanasie Lisavenco ar fi oprit pe femei în mănăstirea ce întemeiasă, iar pentru bărbații lor ar fi zidit atunci, la vre-o doi kilometri mai la vale, un șir de chilii și o bisericuță, înființând astfel a doua mănăstire, *Cilicul mic* sau *Cilicul de jos*.

Nici marele dicționar geografic și nici arhimandritul Roman Sorescu nu ne arată mărturiile pe care se sprijinesc când pun fundarea mănăstirii Cilicului, primul la 1835, iar al doilea — mai aproape de adevăr, după cum vom vedea — pela 1840.

Nedumerirea în care ne lasă aceste două date deosebite, cu privire la fundarea mănăstirii Cilic, este împrăștiată în bună parte de câteva, acte pe care am avut prilejul să le aflu în Arhivele Statului din București²⁾ și care ne dau lămuriri prețioase, atât asupra anului fundării acestei mănăstiri cât și asupra persoanei întemeietorului ei.

¹⁾ În lucrarea sa „Mănăstirile Dobroge” Buc. 1914 pag. 103—105.

²⁾ Dos. Min. Cultelor No. 313/1062 roșu din 1868.

După propria sa declarație ¹⁾, Athanasie Lisavenco, lipovean de origine, s'a născut în târgul Chilia din Basarabia, pela anul 1816 ²⁾. La 1837, el a intrat în mănăstirea Caracal dela Sf. Munte Athos, unde s'a călugărit în 1839. Aici s'a hirotonit la 1841, ca ierodiacon și ieromonah și a venit apoi „în părțile Dunării, aproape de Isacacea, lângă apa numită Cilic-dere unde a fundat un schit cu hramul Adormirea Maicii Domnului ³⁾“.

Este evident, deci, că mănăstirea Cilicului n'a putut lua ființă decât după 1841 sau, cel mult, în chiar acest an, ceea ce pare mai puțin probabil.

Mănăstirea întemeiată de Athanasie era mixtă, de călugări și de călugărițe totdeodată, una din acele mănăstiri caracteristice Lipovenilor din secta Bezpopovților — adică a Lipovenilor fără preoți, — născute, după episcopul Melhisedec al Ismailului, din „niște idei rătăcite ale sectanților lipovenești, ce bântuie poporul inferior al Rusiei ⁴⁾“.

Nu avem date cu privire la mănăstirea Cilicului pentru timpul care a urmat dela întemeiere până la 1854, când găsim pe Athanasie în Basarabia. În anul 1853, izbucnind războiul dintre Ruși și Turci, el se retrage dela Cilic și trece la Ismail, dimpreună cu patru monahi și șapte monahii din mănăstirea sa ⁵⁾. După încheierea păcii, egumenul pribeag nu se întoarce în ctitoria sa, ci continuă să rămână și mai departe în Ismail, unde se așezase cu monahii și monahiile ce-l însoțeau, într'o casă cumpărată dela marinarii ruși, în mahalaua „Matrosca“. Și astfel, la realipirea Basarabiei sudice de Moldova, Consistoriul duhovnicesc român înființat în Ismail „pentru girarea afacerilor bisericești din acea parte a țării“, făcând „revizia clerului de aici“, îl găsește și pe Athanasie dela Cilic, printre proții și monahii trecuți din țara turcească. Unii dintre aceștia, ne spune izvorul nostru — s'au reîntors îndată

¹⁾ Făcută la 3 Septemvrie 1857, în fața Consistoriului duhovnicesc din Ismail Ibidem p. 7.

²⁾ În 1857, el arată că are 41 de ani. Ibidem.

³⁾ Ibidem.

⁴⁾ Ibidem p. 15 verso.

⁵⁾ El vine cu ierodiaconul Visarion (23 de ani), monahii Ștefan (55 de ani), Ion (40 de ani), Antonie (39 de ani); și cu monahiile: Natalia (45 de ani), Cristina (35 de ani), Salomia (49 de ani), Pelaghia (55 de ani), Anastasia (25 de ani), Marta (23 de ani), Sofia (21 de ani), însoțite de poslușnica Elena (14 ani). Ibidem p. 7. verso.

după aceea în Turcia, alții s'au statornicit în Basarabia, cu încuviințarea Consistoriului și, în sfârșit, alții „se oploșise în Ismail, fără nici o regulare legală“. Din această din urmă categorie făcea parte și Athanasie, cu monahii, monahiile și cu poslușnica lor ¹⁾.

„Scopul lui“, arată mai târziu ²⁾ raportul Episcopiei Dunării de jos către Ministerul Cultelor, „era să înființeze, lângă Ismail, o mănăstire în gustul său, adică de bărbați și de mueri la un loc“. Consistoriul nu i-a îngăduit aceasta, ci, aducând faptul la cunoștința Mitropolitului țării ³⁾, a mijlocit să se destine „cetei“ lui Athanasie, locuri prin mănăstirile Moldovei, bine înțeles monahilor în mănăstirile de călugări și monahiilor în cele de călugărițe, „iar la cazul când ei ar refuza a se supune acestei măsuri, atunci să se alunge de unde au venit, spre a se curma scandalele provenite din modul viețuirii lor, cu totul contrar canoanelor și orânduelilor bisericii creștine ortodoxe ⁴⁾“. Mitropolitul aprobă propunerea Consistoriului și dă ⁵⁾ lui Athanasie și tovarășilor lui un termen de trei luni, în care, sau să se așeze în mănăstirile și schiturile ce le vor fi indicate de Mitropolie sau, dacă nu vor voi, „să se ducă la urma lor de unde au venit“, ordonând totdeodată Consistoriului să nu mai îngăduie acestor călugări de a mai trăi la un loc cu călugărițele, „ci să-i osibească unii de alții ⁶⁾“.

Drept răspuns, Athanasie cere să i se acorde un termen mai îndepărtat, pentrucă cel pus cade în mijlocul iernei, „când este cu greu a se strămuta“, iar Mitropolia ⁷⁾. îi dă o păsuire până în Mai 1858, din nou însă „cu condiția de a nu se mai îngădui viețuirea la un loc a călugărilor și a călugărițelor“.

Refuzând propunerea de a fi repartizați pela diferitele mănăstiri ale țării, Athanasie și cu tovarășii săi n'au vrut nici să se întoarcă la Cilic, ci au rămas în Ismail și după Mai 1858, amânându-și mereu plecarea și „servindu-se de fel de fel de pretexte și uneltiri viclene, încât abia la 1864 s'a putut efectua alungarea lui de pe teritoriul României ⁸⁾“.

¹⁾ Ibidem p. 7.

²⁾ La 17 Ianuarie 1868. Ibidem.

³⁾ Prin referatul No. 398 din 1857. Ibidem p. 7 verso.

⁴⁾ Ibidem.

⁵⁾ Prin oficia No. 1604 din 7 Octomvrie 1857. Ibidem p. 7 verso.

⁶⁾ Ibidem p. 8.

⁷⁾ Prin oficia No. 2009 din 16 Decemvrie 1857 Ibidem.

⁸⁾ Ibidem.

Rezultă deci că, între anii 1853 și 1864, Athanasie n'a mai fost în mănăstirea sa, care, distrusă, după toate probabilitățile, în vremea războiului Crimeii și desorganizată prin împrăștierea călugărilor și a călugărițelor, a încetat desigur de a mai ființa, în acest interval de zece ani. În timpul aceluiaș războiu, se va fi întâmplat și arderea bisericii, despre care ne vorbește Marele dicționar geografic, consemnând astfel o știre păstrată fără îndoială de vre-o tradițiune locală. Numai așa ne putem explica stăruitoarea întârziere pe care o pune Athanasie de a se întoarce în ctitoria sa, unde știa desigur că nu va mai găsi nimic; după cum tot numai aceasta poate fi singura explicare a intențiunii lui de a fonda o altă mănăstire în părțile Ismailului¹⁾.

Insfârșit o altă dovadă a acestui fapt este împrejurarea că, silit în cele din urmă să plece, Athanasie se duce la Cilic, unde începe să-și refacă și să-și organizeze din nou mănăstirea, căutând în primul rând să și-o populeze. Mărturiile pe care le avem ne arată hotărât că, în această direcție își îndreaptă el toate silințele. Episcopia Dunării de jos semnalează aceste eforturi ale egumenului dela Cilic, despre care spune că „trimițând emisari de ai săi, călugări și călugărițe, în Basarabia română, a smonit o mulțime de bărbați și femei, dintre cultivatorii de pământ, a-și lăsa casele și a se duce la călugărie în noua mănăstire, ce era predicată ca un rai pământesc²⁾“.

Acțiunea întreprinsă de Athanasie găsește răsunet îndeosebi printre Lipoveni și crește într'atâta, încât nu numai că atrage atenția autorităților noastre bisericești, dar le și alarmează prin proporțiile pe care le ia această propagandă. „Femeile fanatizate își lăsau bărbații, copilele părinții, ba și familii întregi, vânzând tot ce aveau și prefăcând în bani, se duceau a se așeza la mănăstirea lui Athanasie, depuind averile lor în mâna lui și dându-se cu totul la ordinele lui“. Și astfel, ne spune acelaș raport al Episcopiei, „în curgere de câțiva ani, s'au adunat acolo o populație de 400 de indivizi, bărbați și femei de diferite vârste³⁾“.

Nu trece însă mult și „raiul“ lui Athanasie începe să se arate în toată realitatea lui. În Octomvrie 1867, trei femei din Ismail, dintre care una cu soțul ei, se plâng Episcopiei Dunării de jos.

¹⁾ Vezi mai sus.

²⁾ Ibidem p. 8.

³⁾ Ibidem.

„că au fost amăgite de înșelăciunile cele mascate cu sfințenie ale falsului cuvios și că au depus în mâinile lui averea și copiii lor. Acum însă, convingându-se că el este un înșelător și pierzător de suflete, — cer ajutor spre a-și putea scoate copilele din acel loc de corupție și banii ce au depus acolo“. Episcopia, la rându-i, dă „suplicele“ lor în cercetarea Consistoriului, cerându-i să afle dela jeluitoare, „cu amăruntul toate circumstanțele ademenirii lor, a petrecerii lor în societatea lui Athanasie și motivele ce le-au îndemnat a se retrage de acolo ¹⁾“.

Cercetarea întreprinsă cu prilejul acestor plângeri și consemnată în anafora Consistoriului din 12 Noemvrie 1867 ²⁾ ne lămurește asupra vieții monahale dela Cilic. Din depozițiile făcute, rezultă în primul rând că, la această dată, mănăstirea lui Athanasie era încă tot mixtă și că, deci, nu se clădise încă pentru călugări Cilicul mic sau Cilicul de jos. Vorbind despre organizarea monahală a mănăstirii, jeluitorii spun că egumenul „ține oarecare rândueală călugărească și bisericească“, dar nu ia parte la ea. Ca ajutor în administrare, Athanasie și-a luat pe una din monahii, pe care a numit-o „egumeniță“. „Ea este a doua persoană, după el, în mănăstire, primește instrucțiuni dela dânsul, este nedeslipită de el și i se pretinde considerațiune de mare sfințenie, ca și superiorului mănăstirii“. În afară de egumeniță, starețul are pe lângă sine „o suită de cincizeci de fete“.

Mai departe, jeluitorii descriu chipul în care Athanasie își popula ctitoria. „Se trimit femei din acea mănăstire și un călugăr, cari umblă prin satele de prin Basarabia, descriu sfințenia vieții mănăstirii lui Athanasie, îndemnând pe locuitori ca, dacă nu se pot duce cu întregile lor familii acolo, la mănăstire, apoi să trimită acolo măcar pe una din fiicele lor. Cei mai simpli fac ceeace făceau Creștinii primitivi : vând tot ce au ; prețul dobândit și persoanele lor proprii le pun la dispoziția lui Athanasie, numai să le mântuească sufletele. Alții se duc înșiși, spre a se încredința prin vizitare. Călugărițele propagatoare înștiințează pe Athanasie de asemenea vizite și în mănăstire se iau măsurile necesare pentru ca vizitatorii să rămână deplin mulțumiți de vizita lor ³⁾“.

¹⁾ Ibidem pag. 8 verso.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Ibidem pag. 14.

Și mai interesante pentru viața monahală dela Cilic sunt datele pe care le putem culege din cazul fiecărei jeluitoare, în parte.

Prima ¹⁾ arată că, ducându-se în mănăstirea lui Athanasie, după sfaturile unei călugărițe ce venise la Ismail și-i descrisese „frumosul și religiosul chip al traiului fraților și al surorilor dela acea mănăstire“, s'a călugărit și ea la Cilic; că în timp de doi ani și jumătate cât a stat, ca econoamă a egumenului, „a cunoscut decadența morală în care se afla acea mănăstire, unde trăesc, la un loc, bărbați, femei și copii“; că s'a convins de „necuviința și scandalele ce se săvârșesc de către însuș arhimandritul Athanasie“ că acesta „este deapururi încunjurat de femeile și fetele cele mai tinere, al căror trai este îndulcit în toată privirea, pe când ceilalți și celelalte sunt reduși la strictul necesar și supuși la munci grele“; că, deși egumen, este un om „foarte corupt moralicește“, ca unul care întreține „relațiuni neiertate cu unele din călugărițe“; că, în sfârșit, Athanasie „s'a silit în tot chipul a o ademini“ și pe ea, jeluitoarea, și „n'a avut alt mijloc de scăpare decât depărtarea din acea mănăstire pângărită.“

A doua „suplicantă ²⁾“ declară că „îndemnată fiind de alte persoane ce se dusesse la mănăstirea lui Athanasie din Turcia“ și-a dat și ea, în anul 1865, pe cele două fete ale ei, la mănăstirea Cilicului, spre a le închina cinului călugăriei; că copilele au fost trecute în acest scop peste Dunăre, într'o luntre trimisă de însuși Arhimandritul Athanasie; că ea, mama fetelor, informându-se apoi „dela persoane ce au viețuit în acea mănăstire“, despre „necuviințele și scandalele“ pe care le săvârșește starețul „cu monahiile și cu femeile petrecătoare acolo, s'a hotărât a-și lua copilele“; „că toate stăruințele ei au rămas însă zadarnice, fiindcă superiorul nu numai i-a refuzat cererea, dar chiar a oprit și convorbirea ei cu fiicele sale“.

În sfârșit, cel de al treilea jeluitoare cu soția lui ³⁾ arată că, în anul 1867, s'au dus la Cilic împreună cu cei cinci copilași ai lor, „cu scopul de a rămânea acolo pentru totdeauna și a-și căuta de mântuirea lor sufletească“, pentru că, tot acolo, își trimeseseră mai înainte, în acelaș scop, pe cele patru fiice mai mari; că în răstimp de patru săptămâni cât au stat în mănăstire au văzut: cum arhiman-

¹⁾ Maria Covalencova din Ismail. Ibidem pag. 8 verso și urm.

²⁾ Parascheva Balițcaia. Ibidem pag. 9 și urm.

³⁾ Ivan și Agafia Ioachimenova. Ibidem pag. 9 verso.

dritul pregătește „pentru dânsul și ale lui, îndeosebi, mâncări de carne, pe când ceilalți le opria cu totul aceasta“; cum „petrecea în chilia lui cu călugărițele mai tinere“; cum le spunea „vorbe neiertate“; „cum le „îmbrățișa“; cum „ședea între ele desbrăcat, numai în cămașe“; cum făcea „și altele ce nu se pot spune“; cum însfârșit le cerea să socotească „sfințite apa cu care el își spăla picioarele, precum și peticile cu care se ștergea de sudoare, etc.“. Și atunci, urmează jeluitorii, văzând aceste „necuviințe, atât ei cât și alte persoane au părăsit acea mănăstire și, neîntorcând luarea aminte la toate afurisaniile lui Athanasie, și-au luat copiii și trei din fiicele ce le dedese acolo mai dinainte, iar pe a patra numită Epistimia, nu o pot lua, fiind de aproape păzită de servitoarele mănăstirii și ascunsă, încât nu pot a o vedea măcar. Din această cauză sunt siliți a aștepta în Tulcea, până ce-și vor scoate și pe acea fiică și apoi să se reîntoarne la Ismail“.

Pe temeiul acestor cercetări și în urma cererii făcute de Episcopia Dunării de jos ¹⁾, Ministerul de interne dă ordin tuturor autorităților noastre din județele Ismail, Bolgrad, Covurlui și Brăila, să nu mai îngăduie emisarilor dela Cilic de a mai cutreera satele, iar pe cei prinși să-i dea pe mâna justiției. De altă parte, Ministerul nostru de externe, prin agentul său diplomatic dela Constantinopol, atrage luarea aminte Patriarhiei asupra cazului dela Cilic și cere să se ia măsuri ca jeluitorii frustrați să intre iarăși în stăpânirea banilor ce li s'au luat de Athanasie și a copilelor ce le-au fost sechestrate de acelaș egumen. La 26 Februarie 1868, Patriarhia răspunde intervenției făcute, comunicând agenției noastre că a luat act de cele ce i s'au relatat cu privire la Arhimandritul Athanasie dela Cilic, din provincia Dristra și „că s'a grăbit a pune în lucrare măsurile proprii a remedia acel lucru, de care, la timp, va lua cunoștință și onorabila reprezentățiune a Principatelor-Unite ²⁾“.

Măsurile luate de Patriarhie ne sunt deocamdată necunoscute.

Prof. Gh. Nedioglu

¹⁾ La 17 Ianuarie 1868. Ibidem.

²⁾ Ibidem pag. 19.

LA CRAMĂ

Cu struguri toamnei ce vine
Potop amintirile curg,
Mai toarn' un pahar de rubine,
Să-mi pară c'o văd în amurg.

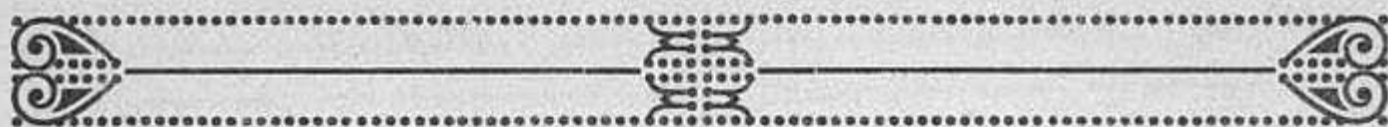
Mai toarnă-mi mireasmă de vie,
Mândruța din funduri de văi,
La sânu-mi de pară să vie
Pe-a visului tainice căi.

Mai toarnă-mi! Pe suflet să-mi cadă
O floare cu miros de crâng
Și-aduceri-aminte grămadă,
Iar au să visez și să plâng.

Mai toarnă-mi! În lacrima viței
E toată beția din lunci,
E vraja din sânul altței
Și-a râsului nostru de-atunci...

Gr. Sălceanu

CU'NCETINELI DE PLANTĂ CE SE URCĂ

Cu'ncetinelii de plantă ce se urcă
În jurul unui trunchiu, înfășurându-l, —
Eu ți-am cuprins mijlocu'ncet și gândul
Simțirăm, ca prin vis, cum ni se 'ncurcă,

Te-am prins în suflet albă ca de nea;
Și tot mai zâmbitoare și învoaltă
Se desprindea din umbră fața ta
Și visătoare fruntea ta înaltă.

Ca plant'agățătoare ce se urcă
Te-am prins în gândul meu tot mai șiret
Și am simțit cum brațele se 'ncurcă
Și mâinile se strâng într'un buchet;

Cum tâmpilele s'aprople mai tare
Și buzele ne tremură fierbînți
Și ceasuri lungi am stat, nebuni cuminiți,
Ca două flori în vânt, tremurătoare.

Grigore Sălceanu

POVESTIRI ORIENTALE

PAȘA DIN TREBIZONDA

Era pe vremea când mările răsăritului începuseră să fie brazdate și de vapoare românești. Mari pentru acele timpuri, iuți și mai ales curate, ele erau căutate de toți acei ce trebuiau să călătorească spre țările soarelui-răsare.

Era toamnă. Frigul căzuse de timpuriu. Răsufletul înghețat al Rusiei așternuse covor de zăpadă pe 'ntinsul zărilor și căuta acum să răzvrătească și fața tulburatei mări.

Pe la sfârșitul lui Noembrie, un vas românesc se deslipea de cheiul Constantinopolei. Cu albul său imaculat, el contrasta cu apa sinelită a Mării Marmara. Timpul era frumos și apa liniștită. Nici un vântuleț nu ajunsese până acolo, iar fața micii mări strălucea ca o lespede de smarald. Matrozi și călători stăteau pe punte și priveau la palatele de marmoră de pe țărmurii plini de verdeată.

Dar curând intrară în Marea Neagră. Aici însă timpul era altfel. Sub puterea sălbatecă a vântului de nord apa se zbuciuma, ridicând munți jucători de lichid, cari într'o clipită se prăbușeau, pentru ca 'ncea următoare să se înalțe și mai amenințatori.

Două zile și două nopți slaba alcătuire a mâinii omenești de-abia mai putu lupta cu puterile răzvrătitei mări. Când în cea de a doua noapte vântul se potoli, marea, ca o mironosiță, își luă înfățișarea liniștită și blândă, ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat.

Dar vasul își pierduse de mult direcția. Totuși merse la 'ntâmplare. În dimineața zilei a treia, comandantul văzu că se află spre còastele Asiei-Mici, în apropiere de portul Trebizondei. Indreptă cârma într'acolo și curând acostă.

Vasul încă nici nu fu bine legat de țărm, când un om al stăpânirii sui pe bord.

— Excelența Sa, Guvernatorul Trebizondei, vă roagă să poștiți până la palat împreună cu toți ofițerii vasului.

Comandantul gândi câteva clipe. Un pașă, un guvernator turc, era un adevărat Sultan, un absolut și adesea crud stăpânitor de oameni. Prin minte-i trecură fel de fel de bănuieli. Poate că era vorba de niscaiva taxe... poate vr'o rechiziție... poate... cine mai știe!...

— Domnul Guvernator ține foarte mult să nu fie refuzat! Din stăruința plină de respect a trimisului, Românii înțeleseseră că nu era vorba de ceva rău. Ei se urcară în trăsurile trimise și plecară.

Palatul pașalei era plin de covoare scumpe și de flori. Într'un salon mobilat europenește era o masă întinsă de curând. Aici îi aștepta Guvernatorul.

— Bine-ați venit sănătoși! le ură el în românește și le întinse cu voioșie mâna. Apoi cu multă grijă îi întrebă dacă nu cumva li s'a întâmplat ceva rău în timpul furtunei.

— Nimic, Excelență!... Doar că ni se cam terminase provizia!

— Numai atât? vorbi pașa surâzând. Atâta pagubă aș putea foarte ușor să v'o repar! Sunt fericit că pot face astăzi un serviciu așa de mic unor ofițeri români! Și, chemând pe un subaltern, îi dădu o poruncă pe turcește.

Se așezară la masă. În farfurii lungi și încărcate ca niște corăbii, mâncările treceau repezi prin fața musafirilor. În cupe de cristal sclipeau cele mai bune vinuri ale Asiei.

Și Pașa vorbi:

— În tot lungul vieții mele voi păstra o vie recunoștință poporului român. La 1877 eram general și comandam o armată în Bulgaria. Cu Rușii luptam fără de grije. Ori de câte ori voiam le dam porția de bătaie. Dar mai pe urmă veniră Românii. Și lucrurile se schimbă!... Vitejia lor, disprețul ce-l arătau morții, mi-au dat de gândit. Și, pentru că-mi pusesem în gând să-i bat cu orice preț, cercai un atac. Dar am fost crâncen învins și, ca printr'o minune, am scăpat teafăr, prins numai de niște călăreți. Am crezut la început că Alah m'a trimis spre pierzanie între cei mai cruzi barbari. Așteptam în tot momentul să fiu măcelărit. Dar curând a trebuit să-mi schimb părerile. Peste tot am fost primit omenește. Mai mult, dorobanții mă respectau ca pe un general de-al lor.

Am ajuns la București. Oh!... Bucureștii!... Nici în mormânt n'am să-l uit!... Mi s'au dat trei camere la cel mai frumos hotel... și... numai pe cuvântul meu de onoare, umblam fără pază.

Am stat așa mai bine de un an. Multa dragoste ce mi-o arătau Românii m'a obligat să le 'nvăț limba. Și... precum vedeți... am deprins-o destul de bine!

Primeam bani și vești de-acasă prin Italia. Nimic nu-mi da de suferit în această robie, dar în primăvara anului 1878, primesc o telegramă tristă... Singurul meu copil era greu bolnav. O noapte 'ntreagă m'am frământat. Icoana copilului în suferință, poate chiar mort, îmi umpluse sufletul de desnădejde.

În ziua următoare m'am înfățișat lui Ion Brătianu.

— Domnule Președinte, întrebuițați toate mijloacele cu putință și dați-mi știri despre copil! Dacă moare și singura

mândrie a vieții mele, pentru mine nu mai e nici un rost pe lumea asta!

Nu știu, dar trebuie să fi fost grozav de desnădăjduit. Brătianu privi în gol câteva clipe lungi. Mă uitam în ochii lui și vedeam că sunt umezi... Mi s'a părut atunci că s'a rupt ceva în pieptul meu... Vedeam negru în fața ochilor... picioarele mi se 'nmuiară...

— Numai un lucru mai este cu putință: să plecați, Domnule General, numai decât în patrie!

Am dat cuvântul de onoare că nu voi da nimănui nici un fel de știre despre România, că odată ajuns acasă mă voi reîntoarce la București, unde voi rămânea până la încheierea păcii.

Mi s'a dat pașaport, am fost împrumutat cu bani și mi s'au făcut toate înlesnirile cu putință. Prin Italia am ajuns curând acasă, unde mi-am găsit copilul sănătos.

Între timp armatele noastre fuseseră înfrânte. Se încheie pacea de la San-Stefano. Eu, totuși, mă pregăteam de 'ntoarcere. Dar Brătianu mi-a telegrafiat să nu mai vii. O păstrez telegrama. Priviți-o! E cea mai scumpă amintire a mea!

Iată dar pentru ce m'aș simți foarte fericit, dacă v'ați crede aici ca și la Dv. acasă, și dacă ați consimți să luați ca amintire, din tot ce vedeți aici, orice v'ar plăcea.

Pașa tăcu. Ochii lui erau umezi. Erau lacrimile adevăratei recunoștințe.

— Dacă, totuși, înfrângerea suferită de la Români trăiește în sufletul meu ca o puternică biruință, am dintr'un alt război o amintire, care s'a înfipt în inima mea ca un vis urât: am luptat și cu Grecii!

Eu, care-mi măsurasem puterile cu dorobanții, înțelegeți că n'aveam de ce să mă tem de Greci! Umblam călare în fruntea unității. Era destul să fim numai bănuți undeva, în zare, pentru ca toate armatele de Abili să între în pământ!

— Domnule General, fiți mai cu băgare de seamă și des-călecați! V'ar putea observa inamicul!

— Inamic? Ce inamic?... Fugiți de-acolea! Eu care am luptat cu Românii pe câmpiile Bulgariei... Cum să 'ndrăznească un Grec să tragă în mine?...

Dar, într'un defileu m'au împușcat la picior. Au tras din ascunzișuri și pe dinapoi...

Hm!... Să se 'ncumete un grecotei să tragă 'n mine!... Ptiu!... Asta-i visul cel rău al vieții mele!...

MOARTEA LUI SAABIT

Sunt câteva sute de ani de când în fața unui popor, care se 'ntărea prin părțile răsăritului, Tătarii începură să se retragă tot mai către sud. După ce veacuri întregi prădaseră bogățiile lumii, strângând averi imense, acum, în fața oștilor rusești, ei își încărcau bogățiile în numeroasele lor care, și se îngrămădiau în mica țărișoară a Crâmului.

Dar nici aici nu putură zăbovi prea mult. De 'ndată ce armatele țarilor se iviră și pe-acolo, ei s'au văzut nevoiți să ia drumul pe lângă țărmul de nord al Mării Negre și să se îndrepte tot mai către sud, cu gândul de a se așeza în țara fraților lor mai mari, în Turcia.

Și, de bună seamă că mulți vor fi văzut țărmurii înfloriți ai Bosforului, mulți vor fi ajuns și pe meleagurile mult mai îndepărtate ale Asiei-Mici, dar mulți dintre ei se vor fi oprit în Dobrogea, care le amintea de stepa Rusiei.

Dintre aceștia făcea parte și Saabit Celebi. Plecând din Crâm odată cu încolțirea ierbii, nenumăratele lui care și turme de vite au mers către Dunăre, pe care au trecut-o pe la vâdul Isaccei. De-acolo au luat drumul din mijlocul Dobrogei, s'au speriat de multele văi și dealuri ale județului Tulcea, s'au îngrozit peste măsură de nemărginitul codru al Babadagului, și nu și-au venit în fire de cât atunci când, pe nesimțite, s'au trezit într-o câmpie fără de capăt.

La Satișchioi convoiul se opri. Carele fură trase la marginea satului și vitele dejugate. Un timp corturile carelor slujiră drept locuințe. Apoi argații săpară gropi în pământ, înțepeniră furci pe marginile lor, așezară acoperișuri de stuf și făcură gard de nuiete jur împrejur. Femeile amestecară lut cu paie și muriră cele două fețe ale gardului. Astfel casele fură în câteva zile gata de locuit. Cătră iarnă toate corturile erau goale.

După ce gospodăria îi fu bine orânduită, Saabit Celebi îmbracă straele cele mai scumpe, încălecă cel mai frumos cal și porni la Megidia. Acolo era orașul de reședință al stăpânirii turcești.

El sui delușorul despre linia ferată și la palatul de lângă geamie descălecă. În fața unui călăreț cu înfățișare de bogătaș, doi ostași săriră și-i prinseră calul de căpăstru.

— Spuneți stăpânului vostru că Saabit Celebi-Han, venit acum din Crâm, vrea să-i vorbească!

După ce soldații îi legară calul de un belciug, suiră scările și-l lăsară pe mosafir să aștepte în curte.

— Înălțimea Sa, Rusciuk-Pașa, vă așteaptă!

Încăperea în care intră Saabit era foarte mare. Prin două ferești se vedeau dealurile dela sud cu tabiile lor; prin altele, opuse acestora, pătrundea mirosul greu al bălților.

Interiorul era simplu. Pe jos, pe lângă pereți, erau așezate una peste alta câte patru saltele de lână, acoperite cu scumpe covoare turcești. Ele formau un divan continuu în jurul camerei, pe care-l rupea numai ușa de la intrare. Pe pereți erau agățate fel și fel de arme, iar pe jos, de-asupra covoarelor, se ridicau mesute de abanos cu încrustațiuni ciudate de sîdef, scaune, scăunele și peste tot se răsărau castronașe cu tutun, pipe și luxoase narghilele.

Saabit își lăsase papucii lângă ușă și intra numai cu cio-
rapii de lână groasă. Rusciuk-Pașa stătea turcește pe divan. Era un bărbat voinic, cu barba încă neagră peste tot; dar așezarea dreaptă a ochilor pe față, umerii obrajilor nu prea pronunțați, îi arăta lui Saabit că Guvernatorul Dobrogei era un ghiaur turcit.

Și Rusciuk-Pașa își cercetă mosafirul câteva clipe. Nici lui nu-i fu greu să vadă că are în față pe un om, pe care bogăția și lipsa de griji l-aumoleșit. De aceia îl invită să stea pe divan alături, bătut apoi cu ciubucul într-o măsuță, după care numai decât veni un harap. Pe o tavă el aduse un ciubuc și cele de trebuință fumatului.

Saabit aprinse ciubucul, trase un fum din buruiana parfumată, apoi vorbi :

— Înălțate Stăpâne ! Sunt din neamul lui Mehmed Ali, Han al Crâmului ! De 'ndată ce țara ne-a fost cutropită de lupii nordului, m'am tras cu toate averile mele către meleagurile pe care, din voința măritului nostru Padișah, le cărmuiți. M'am așezat la Satișchioi și-aș vrea să-mi închei viața pe-aceste fericite locuri. Aduc peșcheș o sabie și un pumnal, pe care un strămoș al meu le-a răpit dela un principe ghiaur și stărui pe lângă Înălțimea Voastră să le primească. Vă rog de asemeni să dați ordin să mi se înmâneze și mie un tapiu pentru o pustietate de loc, pe care aș vrea să-l muncesc cu vitele și cu palmele mele !

Pașaua mulțumi și strânse cu bucurie mâna lui Saabit.

— Saabit Han, întoarce-te la Satișchioi și țăruieste-ți atâta moșie câtă vrei ! Trimete-ne pe urmă veste și oamenii mei îți vor aduce tapiul acasă !

Saabit se 'ntoarse liniștit. Dar pașa' din Megidia rămase în urma lui foarte mult timp pe gânduri. Scumpele daruri pe care cu atâta ușurință i le cedase, îi da de bănuît, că acest nou supus al său era, în realitate, foarte bogat... poate cel mai bogat om de pe întinsul Dobrogei. Și dacă ar fi cu adevărat așa de aproape de el o comoară... aceasta ar putea trece foarte ușor în stăpânirea lui ! Și trebuia cu orice preț !

— Chemați-l pe comandantul tabiilor !

Un om mărunț, gras, cu fața neagră și ciupită de vărsat intra curând după aceia la Pașa.

— Ascultă, Murad-Aga, pregătește un tapiu de zece mii de hectare pentru Saabit Celebi din Satișchioi. apoi mergi tu singur să i-l duci! Cată și află cam ce avere are! Ai înțeles?

Fața lui Murad se luminează.

— Pașă, lăsați pe mine! Măine aveți răspunsul!

* * *

În zorii zilei următoare, doi inși călăreau spre Satișchioi. Țara fiind fără drumuri, oamenii se conduceau după multele lacuri înspre țărmul Mării, sau după înaltele movile, care sunt cu sutele prin acele părți.

— Sabri! Bagă de seamă! Datoria ta este să rămâi cât mai mult printre slugi și să afli cam ce bani are Saabit! E rost de ciupit ceva... ai înțeles Sabri?

Soldatul rânji cu înțeles.

— Sabri n'a fost nici odată prost, Murad-Aga!

Călăreții potriviră așa ca să ajungă mai spre seară. Saabit îi primi împărătește. El îi chemă pe amândoi în camera de mosafiri.

— Eu sunt slugă și nu se cuvine să stau printre stăpâni! se scuză Sabri; apoi se îndreptă spre grajduri, unde zărise un argat.

În ziua următoare se'ntorceau. Ei aduceau Pașalei daruri încă și mai de preț.

— Rusciuk-Pașa, ce mi-au văzut ochii!... Numai Sultanul mai poate avea așa bogății!...

Ochii pașei străluciră, iar pumnul mânei stângi se 'ncleștă pe mânerul iataganului.

— Are aur?

— Are vite cu miile... care cu sutele... zeci de cadâne... și casa lui este plină de mătase, de argint... și de aur... aur... și aur!...

— Cât aur?... Mult?... Spune repede!

— Un delgean!

— Un delgean?... E cu puțință?...

— Da, a venit de la Crâm cu un delgean cu burdufuri de capră pline¹⁾!

Rusciuk-Pașa îl smunci pe Murad de mână și-l târî într-o cameră dosnică. Acolo stătura multă vreme la taină.

* * *

Toamna și primăvara următoare Saabit avu liniște. Vara și-o petrecu recoltându-și grâul, pe care-l ducea la Caraharman, portul cel mai de seamă al Dobrogei turcești. Și toamna trecu pașnică.

¹⁾ Delgean = un car tătarăsc ce ar echivala cu un vagon de azi.

În răstimpul dintre două munci, el își dură din piatră noi case de locuit, drese pe cele vechi, așa că toată gospodăria lui arăta acum a fi un mic sat. Între un drum la Megidia și altul la Caraharman, Saabit își petrecea timpul în cuprinsul gospodăriei lui. Toate celea mergeau bine și sporeau la casa lui. Nici cel mai mic nor nu-i amenința gospodăria. Și Saabit mulțumea deseori lui Alah că l-a învrednicit să aibă parte de-o țară așa de bună.

Era prin Mai, anul cel de-al doilea al așezării lui la Satișchioi. Primăvara fusese ploioasă și câmpiile erau o minune. Saabit stătea rezemat de ușorii ușei și privea întinsul holdelor. El se ruga lui Alah să dea pământului și căldură și se bucura la gândul că un nou burduf de capră va fi împlinit cu aur și așezat de-asupra celorlalte.

Dar, într-o zi, departe, acolo unde drumul despre Megidia trece peste spinarea celui mai înalt deal, se zări un nor de praf. Ochii ageri ai lui Saabit văzură că sunt ostași călări. El se îndreptă numai de cât spre locuința cadânelor.

— Avem oaspeți de la oraș! Repede pregătiți cele de trebuință!

Și toată curtea se puse în mișcare.

Cu un ceas înainte de amiază, călăreții sosiră 'n sat. Ei veniră de-adreptul la Saabit. În fruntea lor era Murad-Aga.

La urarea de bun sosit ce i se făcu, Agaua răspunse foarte rece.

— Saabit Celebi-Han! Avem lucruri foarte serioase de vorbit! Te rog să intri numai de cât în casă!

La un semn, doi înși descălecară și apucându-l pe Saabit, îl îmbrânciră cu putere înăuntru.

— Douăzeci de ostași vor înconjura curtea și vor doborî la pământ pe toți câți vor cerca să intre sau să iasă! Șase vor închide pe argați într'un grajd, patru vor avea grijă de cadâne, iar ceilalți să intre după mine!

Ostașii descălecară și legară cal de cal. Când argații și cadânele fură 'chise, Murad intră după Saabit. Acesta, presimțind că o nenorocire are să se întâmple, își rupse cealmaua și hainele și bătându-se cu pumnii în cap, striga cât îl ținea gura:

— Căinii!... Au venit să mă sfâșie!... Să mă fure!...

— Saabit Celebi! Prea înaltul Nostru Padișah te bănuiește că ai legături cu ghiaurii din țara cărora ai venit!

— Minți!... Voi vreți aur!... averea mea... Ați venit ca să mă jefuiți! Și, smulgând un iatagan din perete, se repezi asupra lui Murad. Dar unul îi prinse mâna și i-o suci până ce, gemând de durere, scăpă iataganul și-i se muieră picioarele. Atunci îi legară mâinile și picioarele și îl aruncară într'un colț.

— Saabit Celebi! Vrei să ne spui unde-ai pus scrisorile pe care le-ai pregătit pentru ghiauri? ...

— Câini ticăloși! gemu el.

Soldații scotociră peste tot, dar nici un petec de hârtie nu găsiră în cuprinsul casei. Obiectele de preț însă fură adunate și puse grămadă în mijlocul încăperei.

Dar prada era prea mică pentru ca să mulțumească pe jefuitori.

— Bandiților, mă furați?...

— Ei da, câine de tatar, tu, care ai jefuit o lume și-ai ucis mii de femei și copii... tu care ai băut și sânge omenesc... află că a sosit ceasul să fii și tu jefuit!

Și cu vârful cismeii lui grele îl lovi peste obraz.

— Spune, unde e aurul?

Cu o altă lovitură îl dădu cu capul de părete. Un răget de vită găuită răsună în cameră.

— Vorbește, câine spurcat!

Dar Saabit era ca și mort. Printre buzele lui însângerate, ieșeau gemete care abea se mai auzeau.

— Nu vrei?... Stai să-ți arăt eu ție!... Aduceți jăratec!

Li tântuiră mânilor și picioarele de pământ și-i puseră o lopată de jar peste piept. Lâna hainelor arse mocnit, dar focul ajunsese curând la carne. Saabit se trezi și începu să se zmuncească.

— Suflați pe jăratec să se trezească și mai bine!

Oamenii ascultară. Și gemetele urmară și mai înfricoșătoare.

— Unde este aurul!

Cel chinuit arată cu capul spre sobă. Apoi leșină.

— Iute căzmăli și lopeți!

Intr'o clipă soba fu dată jos. În timp ce oamenii săpau adânc, unul mai milos, aduse o căldare de apă și o vărsă peste pieptul lui Saabit, pentru a stinge focul și a-i potoli durerea.

Curând scoaseră din pământ cinci burdufuri de capră pline numai cu monezi de aur. Ele fură spintecate și tot conținutul lor vărsat cu un zornăit crâncen în mijlocul camerei.

Murad își scoase pistolul.

— Cine se atinge de un ban, moartea este a lui!

Încărcară aurul în desagi aduși anume, îi puseră pe cai și plecară.

* * *

Noaptea scoborî mai luminoasă ca ori când. Luna plină se ridicase dintre valurile mării. Pe bolta cerului se ivise parcă un soare care-și strecura lumina gălbuie printr'o sită de nori diafani. Valurile sale monotone cădeau pe 'ntinderi cu o uniformitate groaznică și strecura peste tot numai neastâmpăr.

Dar la curtea lui Saabit domnia tăcere desăvârșită. Nicăieri nici o mișcare. La nici un geam nu licărea un opaiț tremurător. Totul era mort.

Sătenii au fost nevoiți să se închidă prin case ori să privească neputincioși din depărtare. Când ostașii fură departe, ei îndrăsniră să se adune la poartă; apoi intrară în curte și descuiară pe argați.

— Saabit Efendi!... Saabit Efendi... strigară ei cu toții! Dar nimeni nu le răspundea.

Atunci împinseră ușa și năvăliră în casă. Il găsiră plin de noroi, cu fața plină de vânătăi, cu hainele arse și cu o rană groaznică la piept.

El se trezi, dar multe săptămâni rămase mut de durere și de spaimă. Patru luni trăi el o supra omenească suferință. Abia după acest timp el se putu târi puțin prin curte. După alte două luni rănilor-i erau vindecate și se putu sui pe cal.

— Mă duc la Megidia! Vreau să știu cine-a trimis câinii ca să mă sfâșie!

Toți ai casei se 'mpotriviră.

— Stăpâne, nu te mai duce, că va fi rău! Oare este așa de greu de ghicit că însuși Rusciuk-Pașa a trimis pe tâlhari ca să te calce?

Dar Saabit era surd la toate acestea. Ca un fulger porni către reședința Pașalei.

* * *

— Rusciuk-Pașa!... Pentru ce ai trimis câinii ca să mă rupă?... Aceasta-ți este recunoștința pentru câte daruri ți-am făcut?...

Pașaua se ridică de pe sofa. Fața lui arăta multă mirare:

— Saabit Celebi, dar eu nu știu nimic!?... Stai liniștit coala și spune-mi ce s'a 'ntâmplat?

— M'au prădat oamenii tăi!... M'au prădat și m'au chinat mai rău ca pe un ghiaur! Rusciuk-Pașa, privește! După jumătate de an, trupul meu încă sângerează de răni!

Fața Pașei încremeni de durere.

— Cum se poate? Așa nelegiuire!... Și-au fost oamenii mei?... I-ai văzut bine?... Să nu fi fost niscaiva tâlhari?

Apoi bătu din palme.

— Aduceți cafelele!

Fața lui Saabit se schimbă. Compătimirea sinceră cu care vorbea marele demnitar îl făcu să-i pară rău de grelele vorbe pe care le spusese la început. De aceea, cu toată încrederea, întinse mâna și luă dulceața ce fusese pusă mai spre el.

— Și-ai cunoscut pe cineva?

— Tâlharii erau sub conducerea lui Murad-Aga!

Pașa sări 'n sus. Fața lui se făcu roșie de furie.

— Murad-Aga... ai zis?... De-aia de jumătate an a dispărut din Megidia!... Tâlharul!... Dar lasă, Saabit Celebi, vom pune noi mâna pe el!

O zare de speranță luminează sufletul lui Saabit. Luă dulceața, dar i se păru că are un gust leșios. Duse paharul la gură, dar și apa nu-i păru naturală. Totuși, luă o 'nghițitură. Apoi ridică ceașca de cafea. Dar când sorbi din lichidul cel negru, o arsură teribilă se strecură în lungul gâtului către stomac. Scăpă ceașca din mâini și 'ncepu să răcnească.

— Câine de ghiaur turcit, m'ai otrăvit! Atât mai putu spune și, cu spume la gură, se prăbuși pământului.

Pașa bătu iarăși din palme.

— Luați stârvul acesta și-l aruncați pe stradă! spuse el celor ce intrară.

Muribundul fu scotocit prin buzunare, apoi trupul lui fu aruncat pe uliță. Nenorocitul se ridică, fugi câțiva pași, apoi căzu iarăși. Apoi tot așa, cazna începea sub privirile neputincioase ale locuitorilor îngroziți.

— Scăpați-mă!... M'au otrăvit câinii!... Scăpați-mă și vă voi cântări cu aur!

Dar nimeni nu-i putea veni în ajutor; căci ceva mai înainte, oamenii stăpânirii, umblaseră cu surla pe uliți vestind că un trădător va fi otrăvit și că nimeni nu are voie să-i vină în ajutor, fie cu lapte, fie cu ouă, fie cu orice altceva ce-ar putea vătăma efectul otrăvii. De-aceia toți fugiau din calea nenorocitului.

Saabit ajunse, după mari efortări, lângă baltă. El căzu cu pieptul în noroiu și sorbi cu nesaț din apa plină de necurătenii.

De la geamul reședinței sale Rusciuk-Pașa îl zări. El deschise geamul și-l strigă pe Murad.

— Ține pumnalul ăsta și fă să se termine cu Saabit! Mă tem că apa pe care o bea ca un cal îi va face bine!

Murad prinse pumnalul. Era tocmai cel pe care Saabit i-l dăruise Pașei. El sări zidul cel scund din spatele casei și din câteva sărituri fu lângă muribund. O mână puternică îl prinse de umăr și-l întoarse cu fața 'n sus. Apoi lama pumnalului intra adânc în piept și vreme de câteva secunde se roti înăuntru.

Un isvor de sânge aburi de-asupra hainelor. Saabit mai făcu puține mișcări din mâini și din picioare, apoi înțepeni.

O opinteală puternică a piciorului, și corpul celui mort fu aruncat în apă.

Un zgomot scurt, câteva cercuri de apă care se lărgeau și se pierdeau din ce în ce tot mai mult, o slabă colorație roșiatcă a apei... asta era tot ce mai rămăsese de pe urma unui vajnic luptător al Crâmului.

Căci curând și apa se făcu la fel pe toată întinderea ei.

DREPTATEA DUMNEZEIASCĂ.

Era prin vara anului 1845. Pe un drum din lunca Argeşului suiau către munţi doi călări. Erau Turci. Amândoi aveau cai mărunţi şi negri, cu picioarele subţiri de credeai că'n ori ce clipă se pot frânge de lângă copite, dar cu ochii plini de flăcări şi groaznic de neastâmpăraţi la mers domol.

Unul mergea mai înainte şi, după cealmaua de mătase albastră prinsă deasupra frunţii cu o agrafă de aur, după hainele de postav fin, părea a fi stăpânul. Cel de-al doilea, al cărui mers era totdeauna mai domol, arăta a fi slugă.

Suiau lunca Argeşului de sus. Era prin August. Spinările tuturor dealurilor încă gemeau de căpiţe, care nu încăpuseră sub copitele cailor pe arii. De o parte şi de alte a drumului livezile îşi revărsau toată marea lor bogăţie. Iar din noaptea frunzelor de viţă sclipeau boabele de mărgăritar ale strugurilor.

— Veisi, vezi tu cât de mult a binecuvântat Alah pământul ăsta? Unde te uiţi, vezi numai roadă plină, pajişti nemărginite cu earbă'nflorită, păduri cât lumea de bătrâne... şi oameni... oameni cu sufletele deschise... şi, Veisi... femei frumoase... cu feţele descoperite...

Argatul dete pintoni calului şi se apropie de stăpân.

— Adevărat grăeşti stăpâne!... În satul în care dormirăm astă noapte, fără să fi văzut tu, gospodarul mi-a pus în mână un ulcior. Am crezut că este apă de băut şi de spălat, şi l-am luat cu mine'n grajd. Dar când l-am dus la gură... ce băutură Dumnezeiască!... Dintr'odată mi s'a umplut sufletul de veselie şi pieptul de fiori calzi! Era şarap, stăpâne!... L-am băut tot... Să mă trăsnească Alah că poate, dar cred că, dacă ar fi fost aseară şi profetul lângă mine şi-ar fi gustat din ulcior, ar fi şters dela coran opreala!

Stăpânul tăcu. Suiră coasta unui deal. În valea care li se deschidea înainte, erau sămănate casele albe ale unui sătuleţ. La mijloc, o bisericuţă de abea-şi ridica turlile joase de lemn, iar dinspre-o margină, ameninţau nişte curţi mari de piatră.

— Veisi, caili noştri sunt cam flămânzi! Stai tu cu ei să mai apuce un pic de earbă. Eu mă duc prin sat să văd dacă putem rămâne aici până mâine! Şi, descălecând, o luă pe jos către sat.

Argatul scoase zăbalele şi lăsă caili liberi. El însuşi se tolăni în earba care-i ajungea până la genunchi.

Dar, după vr'o jumătate de ceas, s'abat către el patru golani voinici, cu lungi bice de curele împletite, îndoite pe braţe.

— Măi Turcule, ce cauţi tu aici cu caili?... Nu ştii că earba asta-i boierească?

— Stăpânul meu care e în sat a dat ordin!

— Aici nu sunt Turcii stăpâni! Ia puneți mâna, băieți, pe cai ca să-i ducem la curte!

Turcul se'mpotrivi. El își scoase iataganul, dar golani nu se speriară. Incepură să-l lovească de departe cu harapnicele până ce-l puseră jos. Atunci îl legară cobză și-l târâră până la curte, unde-i deteră brânci pe scările unui beci adânc.

— Să știi tu, măi Turcule, că aici este stăpân Kir Iani Campuropol!

Peste un ceas se'ntorcea și stăpânul. El își căută zădarnic sluga și caii. Se'ntoarse iarăși în sat și'ntrebă printre oameni.

— L-au dus la Curte!

— Cine este proprietarul?

— Proprietarul este Postelnicul Stan Trifonescu, dar a arendat-o unuia Kir Iani, un hapsân și jumătate!

Turcul merse la curte și bătu furios în poartă. Ilie Zugravu, sluga pe procopseală a lui Kir Iani, veni să-i deschidă.

— Mi-ați închis sluga și caii! Pentru ce?

Zugravu chemă pe logofăt.

— Caii Dumitale au păscut earba boerului!

Turcul zâmbi cu amărăciune.

— Știam că earba este a lui Dumnezeu!... Dar dacă este a boerului, atunci voi plăti toată paguba! Și, băgând mâna la brâu, scoase o pungă pe care o sună în palmă. Cât face toată gloaba?...

Suiră sus în iatacul boerului. Kir Iani se arată foarte furios.

— Mi-a ștricat-o totă erba! Și-mi plătiți doi galbeni!

Turcul nu spuse nimic. El plăti cinstit. Boerul se dădu jos și porunci să fie liberat argatul și caii.

Când însă apăru Veisi cu fața plină de lut și de sânge, Turcul se'nfurie.

— Eu am plătit paguba făcută erbii dumitale! Dar de bătaia acestui om, cine răspunde?

Kir Iani îl bătu cu prietenie pe urmă.

— Țe mare lucru dacă a fost bătut un argat?

— Kir Iani, bagă de seamă că eu nu las lucru așa! Dumnezeu care ești creștin... știi ce scrie la cartea Dv. sfântă?... Prin Dumnezeiască dreptate, tot omul se pedepsește pe acolo pe unde a păcătuț!

Iani rânji.

— Lăsa Domnule, ca nu șa prapadește lumea pentru un Turc bătut!

Turcii încălecară. Ei priviră la argații cari stăteau gata cu bicele în mâni. Apoi, cel mai bine îmbrăcat dintre ei, vorbi boerului:

— Kir Iani, ține minte! Ne vom socoti!

Dând piteni sprintenilor cai, dispărură ca două năluci pe panta dealului despre miazănoapte a satului.

În aceeași lună a anului următor, 1846, o ceată de 8 turci călări scoborau panta de miazăzi a satului. Sub privirile curioase ale țăranilor, ei se duseră de-a dreptul la curte și bătură furioși cu iataganele în poartă.

Acelaș Ilie Zugravu veni să le deschidă. Cum trase zăvorul, poarta fu izbită cu putere de gard și toată ceata năvăli în curte. În frunte era Turcul de anul trecut. Cu iataganul scos, el se repezi la portar și ncepu să-l lovească unde apuca. La țipetele lui, săriră ceilalți argați, dar de data asta pentru fie care se găsi un Turc. Tot satul se strânse la porți, dar nimeni nu îndrăznea să le vie în ajutor.

Arendașul se dădu jos cu două pistoale încărcate. Cum îl văzu, turcul care-l bătea pe Ilie Zugravu, se repezi la el și cu o lovitură dibace îi aruncă un pistol. Buimăcit de lovitura aceasta neașteptată, Kir Iani începu să fugă spre poartă. Dar Turcul se ținu de el. Cum îl ajungea, avea grijă să-l lovească undeva în spate cu latul iataganului. Astfel făcură de câteva ori înconjurul curții. Când însă îi veni bine, cel urmărit se refugie pe scară, crezând că va scăpa. Dar Turcul se repezi călare în sus pe scări. El îl ajunse pe Kir Iani și cu o lovitură îl rostogoli sub burta calului. Apoi întinse iataganul strălucitor și ascuțit drept spre pieptul grecului.

— Aman Efendi!... Nu ma omorî!... Șunto un pacatoș!... Fie-ți mila de copii!... Dau tot ce voiți, Efendi!...

Cu ochii mari și tremurând din toate încheeturile, el se și văzu străpuns. Dar, minune! Turcul începu să râdă, își băgă iataganul în teacă și, sărind jos de pe cal, îi dăte ajutor să se ridice.

— Kir Iani! Nimeni nu a vrut pieirea ta! Voiam numai să te învăț ce este omenia! Poruncește cinci cafele și cinci dulceturi! Iși luă calul de dârlogi, îl scoase pe de-a'ndărătele în curte, apoi făcu semn și bătaia din curte încetă.

Patru dintre Turci urcară scările. Clănțănind din dinți, Kir Iani îi primi sus.

— Prea măriți stapâni! Șe dau ordin șe pregătească țeva de-ale mâncărei!

De-abea spre zori de ziuă arendașul se convinse că a scăpat cu viață.

— Kir Iani! Ai să-mi dai înapoi cei doi galbeni pe care pe nedrept mi i-ai luat anul trecut!

După ce-și primi banii, el se scoporî la grajd, de unde aduse o desagă plină. Erau numai daruri frumoase. Băsmăli și șaluri de mătase, ilice scumpe, mărgele, ciubuce și alte bunătăți fură împărțite celor din casă.

A treia zi oaspeții plecară. Kir Iani îi însoți o bună bucată din drum.

Cu multă rușine se despărți el de omul, care așa de frumos i-a arătat ce este omenia.

CERȘETORUL

La căpătăiul podului celui mare, care duce pe trecători peste Cornul de Aur, se aciuse de mulți ani cerșetorul Dauf Ciorabai. Odată cu revărsatul zorilor, el se proptea de parapetul podului și sta acolo nemișcat, până ce, sub puterea nopții, furnicarul omenesc înceta. Abea atunci pleca și el, dar a doua zi era totdeauna la locul pe care și-l alesese. Toată lumea se obișnuise cu el și nu-l mai considera ca pe o ființă aparte, ci ca pe ceva care ar fi aparținut podului.

Și de ani de zile, în fie care Vineri dimineată, Sultanul trecea pe acolo. El mergea pe jos la moscheia împărătească din Eiub, mahalaua sfântă a turcilor din Stambul. În așa împrejurare, poliția avea grijă să golească drumul de trecători, numai pe Dauf Ciorabai îl credeau nevătămător și-l lăsau locului. Și totdeauna Sultanul se oprea în fața cerșetorului, îl miluia cu bani și-l îmbărbăta cu vorbe frumoase. Dar Dauf Ciorabai se văicărea:

— Cât sunt de nenorocit, înălțate Padișah!

Jelania aceasta îl supăra mult pe Sultan.

— Un om nenorocit în împărăția mea? Și Vinerea următoare, Padișahul aruncă cerșetorului o liră de aur.

— Ah!... Cât sufer eu... nenorocitul de mine...

Plecând de acolo, Sultanul gândi:

— Poate că are familie grea și nu-i ajunge o liră! Iar săptămâna cealaltă, două lire de aur trecură din mâna lui în buzunarul lui Dauf Ciorabai. Dar acesta totuși nu-și putu stăvili lacrimile.

— Mai bine m'ar înțepeni moartea!

Sultanul își văzu de drum, dar tot timpul se gândi la nefericirea cerșetorului.

— Ce să aibă acest om pe suflet?... Poate că are vr'o patimă... De!... Om nu-i?... Și Vineri dimineată Sultanul turnă'n pălăria cerșetorului cinci lire. Acesta se grăbi să le ascundă printre zdrențele care îi învăluiau trupul murdar, apoi începu să se văicărească și mai grozavnic:

— Vai mie ticălosul... Disprețuitul de Dumnezeu... Vai mie!

Atunci Sultanul se'nfurie:

— Bine, măi golane, dacă am trecut și nu ți-am dat nimic, ai stat liniștit la locul tău și păraii mulțumit cu soarta! Dacă ți-am dat o liră te-ai văitat, dacă ți-am dat două, ai plâns... Și-acum când îți dau cinci, ești și mai desnădăjduit de cât ori când!

— Înălțate Padișah! Am fost în tinerețea mea om de seamă! Când aveam avere, eram dușmănit de toți! Atunci, cu cât mă batjocoreau mai mult dușmanii, cu atât mă simțeam mai fericit. Dar de când sunt sărac lipit pământului, toți oamenii au milă

de mine și mă compătimește! N'am dar nici un dușman... nimeni nu se mai teme de mine! Și asta mă face să cred că trebuie să mă fi ticăloșit eu rău de tot! Iată pentru ce, Impărate, miluirea îmi face și durere!

— Ei, și ce-ai vrea tu?... Să te insult?...

— Dacă ați face și una ca asta, mi s'ar părea că tot aș mai avea un pic de preț pe lumea asta!

— Dacă toată fericirea ta atârnă de-un așa lucru, atunci ia fă-te mai aproape de mine!

Cerșetorul se apropie. Sultanul își plecă buzele către urechea lui și-i șopti o înjurătură.

— Alah să fie mărit! strigă cerșetorul cu fața luminată de bucurie.

De atunci Padișahul își făcuse obiceiul să se oprească la pod, pentru ca să arunce lui Dauf Ciorabai cele cinci lire și să-i șoptească obișnuita înjurătură. Apoi, cu sufletul împăcat, pleca la geamie.

Așa au mers lucrurile mulți ani. Și lumea, care vedea totul din depărtare, începu să arate mult respect lui Dauf Ciorabai, pe care-l credeau prietenul cel mai bun al Sultanului.

* * *

Tot pe acele vremuri trăia la Constantinopol și Gherim Aptula. El era cel mai mare constructor de poduri din Turcia vremurilor aceleora. Luase pe seama lui repararea tuturor podurilor din toată împărăția. După ce muncise ani de zile și-și cheltuisese toată averea, venise la Stambul ca să-și încaseze plata. Dar autoritățile îl luară la goană.

— N'avem bani acuma!... E criză!... Vino peste vr'o două-trei luni!

Și tot așa îl amânară vreme de trei ani. Ajunsesse bietul om de trăia numai din mila celor cunoscuți.

— Numai prietenul Sultanului, Dauf Ciorabai, ți-ar mai putea scoate banii, îl sfătui un prieten.

Atunci Gherim Aptula merse la podul din Eiub.

— Uite-așa, Dauf Ciorabai! Scoate-mi banii, și-un sfert ți-i dau ție!

— Facem contract?

Merșeră la un avocat și făcură actul. Apoi se îndreptară către Ministerul drumurilor. Acolo, toate ușile se deschiseră în fața omului împărătesc.

— Pezevenchiule, să plătești omului numai decât banii, că altfel... mă duc și te spun Sultanului.

— Dauf Efendi, se plânse ministrul, să nu faci una ca asta! N'au fost bani, dar uite, trimit cu bine acum să-i aducă, pentru că... mi se pare că s'au adunat destui bani ca să ne putem plăti datoria!

Peste un ceas Gherim Aptula își avea banii în buzunar. El numără un sfert din ei lui Dauf, care totuși, nu-și părăsi postul lui dela pod.

Vestea se răspândise mult prin Stambul și Dauf avu numeroși alți asemeni clienți, spre marea desnădejde a tuturor miniștrilor.

Dauf își cumpără un loc la Cornul de aur, pe o stradă pe care obișnuia să treacă Sultanul, și-și dură acolo un palat numai de marmoră.

— Dar cine-i bogătașul care-și trăneste așa palat? ... întrebă odată Sultanul.

Marele Vizir surâse ironic.

— Este prietenul Mariei-Voastre, Dauf Ciorabai!

* * *

Vinerea care urmă, Sultanul se opri ca de obicei la capătul podului. Cerșetorul se apropie cu mâna întinsă. Dar Sultanul nu mai băgă mâna în buzunar ca să scoată cele cinci lire. El apucă mânerul săbiei și o scoase pe jumătate afară din teacă.

— Pezevenchiule, dacă te mai prind pe-aici, va sta și capul tău acolo unde-ți stau acum picioarele!

PROST SĂ FI, NOROC SĂ AI.

Intr'un oraș de pe coastele Anatoliei, trăiau, nu de mult, doi tineri prieteni: Celebi Muratan și Suliman Mehmet. Amândoi erau fii de negustori bogați și învățau la aceeași școală în orașul lor natal.

Dacă la vârstă, la statură și la chip arătau la fel, la învățătură erau cu totul deosebiți. Pentru Muratan învățătura era o caznă, iar școala o adevărată pușcărie. După ani mulți de chin, el nu se alese nici măcar cu știința tablei înmulțirii și'n tot ținutul i-a mers faima despre marea lui prostie.

Cu Suliman Mehmet lucrurile stăteau altfel. El era cel mai silitor dintre toți școlarii; termină liceul și merse la învățătură mai înaltă la Stambul, iar de acolo luă drumul străinătății, ca să învețe carte și la școlile cele mari ale ghiaurilor. Târziu de tot se'ntoarse în țară și se făcu avocat la Stambul.

Neputându-se potrivi cu învățătura, Celebi Muratan se'ntoarse la negoțul părinților săi. Dar nu se pricepu să-l ducă mai departe și'n scurt timp săraci de tot. Atunci începu să cunoască greul vieții. Răbda de foame cu săptămânile, pentru că nimeni nu voia să-l primească nici măcar pazitor la vaci. Și, pentru că toată lumea îl cunoștea și-și bătea joc de el, într'o bună zi își luă lumea'n cap și dispăru fără de urmă.

După un timp, el era la Stambul vâcsuitor de ghetete la un colț de stradă. Dar, parcă era un blestem: și aici îi mergea prost, căci toți clienții îl ocoleau.

Intr'o zi Suliman Mehmet trecu pe acolo și-l recunoscă.

— Ce cauți, deșteptule, pe aici?

— Suliman Efendi, am venit după lucru... pentru că vreau să strâng bani mulți, să mă fac și eu bogat!

Celălalt îi răsă în nas.

— Un prost ca tine să facă bani?... Eu... om cu'nvățătură, mă străduiesc din răputeri... și... nu pot! Dar tu... Tu du-te să păzești berbecii!... Poate să găsești pe acolo vr'o comoară!

Dar Maratan făcuse și meseria asta o bună bucată din viața lui și nu dăduse peste așa ceva. De aceea nu ascultă de sfatul vechiului său prieten și rămase tot la Stambul.

— Se spune că tot prostul are noroc! cugetă el într'o bună zi. Ia să mă duc să-mi cerc norocul la o loterie! Și merse numai decât la un negustor care vindea în piață numai bilete de loterie.

— Ce număr vrei să-ți dau?

— Păi să-mi dai unul care câștigă!

— Atunci să-ți dau numărul D-tale! Cum te cheamă?

— Muratan Celebi!

— D-ta ai un nume de 7 litere și altul de 6. Dacă le înmulțim pe amândouă, fac tocmai numărul cu norocul D-tale! Șase ori șapte fac patruzeci și doi!

Muratan sări'n sus.

— Ce Dumnezeu!... Șase ori șapte fac, de când lumea și pământul, 42! Asta o știu eu mai bine ca D-ta, pentru că patru ani la șir am făcut clasa I și tot tabla 'nmulțirii am învățat! Mie să faci bine și să-mi dai numărul cu patruzeci și trei! Ai înțeles?

Negustorul pricepu cu cine are de a face și-i dădu numărul cerut.

Două luni mai târziu Muratan câștigă la loterie un milion de lire. Bani îi puse la păstrare, iar când găsea case eftine și aducătoare de venituri mari, le cumpăra.

Odată se'ntâlni din nou cu vechiul său prieten, Suliman Mehmet. Acesta când îl văzu bine îmbrăcat, cu mâinile strălucind de curățenie și cu fața veselă, nu-i venia să-și creadă ochilor.

— Dumneata... Dumneata... ești poate Muratan...

— Da, prietene!

— Așa schimbare... Ori ai făcut parale?

— Milioane!

— Cum bre?... Eu... care-s mare avocat... Eu trag pe dracul de coadă... Iar Tu... un... un prost...

— Așa-i! Dar: prost să fii, noroc să ai!

— Cum ai făcut? Spune-mi și mie!

— Foarte ușor ! M'am dus la negustorul care vindea bilete de loterie și l-am rugat să-mi spuie care-i biletul meu cu noroc. El mi-a spus să număr literele numelui și prenumelui meu și să le înmulțesc.

— Ei și ? ...

— Le-am numărat : șase ori șapte fac patruzeci și trei !

— Dobitocule, șase ori șapte fac patruzeci și doi.

— Așa o fi ! ... Dar : Prost să fii, noroc să ai ! Dacă știam că fac patruzeci și doi, nu câștigam milionul de lire !

DARUL IMPARATULUI

În vremurile cele mai îndepărtate, un Șah al Persiei simți nevoie să se pună bine cu toți vecinii împărăției lui. Socoti el că este cu mult mai înțelept să se bucure de binefacerile păcii, de cât să se laude cu deșarta glorie a războaielor.

Așa dar, începu să meargă'n ospeție pe la împărații de prin vecinătate. Și, pentru că el era și cel mai bogat om de pe lume, căuta să-i bucure pe toți, făcându-le daruri și plocoane mărețe.

Odată ajunse și la unul mai îndepărtat. Acest împărat avea o țară mică și săracă, așa de săracă, încât nu putea să'n-toarcă bogatele daruri pe care i le adusesese șahul. El, totuși, nu se supără prea mult de aceasta. Și la plecare vorbi chiaburului mosafir :

— Prea Mărite Stăpâne al meu ! ... Alah nu vrea să-ți pot răsplăti așa cum doresc cinstea pe care mi-o faci ! Dar, pentru că nu vreau să rămân mai prejos de rangul meu, te rog să primești și de la mine o amintire. Nu-ți voi da nici aur, nici cine știe ce scumpeturi, — ci doar pe acest om ... pe Osman Nuri ... căruia nu-i veți afla pereche în toată împărăția Voastră !

Șahul privi mirat la darul ce i se făcea. Era un om, care prin nimic nu se ridica deasupra celorlalți.

— Dar așa oameni am eu cu milioanele !

Celălalt împărat stăruie însă și mai mult :

— Primești-l ! În milioanele Voastre nu va fi unul mai priceput să vă scoată din multe încercări !

— ... așa sfrijitură de om ...

— Sfrijitul acesta nu are pereche la deșteptăciune și putere !

Șahul nu se mai împotrivi. Il adăugă și pe el la marele număr de curteni. Ajuns în capitala țării, îl puse la cercare și-i ceru câteva sfaturi. Iar omul se achită așa de priceput, sfaturile lui au fost așa de bune, încât fața împăratului se schimbă. El

porunci ca Osman Nuri să stea totdeauna într-o cameră alăturată celei împărătești, pentru ca să-i fie mereu la îndemână.

— Osman Nuri, te pricepi la vânătoare?

— Ce poruncești, Măria Ta să vânez?

Șahul îi dăte o listă 'ntreagă. Osman eși la marginea orașului doar cu arcul și câteva săgeți. Apoi se 'ntoarse la palat cu sacul plin de tot felul de dihanii ucise. Împăratul se minună foarte mult.

Altădată îi veni gust să pescuiască.

— Să mergem, Măria Ta, la baltă!

Suiră 'ntr'un rădvan și plecară acolo.

— Măria Ta, ce fel de pește dorești și de câte kilograme să fie?

Și, aruncând undița, după dorință peștele era numai decât prins. Atunci Șahul se încredință că omul acesta avea puteri suprafirești. Și nu se mai despărți nici odată de el.

În tovărășia lui, Șahul îndrăzni să facă plimbări prin toată împărăția. Cu el nu avea să se teamă de nici un dușman.

Odată porniră să se plimbe cu barca pe mare, Osman la lopeți, iar Șahul la cârmă. Fără să bage de seamă, se 'ndepărtară mult de țărm și fură prinși de pirați.

— După cât ne pare, Dumneata ești chiar Șahul!... Dumneata dar ai condamnat la spânzurătoare pe fratele meu! Sunt bucuros că-l pot răzbuna acum!

— Indrăznești să te atingi de împăratul tău?

— Aici, în mijlocul apelor, sunt eu împărat! Ia vedeți, măi băieți ce are Măria Sa prin buzunare.

Doi vlăjgani trecură în barca împăratului și-l scotociră peste tot.

— Acum desbrăcați-l!

În timp ce pirații îl despuiau și de veșminte, Osman Nuri, omul atot puternic, stătea nepăsător, ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat în fața lui.

— Noi suntem mai omenoși de cât un împărat! vorbi căpitanul piraților. Noi îți lăsăm cămașa și viața. Dar vezi, altă dată nu mai sămăna moarte printre supuși, că s'ar putea să mai cazi în mâinile noastre cândva!

Și spunând acestea, pirații se depărtară. Târziu de tot Șahul se dezmeteci.

— Bine bre, Osman Nuri, asta ți-e omenia? M'ai lăsat pe mâna blestemaților?

— Păi ce era să fac, dacă Măria Ta n'ai spus nimic?

— Dar tu n'ai văzut că și-au bătut joc de mine? Ce mai așteptai?

— Fără ordin nu puteam face nimic!

— Așa... atunci așteaptă! Și scoțându-și cămașa, se ridică în picioare și 'ncepu să facă semn și să strige.

Pirații văzură totul și se apropiară.

— Ce mai dorești, Împărate ?

— Bine bre, mie mi-ai luat totul, dar pe ăsta cum de-l lăsați așa ? ... O fi având și el niscaiva gologani ?

— Că bine zici ... la treci, măi, unul de-l ia'n primire ?

Dar când să se apropie piratul, Osman îl luă ca pe un pietroi și-i făcu vânt în adâncul mării, de nici nu mai ieși. Atunci se repeziră alți doi, dar avură aceeași soartă. Și așa, unul după altul, toți fură'necați. Rămăsese doar căpitanul.

— Dumneata fă bine și sărută picioarele Măriei-Sale.

Piratul îngrozit se supuse.

— Acum îmbracă-l !

Când fu gata, Osman se rugă de Șah.

— Ca plată gentru toată slujba ce ți-am făcut, Măria Ta, dă-mi-l mie pe acest tâlhar !

Și, fără să mai aștepte răspuns, îl înhăță de un picior, îl roti de câte va ori în jurul capului, apoi se făcu a-l scăpa. Banditul zbură către nori, apoi căzu pe țarm unde se făcu praf și pulbere.

Iar Șahul toată viața lui a binecuvântat pe împăratul care îi dăruise pe Osman Nuri. El a'nțeles că toate bogățiile lui nu făceau nici cât un singur om.

Și-a fost de-atunci mai puțin mândru și mai iubitor de oameni.

RÂSBUNAREA CALULUI

Erau vremuri vechi de tot. Natura proaspăt zidită de Atotputernicul, strălucea prin noutatea ei. Fel și fel de animale, trezite dintr'un somn care păruse fără de sfârșit, umblau voioase prin pajiști sau prin păduri ; iar omul, de abia se afla în zorii vieții lui.

Rotund și rumen, cu trupul plin de vigoare și sufletul de-avânt, calul zburda, de credea că toată lumea nu-l încape. Odată, pe când alerga mai furtunos, se trezi cu o labă în pulpa piciorului de dinapoi. Era o labă puternică și cu ghiare ca de oțel, care îi rupse o bucată bună de carne. Îngrozit și 'ndurerat peste măsură, își dete vânt și mai tare și așa scăpă.

— Ce-o fi avut cu mine ? ... Ce să-i fi făcut eu lui ?

Și cum mergea gândind în sinea lui, iată că'ntâlnește pe elefant.

— Uite prietene, ce mi s'a 'ntâmplat ! Spune Dumneata singur, frumos lucru este să ne mâncăm de vii unii pe alții ?

— Dar cine-i criminalul care te-a mușcat, să merg eu și să-i trag o trompă ca să-l învăț minte să se mai lege de trecători ! ...

— Ia un prăpădit de dobitoc... un fel de motan... așa mai mare...

Elefantul se cutremură. Trompa lui, care până atunci se 'nvârtea pe sus ca un biciu, acum se făcuse mică și stătea nemișcată.

— Hai, prietene, cu mine și dă-mi o mână de ajutor ca să mă răzbun!

— Nu pot! Mi-e cam rudă și nu vreau să mă stric ce el!

Calul merse și mai departe și pe drum se plângea tuturor. Nimeni nu voia să-l ajute! Toți găseau pretexte și se depărtau repede când auzeau despre cine era vorba.

Umblând așa, întâlnește și pe vulpe.

— Ia stai puțin, cumătră! Dumneata, care ai umblat cu multe meșteșuguri în viață, învață-mă ce să fac? Uite, m'a mușcat un caraghioz de pîsoi... mai să mă mânânce de viu! Învață-mă, cumătră, cum să mă pot răzbuna?...

— Greu lucru vrei, cumetre cal! Acela este leul și nimeni nu-i poate sta 'mpotriva! Dar, vezi dumneata, s'a ivit printre noi, de curând, un fel de dihanie care-și zice om. Aceela e și mai șiret ca mine! Caută și te 'mprietenește cu el, că numai o dihanie ca aceia ți-ar putea ajuta!

— Da cum să-l cunosc eu, cumătră?...

— A... e foarte ușor!... Vezi că nu umblă ca noi toți... Merge brambura... numai în două labe!

— Numai de-aș da peste el, că de 'mprietenit nu mă tem eu! Și calul plecă. Multe săptămâni a umblat el, până când într'un amurg de seară, dădu peste animalul mult căutat.

— Dumneata ești animalul ieșit de curând printre noi și care te chemi om?

— Chiar eu!

— Ascultă, bre omule, ajută-mă la o nevoie, și... ți-oiu servi și eu! Un sfrijit de dobitoc, leul, uite colea cum m'a mușcat! Vreau să mă răzbun și mi s'a spus că numai tu mă poți ajuta! Dacă ai bunătate și mă ajuți să mă răzbun, eu am să-ți arăt locul unde Dumnezeu a ascuns comorile pământului. E o taină pe care numai eu o știu!

Omul se roti împrejurul calului. El îi cercă tăria picioarelor, a gurei, puse mâinile pe mijlocul spinării și se săltă cu toată puterea, apoi își frecă mâinile cu bucurie.

— Eu ți-l lungesc pe leu la picioare. Dar pun anumite condiții. Mai întâi, trebuie se te obligi să mă servești și tu pe mine. Toată viața ta. Apoi, ca să putem umbla mai repede, trebuie să mă lași să mă sui în spinarea ta, că o vād destul de tare.

— Mă prind să fac tocmai așa. Numai să-l ucizi pe leu.

Atunci omul îi puse un căpăstru și-l duse 'ntr' altă parte. Unde alt om îi făcu potcoave de oțel și i le prinse cu niște

caiele de cele mari. Calul se simți acum mai stăpân pe picioare. Nu i se mai rupeau unghiile prin pietre, ci și granitul se sfărâma sub picioarele lui.

— Hai suie-te și să mergem la leu.

— Stai puțin să-ți pun perna asta, că n'aș vrea să-ți vatăm spinarea. Apoi trebuie să-ți atârni niște scări, pentru ca să pot sta și eu mai liber; iar ca să-ți pot face semn la timp, cască gura să pun și zăbala asta.

Omul îi puse șeaua'n spinare, o legă bine cu chingi, atârână scările, iar după ce-i așeză zăbala, sui călare.

— Să mergem la leu! vorbi calul, bucuros că avea să se răzbune.

— Mai întâi să ne repezim până la niște rude... ia co-lea... vr'o sută de kilometri.

Și de-colo trebuiră să se întoarcă la locul de unde au plecat.

— Acum, frate cal, ia stai colea la grajd și, mânâncă din ovăsul ăsta cât poți, odihnește-te puțin. Măine vom avea destul timp să ne gândim la leu!

Și după multe trăgăneli, într'o dimineată plecară după leu.

— Bagă bine de seamă... Să mi-l arăți pe leul care te-a mușcat, nu pe altul la fel! Când ne vom apropia de el, tu să-i pocnești două potcoave'n cap, iar eu la moment am să-l străpung cu țeapa asta.

Și așa se'ntâmplă când deteră peste leu. Când leul rămase fără de suflare, calul răsuflă ușurat.

— Acum haide să-ți arăt și eu comorile pământului!

Dar omul nu avea timp. Totdeauna găsea câte ceva de făcut. Iar calul sta ca pe ghimpi.

— Tovarășe, desleagă-mă odată de jurământ, că altfel nu-mi pot vedea de drum!

— Vrei să pleci?... Ori ne-a fost vorba pe plecate?

— Păi n'am vorbit ca să mă răzbuni pe leu, iar eu în schimb să-ți arăt comorile pământului?

Omul se apropie de cal și-i cuprinse gâtul cu dragoste. Fiori de căldură îi încrețiră spinarea.

— Prietene, la tocmeală eu am spus ca tu să mă servești toată viața, și te-ai prins. Dealtfel, gândește-te la viața ta de vagabond și socotește dacă nu e mai bine să rămâi acolo unde Dumnezeu te-a trimis!

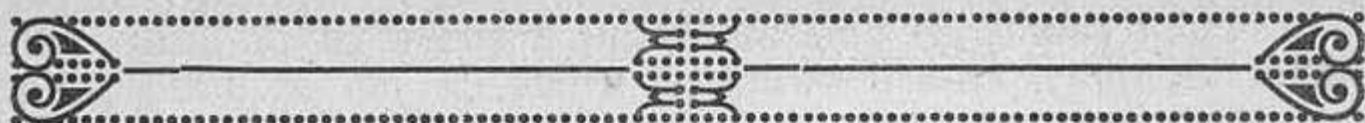
Calul gândi câteva clipe. Icoana groaznică a leilor și a tigrilor i se'nfățișă ochilor. Iși aminti de grija ce zilnic i-o purta omul de hrană și băutură, de țesălarea ce i-o făcea în fie care dimineată, de grajdul cel curat și cu așternut călduros, totdeauna proaspăt, de liniștea în care totdeauna dormea... Și tot servi ciul pe care îl făcea omului i se păru o nimica toată.

Ochii calului se umeziră. Omul îi șterse cu podurile palmelor lacrimile, apoi îl sărută pe frunte ca pe un frate iubit. Iar calul cu recunoștință își îndreptă pașii către ușile deschise ale grajdului.

De atunci a rămas calul cel mai bun prieten al omului.

Mihail Pricopie

ooooo^oooooo
ooooo^oooooo

MA REÎNTORC LA TINE

Mă reîntorc la tine, capricioasă Mare,
Cu inima aprinsă de doruri și iubire —
Tu, care-așterni pe suflet o caldă consolare
Și'nviorezi speranța căzută'n amăgire.

Mă reîntorc pe țărmii tăi mândri și înnați
Și-ascult din valuri glasul poemei seculare
Prin care visătorii se'mbată când tresalți
Cutreerând albastrul pătruns de'nfiorare.

Cu tine stau de vorbă și mă'nțelegi mai bine
Ca orișice femeie iubită și cântată;
Psalmodiezi verseturi scandate pentru mine,
Iluminând cântarea din valuri inspirată.

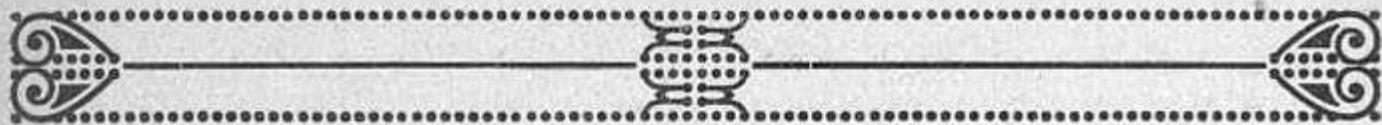
Am revenit la tine chemat de Infinitul
Spre care veșnicia ne poartă cu ardoare,
Iar seara'nămorații își văd pe rug sfârșitul
Cucernicelor clipe de visuri și splendoare.

Am revenit la tine vrăjit de sărutarea
Ce-o dai nemărginirii!... Prin glasul tău ascult
Simfonia-ți orchestră și-aștern încet uitarea
Pe tot ce altădată divinizam mai mult!

Colind cu pașii ageri toți țărmii tăi înnați
Și'mi risipesc prinosul de vise'n exaltare
Pe ritmicele cânturi, prin care, când tresalți,
Dai aripi poeziei, capricioasă Mare!

George Duma

DUPĂ FURTUNĂ

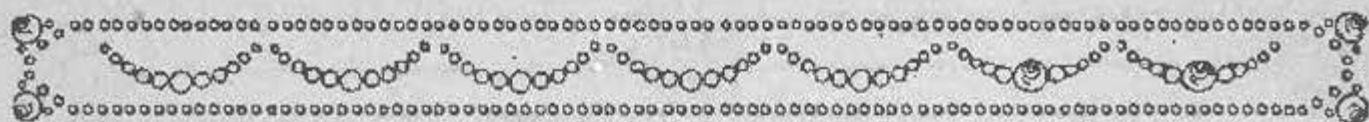
Lespezi de veacuri bătute,
Aprigul mărilor val,
Toate-s cernite și mute,
Liniște grea de metal,
Toate sunt roase de val.

Lotcile 'nfipite în dună,
— Scoici sfărămate de mal —
Dorm încărcate de lună,
Liniște grea de metal.

Case de paie și lut,
Case turtite și mici,
Straniu cătun de furnici
Soartă amară de lut!

Grigore Sălceanu

ÎNVĂȚĂTORII DOBROGENI ȘI „MAGNUM AETIMOLOGICUM”

Cei cari privesc lucrurile superficial, contestă sau reduc rolul învățătorimii noastre în marile opere naționale: formarea și unitatea limbii, ridicarea stării economice a poporului și războiul pentru unitatea națională, opere ale ultimelor două generații. Activitatea extrașcolară e un moft, zic ei, — rolul învățătorului este la școală.

Și cu toate acestea...

Nu trebuie să uităm, e așa de aproape de noi, — învățătorimea a răspuns mai mult de cât generos la apelul regelui Ferdinand și a dat un foarte mare număr de ofițeri și conducători ostașilor în marele nostru războiu pentru unitatea națională.

În ce privește ridicarea stării economice, se cunoaște opera lui Haret, care, în tot ce-a făcut, s'a sprijinit pe concursul larg și devotat al învățătorimei.

Iar, dacă e vorba de-o contribuție la formarea și unitatea limbii românești, trebuie să se știe, că Marele Hașdeu n'a început opera sa „*Magnum Aetimologicum*” de cât după ce și-a asigurat colaborarea învățătorimii. Sunt marture cele 18 (opt-spre-zece) volume de folclor strâns de învățători la apelul lui Hașdeu, făcut în anii 1884—1885.

Despre această din urmă contribuție voi să reamintesc și anume despre cea a învățătorimei dobrogene.

S'a spus adesea că limba o formează scriitorii. Lucrul nu este adevărat de cât în parte, ceea ce pot scriitorii e numai s'o ajute, să-i fixeze anume etape, s'o lege sau s'o prindă în forma operei lor, păstrându-o viitorimii așa cum era când scriau ei.

Realitatea ne arată că limba este un mijloc de comunicare al unui grup social, mijloc făurit de acest grup, — deci un produs social necesar pentru a face simțite de la unul la altul fapte de ordin sufletesc: reflex sau sensorial. Societatea întreagă colabo-

rează la formarea ei; ea înscrie în limbă sensuri morale, cunoștințe despre lucruri și idei și, mai cu seamă, reține legături de sunete frecvente în mediul său, căci limba este mai întâi de toate sonoritate; am putea zice, cântecul de fiecare clipă al omului către om.

Pentru ca scriitorul s'o fixeze, limba, mijlocul de comunicare, trebuie să existe... Apoi limba nu-i sunet numai pentru a suna, ci spre a face înțeles un suflet către altul. Scriitorul, deci, luând calea cuvântului, pentru a fi înțeles, va căuta să spună prin cuvântul cuprinzător, prin sunetul sau grupa de sunete, care, convențional, cuprinde înțelesul vizat. Sfera cuprinzătoare de înțeles e formată de mult de către societate, stă ca făina sau viitoarea plantă în bobul de grâu!

Cei dinainte de Răsboiul Independenței crezuseră că limba este treaba cărturarilor și scriitorilor și ceruseră acestora s'o făurească. Eșia însă un volapük, de care cei cu spirit critic nu se puteau abține să nu râdă...

Dar nu era numai batjocura, era și zădărnicia! Literatura lor apărea streină, incoloră și fără valoare pentru societate. Într'un stat, care se forma și se silea să consolideze toate forțele sociale, cărturarii și scriitorii se rupeau de masa poporului și-și închideau știința și sentimentele în creațiuni de limbă savante: latiniste ori puriste.

După Răsboiul Independenței statul trebuia fundat temeinic. O cultură trebuia să-i cimenteze așezăminte și să înlesnească funcționarea și propășirea lor. Dar aceasta nu se putea fără solidarizarea tuturor, fără mijlocul care comunică, convinge, topește, răstoarnă în formă nouă sufletul: cuvântul cărții care rămâne, vorba care face ideea să trăiască!

Limba noastră se formase, se simțea bogată în unele straturi sociale, era foarte vie în unele ținuturi, dar pătimea, schiopăta în altele. Cât despre lumea cărturarilor și scriitorilor, aceasta de-abia după tratamentele drastice administrate de Odobescu, Hașdeu și Maiorescu începuse a se smulge din obsesia creațiilor pe cât de savante, pe atât de hibride.

Era greu de pășit sigur. Limba pătimea în general de lipsa de termeni la îndemână, de neprecizarea sensului celor la îndemână, ceea ce scuza utilizarea neologismelor. Cel ce voia să-și îmbogățească vocabularul, sau să dea colorit expresiei, sau să pă-

trundă sensul unui cuvânt rar, trebuia ori să răscolească adâncul cărților cu limba veche și înțeleaptă, ori să peregrineze, să prindă la origină expresia. Fermecătorește limbă a lui Eminescu este elaborarea unor astfel de afundări și peregrinări.

Cuvintele, lucrul trebuie spus, se păstrează sau trăesc, sorb putere, își gradează sau își varsă, tot adâncul evocator, legătură cu altele, în expresie...

Hașdeu găsi mijlocul de-a aduce cuvântul, expresia, zicala, proverbul, cântecul, povestea, obiceiul, la... centrul de elaborare scriitoricesc prin chestionarele adresate intelectualilor de la sate.

La aceste chestionare au răspuns și învățători dobrogeni. În cele 18 volume, pe dobrogeni îi găsim așezați după județe, alfabetic: Pe cei din Județul Constanța în volumul II-lea după Buzău, paginile 238—326, — iar pe cei din Județul Tulcea în volumul XIV-lea după Teleorman, în paginile 334—504. Lucrările lor sunt grupate după comune în ordine alfabetică.

Se cuvine să reamintim numele acestor învățători ca un omagiu adus muncii și stăruinței lor pe cale culturală într'un timp când această muncă și stăruință aveau cel mai mare preț, căci, modești, din fundul satelor lor, ei au pus pietre de temelie operei de unificare și îmbogățire a limbii, ajutând culturii noastre începătoare.

Iată-i pe dobrogenii noștri; îi citez din adausurile introducerii la „Dicționarul limbii române“, lucrare a D-lui S. Pușcariu.

.Din județul Constanța :

1. I. Alexandrescu	din Com. Aliman
2. N. Andriescu	„ Beilic
3. G. A. Eftușescu	„ Ciobanul
4. Fr. Enășescu	„ Dăeni
5. D. Gavrilescu	„ Gârlici
6. Al. Vasiliu	„ Mârleanu
7. At. Petru	„ Oltina
8. I. Negrescu	„ Parachioi
9. C. Măldărescu	„ Rasova
10. Gh. Ștefănescu	„ Satu-Nou (Pl. Silistra)
11. C. Mihailescu	„ Topalu
12. Gh. Adam	„ Urumbei.

Din județul Tulcea :

1. D. Belinschi	din Com. Caramanchioi
2. C. Mateescu	„ Cârjelari
3. E. Boscu (d-na)	„ Enişala
4. M. Nicolau	„ Garvănu
5. Cristea	„ Hagighiol
6. Th. Paraschivescu	„ Isaccea
7. I. I. Diaconu	„ Luncavița
8. Preot T. Simion	„ Morughiol
9. N. Ludovic	„ Niculițel
10. T. Mârza	„ Peceneaga
11. V. Popov	„ Sarighiol
12. S. Arieșanu	„ Sarinasuf
13. I. Ceucă	„ Satu-Nou (pl. Sulina)
14. Gh. Chisencu	„ Satu-Nou (pl. Măcin)
15. Șt. Voinea	„ Somova
16. I. Plesnilă	„ Turcoaia
17. G. Țărălungă	„ Văcăreni
18. D. Nițescu	„ Congazu.

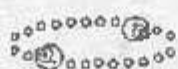
Comunicările acestor învățători sunt datate între 21 Noembrie 1884 și 29 August 1885. Ne aflăm dar în al 6-lea an după re-anexarea Dobrogei vechi.

Învățătorii, ale căror nume le-am citat, vor fi fost, unii, fii ai localnicilor din satele în care se aflau, alții veniți de câți-va ani din vechile Principate, iar alții transplantați din cele 3 Județe ale Basarabiei, atunci de curând smulsă României.

În ce privește localitățile din care învățătorii noștri au adunat ca albine ale culturii mierea limbii, este de reținut că aceste localități sunt dintre acelea de pe malul Dunărei și din interior, cunoscute din vremuri imemorale ca localități neschimbat românești și care aveau, unele din ele, școli românești întemeiate de mult timp, unele tot așa de vechi ca cele mai vechi din Principate.

Iată fapte care demonstrează că Dobrogea a contribuit și cultural la operele — patrimoniu ale României.

D. Stoicescu

STÂNCA

Stâncă bătută de mare,
Dreaptă te'nalți către cer ;
Pâcle te'nfășură, soare,
Ori vijelii mugitoare ;
Tare armură de fier,
Dreaptă te'nalți către cer !

Nu te clintești nici o clipă,
Nici nu te uiți împrejur ;
Valuri din val se'nfiripă ;
Bat pescăruși din aripă ;
Tace mocnitul tău mur.

Stâncă lucioasă, pe care
Ape năprasnice vin,
Nu te'nspăimânți în vârtoare ;
Veșnic râvnești către soare ;
Stâncă bătută de chin !

Marmură'n spumele mării,
Marmură'n sbuciumul ei,
Stâncă din sânul pierzării,
Veacuri sunt umerii tăi !

Grigore Sălceanu

MELANCOLIE

Lespezi de marmură veche...
Pași răsunară cândva —
Patru, făcuți de-o pereche, —
Unul pe lespezi părea.

Pas melancolic de rege,
Pas maiestos de prințesă...
Vremea nimic nu alege!
Doar amintirea se țese!

Ludovic, uiți de regină,
Tristă te-așteaptă sub bolți;
Alta de gât ți s'adină,
Ea e stăpână pe-un colț.

Ce jurăminte murmură
Buzele tale fierbinți?
Perle îi scapără' gură,
Ochi-i te scoate din minți.

Brațul tău strânge mijlocul
Care plesnește'n mătasă,
Ning trandafiri în tot locul,
Râde prințesa frumoasă.

Lespezi de marmură veche...
Râs izbucnit-a cândva...
Unde sunt pașii — pereche?
Lespezi de marmură grea!

Grigore Sălceanu

REGIUNEA TECHIRGHIOLULUI.

Techirghiolul e un liman maritim situat la Sud de portul Constanța și se aseamănă — ca mod și timp de formare — cu toate limanele din Apusul Mării Negre. Excepționala putere curativă a apei și a nămolului său, pe deoparte, i-a răspândit numele, provocând și cele trei aglomerări de vile: Movilă, Eforia, Techirghiol, iar pe de alta, a prilejuit cercetări, care s'au referit, — cum era și natural —, în primul rând la proprietățile lacului și numai în al doilea la geografia regiunii (*I. Dona*,¹⁾ *R. Pascu* ²⁾).

Noi ne propunem în cele următoare, ca — pe baza analizei amănunțite a hărții topografice române 1/100.000 și a observărilor începute pe teren încă din 1915³⁾ — să urmărim evoluția morfologică a regiunii Techirghiolului.

I

1. Observări în lungul țărmului mării, între Agigea și capul Tuzla.

Când vii, fie din spre Agigea, fie dinspre Movilă, pe sub faleza înaltă de 12—20 m, impresia de golf a regiunii Techirghiol e foarte netedă. Malul înalt, de loess, se lasă aproape brusc din spre Nord, mai domol din spre Sanatoriul pentru combaterea tuberculozei la oase (C.T.C.); cordonul de nisip nu se

¹⁾ *Dr. I. Dona*: Tekir-Ghiolul. Studiu descriptiv și chimic al localității și Sanatorului maritim Tekir-Ghiol și al mijloacelor lor de acțiune — *Tra-tament marin și balnear* — București 1907.

²⁾ *R. Pascu*: Techirghiolul. Anuarul Inst. geol. al României IV, 1910. Autorul se ocupă și de origina lacului.

³⁾ În vara anului 1926 o excursie în jurul lacului cu D-nii *C. Brătescu*, profesor de geografie la Universitatea din Cernăuți și *I. Conea*, asistent la Inst. de geografie al Universității din București, a provocat întrebări, la care caut să răspund în paginile ce urmează. — Pentru indicațiile geobotanice din text, dătoresc totul D-lui *Dr. Traian Săvulescu*, cu care am întreprins cercetări, în aceeași regiune, în două veri consecutive (1926 și 1927).

vede încă, așa că intrarea largă a unui golf se bănuiește între cele două povârnișuri ale câmpurilor ce străjuesc dinspre Eforie și Movilă... De pe mare, imagina e și mai bine precizată: câmpurile — înalte de 20—40 m și depărtate între ele cu circa 7 km — coboară în chipul povârnișurilor unei văi foarte largi. Ar fi primul semn că intrarea golfului este secțiunea transversală a unei vechi văi inundate (v. fig. 1).

Structura geologică a țărmului întărește cele constatate dela oarecare depărtare. Intr'adevăr, pornind dela contactul falezei cu grindul de nisip ce desparte Marea de lac, se ridică — pe sub loess — povârnișul unei văi sculptate în calcar sarmatic; vechea suprafață de eroziune apare la zi, atingând înălțimea de mai mulți metrii la c. 2 km. dela plaja Eforiei spre Agigea. În unele locuri, marea o pune în evidență, desfăcând-o în fragmente scăldate de valuri, sau în mici mese netede, de pe care aceleași valuri au spălat loessul până la înălțimea de 1—1½ m; în alte părți însă e complet mascată de năruiturile malului de lut.

Spre Sud, tot dela contactul cu grindul, calcarul apare înălțându-se — mai domol însă spre C. T. C. Mai departe, către Movilă și apoi către Tuzla, apariția unei platforme cu aspectul haotic — caracteristic regiunilor de alunecări și năruituri — împedică și aici urmărirea secțiunii transversale a podișului dobrogean aflat azi la malul mării — ca și în interior — sub mai mulți metri de loess (10—20 m în regiunea Agigea — capul Tuzla)¹⁾.

¹⁾ Asupra acestui relief de sub loess a atras atenția G. Murgoci, în „Șchița geofizică a Dobrogei nordice“, pag. 180 — Bul. S. R. R. de geografie 1912.

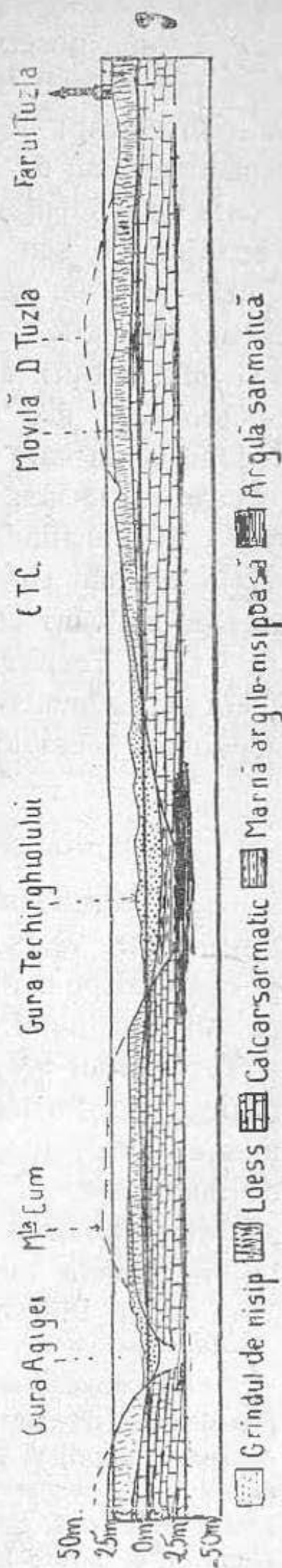

Fig. 1

Totuș, observația atentă și repetată arată — între cele două puncte mai sus menționate — cel puțin trei văi largi săpate în calcar: Agigea, Techirghiol și Tuzla-far, din ultima nepăstrându-se de cât un mic fragment din obârșie. Văile sunt scoase în evidență prin absența calcarului din mal (Agigea și Techirghiol), sau prin apariția argilei roșii de decalcificare (Tuzla-far); iar câmpurile dintre văi, prin prezența calcarului pe povârnișurile acestora (Techirghiol, Agigea), în orizonturi mai întâi subțiri, apoi din ce în ce mai dezvoltate. Păturile calcaroase de mai mare grosime nu se pot însă observa de cât în locurile în care marea a distrus „platforma cu aspect haotic” (pescăriile de lângă Movilă, C. T. C., capul Agigea), în celelalte părți ele fiind mascate fie de năruiri simple, fie de însăși platforma mai sus menționată, care pare să corespundă tocmai acestor podișuri calcaroase dintre văi ¹⁾ (v. și fig. 1).

Gura Techirghiolului este, așa dar, secțiunea transversală a uneia dintre numeroasele văi săpate în calcar și inundate — după depunerea loessului — de către mare.

2. Observări în jurul lacului.

Să pătrundem înăuntrul acestei văi, pornind dela Sanatoriul Eforiei către W. Faleza, înaltă de c. 12 m în punctul de plecare, se continuă pe malul nordic al lacului și scade treptat spre ceea ce noi vom numi capul Pietros (jumătatea drumului între mare și Techirghiol-băi). Dincolo de șoseaua care coboară spre grind și desparte din lac, prin umplutura ei, un ochiu infect de apă, loessul năruit acoperă calcarul, care se bănuiește la câteva sute de metri spre W și apare — rupt de valuri și descompus la suprafață de intemperii — în capul Pietros, unde se înalță până la 3 m ^{1/2} dela suprafața lacului.

Capul Pietros e un pinten între două văi, primul întâlnit

¹⁾ O dovadă ar fi și faptul că, în afara câtorva puncte, unde ea a fost distrusă de valuri, platforma lipsește regulat în părțile unde malul înalt de loess se sprijină pe subțiri orizonturi de calcar ori pe argilă roșie de decalcificare, sau se află sub nivelul mării. D-l I. Simionescu în *Tratat de geologie generală*, Buc. 1927, socotește aceasta platformă ca provenind din alunecări și năruiri provocate de înmuerea argilei roșii. Aceiaș e părerea D-lui C. Brătescu cu privire la „terasa de surpare” din regiunea Constanței. (Vezi: *Coasta de răsărit a Constanței*, Anal. Dobr. VII).

în drumul nostru; de aceea ne vom opri puțin asupra lui. Dela el *spre E*, se lasă aripa dreaptă a unei văi secundare de direcție N—S, care culminează în movila *Cum* din S. lacului Agigea și are povârnișul stând complet distrus de mare; iar *spre W*, aripa stângă a văii Turna Ghelcic, terminată către fundul ei larg și orizontal cu o faleză ce se poate urmări până la aproape 1 km. către N în prelungirea falezei lacului. Calcarul apare și în această „râpă” a văii secundare, scade însă treptat spre N și poate fi bănuț, chiar după dispariția lui, mulțumită solului, care trage o dără albă între fundul văii acoperit de fâneață și câmpul cu graminee dogorite și euforbii gălbui.

Această „râpă” e primul semn foarte clar al scăderii nivelului lacului; dar nu-i singurul. Dela Eforie la capul Pietros am străbătut (v. mai ales locul băilor reci) o terasă lacustră scundă ($1/2$ —1 m altitudine relativă). Prundișul ei calcaros și nisipul ei cochilifer se exploatează sub forma gropilor săpate la întâmplare. Fundul văii Turna Ghelcic este, de altfel, alcătuit din acelaș material aluvionar (c. 1 m grosime în apropierea lacului).

Dacă părăsim însă un moment plaja, terasa și faleza lacustră și suim sus pe mal, constatăm că:

1. Pintenul capului Pietros urcă treptat spre N, cum se cuvine desigur oricărui pinden dintre două văi. Prelungit însă spre Sud de muchea falezei dinspre lac, el reprezintă o parte din profilul transversal al văii principale, din care s'a păstrat aici doar povârnișul, retezat și el de valuri, fundul fiind înecat de apele actualului lac ¹⁾.

2. De la muchea pindenului, pe mai multe sute de metri spre N, podul acestei „peninsule” e acoperit de un sol roșcat desvoltat direct pe calcar: *loessul* — în pătură groasă de până la 10 m în apropiere — *lipsește*, iar calcarul apare — în unele locuri — albind printre buchete de euforbii și covor de pir.

Să continuăm însă înaintarea în lungul malului. În dreapta Turnei-Ghelcic, malul urcă treptat după trecerea unui prag asemănător cu cel din stânga și atinge, nu departe de Techirghiol-

¹⁾ Harta anexată studiului inginerului R. Pascu, precum și planșa de profile, arată și ele această racordare între părțile văilor și pindenilor rămase neînegate și cele aflate acum sub apă. Rupturile de pantă din unele profile se datoresc eroziunii marino-lacustre.

băi, 12 m. Calcarul se ridică și el până mai sus de jumătatea falezei, însă mai pretutindeni e acoperit de năruiturile loessului prinse de vegetație. Odată însă cu apariția lui în plaje și în lac, se arată și primul izvor de apă. Deasupra lui, în acelaș loc, loessul se exploatează pentru cărămizi, iar o vâlcea suspendată dovedește prezența unei văi vechi săpate în calcar. Sus, pe podiș, din buza malului, terenul urcă și aici spre Nord și loessul crește în grosime (la cărămidăria de pe malul drept al Turnei-Ghelcic, o săpătură și puțul din apropiere arată aproximativ 10 m.).

Mai departe lacul face un golf larg de c. 500 m. și lung de c. 700 m, care corespunde primei văi cu apă întâlnită până aici. Valea are un fund larg (100—200 m.) și malurile relativ teșite, presărate mai ales spre SW cu vilele stațiunii, iar în susul văii cu casele răsfirate ale satului tătäresc.

Ar fi inutil să mai urmărim — cel puțin până la coada lacului — malurile și câmpurile vecine, pentru că lucrurile observate între mare și Techirghiol se repetă: aceiași faleză, înaltă între văi, unde apare calcarul; mai joasă în dreptul văilor cu sau fără apă și a vâlcelor suspendate; aceiași piteni mult rețezați de eroziunea lacustro-marină, înclinând către lac, dar acoperiți de loess; aceiași terasă lacustră, mai dezvoltată uneori (v. fig. 2); aceleași văi săpate în calcar și înecate de loess; izvoarele însă, mai abundente și mai numeroase, corespunzând de obicei apropierii vechilor văi, dar eșind evident din calcar ¹⁾).

Din dreptul văii Coium-Punar (după a doua gâtuitură a lacului) fapte nouă merită să fie relevate. Chiar în dreptul gurii văii mai sus pomenite, lacul a părăsit — cel puțin în vara anului 1927 — o bună parte din fund, lăsând ca urmă a retragerii șiruri, șiruri de *Cardium* ²⁾. Faleza, dincolo de aceiași vale, scade din ce în ce, iar deasupra ei începe să se vadă povârnișul unei văi normale.

Aproape din acelaș loc, de unde dispare faleza, fundul văii e prins de vegetație: întâi asociație de sărături într'un co-

¹⁾ Asupra acestor izvoare v. și R. Pascu op. cit. pag. 66.

²⁾ Fenomenul stă în legătură cu fluctuațiile de nivel provocate de cauze climaterice. Cf. R. Pascu op. cit. pag. 68.

vor neîntrerupt roșietic, sau verde (*Salicornia herbacea* exclusivă, apoi în tovarășie cu *Sueda maritima*); după aceia petice de aceleași halofile, întrerupte de *Scirpus lacustris*, sau plante de nisipuri maritime (ex. *Polypogon Monspeliensis*). Dominanța *Scirpus*-ului asociat cu *Alisma plantago*, *Carex* (diferite specii),

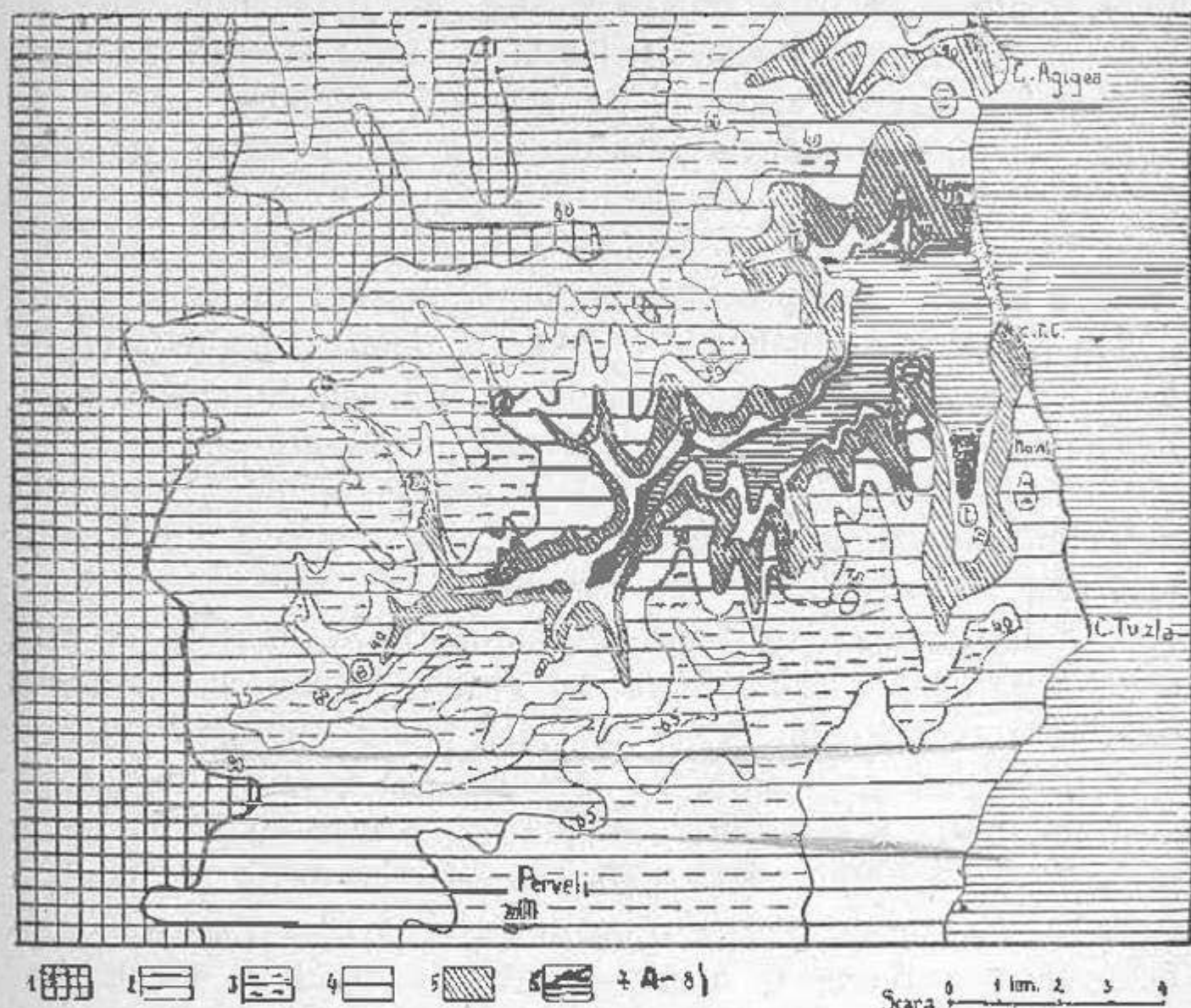

Fig. 2.

Fragmites communis și alte plante de apă dulce, se leagă de punctul unde fundul se află de-asupra nivelului obișnuit al lacului. Existența acestei zone de amestec între asociațiile vegetale de sărături și cele de apă dulce, indică și ea realitatea unei regiuni de fluctuare a nivelului lacului în legătură cu clima.

Odată cu apariția vegetației de apă dulce, izvoarele devin și mai abundente (grădinarii, cari folosesc fundul larg acoperit cu sol de lăcoviște, vorbesc de unele izvoare, care dau apă multă chiar în anii cei mai secetoși); iar aspectul malurilor e cu totul altul: foarte înalte (20—30 m), ele au o înclinare des-

tul de pronunțată $\pm 45^\circ$), sunt lipsite de loess și oferă, în totul, profilul obișnuit al unei văi de eroziune fluvială.

Eroziunea maritimo-lacustră se simte până în apropierea văii Urluchioiului, socotind pe harta 1/100.000, în linie dreaptă dela mare, ceva mai mult de 7 km. Dincolo de acest punct, valea principală, care este cea a Muratanului, ca și cele secundare, continuă să se strâmteze și să-și înalțe malurile, apropiindu-se de forma V. Dela Carlichioi, de unde se trifurcă valea principală, ramurile basinului de adunare, înăuntrul căruia ne aflăm acum, sunt adânc săpate într'un podiș, a cărui atitudine se ridică destul de repede dela 30 la 90 m.

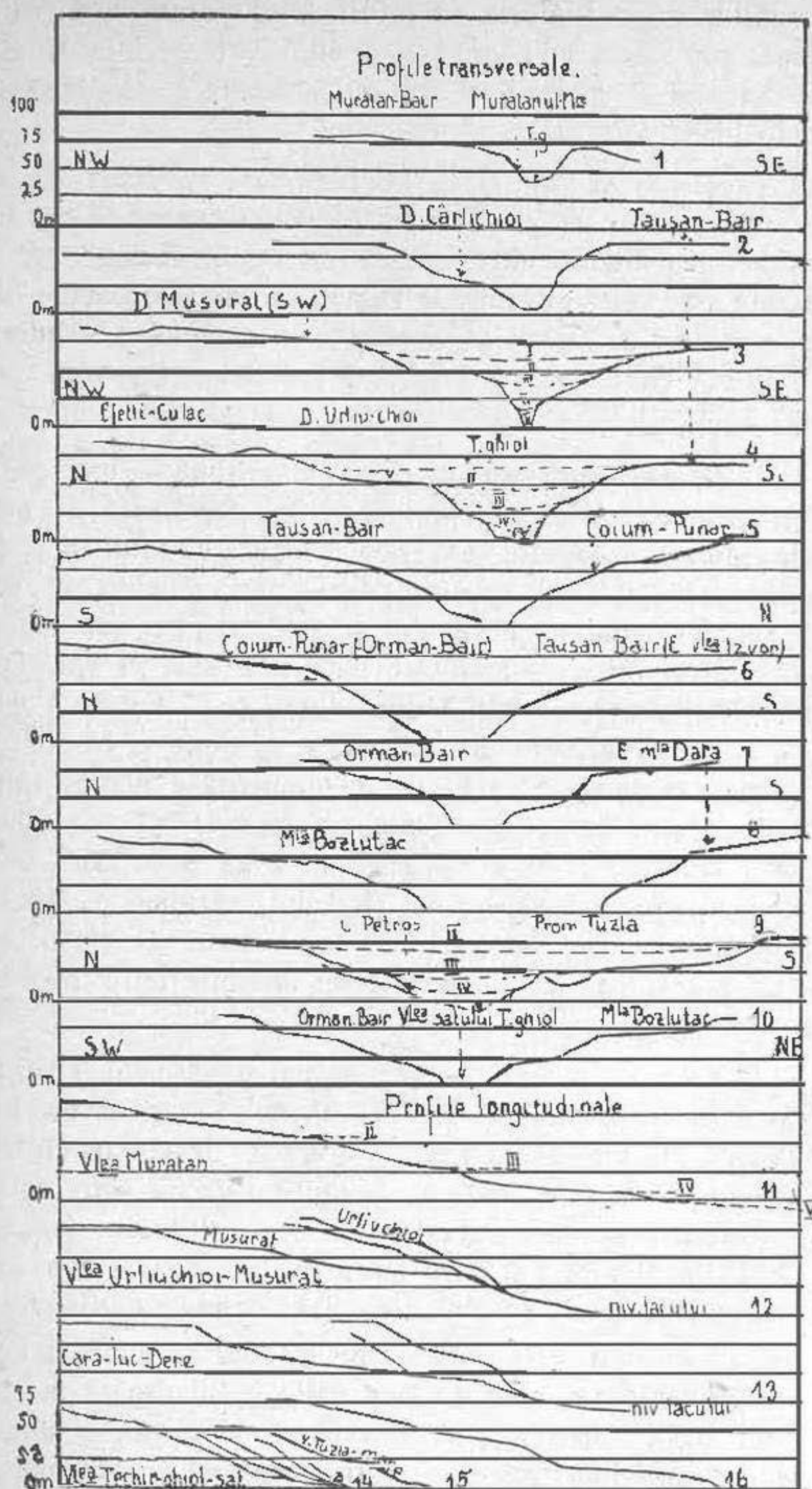
Pe partea sudică a regiunii cercetate, după o serie de vâlcele adânci și terminate în conuri de dejecție înverzite, apropierea de lac e semnalată de reapariția falezei, înalte aici de 3—4 m numai; ea se leagă însă de un fapt neîntâlnit până aici: *pinteni ușor înclinați spre N, suspendați de-asupra lacului și — din această cauză — cu aspect de terasă¹⁾*. De pe primul din ei, ceilalți se văd într'o desfășurare ca de culise; din E văii Izvorului, ei însă abia se mai bănuiesc.

Am măsurat cu un barometru-altimetric Wichmann, în vara anului 1927, într'o excursie cu d-l *Traian Săvulescu*, înălțimea relativă a acestor pinteni: ei prezintă toți o suprafață plecată spre lac, de-asupra căruia se termină cu un mal abrupt de 3—5 m; către S ei se înalță treptat până la ± 10 m., de unde urmează un povârniș mai repede, care-i racordează cu podișul (v. și planșa de profile). Profilul lor este, deci, cel al unei aripi de vale suspendată de-asupra nivelului actual al lacului cu 3—5 m în regiunea cercetată (peste drum de valea Coium-Punar). Vom mai adăoga că nici ei nu sunt acoperiți de loess și că au — ca și promontoriul capului Pietros — solul dezvoltat direct pe calcar.

Mai departe, pe toată laturea sudică a lacului, constatăm din nou:

1. Prezența unor văi, peste care aceiaș rocă s'a așternut într'o pătură atât de groasă, încât ea poate fi folosită de pildă pentru săparea unor cuptoare de ars varul (golful dela gura văii Izvorului).

¹⁾ G. Murgoci semnalează cel dintâi acești pinteni, pe cari îi socotește petice de terasă și i-a întâlnit și în periferia altor limane, v. op. cit. pag. 180.

2. O sumă de vâlcele cu profil longitudinal fără rupturi de pantă, sau altele mai lungi cu fundul larg — în care apare uneori calcarul — și cu una sau două trepte, — toate săpate adânc în loess.

3. Creșterea în înălțime a falezei odată cu dispariția pîntenilor cu aspect de terasă și reapariția vâilor colmatate cu fundul părăsit de apele lacului. Intre acestea din urmă, desigur, cea mai importantă este valea cea mare a Tuzlei, cu fundul de 500—700 m lățime, mărginit de faleză și așternut cu un covor neîntrerupt de *Salicornia Gerbacea* până la c. 2 km dela gura văii.

Pe scurt, am observat, deci, în jurul lacului:

1. O faleză asemănătoare cu cea maritimă — mai dezvoltată între văi, absentă în dreptul acestora, deprimată în părțile corespunzătoare vâlcelor suspendate, redusă cu totul în capătul pîntenilor prea înaintați, copiind, deci, prin muchea ei superioară, relieful actual al podișului și, indirect, pe cel îngropat al calcarului sarmatic, — însoțește lacul atât spre N cât și spre Sud până în apropierea văii Urluchioiului (c. 7 km dela mare). Sub ea, o terasă lacustră de 0,50—1 m grosime și formată din pietriș calcaros și nisip cochilifer cu numeroase scoici întregi, cordonul periferic actual și colmatarea unor văi (Turna Ghelcic până la 1 km spre N și Tuzla până la 2 km spre S), — sunt, alături de menționatul aspect al țărmului, rezultatele eroziunii marine și apoi lacustre. Nicăieri însă vre-o urmă de vre-o „platformă cu aspect haotic“ de felul celei întâlnite între Movilă și Tuzla, în lungul țărmului mării.

2. O serie de pîteni — unii numai povârnișul, alții păstrând și o parte din fundul unei vechi văi, — lipsiți de loess, dar acoperiți de un sol, în general subțire, dezvoltat chiar pe calcar, — dovedesc o înclinare a câmpurilor vecine către actualul lac. Povârnișurile acestor pîteni se află la o altitudine mai mare spre coada lacului de cât spre mare (v. fig. 2 și 3) cea ce însemnează că ei fac parte dintr'o veche vale înclinată în direcția NE.

Alături de pîtenii, lipsiți de loess doar spre lac, în aceiaș rocă argilo-nisipoasă, care acopere văile vechi săpate în calcar și vizibile mai pretutindeni, — vâlcele și chiar văi, reîntinerite într'o epocă anterioară invaziei mării, apar numeroase mai ales

pe laturea sudică a basinului. Ele ne dau ¹⁾ — în parte cel puțin — și explicarea spălării loessului de pe promontorii și povârnișul văii principale, întrucât ne silesc să admitem o fază pluvială urmând ultimei depuneri a loessului.

3. Din punctul unde faleza lacustră dispăre și — odată cu ea — vegetația de sărături e înlocuită cu cea de apă dulce, văile ramificate spre NW și SW sunt adânc săpate în podiș, prezintă aspectul unor văi de eroziune normală și au fundul — larg și bogat aluvionat — racordabil cu ultimii pineni terminați în râpă, vizibili pe dreapta văii principale.

În parte cel puțin, cele de mai sus sunt precizări ale unui fapt cunoscut: Techirghiolul e un vechi basîn fluviatil înundat de mare și prelucrat de eroziunea în suprafață maritimo-lacustră până la 7 km dela gura lui actuală. Din acest punct spre obârșie, pe o distanță cel puțin egală, nu se mai văd de cât semnele eroziunii normale.

Intr'adevăr, în urma cercetărilor autorilor ruși pe coasta de N și ale celor români (Gr. Antipa ²⁾, C. Brătescu ³⁾, R. Pascu ⁴⁾, G. Murgoci ⁵⁾), pe coasta românească a mării Negre, origina fluviatilă a depresiunilor ocupate de actualele limane maritime, nu mai mai poată fi pusă la îndoială.

S'a invocat de obicei forma ramificată a basinelor lacustre și pentru unele — între care și Techirghiolul — mersul curbelor bathimetrice. Văile colmatate și acum părăsite de apă, platforma lacustră de 0,50—1 m grosime, vâlcelele suspendate, pinenii

¹⁾ Radu Pașcu, în op. cit. pag. 65 crede că absența loessului se datorește deflațiunii. Fără îndoială, vântul a colaborat cu eroziunea normală, care „reinviată“ pretutindeni în stepă după ultima depunere a loessului, trebuie socotită totuși ca factor principal în spălarea acestei roci de pe povârnișuri și parte din pineni.

²⁾ Gr. Antipa, Lacul Razelm, Buc. 1887. — Idem. Câteva probleme științifice și economice legate de delta Dunărei. (In An. Ac. Rom. Mem. sect. științifice 1913—14. — v. și ediția germană în Anuar. Inst. geol. al Rom. VII, 1917),

³⁾ C. Brătescu, Lacul Mangalia. In Bul. S. R. R. de geografie 1915 — Idem. Mișcări epirogenetice și caractere morfologice în basînul Dunărei de jos. In Analele Dobrogei I, 4. Constanța 1920. — Idem. Delta Dunărei. In Bul. S. R. R. de geografie 1922, Buc. 1923.

⁴⁾ R. Pascu, op. cit.

⁵⁾ G. Murgoci, op. cit. — Idem La plaine roumaine et la Balta du Danube. In Guide du Congrès internațional du Pétrol. — București 1906.

retezați, vechile văi de sub loess în lungul mării ca și al lacului, dar mai ales promontoriile care păstrează încă o parte din fundul văii principale¹⁾, sunt fapte care pun în lumină și mai vie atât origina fluviatilă a limanului Techirghiol, cât și urmările izolării de mare a „golfului“.

O schițare a fazelor prin care a trecut basinal Techirghiolului din momentul inundării maritime postloessiene până azi e necesară însă, pentru a ne lămurii mai bine:

1. *Prefacerea în golf*. După sondagiile inginerului R. Pascu, care a găsit adâncimea cea mai mare a lacului de 10 m, în fața promontoriului Tuzla, putem deduce că marea s'a ridicat sau uscatul s'a coborât cu 10 m, plus grosimea aluviunilor din fund (marnă argilo-nisipoasă și nămol) și diferența de nivel dintre mare și lacul actual (1—1,50 m). Cum „argila gălbue sarmatică“ — vechiul fund al văii, — a fost găsită în locul cel mai adânc, la aproximativ 18 m, însemnează că, în regiunea lacului Techirghiol, schimbarea de nivel a avut o amplitudine — spre țărmul mării — de 19—20 m²⁾. De aici marea a înaintat în uscat până la maximum 8 km: ultimele semne maritime și începutul eroziunii normale și a vegetației de apă dulce.

2. *Eroziunea laterală, în suprafață*, a avut ca efect — în afara îngrămădirii aluviunilor marno-nisipoase, rezultate evi-

¹⁾ Greșit au fost socotite însă acestea drept *petice de terasă sub loess* (G. Murgoci, op. cit. pag. 180). Într'adevăr, acești pîteni trebuesc considerați ca *martori ai fundului văii*, inundate numai în parte spre coada lacului. În urma eroziunii marine și lacustre care, — săpînd lateral — a creiat faleza de 3—5 m., acest fund a rămas suspendat la o înălțime, care a crescut — între altele — și din cauza coborârei nivelului lacului prin evaporare. Firește că spre mare, unde inundarea a prins o mai mare parte din basinal, fundul a fost ocupat în întregime, iar valurile, atacînd povârnișurile, a creiat alezele înalte de 10—12 m din aceste părți. Să nu se uite, în fine, că o terasă fluviatilă (în înțelesul morfologic, nu cel geologic) e rezultatul unei deplasări negative a nivelului de bază, nu pozitive, ca în cazul de față iar dacă ar fi vorba de o terasă maritimă, ea n'ar oferi profitul transversal al unei văi normale, cum este cel al promontoriilor, de care ne ocupăm.

²⁾ Toate datele sunt luate din textul și profilele studiului citat (R. Pascu). — De observat însă că adâncimea la care s'ar găsi aici vechiul fund e mai mare decât la Mangalia (cel puțin 16 m. — v. Brătescu, op. cit. pag. 128). Trebuie să se țină totuș seama, pe deoparte, de acțiunea mecanică, pe de alta de cea chimică a apelor golfului asupra fostului fund și asupra țărmurilor calcaroase ale vechii văi. De aceea socotim că cifrele de mai sus nu sunt susceptibile de o interpretare riguroasă.

dent și din descompunere, pe fundul lacului — sculptarea falezelor, distrugerea parțială a pintenilor cu suspendarea vechiului fund spre coada lacului, colmatarea gurilor văilor secundare, lăsarea de-asupra nivelului actual al vâlcelelor lipsite de apă; toate acestea într-o vreme când clima era, dacă nu mai secetoasă, cel puțin asemănătoare cu cea de azi, căci altfel mai sus pomenitele vâlcele ar fi putut să-și potrivească fundul cu nivelul actual prin mai mult de cât simple șanțuri de șerpuire. Din aceleași motive climaterice și din cauza inundării maritime, pe văile tributare, cu apă (Techirghiol, Urluchioi, Muratan, Tuzla etc.), eroziunea normală a progresat foarte puțin, iar aluvionarea foarte mult.

3. *Inchiderea golfului și scăderea nivelului prin evaporare.* Grindul de nisip, lat de 200—300 m la suprafață și înalt de cel mult 9 m în duna cea mai însemnată delângă C. T. C., are baza — probabil la 19—20 m sub nivelul mării — largă de cel puțin 3 km, dacă judecăm după depărtarea de țărm a curbei de 20 m. Ingrămădirea materialului din care e alcătuit, — mame argilo-nisipoase, poate chiar blocuri de calcar la temelie, nisip calcaros și cochilifer în partea superioară, datorită eroziunii maritime și curentului de coastă, — e foarte posibil să se fi făcut dela S către N, cum crede și d. C. Brătescu¹⁾. Acțiunea de împingere spre Sud se vede și din prelucrarea nisipului din dune.

Intr'adevăr, grindul e strâmt, scund, 1—2.50 m abia și slab dunificat spre Eforie; altitudinea — ca și lărgimea lui de altfel — crește însă spre S, către C. T. C., variind între 3½—5 m pe muchea dinspre mare și între 6—9 m pe cea interioară²⁾. De la ultima dună, c. 7 m, de sub care apare loessul în grosime de 0,50—1 m, începe — sub impulsul Crivățului — transgresiunea nisipului peste malul teșit și anume: două orizonturi de nisip: unul subțire, neted și negricios, celălalt mai fin, vâlurit și gălbui — și se poate urmări până în plantațiunile de salcâmi de lângă Movilă, la 1,5—2 km spre S³⁾.

¹⁾ C. Brătescu, Delta Dunării, pag. 29.

²⁾ În acelaș loc nisipul prezintă dune cu fundul aproape, sau chiar sub nivelul mării.

³⁾ Aceiaș transgresiune a nisipului peste malul înalt se constată și la Agigea (peste 1 km către S); și, alături de ea, mai marea lărgime a grindului spre sudul lacului.

Nimic nu ne împiedică să vedem în acțiunea directă a vântului dominant asupra nisipului dela suprafață, o dovadă a acțiunii indirecte — prin intermediul valurilor și curențului costal — a aceluiaș vânt dominant asupra deplasării către S a nisipului ce avea să astupe intrarea golfului Techirghiol; ultima legătură cu marea ar fi avut deci loc prin fața promontoriului, oblic retezat, dela Eforie.

Urmarea închiderii lacului a fost, în primul rând, scăderea, prin evaporare, a nivelului lacului și, deci, eșirea la iveală a terasei lacustre de 0,50—1 m, precum și secarea micilor golfuri laterale: Turna Ghelcic, Tuzla. În acelaș timp vâlcelele și promontoriile și-au sporit suspendarea lor cu 1—1,50 m de-asupra noului nivel al lacului.

II.

Depresiunea Techirghiolului. Dacă ne-am putut lămuri până aici prefacerile Techirghiolului și malurilor sale, rămâne deschisă problema originii și evoluției întregii regiuni care alcătuește basinelul lacului.

Analiza, prin profile, a hărții topografice, ne-a arătat că, în regiunea studiată se disting *cinci văi vechi etajate*, toate înclinate spre NE, larg deschise către mare și strâmtându-se spre SW (vezi figura 3¹⁾ și planșa de profile, fig. 2.).

Întregul sistem alcătuește o depresiune în trepte foarte teșite, săpată în podișul dobrogean, a cărui coastă de 80—90 m altitudine absolută închide regiunea Techirghiol spre W. Către N un pînten al aceluiaș podiș relativ neted, înaintat până la c. 7 km de mare, o desparte de bazinul depărtat al văii

¹⁾ Cred că sunt necesare unele lămuriri privitoare la felul cum a fost construită această hartă. Ea se întemeiază pe c. 60 profile transversale, duse prin pîntenii dintre văi și longitudinale prin fundul văilor principale și secundare. Racordarea vechilor funduri de văi, care se văd pe profilele transversale, nu-i ușoară, pentru că eroziunea ulterioară nu a cruțat totdeauna aceste funduri. Asupra procedeeelor și dificultăților de reconstruire v. și *Emm. de Martonne*, *Géographie physique*, IV-ème édition, pag. 614--616. Numărul profilelor a putut să înlăesnească însă ocolirea dificultăților; iar rupturile de pantă din lungul văilor, folosite cu prudență, au ajutat și ele la fixarea diferitelor nivele de eroziune. S'au putut trage astfel curbele aproximative, care reprezintă, două câte două, limita superioară și cea inferioară a unei vechi văi. Aceasta face parte cel puțin dintr'un *stadiu* de eroziune.

Carasu; pe când la S, un alt pînten similar se întîlnește abia la Miază-zi de Tatlâgeac. Podișul acesta este, de altfel, suprafața de despărțire între văile afluențe mării și cele tributare Dunărei. El nu desparte, astfel, numai regiunea Techirghiol, ci întreaga serie de depresiuni din lungul țărmului marin, cel puțin dela Agigea la Mangalia.

Nivelul care vine însă imediat sub podiș, între 80—60 m spre capătul NE și 90—75 spre SW — *nivelul I*, larg dezvoltat și în bazinele vecine (Agigea, Tatlâgeac) — închide depresiunea în mai bine de jumătatea sa superioară. *Al doilea nivel* mai adâncit: 75—60 m la obârșie, 60—40 m spre mare, desfășurat în special spre Sud, în regiunea Pervelia din basinul Tatlâgeac, o delimitează și mai clar. Rol de desăvârșită zonă despărțitoare joacă însă abea *nivelul III*: 60—40 m, resp. 40—20 m, în care sunt săpate *ultimele două văi* (cea actuală inundată de mare): singurele mai ușor de observat pe teren din drumul — sus pe câmp — spre coada lacului, sau resfrânte în rupturile de pantă de pe văile Urluchioi, Musurat, Muratan etc. Mult mai puțin dezvoltate de cât cele precedente, nivelele IV și V sunt, deci, acelea care dau regiunii din imediata apropiere a lacului caracterul de depresiune, care iese în evidență la prima „plimbare” în jurul acestuia.

Atât podișul înalt cât și primele 4 niveluri au fost acoperite de loess și se află și azi în aceeași stare. De pe pîntenii și povârnișurile ultimei văi am văzut, însă, că loessul a fost spălat: *toate nivelele sunt deci anterioare depunerii acestei roce și — probabil — sunt rezultatul îndelungei epoce de eroziune normală începută din momentul eșirii „definitive” a Dobrogei de sub apele mării Sarmatice*¹⁾. Ținând seama de această lungă perioadă de

¹⁾ Se știe că Pliocenul n'a fost nicăiri găsit în lungul litoralului românesc. Dacă faptul nu se datorește rarelor cercetări geologice în aceste părți, sau unei eroziuni eroice postlevantine, puțin probabile de altfel, căci ea ar fi trebuit să subțieze cel puțin puternicele depozite pliocene de pe malul drept al Dunării, la S Rasovei, — lunga fază continentală a Dobrogei de E, trebuie socotită ca un adevăr definitiv câștigat — v. Harta geologică a României 1/1,100.000, publicată de Inst. geol. al României în 1927; iar asupra prezenței Pliocenului în Dobrogea: R. Pascu, Asupra prezenței Pliocenului în Dobrogea, în Anuar Inst. geol. al României III, 1909 și Șt. Manolescu, Comunicare preliminară asupra Pliocenului din dreapta Dunărei de SW; în Dările de seamă ale ședințelor Inst. geol. al României VI, 1914—15, București 1923.

timp, numărul stadiilor de erozime, — 5, înăuntrul depresiunii Techirghiol, cel puțin — nu pare de loc exagerat.

E neîndoios — sub rezerva verificării și în celelalte părți ale Dobrogei (câteva profile sumare la Mangalia, Tașaul și Razim par să confirme cele constatate în jurul Techirghiolului) — *aceste cinci nivele* — între care primele trei, mult mai evoluat, tind spre peneplenă — *toate înclinate în direcția SW—NE și toate lărgindu-și valea principală spre mare, arată o impresionantă constantă de înclinare a podișului Dobrogei către E, dela începutul Pliocenului până după depunerea loessului și deci până în timpurile actuale*¹⁾.

În urma acestei constatări, singura explicație posibilă dată până acum „anomaliei“ văilor contra pantei (Carasu și cele câteva din Sudul ei) nu mai pare mulțumitoare²⁾, cu atât mai mult, cu cât analiza curbelor bathimetrice³⁾ de pe noua hartă geologică a Inst. geol. al României (ediția 1927) ne relevă un fapt fundamental, de care e cu neputință să nu ținem seama și

1) E vorba desigur aici de partea Dobrogei care gravitează spre mare, căci suprafața acestei regiuni e departe de a avea o înclinare unică, în afara horstului din N, podișul propriu zis are, dela o linie Cobadin-Bazargic, o înclinare răspicată dela SE către NW, iar în partea centrală (Carasu și văile dela S. acestuia), culmea (de +120 m) dela Murfatlar (podisul Murfatlar) desparte două povârnișuri, unul care se repede spre mare, cellalt, mai domol, către Dunăre și parte din E. Tașaul României (v. și fig. 4). — Dacă privim însă, în întregul ei, suprafața Dobrogei, atunci constatăm că mai toate liniile din W. privesc către un punct situat în Bărăgan în apropierea Slovoziei, iar cele dinspre E, către o zonă de concentrare care s'ar afla în aproximativ 100 km depărtare de țărmul actual în linia Mangalia și Techirghiolului. „Podișul Murfatlar“ și cel al Bazargicului cad într-o aceeași zonă, iar valea Carasu se găsește pe axa ce ar uni cele două regiuni de concentrare a văilor. Aceste constatări amintesc observația raposatului Murgoi cu privire la planul de întâlnire a podișului prebalcanic și al podișului Dobrogean (G. M. op. cit.).

2) G. Vâlsan, în „Campa română“ (Bul. S. R. R. de geografie, 1915) pag. 547 text și nota 1 aceeași pagină, își explică înclinarea ușoară a regiunii dobrogene „din dreptul Bărăganului“, spre mare precum și văile contrapantei printr'o „excepție de origină tectonică și relativ recentă“. — C. Brătescu în „Mișcări epeirogenetice...“ (1920) își explică „răsturnarea de profil“ din mijlocul Dobrogei printr'o înclinare a Dobrogei, în epoca pluvială preloesiană, către W, urmată, după sculptarea văilor, de o ridicare mai accentuală a podișului către Dunăre și, mai slabă, către mare (pag. 570 sq.).

3) V. prima analiză a acestora în C. Brătescu, Harta geologică a României. Analele Dobrogei VIII, 1927, Cernăuți 1927, pag. 163—165.

anume: lungimea mai mare (de 2 și 3 ori) a văilor din E (îna-
ntea inundării postloessiene) decât a celor contra pantei, deci,
cu alte cuvinte, o definire a întinderii Dobroge spre Răsărit în
Quaternar și poate și mai înainte (v. fig. 4).

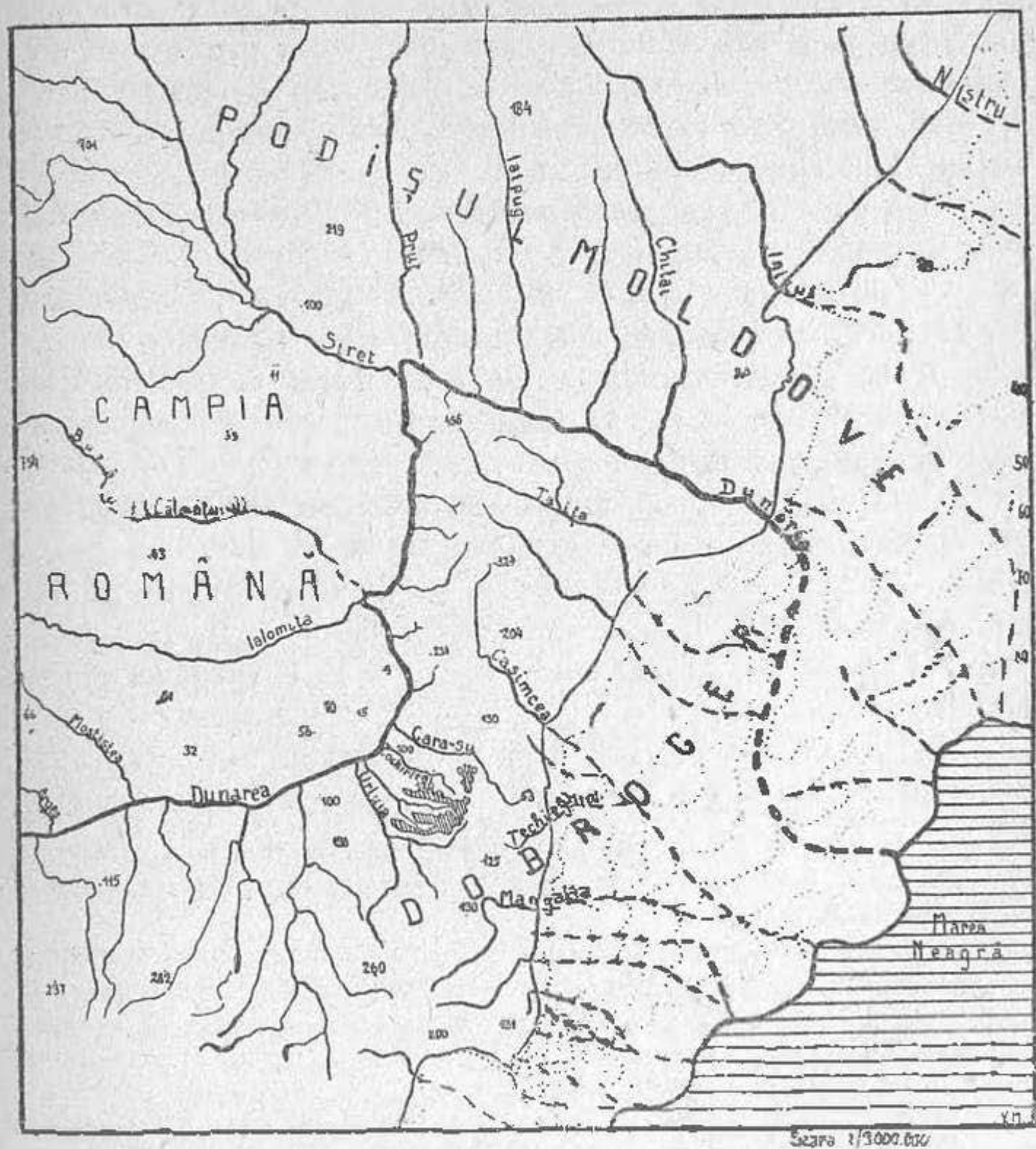

Fig. 4

Aceste două fapte (cele 5 nivele și lungimea văilor quater-
nare) ne lămuresc de ce obârșiile Techirghiolului, Agigiei și
Tatlâgeacului nu au înaintat dincolo de actuala cumpănă a
apelor: țărâmul era, în vremea săpării ultimei văi care ne intere-
sează mai de aproape, dar poate și a celorlalte, la ± 100 km
de cel actual. Față de lungimea Techirghiolului din acea vreme

(c. 120 km), cea mai lungă vale „contra pantei” (Carasu) nu avea decât c. 56 km, dintre cari numai aproximativ $\frac{1}{3}$ cu adevărat contra pantei iar restul în concordanță cu suprafața podișului, care se lasă lin din dealul Murfatlarului (+ 120 m) spre Bărăgan¹⁾. Eroziunea suitoare, a cărei vigoare se datora mai marei apropieri a nivelului de bază local — ar explica singură înaintarea acestor afluenți, în parte obsecvenți și uneori subsecvenți, până dincolo de linia normală de despărțire a tributarilor Dunărei de ai mării.

Așa dar, cel puțin pentru răstimpul dintre retragerea lacului Levantin și invazia mării, nu numai că nu ar fi necesar, dar nici nu mai pare posibil să admitem mișcarea de balansare invocată pentru explicarea „văilor contra pantei” săpate în epocile pluviale ale Quaternarului, căci altfel ar trebui să socotim văi obsecvente pe cele mult mai lungi dinspre mare, contemporane cu cele dinspre Dunăre²⁾.

Cât privește epoca anterioară Quaternarului, deslegarea problemei depinde de noua explicare ce se va da — în prealabil — prezenței celor 80—85 m³⁾ de depozite pliocene aflate până la cota 112 m, între Rașova și Turtucaia⁴⁾, pe malul drept al Dunărei și absenței aceleiași roce în N. Rașovei și în lungul țărmului maritim⁵⁾.

Orice explicare în acest sens ar fi, desigur, prematură fără o completă cercetare a literaturii geologice, fără o amănunțită

¹⁾ Din această cauză nici valea Cochirleni nu ar trebui socotită cu adevărat contra pantei, iar Urluia, numai în jumătatea ei superioară, ramura ce înaintează spre Cobadin.

²⁾ Aceste constatări nu exclud existența unor mișcări epeirogenetice în Quaternar interesând și Dobrogea; ele însă au avut alt sens decât cel care li s'a dat până acum și rămâne ca alte cercetări ulterioare să le precizeze. — V. și mai departe.

³⁾ St. Manolescu, op. cit., pag. 78.

⁴⁾ G. Macovei, Relațiune sumară asupra hidrologiei Dobrogei de Sud; în Dărilor de seamă ale ședințelor Inst. geol. al României VI, 1914—15, Buc. 1923.

⁵⁾ G. Macovei în discuțiile ce au urmat după comunicarea lui St. Manolescu (op. cit.), explică înfățișarea de cañon a văilor din SW Dobrogei și nălțimea la care se află Levantinul în aceleași locuri prin „mișcările de basculă către W și E executate de Dobrogea în Levantin (pag 80). Constanța de inclinare spre E, pe care o dovedește cele 5 nivele dela Techirghiol și absența Pliocenului din lungul mării, ne împiedică însă să acceptăm această ipoteză.

cercetare a morfologiei podișului înalt și fără o raportare a condițiunilor de eroziune la hidrologia subterană și structura geologică a Dobrogei. Aceasta ne-ar duce însă prea departe de subiectul nostru și ar da acestei cercetări, strict locale, o extensiune neîngăduită. E de văzut, totuși, dacă nu cumva ridicarea în bloc a Balcanilor, precum și scufundarea recentă din Nordul Câmpiei Române¹⁾, nu au avut ca urmare înălțarea — poate cu însemnate diformări — a părții de Sud a Dobrogei și lăsarea, în Nord, a horstului.

Altitudinea la care se găsesc depozitele levantine în regiunea Silistra, platforma litorală (?) dela Balcic²⁾, absența pliocenului în N Rașovei și din lungul mării, caracterul de cañon al văilor dinspre Dunăre (mai ales al celor din SW Dobrogei), și-ar găsi astfel explicația în această mișcare pozitivă în S și negativă în N³⁾. Aceasta nu ar exclude o schimbare pozitivă de nivel a Mării Negre, fie din cauze climaterice, cum pare să incline d. C. Brătescu⁴⁾, fie în legătură cu mișcările, pe mai mare întindere, ale uscatului.

Concluzii.

Regiunea Techirghiolului este o depresiune de natură erozivă alcătuită dintr-o etajare de 5 văi vechi — dintre care primele trei tinzând spre peneplenă — toate constant orientate spre NE. Ultima vale — contemporană cu cele dinspre Dunăre — produs al eroziunii quaternare reglementate de un nivel de bază, care se afla cu cel puțin 100 m mai jos decât azi și la o depărtare de ± 100 km de țărmul actual, a fost săpată foarte probabil, înainte de ultima depunere a loessului. După o epocă pluvială, în care această rocă a fost spălată de pe unii piteni și de pe povârnișurile văilor actuale, o ridicare a nive-

¹⁾ Dovedite de G. Vâlsan în op. cit. — V. în special „Concluziile generale“.

²⁾ G. Vâlsan, Coasta de argint. Extras din Bul. S. R. R. de geografie; Buc. 1926, pag. 19 și nota 2.

³⁾ Asupra mișcărilor continentului în basinul Dunărei de jos. v. G. Vâlsan, op. cit. și C. Brătescu, Mișcări epeirogenetice.

⁴⁾ Comunicare verbală — Văi inundate în Quaternar se găsesc mai pretutindeni în jurul coastelor Europei. — V. de pildă, pentru marea Egee, Marmara: Hassinger, Balkanische Halbinsel (hartă murală), iar pentru marea Nordului: prof. J. W. Gregory, The Relations of the Thames and Rhine, and Age of the Strait of Dover; of The Geographical Journal vol. LXX No. 1, Juli 1927.

lului mării — provocată de mișcări epeirogenetice și eustatice — a adus înundarea văilor din E și dinspre Dunăre¹⁾.

Prin eroziunea laterală, marea și apoi lacul a creiat faleza din jurul acestuia și a aluvionat — parțial — golfurile de pe văile secundare. Suspendarea unor vâlcele și a unei părți din fundul văii principale spre coada lacului, cade tot în această epocă.

Sub impulsul curentului de coastă, gura golfului a fost închisă dinspre Sud spre Nord, cum pare să dovedească mai mica lărgime și înălțime a grindului către N, malul abrupt dinspre Eforie opus celui teșit dela C. T. C., precum și dunele mai înalte și puternica transgresiune a nisipului peste loess către S. Fenomenul a avut însă loc, desigur, după ce marea, prin sculptarea actualei faleze în țărmlul mult mai înaintat spre adânc și mult mai dantelat altădată, a pregătit temelia pe care avea să se ridice grindul de nisip actual.

După prefacerea în liman, deși alimentat de izvoare numeroase mai ales spre coada lacului, nivelul Tichirghiolului a scăzut²⁾ cu 1—1,50 m. De aici părăsirea golfurilor de pe Turna-Ghelcic (1 km retragere) și Tuzla (2 km) și terasa lacustră de circa 1 m grosime, vizibilă mai ales sub malul nordic.

În timpurile noastre, cum a observat și inginerul R. Pascu încă din 1910, nivelul lacului este supus fluctuațiilor provocate de cantitatea ploilor și debitul izvoarelor. Eroziunea normală e aproape inexistentă în apropierea lacului; ea este totuși vizibilă și are caracter intermitent, la pragurile ce se întâlnesc pe văi la 1—2 km de gura lor. În schimb apa lacului rupe din pîntenii calcăroși, cari înaintează până în drumul valurilor, uneori destul de puternice chiar în timpul verii. Și aici se constată influența vântului dominant, căci pîntenii dinspre Sud sunt mai înalți și mai numeroși.

Se poate spune, astfel, că azi lacul e foarte puțin amenințat de aluviunile emisarilor săi; totuși — foarte probabil — merge spre treptată scădere, din cauza climatului excesiv de secetos în care se află.

Vintilă Mihăilescu

¹⁾ V. C. Brătescu, Lacul Mangalia, unde se găsește tratarea acestei probleme în ansamblul ei.

²⁾ Ing. R. Pascu (op. cit. pag. 68) dă 1,50 m. Mai multe măsurători făcute cu barometrul în vara anului 1927, mi-au dat însă diferența de nivel între lac și mare de + 1 m. Deosebirea se datorește desigur greutății de măsurare precisă cu barometrul dar și variațiilor climaterice.

CAUZELE RELEGĂRII POETULUI ROMAN P. OVIDIUS NASO LA TOMIS

— (CONSIDERAȚIUNI ISTORICE ȘI JURIDICE) —

P R E F A Ț A

Cu privire la relegarea poetului roman P. Ovidius Naso deosebim — în afară de unele păreri izolate și abandonate astăzi de știință — trei grupe de ipoteze :

Primul grup, reprezentat de Bayeux, Cuvillier-Fleurry, Boissier, Cartault, Korn-Ehwald, Schanz etc. (grupul A.) face o apropiere între relegarea lui Ovidius (8 d. Cr.) și scandalul izbucnit după descoperirea relațiilor amoroase ale Juliei (Minor), nepoata împăratului, cu aristocratul Junius Silanus, amicul lui Caesar. Acest grup de ipoteze (cu diferitele sale variante) nesocotește cu totul elementul eminent politic în acțiunea lui Ovidius. Mai ales Boissier atribuie poetului nostru un rol cu totul nedemn și josnic în această afacere. El mai greșește, pentru că înfățișează (ca și Victor Aurelius în epitome) literatura erotică a lui Ovidius, mai cu seamă opera poetului intitulată *Ars-Amandi*, ca o principală cauză a relegării sale, deși însuși Ovidius o numește numai „*crimen adiunctum*“, mărturisind că, în afară de această vină, mai este vinovat de o faptă cu mult mai gravă. (Trist IV, 1, 26; Ep. ex. P. II 9, 72 și III 3, 72).

A doua ipoteză, reprezentată de Villeneuve, Nageotte, Plessis și Ripert (grupul B.), face o legătură între relegarea lui Ovidius cu acțiunea întreprinsă de Fabius Maximus pentru revocarea lui Agrippa Postumus din insula Planasia. Această a doua ipoteză, deși caută vina lui Ovidius într-o faptă politică, făcându-l complice al unui complot condus de Fabius Maximus în favoarea lui Postumus Agrippa, nepotul împăratului, și împotriva lui Tiberius, este greșită din punctul de vedere cronologic. Căci poetul, fiind relegat în anul 8 d. Cr., nu a putut să fie pedepsit pentru o participare la o acțiune politică ce s'a întâmplat de abia cu cinci ani în urmă. Această ipoteză nu explică de loc legătura intrinsecă ce există între cele două crime ale lui Ovidius : *Carmen et Error*.

Al treilea grup de ipoteze, reprezentat de Ellis S. Reinach

și I. Carcopino (grupul C.)¹⁾ (vezi Revista „Orpheus”, Decembrie, 1925) consideră pe Ovidius ca un criminal religios, care ar fi luat parte la niște culte și ceremonii oprite de lege. Argumentele invocate sunt foarte puțin bazate pe texte și nici de cum convingătoare. Dacă a doua ipoteză mai poate să se bizue pe unele locuri din poeziile lui Ovidius, comentate cu o oarecare dibăcie, a treia ipoteză însă e și mai puțin fondată și nici ea nu evidențiază legătura strânsă între „Error” și „Carmen”, pentru care Ovidius era învinovățit ca „doctor obscoeni adulterii”. Ipoteza grupului A. (cu diferitele ei variante) cât și ipoteza grupului B., ambele susținute cu atâta înviersunare, se bat cap în cap. Între ele pare a exista o prăpastie de netrecut. În studiul de față vom formula o nouă ipoteză, ne-emisă până acum de nimeni, prin care se vor reduce celelalte două anterioare (A. B.) la una singură în așa fel, încât părțile mai puțin rezistente și criticabile ale lor se vor elimina dela sine. Menținem legătura între relegarea lui Ovidius cu cea a Juliei (Minor), mo-

¹⁾ Concluziile d-lui I. Carcopino, dezvoltate în revista „Orpheus”, Decembrie 1925, suferă de unele greșeli.

1. Ovidius n'a fost pedepsit numai ca martor, ci drept complice.

2. Elegia Trist. 3, 6 nu este adresată lui Fabius Maximus, ci unui alt prieten, probabil lui Carus. Concluziile respective ale d-lui Carcopino își pierd deci temeiul lor.

3. Ovidius n'a fost isgonit ca adept al lui Pitagora; căci, în acest caz, nu l-ar fi pomenit de mai multe ori cu atâta venerație în elegiile sale, scrise în exil. Ep. ex Ponto III, 3, 44 și Trist III, 3, 62.

4. Nigidius Figulus n'a fost isgonit ca pitagoreu, ci pentru motive politice, ca aderent a lui Pompeius.

5. Pitagoricianul Anaxilaus a fost isgonit pentru că era străin ce se ocupa cu proorocia în mod profesional. De aceea cazul acestor două persoane nu se aseamănă cu cel al lui Ovidius. Vezi Mommsen op. cit. p. 863.

Ovidius n'a avut nici un interes să afle data morții împăratului; nici legăturile sale cu persoane care au avut astfel de interese nu sunt dovedite cu nimic.

Cauza morții lui Fabius Maximus era prea cunoscută și Ovidius nu caută de loc să-o acopere. Cu drept cuvânt poetul putea să se sokoată principala cauză a morții lui Fabius, căci Fabius era condus, nu numai de motive dinastice, când urmărea rechemarea lui Agrippa Postumus, ci și de grija pentru Ovidius, care putea să fie repatriat numai în cazul înlăturării lui Tiberius dela succesiunea tronului.

Presupunerea că Caesar ar fi îndepărtat pe Fabius Maximus dela prietenia sa pentru un demers al acestuia în favoarea poetului e inadmisibilă. Căci acest demers n'a fost încă făcut de Fabius. (Ep. ex P. IV. 6, 11: Occidis ante preces, causamque ego, maxime mortis, nec fueram tanti... me reor esse tuae). Demersul plănuit, dar nici decum făcut, n'a putut fi înfățișat de Ovidius ca o cauză a disgrăției în care a căzut Fabius Maximus, cu atât mai puțin cu cât Caesar își schimbase între timp părerea despre Ovidius.

dificând complectamente ipoteza A. prin evidențierea împrejurărilor istorice și politice (elementul politic susținut de grupul B.) ce au conlucrat la săvârșirea unei crime politice (sau patriotice) de către Publius Ovidius Naso.

Dar problema relegării lui Ovidius nu comportă numai o cercetare filologică și istorică; ea reclamă și o pătrundere juridică. Căci numai atunci, când vom privi problema sub toate aspectele, vom putea desvălui misterul ce planează asupra unei chestiuni mult discutate și pentru noi veșnic actuală. Cu prilejul cincantenarului închin cu adâncă venerație modestul meu studiu Dobrogei, acestui binecuvântat petec de pământ al întregitei noastre patrii, provinciei atât de bogată în nobile amintiri istorice și sortită, pentru fericita sa situație geografică, unui strălucit viitor.

INTRODUCERE

Relegarea ¹⁾, sau mai corect — internarea — poetului Publius Ovidius Naso în Tomis, e în strânsă legătură cu istoria familiară a dinastiei Iulio-Claudiene. Înainte de a resuma acest capitol din istoria imperială a poporului Roman, redăm mai jos o mică tabelă genealogică pentru a lămuri pe cititor, dintr'o singură privire, asupra raporturilor familiare ale membrilor numitei dinastii:

Octavia Minor (sora lui August)
măritată cu Marcus Antonius

Antonia minor
soția lui Drusus Claudius,
al 2-lea fiu a Liviei

Germanicus, însurat cu
Agrippina, nepoata lui August

Octavianus Augustus.

- 1 soție: Claudia
- 2 „ Scribonia
- 3 „ Livia, cu doi fii Tiberius
și Drusus
Julia (fiica lui August cu
Scribonia)

- 1 soț: Marcellus
- 2 „ Agrippa
- 3 „ Tiberius

Copiii Juliei cu Agrippa

1. C. Caesar, 2. L. Caesar 3. Julia Minor
mărit. după Aem.
Paulus
4. Agrippina
mărit. după
Germanicus
5. Agrippa Postumus

¹⁾ Mommsen. Rom. Strafrecht. pag. 967 deosebește patru feluri de relegare.

1. Relegarea fără schimbarea statului personal, fără pedeapsă capitală în caz de contravenție și fără internare.

2. Relegarea fără schimbarea statului personal și fără pedeapsa capitală

Cele două căsătorii ale lui August, prima cu Claudia, fiica vitregă a lui Antonius, și a doua cu Scribonia, rudă a lui Sextus Pompeius, au fost de natură politică și s'au desfășurat după un scurt timp. În aceeași zi, când Scribonia i-a născut lui August pe Iulia, împăratul se divorță de ea, pentru a se însura pentru a treia oară cu Livia Drusilla, spre care îl atrase o sinceră iubire (38 î. Cr.).

Livia i-aduce lui August din prima ei căsătorie cu Tiberius Claudius Nero, care trebuia să cedeze împăratului nevasta sa, un fiu vitreg cu acelaș nume, iar după câteva luni dela căsătoria cu August i-a născut un al 2-lea fiu vitreg, pe Drusus Claudius, zămislit tot din prima căsătorie cu Tiberius Claudius Nero. După moartea timpurie a lui Drusus (9. a. Cr.) Livia, acest Ulise în haine femeiești, după cum a caracterizat-o un nepot al ei, își dădea toate silințele să asigure succesiunea tronului fiului ei Tiberius în detrimentul descendenților direcți ai împăratului. Era deci în interesul ei să înlăture toate acele persoane din familia imperială, care puteau să-i primejduiască planul. Tacitus ne vorbește despre intrigile puse la cale de această femeie demonică pentru a pierde toate acele persoane dintre descendenții împăratului, care aveau drepturi mai mari la succesiunea tronului decât fiul ei.

Marcus Claudius Marcellus, fiul Octaviei, sora mai tânără a lui August, pe care împăratul îl căsătorise cu fiica sa Iulia, desemnându-l astfel pentru succesiunea tronului, a murit în anul 23 î. Cr. în vârstă de 18 ani (Tacit. An. I. 3 și II. 41). Doi ani în urmă, August a împreunat pe fiica sa Iulia cu Vipstanius Agrippa (21 î. Cr.). Din această căsătorie au rezultat 2 fice: Iulia (Minor) și Agrippina și 3 fii: Gaius, Lucius și Postumus Agrippa. Ca să dispară antagonismul firesc între ramura Claudiană și cea Iuliană a familiei sale, împăratul căsătorie, după moartea lui V. Agrippa (12 î. Cr.), pe aceeași Iulia (Minor) pentru a treia oară cu fiul său vitreg Tiberius, în plin acord cu soția sa Livia (11 î. Cr.). Această căsătorie însă era o gafă politică, pentru

în caz de contravenție, dar cu internarea, de obicei numită „relegatio in insulam”. Acest al doilea fel de relegare a lovit și pe poetul nostru.

3. Relegarea fără internare, dar cu pedeapsa capitală în caz de contravenție, numită „interdictio aqua et igni”, la început fără schimbarea statului personal, dela Tiberius încoace înăsprită prin pierderea cetățeniei și confiscarea averii.

4. Relegarea cu internare și cu pedeapsa capitală în caz de contravenție, cu pierderea cetățeniei și confiscarea averii, introdusă de Tiberius sub denumirea de deportatio.

Această pedeapsă a lovit pe vrăjmașul lui Ovidius, Ibis, (Cassius Severus) care a fost deportat în insula Seriphus, după ce mai înainte, în timpul lui August, fusese pedepsit cu relegarea dela punctul 2.

că Tiberius era de mai înainte înșurat cu Vipstania, fiica lui V. Agrippa din prima lui căsătorie, pe care o iubea din toată inima și pe care acum trebuia s'o părăsească. Iulia, la rândul ei, disprețuia pe Tiberius ca pe un om de condiție inferioară și ducea o viață imorală, pentru care își atrăsese desaprobară generală. Căsătoria șubredă nu putea să fie de lungă durată. Amândoi principii: Gaius și Lucius Caesar, fiind luați în vedere pentru scesiunea tronului și rămânându-i lui Tiberius numai perspectiva de a păstra după moartea lui August tutela asupra unui principe minor, s'a retras în anul 6 a. Cr., în insula Rhodus, pentru a se dedica acolo studiilor sale. El putea să se considere surghiunit cu atât mai mult cu cât mâniașul împărat, întărâtat și mai mult prin scrisorile calomioase ale Iuliei, nu vroia să-i încuviințeze întoarcerea, cu toate insistențele sale. Împăratul, aflând despre viața imorală a fiicei sale Iulia, fu cuprins de o mânie nespus de mare. El a desfăcut căsătoria acesteia cu Tiberius și a alungat-o în insula Pandateria (2 a. Cr.), iar mai apoi la Regium, unde a și decedat în anul 14 d. Cr., fără ca speranța ei pusă în scesiunea de tron a fiului ei Agrippa Postumus să se îndeplinească. Complicii ei fuseseră și ei pedepsiți, unii cu moartea, alții prin alungarea din Roma. Puțin timp după acest eveniment, au pierit și cei doi nepoți mai mari ai împăratului, deveniți prin adopțiune fiii săi. Lucius Caesar a murit în anul 2 d. Cr. în Marsilia de o boală, iar Gaius în anul 4 d. Cr. pe când se întorcea din Armenia rănit. Cu acest prilej s'a răspândit zvonul, că Livia n'ar fi străină de moartea acestor doi tineri. (Tacit. An. I. 3). A mai rămas Agrippa Postumus, care era de o putere fizică extraordinară, dar om brutal și lipsit de orice cultură și experiență militară.

Augustus, gândindu-se mereu să unească cele 2 linii împreună, ca și mai înainte pe Tiberius cu Iulia, pe cel de al doilea fiu al Liviei, Drusus, cu Antonia, fiica surorii sale Octavia. Această căsătorie era fericită și din ea a rezultat un fiu foarte talentat, Germanicus, care și el era un militar de mână întâia. Abstracție făcând de virtuțile sale militare și de popularitatea sa, Germanicus, fiind descendent al ambelor linii, avea mai multe drepturi la scesiunea tronului decât unchiul său. Era deci un succes dinastic al Liviei, când ea reuși să înduplece pe împărat, ca să prefere pe fiul ei vitreg, Tiberius, lui Germanicus, nepotul lui de soră. Hotărârea luată de împărat în ziua de 27 Iunie 4 d. Cr. era de o mare importanță politică. Împăratul adoptă pe Tiberius împreună cu Agrippa Postumus, pe care nu vroia să-l excludă principiarmente dela scesiunea tronului, iar Tiberius, deși avuse un fiu, primi ordinul dela August, sfătuit și în această privință de Livia, ca el, fiul adoptiv al împăratului, să adopte, la rândul său, pe Germanicus.

Potrivit cu tendința lui August de a uni cele 2 linii, Ger-

manicus se însură cu Agrippina, a 2-a nepoată a lui August. Astfel orice primejdie a succesiunii din partea lui Germanicus, care păstră tatălui său adoptiv cea mai mare credință, și din partea Agrippinei era înlăturată. Agrippa Postumus însă nu-și ascunse ura sa împotriva nașterii sale și învinovăți și pe Augustus de scăderea patrimoniului său. El fu alungat în anul 7 mai întâi la Surrentum, mai apoi în insula Planasia, lângă țărmul Etrusc. (Tac. Ann. I. 3).

Singura persoană care, după relegarea lui Agrippa Postumus, putea să zădărnicească în mod serios succesiunea lui Tiberius era Iulia Minor, măritată după Lucius Aemilius Paulus. Acest L. Ae. Paulus însă a pierit în urma unei acuzări de lèse majesté fără a se cunoaște detaliele acestui eveniment. În tot cazul, moartea lui Lucius Aemilius Paulus trebuie să se fi întâmplat înainte de anul 8 d. Cr.¹⁾ Acuma succesiunea lui Tiberius părea a fi sigură, dar această împrejurare nu a putut să satisfacă pe numeroșii adversari ai Liviei și ai lui Tiberius. Tiberius era socotit om cumplit și îngâmfat, ca mai toți Claudienii; apoi nici firea sa destrăbălată și prefăcută nu putea să placă multor fruntași Romani iubitori de libertate. Acești patrioți și-au dat seama că statul va trebui să îndure, pe lângă domnia lui Tiberius, și pe aceea a unei femei demonice ca Livia. Situația aceasta și perspectivele ce se arătau nu erau deloc trandafirii și nu avea nici de cum darul să potolească spiritele patrioților²⁾.

Singura posibilitate de a împiedica succesiunea lui Tiberius era numai în cazul când Iulia (Minor) — pe atunci în vârsta de 27 ani, — care moștenise dela mama ei ura împotriva lui Tiberius, s'ar fi măritat pentru a 2-a oară.

Din Plutarh³⁾ știm că împăratului îi părea rău că succe-

¹⁾ Despre Lucius Aemilius Paullus, consulul anului 754 (vezi Klebs, Prosopographia sub voce Julia) unde se citează scholiastul referitor la Juvenal Sat. VI, 158: *Juliam neptem Augustae significat quae nupta Aemilio Paulo, cum is maiestatis criminis perisset, ab avo relegata est, post revocata cum semet vitiiis, dedisset perpetuo exilio damnata est.*

²⁾ Tac. Ann. I. 4: *pars multo maxima imminentis dominos variis rumoribus diferebant: trucem Agrippam et ignominia accensum non aetate neque rerum experientia tantae moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello, set vetere atque insita Claudiaae familiae superbia multaque indicia saevitiae, quamquam premantur erumpere hunc et prima ab infantia eductum in domo regnatrice; congestos iuveni consulatus triumphos; ne is quidem annis quibus Rhodi specie secessus exul egerit, aliud, quam iram et simulationem et secretas libidines meditatum accedere matrem muliebri impotentia: serviendum feminae duobusque insuper adulescentibus qui rem publicam interim permant quandoque distrahant.*

³⁾ Plutarch, Scripta Moralia, vol. I. p. 614/15, ed. Didot 1856 *περί ἀδελφείας.*

Φάβιος δὲ, ὁ Καίσαρος ἑταῖρος τοῦ Σεβαστοῦ, γέροντος ἤδη γεγονότος, ἀκούσας ἀδουρομένου τὴν περὶ τὸν οἶκον ἐρημίαν, καὶ ὅτι, τῶν μὲν δυοῶν θυγατρίδων αὐτοῦ

sorul tronului nu va fi din sângele său. Astfel de tânguiri a auzit și Fabius Maximus, prietenul intim al lui Caezar, de sigur nu numai o singură dată. Fabius Maximus era, ca și foarte mulți alți patrioți, pornit împotriva lui Tiberius și a Liviei. Altfel Augustus nu-l lua cu puțin timp înaintea morții sale ca unicul însoțitor cu prilejul vizitei făcute lui Agrippa Postumus, care lăncezea surghiunit în insula Planasia. Ori, Fabius Maximus era prietenul vechiu, protectorul și ruda apropiată a lui Ovidius. Adesea ori Ovidius se afla printre conmesenii lui Fabius. Poetul supunea din obicinuință poeziile sale erotice judecării lui Fabius Maximus, care, înainte de a fi însurat, iubea foarte mult plăcerile sensuale ale vieții (Horatius Od. IV 1).

Legăturile acestea devenire mai strânse, când Ovidius se însură cu Fabia, nevasta sa de a treia, pe care Ovidius o luase din casa lui Fabius Maximus și care era prietenă bună și veche cu Marcia, soția lui Fabius Maximus și vara lui Augustus. Astfel Ovidius ajunse la legături cu „nume mari“, care îl apropiu de curtea imperială, legături care, după cum el ne asigură, i-au pricinuit nenorocirea. La banchetul de nuntă al lui Fabius Maximus cu Marcia, Ovidius conduse un cor ce cântă un epithalamium compus de el (Ep. ex P. I. 2, 131 ș. a.). Antipatia lui Ovidius împotriva Liviei și a lui Tiberius, care se desprinde ușor din două versuri mult comentate ale lui, se datorește mai ales influenței exercitate asupra lui de către Fabius Maximus, dela care putea să afle unele intimități din viața dela curte¹⁾. După în-

ἀπολωλότων Προστουμίου δὲ, ὅς ἔτι λοιπός ἐστιν, ἐκ διαβολῆς τινος ἐν φυγῇ ὄντος, ἀναγκάζεται τὸν τῆς γυναικὸς οἶον ἐπεισάγειν τῇ διαδοχῇ τῆς ἡγεμονίας, καὶ περ οἰκτεῖρων καὶ βουλευόμενος ἐκ τῆς ὑπερορίας ἀνακαλεῖσθαι τὸν θυγατριδοῦν. Ταῦτα ὁ Φάβιος ἀκούσας ἐξήνεγκε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, πρὸς δὲ Λιβίαν ἐκείνην, Λιβία δὲ καθήφατο πικρῶς Καῖσαρος, εἰ πάλαι ταῦτα ἐγνωκώς, οὐ μεταπέμπεται τὸν θυγατριδοῦν, ἀλλ' εἰς ἔχθραν καὶ πόλεμον αὐτὴν τῷ διαδόχῳ τῆς ἀρχῆς καθίστησιν. Ἐλθόντος οὖν ἑωθεν, ὡς εἰώθει, ὡς εἰώθεν, τοῦ Φαβίου πρὸς αὐτόν, καὶ εἰπόντος· Χαῖρε, Καῖσαρ· Ὑγίαινε, εἶπε, Φάβιε. Κ' αὖτις νοήσας ὄχρετο εὐθὺς ἀπὸ τῶν οἴκαδε, καὶ τὴν γυναῖκα μεταπεμψάμενος. Ἐγνώκεν, ἔφη, Καῖσαρ, ὅτι τὸν ἀπόρρητον οὐκ ἐσαώπησα· Καὶ διὰ τοῦτο μέλλω ἀναιρεῖν ἑμαυτόν. Ἡ δὲ γυνή, Δικαίως, εἶπεν, ὅτι μοι τοσαῦτον συνοικῶν χρόνον, οὐκ ἔγνωσ, οὐδὲ φύλαξ τὴν ἀκρασίαν ἄλλ' ἔαον ἐμὲ προτέραν καὶ λαβοῦσα τὸ ξίφος, ἑαυτὴν προανείλε τοῦ ἀνδρός.

¹⁾ Ovidius. Met. I 147/8:

lurida terribiles miscent aconita novercae

filius ante diem patrios inquirat in annos.

Primul vers se referă la maștera Livia, care fu bănuită că își omorâse pe nepoți (vezi Tacit Ann. I 3): ut Agrippa vita concessit, Lucium Caesarem euntem ad Hispaniensis exercitus, Gaium remeantem Armenia et vulnere invalidum mors fato propera vel novercae Liviae dolus abstulit.

Al doilea vers se referă la Tiberius, elevul lui Thrasyllus în ale astrologiei (vezi Tacit Ann. VI 20) scientia Chaldaeorum artis, cuius apiscendae

depărtarea lui Postumus Agrippa (7 d. Cr.) se întâmplă o apropiere între ambițiosul tânăr Decimus Iunius Silanus, care, întocmai ca și Fabius Maximus, avea înalta demnitate de „amicus Caesaris” și Iulia, nepoata lui August. Această apropiere a lui Decimus Iunius Silanus de Iulia nu poate fi socotită ca un simplu raport erotic, ci e sigur că tânărul aristocrat, care aparținea unei familii din cele mai vechi (Troiukena) și care mai era înzestrat cu înalte calități, nu a urmărit decât tronul imperial. Presumpția aceasta este cu atât mai apropiată de adevăr, cu cât această apropiere se întâmplă abia după relegarea lui Agrippa (7 d. Cr.). Șansele lui Tiberius de a se face succesorul tronului devenind mai puternice, adversarii acestuia au căutat, în mod natural, o contrabalansare ce nu se putea produce decât printr'un eventual mariaj al văduvei Iulia (Minor). Este sigur că Fabius Maximus și Decimus Iunius Silanus, ca amici ai lui Caesar, erau cel puțin bine cunoscuți, dacă nu prieteni buni, și poate că Decimus Iunius Silanus va fi fost încurajat tocmai de Fabius Maximus în planurile sale matrimoniale. Între Agrippa Postumus și Tiberius se dădea o luptă de principii: principiul legitimității se bătea cap în cap cu principiul capacității militare, de care imperiul avea atunci atâta nevoie. Atât Agrippa Postumus cât și Tiberius erau, pentru defectele lor morale, aspru criticați. Cel mai popular era Agrippa, iar cel mai cult și capabil era, fără îndoială, Tiberius. În acest antagonism de principii intervine și Decimus Iunius Silanus, care avea la activul său originea sa nobilă, prietenia împăratului și calități civile.

În absența unui alt vlăstar de sex masculin al împăratului, Decimus Iunius Silanus a trebuit să se recomande și lui Fabius Maximus, un fruntaș al grupului legitimist; căci prin căsătoria lui Decimus Iunius Silanus cu Iulia s'ar fi suit pe tron cel puțin o nepoată directă a împăratului, păstrându-se astfel continuitatea sângelui dinastiei Iuliene cu eliminarea desăvârșită a Claudienilor. Astfel hotărârea memorabilă dela 27 Iunie 4 d. Cr. prin care se reglementa succesiunea la tron, urma să fie răsturnată prin mariajul plănuir. Căci, după cum Vipstanius Agrippa era considerat de însuși Tiberius ca rival, fiindcă era soțul Iuliei Major, tot așa trebuia să devină și Decimus Iunius Silanus, ca soț a Iuliei Minor, un pretendent serios și rival periculos al lui Tiberius. (Tac. Ann.

otium apud Rhodum, magistrum Thrasullum habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Cf. Schiemann, *Philologus* 41 (1882) pag. 271 și I. I. Hartmann, *Commentatio de Ovidio poeta*, Leiden 1905, pag. 64

Cercetarea viitorului prin mijloace supranaturale, în legătură cu succesiunile de tron, sau în genere cu dinastia, se pedepsește ca fiind o crimă de lèse majesté. Th. Mommsen op. c. pag. 584. cf. Paulus 5, 29, 3. Qui de salute principis vel summa rei publicae mathematicos, ariolos, haruspices vaticinatores consulit, cum eo qui responderit, capite punitur.

VI 151). Fiind însă cunoscute sentimentele de ură ale mașterei Livia față de descendenții soțului ei, perechea tânără trebuia să procedeze cu multă precauțiune la îndeplinirea unui plan, pe cât de măreț pe atât de anevoios. Poeziile erotice ale lui Ovidius, atât de mult încurajate pe vremuri de însuși Fabius Maximus, iubitorul plăcerilor ușoare, erau pe atunci foarte mult savurate atât în colibe cât și în palate. Nimeni nu părea a fi un mai bun protector al perechei îndrăgostite decât acest cântăreț al iubirii și ruda lui Fabius, susținătorul ascuns al liniei Iuliene. Poetul nostru avea lângă Capitol, deci nu departe de palatul imperial, o casă, nu prea mare, dar înzestrată cu un parc splendid, așezat pe mai multe coline, plantat cu molifiți, parc care se vedea și dinspre via Appia Claudia, regina șoselelor¹⁾. Casa lui Ovidius era deschisă tuturor prietenilor literaturii și frecventată de mulți admiratori ai geniului poetic.

Printre aceia cari vizitau casa poetului erau și perechi îndrăgostite, care voiau să cunoască pe celebrul poet mai de aproape²⁾. În acest fel se va fi apropiat de Ovidius și Decimus Iulius Silanus și Iulia³⁾. Era firesc ca poetul nostru să se simtă foarte măgulit de așa vizite, cu toate că el ne asigură că, în privința relațiilor sociale, casa sa nu era „ambicioasă“. El, cavalier ilustru, amicul intim al lui Fabius Maximus, îngrijorat de viitorul patriei amenințate de domnia unui tiran ca Tiberius, nu a putut decât să vadă cu ochii buni aceste relații din care urma să rezulte, peste mai mult sau mai puțin timp, o căsătorie aducătoare de speranțe bune.

Ovidius va fi crezut că este în asentimentul lui August (cu toată hotărârea luată în ziua de 27 Iulie 4 d. Cr.), nu numai al

¹⁾ Vezi Trist. I 11, 37 Non haec in nostris, ut quondam, scribimus hortis. Trist. IV. 8, 27. Sed modo quos habui, vacuum secedere in hortos Ep. ex Ponto. I. 8, 41. Non meus amissos animus desiderat agros ruraque Peligno conspicienda solo | Nec quos piniferis positos in colibus hortos | Spectat Flaminiae Clodia iuncta viae.

²⁾ Trist. II. 6. Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
Omne non fausto femina virque meo.

³⁾ E. Thomas, Sur les causes de l'exile d'Ovide (Revue de philologie 13, 1889 pag. 47) n'are de loc dreptate, tăgăduind legătura dintre relegarea lui Ovidius cu cea a Juliei în baza Ep. ex P. II 2 75 (neptes pias valere). Atributul „pia“ i se cuvine Juliei și pentru dragostea ei față de părinți (cf. pius Aeneas pentru pietatea față de tatăl său Anchises) și pentru faptul că făcea parte din familia imperială socotită ca sacră. Nici Venus n'a încetat a fi sfântă, chiar după adulterul săvârșit cu Marte. „Valere“ însemnează că Julia, (ca și celelalte nepoate ale împăratului, Agrippina, Marcella Maior, Marcella Minor, Antonia Maior și Antonia Minor) este sănătoasă și se află bine. Acest lucru se putea spune și despre Julia care, deși alungată din Roma, trăia în insula Trimerus aproape de Italia, larg sprijinită de Livia. Apoi, nu trebuie uitat că Julia fusese, pentru un timp oarecare, rechemată din exil și apoi iarăși alungată din Roma. (Scholiastul la Juvenal 6. 158).

lui Fabius Maximus, când dădea ocaziunea amicului și nepoatei lui Caesar să se cunoască mai de aproape. Unor astfel de musafiri le erau deschise toate încăperile, firește și parcul cu mirsele lui îmbătătoare. Nu avem nici un motiv să nu credem pe Ovidius, care va fi fost înștiințat de mai înainte de către Fabius Maximus asupra înaltelor vizite, că el nu a putut să prevadă dacă aceste relații vor degenera într'un raport nepermis. Perechea îndrăgostită, care la început va fi știut să nu se discrediteze, dela o vreme încoace a început să înșele buna credință a gazdei lor, până ce, într'o bună zi, Ovidius s'a făcut martor ocular al unei crime urâte ce se comitea în casa lui¹⁾. În loc să reacționeze, Ovidius a preferat să tacă și nu s'a încredințat nici prietenului său celui mai bun care, altfel, ar fi putut să-l scape cu o povață bună. (Trist. III 6, 9). Ovidius a tăcut și pentru ce a tăcut putem să deducem foarte ușor dintr'o

1) Trist. II 103.

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudente cognita culpa mihi?
Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam:
Praeda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in superis etiam fortuna luenda est,
Nec veniam laeso numine casus habet.

Aci poetul se învinovățește el însuși că el, în acțiunea sa, a fost lipsit de prevedere. El se aseamănă cu legendarul Actaeon care, văzând din întâmplare pe zeița Diana nuda, fu neîntârziat sfâșiat de către proprii lui câini. Persoana pe care a văzut-o aparținea și ea clasei zeilor de sus (superi), căci Julia, ca nepoată a împăratului adorat ca zeu, era și ea considerată ca o ființă divină. Faptul că Ovidius se compară cu Actaeon, sfâșiat de proprii săi câini, ne face să credem că poetul fu trădat de oamenii din anturajul său;

Trist. IV, 10, 101

Quid referam comitumque nefas famulosque nocentes?

În Trist. III, 5, 45

Non mihi, quaerenti pessum dare cuncta, petitum
Caesareum caput est, quod caput orbis erat:
Non aliquid dixi violentaque lingua locuta est,
Lapsaque sunt nimio verba profana meri.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector,
Peccatumque oculos est habuisse meum.

Ovidius contestă că fapta sa ar fi fost îndreptată împotriva lui Caesar. Dar din acest loc Schanz, Korn-Ehwald ș. a. nu trebuiau să deducă că ea este lipsită de caracterul politic. De fapt acțiunea poetului nu era îndreptată împotriva lui Caesar, ci în contra presumpțivului său succesor Tiberius. Poetul nu vrea să vorbească despre păcatul său, pentru a nu redeschide rănilor împăratului și ale sale proprii (Trist. II. 208, III 6, 29, IV, 4, 41). Motivul de mai sus este mai mult aparent; de fapt însă poetul își dă foarte bine seama că principala sa crimă nu poată fi apărută în mod public, cu atât mai mult cu cât această apărare, făcută în fața împăratului, ar fi avut desigur darul de

elegie a sa (Amores II 2), care indică primejdiile ce amenință pe orice „conscius”. De unde Ovidius la început era condus de lipsa de prevedere (cel puțin după asigurările sale), fiind înșelat în privința rostului întâlnirilor, acum, după descoperirea crimei, era cuprins de teamă ca nu cumva, printr'un denunț prea grăbit, să-și agraveze situația, căci, în caz de denunț, la care era legalmente obligat, trebuia să se aștepte la răzbunarea îndrăgostiților, cât și la o pedeapsă din partea împăratului. Apoi mai era și posibilitatea că Iulia va tăgădui fapta, cceace s'a și întâmplat, căci Tacitus raportează că ea a trebuit să fie dovedită și atunci Ovidius risca să fie condamnat ca un clevetitor; deaceia el a preferat să mai aștepte în tăcere până la realizarea căsătoriei care, după așteptările sale, nu putea să întârzie prea mult.

Purtarea nedemnă a ilustrei perechi, care l-a făcut pe Ovidius complice involuntar și la faptele rușinoase, a trebuit să-l îngrijoreze pe poet. Dacă el nu s'a descoperit nici celui mai bun prieten al său, (Trist III 6. 11) va fi discutat, de sigur, cu soția sa urmările rele și bune ce ar putea să survină din această ospitalitate. Pentru a nu jigni ilustra pereche printr'o observație directă sau indirectă (prin Fabius Maximus) și pentru a se putea sustrage unei urmăriri iminente, Ovidius părăsește căminul său (Ep. ex P. II 7, 54) și pleacă în insula Elba, unde se afla și prietenul său Marcus Aurelius Cotta (Ep. ex P. II 3, 84). În absența lui Ovidius crima fu descoperită; în ce mod, nu se

a învrăjbi și mai mult pe soția lui Caesar și pe fiul ei Tiberius. Apoi el ar mai fi trebuit să vorbească despre rolul rușinos ce-i se imputa în această afacere blamabilă și pentru perechea ilustră:

Trist. III. 6, 31

Et quaecumque adeo possunt affere pudorem
Illa tegi caeca condita nocte decet.

Din aceste versuri rezultă că la mijloc este o crimă comisă împotriva bunelor moravuri. Că această faptă imorală s'a petrecut chiar în casa lui, (acest cuvânt întrebuițat în înțelesul său mai larg, cuprinzând și parcul poetului) reese din mai multe locuri, unde autorul ne spune că vina apasă asupra casei sale.

Trist. II. 109 :

Illa namque die, qua me malus abstulit error
Parva quidem periiit, sed sine labe domus.

Trist. II. 121 :

Corruit haec igitur Mysis accepta sub uno
Sed non exiguo crimine lapsa domus :

Ep. ex P. I. 9, 13 :

Cum domus ingenti subito mea lapsa ruina
Concidit in domini procubuitque caput.

cunoaște cu precizie, nici nu prezintă această chestiune vreo importanță deosebită. Atât este sigur că Ovidius nu s'a trădat singur printr'o imprudență. Verosimile sunt trei posibilități: una este aceea că un sclav a destăinuit crima, ceea-ce este cu atât mai probabil, cu cât în materie de adultere și de stuprum, sclavii puteau să depună o mărturie și împotriva stăpânului. De fapt Ovidius ne spune că printre sclavii săi erau și elemente necredincioase. A doua posibilitate mai plauzibilă este următoarea: Fabia, soția lui Ovidius, îngrijorată de cele întâmplate, s'a spovedit Marciei, prietena ei intimă și veche. Ori, noi știm din Plutarh și Tacit, că această femeie era o pildă de limbuție. Date fiind legăturile de prietenie între Livia și Marcia, nu este exclus că tocmai Marcia a destăinuit secretul primit dela Fabia împărătesei, după cum 6 ani în urmă ceeași Marcia a trădat Liviei un secret de stat al soțului ei, prin care pricinuisese peirea soțului. A treia posibilitate este aceea că Ovidius a fost trădat de „Ibis“ (Cassius Severus), fostul său prieten și apoi dușman de moarte: Trist. IV, 4, 46: *nec mihi detractas possidet alter opes*.

Pentru un asemenea denunț, făcut singur sau împreună cu unii sclavi ai lui Ovidius, denuțătorul putea să se aștepte la o răsplată considerabilă. Cf. Ulpian Dig. 47, 10, 5, 11: *ei qui indicasset, sive liber sive servus sit, pro modo substantiae accusatae personae estimatione iudicis praemium constituitur, servo forsitan et libertate praestanda*.

După descoperirea scandalului ¹⁾, Iulia fu neîntârziat în-

¹⁾ Descoperirea crimei a stârnit în capitala doritoare de scandaluri (Tacit. Ann. XII. 6. *urbs armonum avida*. XVI. 23 *rumores*. III. 54 *in convivis et circulis*) o vâlvă nemaipomenită. Toată lumea îl discuta pe nenorocitul poet ca fiind un reus publicus. (Trist. I. 1. 24), adică drept un criminal politic. Toată lumea l-a învinovățit din necunoștință a realității faptelor, nimeni nu a îndrăznit a-i lua apărarea pentru a nu fi socotit complice. Aparențele pledau împotriva lui. Scandalul acesta, luând proporții neobișnuite, el nu a mai putut fi înăbușit. Complicitatea presumptivă a lui Ovidius la delictul de atentat la bunele moravuri, săvârșit de D. Junius Silanus asupra unei princese (deci la o crimă de lèse majesté), a silit literalmente pe împărat să ia măsuri drastice și imediate (Trist. IV. 8, 37):

Ergo illum demens is me saevire coegi,

Mitius immensus quo nihil orbis habet?

Iată cum descrie poetul scandalul izbucnit și vâlvă produsă în public, pe care poetul o aseamănă cu o furtună răscolitoare a tuturor apelor și chiar a oceanului, amenințând pe bietul luntraș cu pieirea: (Trist. II. 97 și urm.:

Me miserum! potui, si non extrema nocerent,

ludicio totus non semel esse tuo.

Ultima me perdunt, imoque sub aequore mergit

Incolumen totiens una procella ratem.

fățișată înaintea unei judecăți aulice formată de împărat în baza dreptului familiar asupra descendenților săi. Decimus Junius Silanus, neapartenând familiei imperiale, nu a putut să fie supus acestei judecăți. Tradiția cerea ca, la această judecată să asiste și consilierii și membrii familiei imperiale, făcându-se desbaterile cu tot formalismul procedura!. Pronunțarea verdictului era precedată de o votare. Iulia și-a tăgăduit vinovăția. De aceea ea trebuia să fie dovedită, ceea-ce necesita o procedură probatorie. Probele puteau să se aducă numai prin supunerea unui

Nec mihi pars nocuit de gurgite parva, sed omnes
Pressere hoc fluctus oceanusque caput

Poetul ne asigură că toată lumea știa cauza relegării sale (Trist IV, 10, 99):

Causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae
Indicio non est testificanda meo.

Publicul nu vedea decât aspectul exterior al întregii afaceri: se știa anume că în casa poetului fuseseră descoperite întâlnirile amoroase ale lui D. Junius Silanus cu Julia și că poetul, prin complicitatea sa, săvârșise aceeași crimă de lèse majesté ca și Silanus. În consecință, Ovidius era discutat ca un reus publicus. Totuși masele largi ale populațiunii romane nu și-au dat seama de origina și de scopurile camarilei, a cărei existență a rămas nedescoperită. Nu se vedea că o camarilă uneltea contra succesiunii lui Tiberius. Tiberius, Livia și toți cei din jurul lor vor fi înțeles rostul apropierei dintre Silanus și Julia, dar majoritatea publicului știa numai de idilă. Insuși împăratul pare a fi privit această afacere numai ca o crimă împotriva pudorii, nu însă în legătură cu succesiunea tronului. De aceea Ovidius implora pe zei, ca ei să lămurească pe August asupra eroarei sale. Abia târziu, cu puține luni înaintea morții sale, Caesar își dădu seama că Ovidius nu era doar un simplu corupător, ci că el a urmărit exclusiv un scop politic în interesul dinastic de continuitate a linei Juliene, căzând victima unei erori în ceiace privește vederile lui Caesar asupra succesiunii și în ceiace privește moralitatea perechei îndrăgostite.

Dacă poporul ar fi cunoscut adevăratele cauze ale acțiunii lui Ovidius, întreprinsă sub inspirațiunea lui Fabius Maximus, consilierul intim al lui August și rudă a lui Ovidiu, poetul n'ar fi afirmat că povestea originii eroarei sale nu e nici scurtă și nici sigură. (Trist. III, 6, 38)

Nec breve, nec tutum, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali:

și Ex. P. I. 6. 21

Nec breve, nec tutum, peccati quae sit origo
Scribere, tractari vulnera nostra timent

Poetul nu avea nici un motiv să desvăluie misterul, lămurind poporul asupra existenței camarilei și asupra scopurilor urmărite de ea. În acest caz el ar fi trebuit să trădeze pe tovarășii săi, mai ales pe Fabius Maximus și astfel și-ar fi distrus posibilitatea unei repatrieri.

interogator al sclavilor, sau a unor prieteni ai lui Ovidius. În caz de stuprum și de adulter, sclavii puteau să depună mărturie împotriva stăpânilor lor, după ce mai întâiu erau trecuți în proprietatea statului. Ovidius însuși nu a putut fi interogat, cel puțin ca martor, pentru că el, văzând lipsa de precauțiune și de jenă a perechei îndrăgostite, a preferat să se facă nevăzut, părăsind orașul Roma. Împăratul însă, emoționat în cel mai înalt grad, a luat măsuri drastice și imediate. Iulia fu relegată în insula Trimerus, unde muri în anul 28 în vârstă de 47 de ani. În timpul celor 20 de ani de exil, Livia, care urmărise pe Iulia pas cu pas, spionându-i viață particulară, a sprijinit pe Iulia cu ajutoare bănești, arătând față de lume sentimente de milă către nepoata ei vitrigă, în realitate însă dorind să-i facă viața în insula Trimerus cât se poate de suportabilă, pentru ca Iulia să nu solicite întoarcerea la Roma¹⁾. Cei mai mulți dintre prietenii lui Ovidiu au renegat relațiile avute cu el, din teama de a nu fi socotiți complici. Relegarea Iuliei nu poate fi socotită ca o judecată în adevăratul înțeles al cuvântului. Ca atare putea să fie considerată numai în cazul unei confirmări printr'o hotărâre a senatului, ceea-ce însă nu era cazul.

Decimus Junius Silanus, care nu a putut să fie supus judecării familiare a palatului, putea totuși să fie pedepsit de către un tribunal consular—senatorial, sau de către o „quaestio“ în baza legii Juliene de majestate; dar nici una din aceste jurisdicții nu i s'au aplicat. Împăratul nu a luat nici măcar o

¹⁾ *Tacit Ann IV. 71*: Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Augustus convictam adulterii damnaverat proieceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis litoribus. Illic viginti annis exilium toleravit Augustae ope sustentata quae florentes privignos cum per occultum subvertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat.

În acelaș timp (28. d. Cr.) muri și Julia, nepoata lui August. Dovedită de adulter, bunicul său o exilase în insula Trimerum (azi Tremite în marea Adriatică), nu departe de țărmurile Apuliei. Acolo ea trăi 20 de ani, ajutată de Augusta, care, după ce își persecutase copii vitregi, voia să se arate compătimitoare față de nenorocirile lor. (Lovinescu).

Julia s'a născut pe la 735 (vezi Mommsen, *Ephemeris epigraphica* I. 57). În anul izgonirii din Roma era deci în vârstă de 27 ani. Cu Lucius Aemilius Paullus, consulul anului 754 (= 1) s'a căsătorit în anul 750 (4 în. de Cr.) în vârstă de 15 ani. Cu el a avut o copilă, Aemilia Lepida ca. 751 (anul 3 înainte de Cr.). Copilul născut de ea după izgonire, pe urma relațiilor avute cu D. Junius Silanus, August nu l-a recunoscut. (Suet Aug. 65). Vila luxoasă, construită de ea, fu dăruită din ordinul împăratului (Suet. Aug. 63). Neavând o vilă proprie, potrivită cu rangul ei, ea a preferat ca loc de întâlnire, determinată poate și de alte motive, casa și parcul poetului. Ovidius, la rândul lui, ne asigură că nu va avea pretenții de a primi musafiri de condiție înaltă.

măsură administrativă împotriva lui printr'un edict, în virtutea dreptului său de coercițiune.

Augustus i-a interzis numai accesul la palat, îndepărtându-l dela prietenia sa. Interzicerea casei imperiale implică, după cum arată Theodor Mommsen, și îndepărtarea din provinciile imperiale, juridicește nefiind nici o deosebire între casa împăratului și provinciile imperiale.

Decimus Junius Silanus a înțeles că nu mai poate să stea la Roma. Abia în timpul lui Tiberius, 20 d. Cr., când fratele său Marcus Junius Silanus ajunsese la mare influență, datorită calităților sale înalte, Decimus Junius a îndrăznit să se adreseze senatului și împăratului, solicitând prin graiul fratelui său iertarea. Tiberius și-a exprimat bucuria că Decimus Junius Silanus s'a întors dintr'o călătorie (*peregrinatio*) atât de îndelungată, adăugând că întoarcerea lui Decimus Junius Silanus este, din punctul de vedere strict juridic, perfect admisibilă, pentru că el nu fusese alungat nici printr'o hotărâre a senatului, nici în baza vreunei legi. Crima săvârșită de Decimus Junius Silanus era, în realitate, numai un stuprum; după Augustus însă, o astfel de infracțiune săvârșită asupra unui membru al familiei imperiale trebuia să fie privită ca o crimă de lèse-majestăte; căci ori ce stuprum sau adulter cuprinde și o injurie împotriva acelei persoane în a căreia manus se află femeia. În cazul nostru, acela pe care l-a atins ofensa era însuși împăratul. De aceea Tiberius mai declară că ofensa adusă părintelui său a trecut neștirbită asupra lui, pentru care admite numai întoarcerea lui Decimus Junius Silanus, exclusându-l, potrivit cu intențiunile tatălui său, de la ori ce demnitate. Pedepsa extrem de blândă aplicată de către August lui Decimus Junius Silanus se datorește mai întâi prieteniei îndelungate între împărat și delinquent; apoi nu trebuie trecut cu vederea că Iulia era pe atunci văduvă și că Decimus Junius Silanus a urmărit, ca scop final, căsătoria cu Iulia. Incomparabil mai grav fusese pedepsit Tiberius Gracchus, acest „*per-vicax adulter*“, după cum îl numește Tacit, care a corupt pe Iulia Maior în două căsătorii consecutive, prigonind pe Tiberius chiar prin calomnii. De aceea Tiberius Gracchus a fost exilat în insula Cercina, pe când Decimus Junius Silanus numai îndepărtat dela prietenia împăratului. Vina tragică a lui Decimus Junius Silanus era că planul său ambițios nu putea să fie aprobat de împărat având pe atunci cele mai mari obligații față de Tiberius care, prin victoriile sale, a binemeritat, în mod strălucit, dela patrie și dela împărat. Cum putea împăratul să aprobe o căsătorie a Iuliei, dușmana declarată a lui Tiberius, cu Decimus Junius Silanus, fără a brusca pe Livia și pe Tiberius, căruia împăratul îi trimisese mai multe scrisori de recunoștință și de mulțumire pentru salvarea imperiului? (Suet. Tib. 21).

Ovidius afirmă, în mai multe locuri, că numai o parte a

crimei sale, nu întreaga crimă s'ar putea scuza. El caută să convingă atât pe împărat cât și pe prietenii săi, că el a fost la început victima unei înșelăciuni. Crima lui începe de abia atunci când el, făcându-se martor ocular, deci conșcious al unei infracțiuni săvârșite în casa sa, nu a denunțat-o, după cum era legalmente obligat ¹⁾, ci a preferat să păstreze secretul. Crima lui Decimus Iunius Silanus, fiind privită ca o ofensă adusă împăratului, și Ovidiu, fiind complice, era vinovat de aceeași infracțiune.

După cum Decimus Iunius Silanus a ofensat pe împărat ²⁾, tot așa l-a ofensat și complicele său Ovidius. În mai multe locuri ne spune Ovidius că, prin relegarea lui, împăratul a răzbunat numai o ofensă personală (Trist. II 134). Toată lumea îl consideră pe Ovidius ca un „reus publicus”. La stuprum săvârșit de Decimus Iunius Silanus asupra Iuliei, Ovidius era socotit de împărat că avea rolul aceluia „qui suasit” (Dig. 48, 5, 13). Aceasta cu atât mai mult cu cât Ovidius era autorul „Artei de a iubi” care, deși destinată de poet femeilor scutite de o viață morală, era învinovățită că arată mijloacele pentru a seduce femeile cinstite. Crima principală a lui Ovidius era complicitatea la stuprul lui Decimus Iunius Silanus, iar opera sa erotică, intitulată „Ars Amandi”, numai un „crimen adiunctum”, prin care edictul de relegare al împăratului explica rolul de „suasor” al poetului.

Prin faptul că Ovidius părea că și-a oferit casa sa, el a mai putut să fie considerat ca *leno*. Elementele constitutive ale acestei infracțiuni erau însă buna știință a infractorului și răsplata pentru păstrarea secretului ³⁾. De aceea Ovidius nu neglijează de a ne asigura de mai multe ori că el era *inșcious* și că nu a primit nici un fel de răsplată.

Învinuirea că l-a nenorocit apasă asupra casei sale, care mai înainte era neprihănită. Împăratul, relegând pe Iulia, aplică în mânia sa, pe cale administrativă, aceeași pedeapsă (relegarea) absentului Ovidius, fără a-i da posibilitatea de a se apăra ⁴⁾.

¹⁾ Vezi Mommsen, op. cit. pag. 91: Fiind la mijloc o crimă de lèse majesté, săvârșită printr'un stuprum asupra unui membru al familiei imperiale, Ovidius era obligat să facă denunțul, dacă nu vroia să fie socotit complice.

²⁾ Vezi Mommsen, op. cit. p. 587.

³⁾ Dig. lib. 48 tit. 5 (8): Papinianus, libro secundo de adulteriis: qui domum suam, ut stuprum adulterium vel cum aliena matre familias, vel cum masculo fieret sciens praebuerit, vel quaestus ex adulterio uxoris suae fecerit, cuiuscumque sit conditionis quasi adulter punitur.

Trist. III, 6, 33. Nil igitur referum nisi me pecasse, sed illo praemia peccato nulla petita mihi.

⁴⁾ Ovidius își dă seama că la izgonirea sa au contribuit mai ales Livia și Tiberius. De aceea el deosebește în Triste I. 1. 74 printre membrii blânzi ai palatului și pe cei cari l-au prigonit.

Ovidius, păstrându-și prin internarea sa, care era un chip deosebit al relegării, averea și dreptul de cetățenie, mărturisește că această pedeapsă e destul de blândă în raport cu vinovăția sa. Numai de un singur lucru se plânge, că aceia, cari fuseseră alungați pentru o cauză mai gravă (aci face aluzie la Iulia și la Decimus Junius Silanus) nu au fost trimiși așa de departe. (Trist. II 193)

Apărarea lui Ovidius.

Poetului nostru nu i s'a dat ocazia să se apere, (Trist. I. 3. 35: Et quamquam sero clipeum post vulnera sumo), deaceia el imploră, la plecarea sa din Roma, pe Zei, ca ei să-l apere, lămurind pe Caezar că el a fost numai victima unei erori și că păcatul său nu e o crimă, ci numai o greșeală.

Din exil îi trimite Împăratului o suplică prin care nu cere iertare, ci numai acordarea unui domiciliu cu climat mai blând
Trist. II. 183.

Non precor, ut redeam, quamvis maiora petitis
Credibile est magnos saepe dedisse deos.
Mitius exilium si das propiusque roganti,
Pars erit e poena magna levata mea.

Edictul de relegare ce surprinse pe poetul nostru în insula Elba, unde el se afla împreună cu prietenul său Cotta Maximus, era compus într'un stil aspru și amenințător. El cuprindea două invinovățiri între ele conexate. Împăratul acuza pe Ovidius pentru activitatea sa literară imorală, mai ales pentru opera sa „Arta de a iubi“, și pentru o crimă acoperită de Ovidius sub denumire de „error“. Despre a doua crimă, care era cea principală, el nu poate să spună nimic, ca să nu deschidă rănile împăratului și ca să nu-și înrăutățească situația printr'o apărare care, deși ea putea fi exprimată față de împărat, avea totuși darul să învrăjbească și mai mult pe Tiberius și pe Livia.

Trist. II. 207.

Perdiderint cum me duo crimina, carmen et error,
Alterius facti culpa silenda mihi:
Nam non sum tanti, renovem ut tua vulnera, Caesar.
Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest, qua turpi carmine factus
Arguor obscoeni doctor adulterii.

Apărarea poetului nostru se referă, deci, nu la crima sa principală, ci la „crimen adiunctum“. Ovidius își exprimă părerea că împăratul, fiind prea ocupat cu treburile statului, n'a avut răgaz să-i citească opera sa „Arta de a iubi“; altfel n'ar fi putut să-l învinovățească că el arată căile și mijloacele pentru seducerea femeilor cinstite. Chiar de la început, el s'ar adresa

femeilor cinstite, somându-le să se țină departe de opera sa, ce preconizează numai amorul permis.

Mommsen Op. cit. p. 692 arată că legea lui August *de Adulteriis cohibendis* exceptă într'adevăr o serie întreagă de femei de sub prevederile acestei legi. Dar, prin astfel de formule, poetul nostru a putut să obțină numai efectul contrar, având ele darul să deștepte numai curiozitatea femeilor din societatea Romană. Apărarea poetului nostru este aci foarte naivă. Ovidius insistă asupra faptului că astfel de poezii licențioase nu sunt oprite de nici o lege și, în această privință, are perfectă dreptate.

Trist. II. 243.

Non tamen idcirco legum contraria iussis
Sunt ea Romanas erudiuntque nurus

Foarte intemeiat este argumentul că o femeie necinstită ar putea să fie influențată în rău de ori ce carte, ori cât de nevinovată sau chiar sfântă ea ar fi. Ca exemplu, poetul indică Analele lui Ennius, unde poetul vorbește de Vestala Ilia, mama lui Romulus și Remus și despre Venus, mama Eneazilor. Chiar în locașul sfânt al lui Jupiter îi va trece femeii prin minte, câte fete au devenit mame de la acest zeu.

Amfiteatrele, teatrele și circurile, la ale căror reprezentații femeile asistă alături de bărbați recunoscuți, exercită o influență demoralizatoare.

Trist. II. 289.

Cum steterit Iovis aede, Iovis succurret ei aede.
Quam multas matres fecerit ille deus.

Chiar dacă o femeie cinstită ar desfășura sulul pentru a ceti versurile sale, aceasta n'ar fi nici o crimă, dacă se abține numai de la fapte rele. Poetul se plânge că numai muza sa e socotită lascivă și nu și muza celorlalți poeți.

Trist. II. 313.

At cur ei nostra nimia est lascivia Musa,
Curve meus cuiquam suadet amare liber?

Din aceste versuri reiese că împăratul îl invinovăția pe poetul nostru că el ar fi îndemnat prin poeziile sale pe tineri la fapte imorale. Caesar atribuia deci și destrăbălarea nepoatei sale influenței ce a exercitat-o Ovidius prin poeziile sale asupra ei. Pe nedrept i s'ar reproșa că el nu s'a dedicat poeziei epice. Forțele sale n'ar fi destul de tari pentru cultivarea acestui gen literar. Apărarea sa, că femeile măritate n'ar fi învățat de la el adulterul, e foarte slabă; căci și femeile nemăritate, fie ele văduve, fie ele fete, erau după legea lui August obligate la abținere, cf. Ep. ex. P. III 3, 35 și IV, 8, 34, unde se încrede mai mult în forțele sale.

El n'ar fi singurul poet al amorului; literatura ar mai cunoaște și alți poeți ai acestui gen: Anacreon, Sappho, Callimachus, Menander etc.; chiar și Omer povestește iubirea Venerei cu Marte. Amorul ar ocupa un spațiu mare chiar și în poezia tragică.

Catullus și Calvus au mers atât de departe în îndrăzneala lor, încât au descoperit în poeziile lor relațiile lor adultere. Ovidius mai arată că și o sumedenie de bărbați serioși au compus câte odată și poezii obscene. Cf. Plinius Epist. 5. 3. 5. care enumeră, printre alții, chiar pe însuși împăratul August. Ceva mai mult, Ovidius arată că unii poeți moderni îl egalează în genul licențios. Mai ales Tibul, urât foarte mult chiar sub domnia lui August, învață pe femeile măritate să înșele pe bărbații lor.

Trist. II. 461.

Multaque dat furti talis praecepta docetque
Qua nuptae possint fallere ab arte viros
Nec fuit hoc illi fraudi, legiturque Tibullus
Et placet et iam te principe notus erat.

El ar fi urmat numai pilda acestora și a altora, cari mai sapravețuiesc și ale căror nume vrea să se ascundă. Aci poetul face aluzie la însuși împăratul, despre care se știe că a compus versuri ușoare. Cf. Suet. August 85 și Martial 11, 20, care ne-a păstrat o epigramă foarte obscenă a lui August.

La această argumentație i se poate răspunde lui Ovidius, care se înfățișează drept victimă a antecesorilor săi literari (Trist. II. 493: His ego deceptus non tristia carmina feci.), că nici unul n'a îndreznit să ridice adulterul și imoralitatea la rangul unei arte. Poetul mai arată că piesele numite „Mimi“, în care adulterul era miezul subiectului, sunt privite și aplaudate de tineri și de bătrâni, bărbați și femei. Pretorul le cumpără pentru serbările oficiale. Însuși împăratul a cheltuit mult pentru reprezentarea acestor piese, ceea ce ar rezulta chiar din actele fiscale. Ceva mai mult, împăratul a frecventat el însuși asemenea spectacole și a asistat chiar la reprezentarea poeziilor lui Ovidius, adeseori dramatizate, chiar pe când poetul se afla exilat în Tomis.

Și Vergilius a cântat iubirea lui Aenea cu Didona, părăsită în urmă de amantul ei. Cartea poetului n'ar fi un *libellus famosus* cu caracter agresiv, singurul gen literar, pentru care cineva ar putea să fie tras la răspundere. Unica persoană pe care muza sa a nenorocit-o, ar fi el însuși. El mai scrisese în tinerețea sa poezii erotice, fără a suferi vre-o pedeapsă; deci el n'a putut să prevadă că el va fi pedepsit la bătrânețea sa pentru un gen literar, cultivat în tinerețe. Aci se poate răspunde

lui Ovidius: că el n'ar fi fost tras la răspundere pentru activitatea sa literară, oricât de licențioasă a fost ea, dacă el nu s'ar fi făcut complicele lui Iulius Silanus și al Iuliei în relațiile lor amoroase. Opera sa era, după cum el însuși se exprimă, numai un crimen adiunctum, prin care împăratul vroia să explice rolul lui de corupător al moravurilor, atât în genere cât și în cazul nepoatei sale. Ovidius arată că, în afară de poeziile erotice, a mai scris 6 cărți: Fasti, operă pe care el n'a putut s'o termine din cauza relegării sale, o tragedie și operă mare, supranumită Metamorfoze.

Dacă împăratul ar ordona ca să i se citească ceva din Metamorfoze, el ar putea să se convingă cât de mult Caesar l-a inspirat și cu ce căldură sufletească el a preamărit pe Caesar și pe ai lui.

Această apărare a lui Ovidius, deși în unele părți slabă, poate fi totuși, în genere, socotită ca reușită.

În ceiace privește crima sa principală, poetul mărturisește de mai multe ori că ea nu poate să fie apărată.

Aceasta nu însemnează că el n'ar avea argumente pentru justificarea vinei sale principale, ci el își dă seama că aceste argumente, deși ar putea să îmbune pe August, au totuși darul să întărească și mai mult pe Livia, soția împăratului și pe Tiberius, fiul ei.

Legalitatea internării lui Ovidius

Relegarea lui Ovidiu a avut loc în baza unui edict imperial. Prin urmare poetul nu a fost supus nici unei judecăți, iar condamnarea nu era exprimată nici printr'o hotărâre a senatului și nici printr'un verdict al unui tribunal în baza unei legi.

De curând, d-l Mario Trozzi, prin studiul său „L'Esilio di Ovidio“ (vezi „Cuvântul“ No. 413 din 21 Martie 1926) caută să dovedească ilegalitatea relegării lui Ovidius. D-sa ne spune: „Chestiunea juridică găsește o bază și mai solidă dacă se consideră edictul în formă. Condamnarea lui Ovidius a fost ilegitimă (sic!), de oarece nu fusese precedată de o judecată regulată etc“. Și mai pe urmă: „Condamnarea poetului a fost, după cum se vede, ilegitimă, deoarece nu fusese pronunțată de magistratul în drept în urma unei judecăți regulate“. Această părere este departe de adevăr. Ca să înțelegem mai bine chestiunea, e necesar să facem o comparație între soarta lui Decimus Junius Silanus și aceea a lui Ovidius.

Din Tacitus, Annales III 24, știm că Decimus Junius Silanus, prietenul Iuliei, a fost nu numai îndepărtat dela prietenia lui August, dar el a înțeles că trebuie să părăsească Roma și chiar Italia.

În anul 20 d. H., după ce se întorsese prin ajutorul fratelui său Marcus Silanus, un personaj influent prin origina

sa nobilă și mai ales prin elocința sa strălucită, se adresează senatului și împăratului Tiberius, cerându-le iertare. Atunci Tiberius a mulțumit lui Marcus Silanus, în fața senatului, pentru cuvintele sale măgulitoare, exprimându-și bucuria sa personală că fratele său se întorsese „din îndelungata sa peregrinare”. Apoi mai adaugă și considerația de natura juridică și anume că nu este nici un obstacol legal pentru întoarcerea lui Decimus Junius Silanus, de oarece nu fusese alungat nici printr’o hotărâre a senatului și nici în baza unei legi. Cu toate acestea, împăratul tot mai păstrează pe deplin ofensele aduse tatălui său și exclude, și pentru viitor, pe Decimus Junius Silanus dela ori și ce demnitate. Astfel crede Tiberius că acționează chiar în spiritul lui August, care îi interzisese lui D. Iunius Silanus numai prietenia lui fără să-l alunge printr’un edict. La Ovidius însă chestiunea are un aspect mai grav. El este relegat la marginea lumii Romane printr’un edict imperial. I se aplică dar o relegare mai aspră decât autorilor principali : Julia și Decimus Junius Silanus. În Tristele II 131—137 citim :

nec mea decreto damnasti facta senatus
nec mea selecto iudice iussa fuga est
tristibus in — vectus verbis — ita principe dignum est
ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
adde quod edictum quamvis inmite
attamen in poenae nomine lene fuit
quippe relegatus, non exul dicor in illo.

Rezultă dar, că nici Ovidius nu fusese condamnat printr’o hotărâre a senatului, nici printr’un verdict al unui tribunal (selecto iudice) în baza unei legi. Această lege putea să fie numai lex maiestatis, nu însă lex Julia de coërcendis adulteriis, având în vedere spusele lui Tacit, [Annales 24]: „nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine laesarum religionum ac violate maiestatis appellando clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur”. Ovidius nu a fost supus unei judecăți, pentru că atunci ar fi trebuit să fie discutate în public unele chestiuni intime ale familiei imperiale, care ar fi aruncat o lumină defavorabilă asupra intrigilor politice dela curte. Cu toate că nu a fost judecat, lui Ovidius nici nu-i trece prin minte să afirme undeva că relegarea sa este ilegală. Cu drept cuvânt Neumann, (Hermes, vol. 32 pag. 475) se folosește de sus citatele versuri ale lui Ovidius, pentru a explica un loc al lui Aelius Gallus în opera lui Festus (pag. 2786, 6—10, ediția Müller) „Relegati dicuntur proprie quibus ignominiae aut poenae causa necesse est ab urbe Roma aliove quo loco abesse lege senatus quē consulto aut edicto magistratuum, ut etiam Aelius Gallus indicat”. Aceasta înseamnă că o relegare legală poate să aibă loc în urma unei legi, a unei hotărâri a senatului și, în fine,

ceeace ne interesează aci, în baza *unui edict al unui magistrat*. Ori, împăratul era neîndoios înzestrat cu dreptul magistral de coercițiune.

De aceea Decimus Junius Silanus se putea întoarce ori-când la Roma, chiar în timpul vieții lui August, pe când Ovidius nu se putea întoarce decât în urma unei revocări făcută de împărat. Așa dar relegarea lui Ovidius era perfect legală și din punct de vedere procedural ¹⁾. Trozz imai afirmă că pedeapsa lui Ovidius este ilegală, pentru că crima lui era prescrisă din cauza scurgerii de timp dela săvârșirea ei. Această afirmație este neîntemeiată, întrucât nici legile republicane nici cele ale împă-raților mai vechi nu cunosc prescripția.

Mommsen (R. Str. pag. 888) citează cazul lui C. Rabirius care, după 37 de ani dela săvârșirea unei omucideri, a fost acuzat.

Călătoria spre Tomis și petrecerea lui în această cetate

Edictul de relegare l-a surprins pe Ovidius în insula Elba, unde el se afla împreună cu amicul său Marcus Aurelius Cotta Maximus. Împăratul nu-i lăsase mult timp pentru pregătirile de călătorie. Numai cu anevoie Ovidius putu să înduplece pe soția sa Fabia, ca să rămâie la Roma, spre a-l ajuta prin demersuri la diferitele personalități. Fiica sa (dintr'o căsătorie anterioară) era departe în Libia cu soțul ei, care ocupa acolo un post înalt, fără a afla despre soarta tatălui ei. Despărțirea de familia sa și de orașul Roma i-a devenit nespus de grea și prin cuvinte înduioșătoare poetul ni-o descrie în celebra elegie Trist. I, 3.

Dintre numeroșii săi prieteni numai puțini se înfățișaseră pentru a lua rămas bun dela el, de teamă că ar putea da loc unor bănueli de complicitate. În prima carte a Tristelor sale Ovidius ne relatează că în luna Decembrie a anului 8 d. Cr. se afla în largul Mării Adriatice. Din cauza unei groaznice furtuni Ovidius era să se înece. Vânturile abătură corabia sa spre Marea Ionică și o întoarseră dela coasta ilirică la cea italică. Istmul Corintic l-a traversat cu trăsura. În portul dela Cenchreae poetul a găsit o corabie bine echipată, care îl aduse peste marea Egee la Ilium, de acolo la portul dela Imbros și la Samotrache. De aici el lasă corabia (probabil cu majoritatea bagajelor) să-și continue drumul prin Helespont, Propontis, Bosfor, dealungul țărmului vestic al Pontului până la Tomis. El însuși trecu la Tempyra (pe coasta Traciei) cu o altă corabie spre a-și continua călătoria (de încă 386 mile) pe jos cu începutul primă-

¹⁾ În acelaș fel, tot pe calea administrativă, au mai fost gonți din Roma actorii imorali (Inet. Aug. 45, Nero 16), precum și femei și băeți prostituați (Inet. Pib. 35).

verii. Intemperiiile climatului, drumurile neospitaliere și atacurile banditești îi îngreunară călătoria.

„Suferințele îndurate de mine“ spune el „sunt prea mari pentru a putea fi crezute“ Trist. I 5, 49. Totuși corpul său slab a suportat toate ostenele. Protectorul său, Sex. Pompeius, care pe atunci va fi fost legat al provinciei Moesia inferior, îngriji de siguranța poetului, procurându-i fel de fel de înlesniri (Epist. ex. P. IV 5, 33). În sfârșit poetul a ajuns la Tomis, probabil în primăvara anului 9. Tomis, o veche colonie milesiană, avea pe atunci o populație mixtă de Greci, Geți și Sarmați. Majoritatea locuitorilor era formată de Geți. Grecii erau supuși imperiului Roman în mod direct, pe când barbarii se aflau sub ascultarea regelui traco-odrizic, vasal al împăratului. Orașul era apărat spre uscat printr'un zid destul de slab și printr'un castel. Zidul avea numai o singură poartă, care, după părerea marelui arheolog V. Pârvan, era situată acolo unde s'a aflat pe vremuri comandamentul corpului V de armată. Contrastul între capitala lumii și Tomis, situat la marginea extremă a imperiului Roman, era prea mare pentru ca Ovidius să se fi putut simți bine aci. „Un copil al lumii, spune Ribbeck în a sa „Geschichte der Römischen Dichtung“ (II 1900 pag. 319) născut pentru o viață tihnită și lipsită de griji, răsfățat de cerul blând al Italiei și de natura strălucitoare ce oferea fanteziei sale creatoare imagini inepuizabile, legat cu toate fibrele inimei sale de frumoasa Romă prin toate înlesnirile unei bogății asigurate și prin alese raporturi sociale, Ovidius se văzu transplantat într'o stepă pustie fără culturi și arbori, care nu producea nici struguri nici poame; în schimb, ogoare slab cultivate, sau lăsate în părăginire, pe care numai pelinul amar creștea“.

În timpul iernei, când Dunarea îngheța, cetatea era amenințată de năvălirile barbarilor cari roiau în jurul orașului. Ei treceau Dunărea cu carele lor acoperite cu coviltire și irase de boi. În ele se aflau femeile și copiii lor, precum și bagajele. Barbarii vin ca păsări hrăpărețe, jefuind și pârjolind tot ce le iese în cale și abia, bine văzuți, se întorc repede, târând în captivitate pe bieții locuitori cu mâinile legate la spate, cari aruncă o ultimă privire asupra gospodăriei lor transformate în scrum. În timpul sămănăturilor țăranul trebuia să țină cu o mână plugul, cu cealaltă sabia; iar păstorul, cântând din naiu, avea totdeauna pe cap un coif. Adeseaori barbarii asaltau cetatea asvârlind săgețile lor înveninate peste ziduri. Atunci poetul nostru, care nu era deprins în ale milităriei, trebuia să alerge și el, — la semnul dat din turnul de observație —, la zid sau la castel, pentru a lua parte la apărarea orașului. Când primejdia era aproape, poetul nu putea să iasă prin poartă ca să se plimbe îngândurat înaintea zidului și pe „nisipul galben“ al plajei, fiind oprit de paza porții. Pe străzile orașului se vedeau adeseaori

escadron de Geți și Sarmați călări cari, fiind trupe auxiliare ale armatei Romane, mergeau în războiu sau se întorceau din el. Fața lor era războinică și cumplită, iar prin portul lor național, adevărate chipuri ale lui Marte. Băstinașii purtau pantaloni largi, iar Grecii, cari vorbeau o limbă elină pocită și amestecată cu cuvinte barbare, au adoptat și ei portul barbar. Imbrăcămintea lor era făcută din piei cusute și, în timpul iernei, abia fața li se mai vedea, iar din bărbi atârneau țurțuri de ghiață. Părul lor lung, ce cădea asupra umerilor, rămânea netuns. Poetul, intenționând să înduioșeze pe prietenii săi dela Roma, asemena pe băstinașii locului cu lupii. Mai ales Sarmații nu cunoșteau legi și judecăți drepte; în locul judecăților aveau duelul judicar, un obicei scitic despre care ne relatează și Herodot.

Din aceste neamuri — spune Ovidius — nimeni nu știe limba latină. „Aci eu sunt barbarul, pentru că nu sunt înțeles de nimeni“. Deaceia Ovidius era nevoit, cel puțin la început, să se facă înțeles prin gesturi.

Iar mai pe urmă a deprins și limba sarmatică și mai ales cea getică. Ovidius nu putea să se împace nici cu aerul, nici cu apa de baltă amestecată cu apa sărată. Se îmbolnăvi grav de friguri și de pleurită; iar în oraș nu era nici un medic, care ar fi putut să-l îngrijească. Mâncărurile ce i se ofereau nu-i prireau. Dela sosirea sa, Ovidius suferia de insomnie. Slăbia neconținut; părul său negru se încărungi și obrații, cari pe vremuri arătau o culoare sănătoasă, se îngălbeniră, iar pe față se iviră sbârcituri. Moartea nu-l îngrozea, ci numai închipuirea că, după învățăturile lui Pitagora, împărtășite și de Geți, adepții lui Zamolxis, sufletul său își va continua traiul printre sufletele barbarilor. Adeseori era să se sinucidă. Plângerile sale asupra locului și asupra locuitorilor au exasperat și pe Tomitani. S'a găsit cineva care a interpretat în mod răuvoitor plângerile lui Ovidius trimise la Roma. Din cauza muzei sale, poetul nostru era acum să fie surghiunit pentru a doua oară din însuși locul surghiunului. Ovidius se justifică într-o palinodie și ne arată abia acum cât de bine locuitorii orașului s'au purtat față de el.

În baza unor decrete scrise pe tăblițe cerate, nu numai orașul Tomis, ci și întreaga Pentapole, l-au scutit pe Ovidius de biruri, exprimându-se laude pentru meritele sale deosebite. Cu prilejul morții lui Augustus și al suirei pe tron a lui Tiberius, Ovidius compune o poezie elegiacă în limba getică, ce o recită într-o șezătoare Geților adunați, îmbrăcați în armura lor de paradă. Când Ovidius își rosti ultimul vers, se auzi un murmur îndelungat de aplauze și un zângănit de tobe. Astfel Ovidius a început să fie socotit ca poet național al Geților, cărora le-a transmis sentimente de dragoste către imperiul Roman și către dinastie în limba lor națională, apropiindu-se în poezia sa de concepțiile religioase ale Geților spre a putea fi înțeles de ei.

La serbările muzicale și gimnastice aranjate de orașele grecești, poetul nostru, fiind cel mai cult om al acestor meleaguri, fu ales agonotet, președintele juriului. Cu altă ocazie fu împodobit cu o coroană sfântă. Cererea poetului adresată împăratului, nu mult după relegarea sa, prin care nu cerea iertarea, ci numai stabilirea unui loc de surghiun mai prielnic, a rămas zădarnică. Nici scrisoarea adresată lui Coty, tânărul rege-poet al Tracilor, cu scopul de a-l determina la un demers în favoarea sa pe lângă împărat, nu pare să fi avut vre-un efect simțitor. Nici soția sa nici prietenii săi nu îndrăzniră să facă demersurile necesare pe lângă împărat. Într-o scrisoare se plânge de zăbovirea nevastei sale. Ovidius roagă într-o scrisoare pe soția sa să implore, la o ocazie favorabilă, indulgența Liviei, fără nici o apărare; căci acțiunea lui Ovidius, fiind îndreptată tocmai împotriva Liviei și a fiului ei, ori ce apărare a acestei cauze rele trebuia să-i înrăutățească situația. Și Fabius Maximus care, fiind cel mai vinovat la nenorocirea lui Ovidius și având, deci, cea mai mare obligație față de el, aștepta momentul favorabil pentru a putea interveni în favoarea lui Ovidius, socotind că triumful panonic al lui Tiberius (13 d. Cr.) ar fi momentul cel mai prielnic pentru a obține grațierea, rugă pe Fabius să se folosească de acest prilej. Fabius însă era de altă părere. El așteptă să se producă mai înainte o înstrăinare între Augustus și Livia pentru a putea arăta împăratului scopul adevărat ce-l urmărise Ovidius și, împreună cu el, toți ceilalți cari nutreau aceleași vederi. În anul 14 d. Cr., Augustus îi face lui Agrippa Postumus o vizită în insula Planasia cu intenția de a-l repatria și a-l desemna pentru succesiunea tronului. Schimbându-și atitudinea față de Tiberius, natural că împăratul a trebuit să-și modifice părerea și asupra lui Ovidius, pe care împăratul a început să-l considere ca o victimă a unei greșeli produse prin înșelăciune. Dar Livia a știut totuși să rămână stăpâna situației. Ea a aflat dela Marcia, soția lui Fabius Maximus, intenția împăratului; urmarea era că Fabius Maximus, căzut în disgrația împăratului, s'a sinucis. Nu mult după moartea lui, moare și Augustus și nu este exclus că Livia nu era străină de această moarte. Astfel, demersul decisiv în favoarea lui Ovidius nu s'a mai putut face de către Fabius Maximus. Ovidius a mai întreținut o corespondență vie cu mai mulți alți prietenii. Dela ei și mai ales dela soția sa a aflat despre acțiunea intentată de către Ibis împotriva lui. Se știe că Ovidius a încercat, în poeziile sale compuse în exil, să se lingusească, în afară de împărat și pe lângă Livia și fiul ei. Mai ales după moartea lui August a compus sus amintita poezie getică în onoarea divului August și a lui Tiberius. Dar toate aceste eforturi de a câștiga bunăvoința lui Tiberius au rămas infructuoase. După suferințe nespuse de mari, îndurate într'un exil de aproape 8 ani, nenorocitul Publius Ovidius Naso a de-

cedat în ziua de 1 Ianuarie 17 d. Cr., în aceeași zi ca și Titus Livius.

N. B. Codex Amandinus al operei cronologice a lui Hieronymus pune moartea lui Ovidius în anul 2032 = 16 d. Cr., iar Oxoniensis Middelhillensis și Fuxensis în anul 17 d. Cr. Divergența se explică, probabil, prin faptul că Ovidius a murit în noaptea de 31 Decembrie, 16, spre dimineața zilei de 1 Ianuarie 17 d. Cr., după cum reese din opera lui Caelius Rhodoginus, care mai spune că Ovidius a trăit 7 ani în Tomis, adică dela 9 până la sfârșitul anului 16 d. Cr. Că Fasti I 223—226 nu se referă la inaugurarea templului lui Ianus făcută în Octombrie 17 d. Cr., o dovedește R. Ehwaldt în Bursians Jahresberichten, 43 (1885), pag. 148.

Factorii criminogeni.

Supunând crimele lui Ovidius unei analize criminologice, vom afla că factorii criminogeni trebuie mai degrabă căutați în mediul ambiant decât în firea poetului. Este adevărat că Ovidius avea o inimă moale și susceptibilă pentru emoțiile erotice. Vezi Trist I, 10, 65.

Molle Cupidineis nec inexpugnabile telis

Cor mihi, quodque levis causa moveret, erat.

Cum tamen hic essem, minimoque accenderer igne,

Nomine sub nostro fabula nulla fuit.

Paene mihi puero nec digna nec utilis uxor.

Dar el avea și un puternic talent epic și ceea ce el a putut să creieze în acest gen ne arată metamorfozele sale. Apărarea lui Ovidius, în suplica adresată împăratului, că talentul său nu i-ar permite să abordeze subiecte epice, nu corespunde realității. Într-o altă poezie adresată lui Sullius promite că va preamări faptele vitejești ale lui Germanicus printr-o epopee erotică, încrezându-se în puterile sale poetice. Ep. ex P. IV 8, 33 :

Templa domus vobis faciant urbesque beatae

Naso suis opibus, carmine gratus erit.

După războaiele civile îndelungate, societatea romană era cuprinsă de o psihoză erotică. Incercările sale poetice, compuse în acest gen erotic, au găsit un ecou puternic în toate straturile societății romane. Trist. IV. 10. 59.

Moverat ingenium totam cantata per urbem nomine non vero dicta, Corinna mihi.

Ovidius care era însurat de timpuriu, s'a distins printr-o viață particulară neprihănită. Aventurile povestite de el în elegiile sale, erotice în majoritatea lor covârșitoare, nu sunt ale sale. Poetul le-a inventat în parte pur și simplu, iar o mulțime

de alte întâmplări erotice le datorește inspirației prietenilor săi, printre ei mai ales lui Fabius Maximus. Chiar și în timpul lui Ovidius s'a întrebat cine ar fi Corinna cântată în tot orașul. Mulți cercetători moderni sunt dispuși să creadă că Corinna este un nume născocit, căruia nu i-ar corespunde nici o ființă reală. Dar mai aproape de adevăr este presumpția că Corinna ar fi o amantă a unuia dintre prietenii puternici ai lui Ovidius. Acela pe care Ovidius l-a venerat mai mult, ca să se ridice și el, era Fabius Maximus, înrudit prin soția sa Marcia cu însuși August.

Pentru elucidarea relațiilor lui Ovidius cu Fabius Maximus și pentru aprecierea influenței fatale ce acest personaj a exercitat asupra lui Ovidius, este de o mare importanță prima odă din cartea 4-a a lui Horațius. În această odă Fabius Maximus, pe atunci în vârstă de vre-o 28 sau 29 ani, este înfățișat ca un om dedat plăcerilor sensuale ale vieții. Despre Fabius Maximus, Horațius spune în aceeași Odă că el va ridica zeiței Venus o vilă de marmură lângă lacul Alban, în care zeița va fi sărbătorită cu tot fastul ce i se cuvine. Veselul holteiu întreținea legături amoroase cu frumusețile celebre ale timpului său. Ovidius însă, pentru a fi pe placul patronului său, compunea elegii erotice inspirate chiar de însuși Fabius. Aventurile erotice enarate de Ovidius în *Amores* nu sunt ale lui ci, în mare parte, ale patronului său. Numai astfel putem să înțelegem cuvintele lui Ovidius *Trist.* II. 340: *Et falso movi pectus amore meum*, ceea-ce vrea să zică că sentimentele ce Ovidius le exterioriza în poeziile sale, în realitate nu erau ale sale. Ovidius ne spune că el avea obiceiul să recite poeziile sale lui Fabius Maximus, căruia ele i-au plăcut. Incurajarea lui Fabius Maximus și succesele sale literare l-au îndemnat pe poetul nostru să se afirme mai cu deosebire în acest gen poetic. Asupra relațiilor strânse ce au existat între Ovidius și Fabius Maximus ne lămurește elegia *Ex-Ponto* III. 3., adresată lui Fabius Maximus. Această elegie cuprinde un dialog între zeul Amor și poet. Poetul învinuiește pe învățăcelul său Amor de nenorocirea sa, iar Amor se apără și jură că el a învățat dela maestrul său numai ceea-ce este permis, iar nu adulterul. Ovidius ar avea un alt păcat mai mare, asupra căruia el nu ar putea să spună că este strein de el. Acest dialog, adresat lui Fabius Maximus, cuprinde unele învinuiri la adresa lui Fabius Maximus, care a știut să se folosească de geniul și de prietenia poetului pentru înfrumusețarea și înveselirea vieții sale personale și pentru scopurile sale politice. Poezia erotică i-a absorbit poetului multe energii, răpindu-i totodată mult timp, așa încât poetul nu a mai avut răgaz să se dedice planurilor sale epice. Ovidius ar fi putut să preamărească faptele vitejești ale lui Tiberius și ale lui Drusus, dar Fabius Maximus, adversarul politic al Claudienilor l-a îndreptat spre poezia erotică.

Astfel cred că trebuiesc înțelese versurile Ex Pont. III. 3. 31.

Nec me Maeonio consurgere carmine, nec me
Dicere magnorum passus es acta ducum.

Deși Ovidius îi certifică lui Fabius Maximus că el a dezaprobat opera intitulată „Arta de a iubi“, totuși acest lucru este neverosimil, căci în elegia Ex Ponto III. 3., unde poetul grăește în aparență amorului, iar de fapt lui Fabius Maximus, Ovidius spune :

Nec satis id fuerat stulto quoque carmine feci,
Artibus et posses non rudis esse meis.

Se înțelege dela sine că Ovidius nu putea să-i spună lui Fabius Maximus în față că el a aprobat Arta de a iubi, ci este în interesul său să-l spele pe Fabius Maximus, consilierul împăratului, dela care aștepta mântuirea. Cf. Trist. III L, II unde spune că nu făcuse nici pe cel mai bun prieten părtaș al secretului său. Acelaș Fabius Maximus, care a încurajat poeziile lascive ale lui Ovidius, l-a implicat pe poet și în complotul său împotriva Liviei și a lui Tiberius. Datorită discrețiunii celor descoperiți, Fabius Maximus a putut să-și păstreze situația. Fabius Maximus avea deci cea mai mare obligație față de Ovidius. Cu prilejul triumfului panonic al lui Tiberius la 13 d. Cr., Ovidius îl roagă pe Fabius Maximus să facă un demers pentru rechemarea sa ; totuși Fabius Maximus a așteptat un moment mai favorabil¹⁾. În anul 14, bătrânul Augustus caută să se sustragă influenței soției sale Livia, fiind hotărât să recheme din exil pe nepotul său Postumus Agrippa. La această intențiune a fost povățuit de Fabius Maximus, care știa că Ovidius va putea să fie numai atunci rechemat, când influența Liviei și a lui Tiberius asupra împăratului vor înceta. De fapt împăratul a început să-și schimbe părerea asupra lui Ovidius, considerându-l ca victima unei erori. Împăratul, care se plângea de pustiul produs în familia sa, ce l-ar sili să-și facă pe fiul vitreg succesorul tronului, și-a dat în fine seama că Ovidius a sprijinit pe o descendentă a lui la înlăptuirea unui plan îndrăzneț. Când Fabius Maximus pune la cale rechemarea lui Postumus Agrippa, era condus nu numai de considerații dinastice, ci și de simțul de obligație față de Ovidius. Ovidius a regretat foarte mult moartea lui Fabius Maximus, care a decedat înainte de a-și face demersul hotărâtor pentru revocarea lui și cu drept cuvânt Ovidius a putut să exclame: Socot că eu sunt cauza morții lui

¹⁾ Vezi Mommsen, op. cit., pag. 541. O intervenție pripită ar fi putut să compromită pe Fabius Maximus ; căci în acest caz, el ar fi putut să fie bănuie complice, cf. Trist. IV 4, 25 : Quo vereare minus, ne sim tibi crimen amicus.

Fabius Maximus ¹⁾. Și într'adevăr, după cum Fabius a fost cauza prăbușirii lui Ovidius, Ovidius, la rândul său, a fost cauza morții lui Fabius. Planul secret al lui Fabius Maximus a fost divulgat de nevasta sa, Marcia, împărătesei Livia. După aceasta a urmat o scenă între Livia și August și când Fabius Maximus a venit să-i ofere Caesarului salutul obișnuit de dimineață, Augustus l-a alungat din casa sa. Această rușine Fabius nu a putut să o suporte și s'a sinucis ²⁾.

Cu drept cuvânt Ovidius a putut să previe pe un prieten să se ferească de „nume mari” (Trist. I. III 4, 4) căci un astfel de nume mare era și Fabius Maximus care a nenorocit și pe Ovidius. Faptul că Ovidius s'a pretat la o activitate, atât literară cât și politică, după dorința lui Fabius Maximus, nu-l scutește pe deplin pe poetul nostru, așa încât crimele sale trebuiesc considerate ca un produs al factorului subiectiv cât și al mediului ambiant. Chiar în înscricția sa funerară păstrează secretul, înfățișându-se acolo ca victimă a geniului său. Ovidius și-a dat seama că partea frumoasă a acțiunii sale nu poate fi scoasă în evidență, căci astfel cauza sa ar fi suferit o înrăutățire. Dacă acel „color”, în timpul vieții Liviei și a lui Tiberius nu a putut să fie întrebuintat la apărarea sa, astăzi nu mai poate lipsi dela justificarea lui Ovidius; căci marele poet era pătruns de un înalt patriotism când vroia să creeze în persoana lui Decimus Junius Silanus un succesor vrednic al lui Augustus în locul lui Tiberius atât de odios.

¹⁾ Ep. ex. P. IV. 6, 9.

Certus eras pro me, Fabiae lux, Maxime, gentis,
Numen ad Augustum supplice voce loqui.
Occidis ante preces, causamque ego, Maxime, mortis...
Nec fuerau tanti... me reor esse tuae.
Iam timeo nostram cuiquam mandare salutem:
Ipsu morte tua concidit auxilium.
Cooperat Augustus deceptae ignoscere culpae:
Spem nostram terras deseruitque simul.

²⁾ Tacit. Ann. I 5: Haec atque talia agitantibus gravescere valetudo Augusti, et quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses Augustum, eiectis consociis et comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum ad visendum Agrippam; multas illic utrimque lacrimas et signa caritatis spemque ex eo fore ut iuvenis penatibus rederetur. Quod Maximum uxori Marciae aperuisse, illam Liviae gnarum id Caesari; neque multo post extincto Maximo, dubium an quaesita morte, auditos in funere eius Marciae gemitus semet incusantis quod causa exilii marito fuisset.

O variantă a aceluiaș fapt găsim la Plutarch, Scripta moralia, vol. I. p. 142 u. ed. Didot, 1856. περί ἀδολεσχίας = nota 5.

Greșala lui Ovidius și opinia publică.

Cauzele aparente ale relegării lui Ovidius erau cunoscute contemporanilor săi. Toată lumea l-a discutat ca pe un „publicus reus“ [vezi nota 11]. Se știa că Publius Ovidius Naso a înlesnit, sau cel puțin nu s'a împotrivit întâlnirilor amoroase ale Juliei cu Decimus Junius Silanus, făcându-se astfel complice la o crimă de lèse majesté. S'au găsit însă oameni cari au atribuit lui Ovidius și alte intențiuni ascunse. De aceea el se apăra că, săvârșind păcatul din imprudență, nu a avut nici o intenție și că nu a urmărit nici o altă crimă mai mare. Se știe că un dușman al lui Ovidius a recitat împăratului unele locuri din *Ars Amandi*, care aveau darul să înfățișeze pe poetul nostru într-o lumină compromițătoare. Este acel loc din *Ars Amandi* (II 573 ș. u.) în care poetul reproșază lui Apollon, că el a descoperit adulterul Venerii cu Vulcanus în loc să oblige pe zeița frumuseții la o favoare prin păstrarea secretului. Acest loc, pus în legătură cu indulgența excesivă a lui Ovidius față de nepoata împăratului, a putut să deștepte bănuiala în mințile unor dușmani, ca și cum Ovidius ar fi căutat să profite de imoralitatea Juliei. De aceea Sidonius Apollinaris (*Carm.* 23, 159) indentifică pe Corina cu Julia, al cărei amant ar fi fost însuși poetul. Alții însă și mai ales cei din jurul lui Tiberius și al Liviei vor fi întrezărit că Ovidius favorizase un raport de dragoste între Julia și Decimus Junius Silanus cu scopul de a îndepărta pe Tiberius. Ovidius, mărturisind indulgența sa față de perechea adulteră, produsă, după cum el asigură, din teamă, contestă că el ar fi urmărit vr'un plan politic, sau că el ar fi autorul moral al acelor întâmplări. Vezi *Trist.* IV 4 35...

sed in omnibus actis

Ultima si demas vita tuenda mea est.

Hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis

Si tanti series sit tibi nota mali.

Aut timor aut error nobis, prius obfuit error.

A! sine me fati non meminisse mei.

Neve retractando nondum coeuntia rumpe

Vulnera. Vix illis proderit ipsa quies

Ergo ut iure damus poenas, sic abfuit omne

Peccato facinus consiliumque meo.

Cf. *Dig.* 47, 2, 50, 3 *consilium dare videtur, qui persuadet et impellit atque instruit consilio.*

Mai clar se exprimă cu privire la Tiberius în *Ep. Ex. P.* II. 2. 15.

*Est mea culpa gravis, sed quae me perdere solum
Ausa sit, et nullum maius adorta nefas.*

Mai ales protestează împotriva imputării cum că el ar fi atentat în contra capului lui Caesar. În privința aceasta Ovidius are desigur dreptate, dar nu putem să-l credem că era un simplu protector involuntar al tinerei perechi. Ovidius putea foarte ușor să se apere astfel; căci cine putea să-i dovedească planul ce-l urmărise în deplin acord cu Fabius Maximus și cu ceilalți părtași ai camarilei?

Fidelitatea lui Ovidius.

Intr'o elegie (Trist. III 4)¹⁾ Ovidius se adresează unor prieteni ai săi cari, în urma nenorocirii ce l-a lovit, au întrerupt deodată relațiile cu el, promițându-le că nu le va trăda secretele lor. Aceia cari au iubit, să iubească fără nici o teamă din partea sa și mai departe. Reiese deci, că un raport de dragoste, despre care Ovidius avea cunoștință, a fost descoperit. Denunțatorul, nefiind cunoscut, prietenii lui Ovidius puteau să creadă că însuși poetul era trădătorul, căzut victimă a indiscrețiunii sale proprii. Le mai era poate și teamă că el va putea să-i trădeze, fie ca să-și ușureze situația, fie silit de autorități. De fapt, ne spune Ovidius în cartea a doua (Trist. II 5), că mulți tineri, bărbați și femei, țineau mult să facă cunoștința poetului, autorul Artei de a iubi, și că această împrejurare avusese consecinți dezastruoase pentru el. Casa sa era întotdeauna frecventată de prieteni iubitori de literatură ușoară și doritori de viață. Cu toate acestea, cinstea casei sale a rămas neprihănită. Este drept că Ovidius cunoștea tainele unor tineri cari, încrezându-se în el, îl făceau părtaș al tainelor lor amoroase. Dar niciodată Ovidius nu a căutat să afle aceste taine și nici odată Ovidius nu va fi avut indulgența excesivă să le ofere căminul său pentru scopuri imorale. Cazul Juliei și al lui Decimus Junius Silanus însă se prezintă cu totul altfel. Aci nu putea să fie vorba de un simplu raport de dragoste, ci și de o apropiere politică între două persoane care, unite între ele și sprijinite de aderenții lor, puteau să producă o schimbare politică de o mare importanță. Se pare că în casa lui Ovidius nu s'au petrecut numai întâlnirile între Decimus Junius Silanus și Julia, ci că acolo era

¹⁾ Trist. III 4, 71, și urm.:

Nec meus indicio latitantes versus amicos
Protrahit. occulte siquis amabat, amet
Scite samen, quamvis longa regione remotus
Absim, vos animo semper adesse meo.
Et quam quisque potest, aliqua mala nostra levate
Fidam prolecto neve negate manum
Prospera sic maneat vobis fortuna nec umquam
Contacti simili sorte rogetis idem

sediul tuturor acelor cari unelteau împotriva succesiunii lui Tiberius. Interesele literare și erotice erau pentru mulți dintre ei numai un simplu pretext. Când Ovidius îi asigură pe prietenii săi, că el nu le va trăda raporturile lor amoroase, atunci trebuie să înțelegem această asigurare într'un mod mai larg, că el nu-i va trăda de loc nici pentru relațiile lor amoroase și nici pentru aderarea lor la complot.

Căci în elegiile sale destinate publicației n'a putut să facă vre-o aluzie mai străvezie la participarea lor la complot. Pentru discrețiunea sa, relegatul cere prietenilor săi personali și politici ca să-l ajute numai cu ceea ce fiecare poate. Cu o credință fără pereche, nenorocitul poet a păstrat secretul complotului, al cărui țap ispășitor el a fost, cruțând mai ales pe Fabius Maximus, care a rămas nedescoperit, până ce soția sa l-a trădat.

Credința lui Ovidius merită să fie relevată cu atât mai mult, cu cât el, prin trădarea complicilor săi la această crimă de lèse-majesté, ar fi putut să obțină iertarea sa. Cf. Mommsen, *Römisches Strafrecht*, pag. 504, nota 2 (*indicium profiteri*).

„Error” și „timor”.

De mai multe ori Ovidius ne spune că povestea erorii sale ce l-a înșelat, nu ar fi nici scurtă și nici sigură și că la baza erorii sale stă o serie de întâmplări¹⁾. Această eroare era de natura complexă²⁾. Juridicește vorbind, avem de a face cu un „error in cogitando”. Dacă Ovidius ar fi dezvoltat motivele ce l-au determinat să ia parte la un complot împotriva lui Tiberius, protejând apropierea între nepoata împăratului și amicul lui Caesar, el ar fi trebuit să arate situația nenorocită a dinastiei imperiale, soarta lui C și a lui L. Caesar, cea a lui Aemilius Paulus, soțul Juliei, și cea a lui Agrippa Postumus. El ar fi trebuit atunci să mai vorbească despre intrigile Liviei și ale lui Tiberius (lucru atât de primejdios), despre însuși împăratul care era mâhnit că vlăstarii săi au pierit unul după altul. Eroarea sa era că, ceea ce face el, nu este nici în dauna dinastiei și nici în cea a statului. În această eroare a sa, Ovidius va mai fi fost întărit și de Fabius Maximus, de Decimus Junius Silanus și de Julia. El nu a putut să-și închipuie că un plan al celor doi amici ai lui Caesar va putea fi în urmă desaprobat de împărat. El era ferm convins că ceea ce face este bine și frumos. Că tinerii neastâmpărați vor abuza de ospitalitatea sa largă, că relațiile politice și prietenești ale musafirilor iluștri vor degenera

¹⁾ Trist. IV 4 35; Trist. III 6, 25 = Ep. ex. P. I 6. 21.

²⁾ Ep. ex P. II 3, 65.

Ut tamen audita est nostrae tibi cladis origo
Diceris erratis ingemuisse meis.

Într'un stuprum, nici aceasta el nu a putut să o prevadă. Iată pentru ce Ovidius putea să se socoată ca o victimă a unei înșelăciuni provenită din optimismul său naiv și din lipsa sa de neprevedere. Cu drept cuvânt Ovidius putea să spună că el era acela ce fusese rănit. Perechea ilustră, ce se socotea mai presus de legi și de normele morale, a mers atât de departe în inconștiența sa, încât Ovidius putea să devină martor ocular al unei scene imorale. Abea atunci Ovidius și-a dat seama ce urmări fatale ar putea să survină din această indulgență.

Acuma n'a mai putut să fie vorba despre o eroare, căci acum el-era sigur că în casa sa s'a petrecut o crimă împotriva pudorii și el nu mai putea să invoace vre-o scuză satisfăcătoare. De fapt poetul mărturisește că el era cuprins de eroare numai la început (Trist. III, 5, 26: *Principiumque mei criminis error habet*; Trist. IV, 4, 39: *aut timor aut error nobis prius obfuit error*) și că, deci, numai o parte a păcatului său ar fi scuzabilă (Ep. ex. P. I, 7, 41: *Quod misi delicti pars excusabilis esset, parva relegari poena futura fuit*. Ii place lui Ovidius să se dea drept victimă a naivității și a credulității sale (Trist. 3, 6, 35; I, 2, 100, *stultitia*: Trist. I, 5, 42, *simplicitas*). Aceia cari l-au îndus în eroare erau, în ceiace privește chestiunea politică a succesiunii la tron, Fabius Maximus, D. Junius Silanus, cei doi amici ai lui Caesar, și Julia, nepoata împăratului, iar în ceiace privește moralitatea relațiilor, perechea adulteră. Aceiași neprecauțiune l-a făcut să compună Arta de a iubi (Ep. ex. P. III, 3, 37 *stultum carmen*) și să facă în unele elegii ale sale, scrise în exil, aluzii jignitoare la adresa băștinășilor (Ep. ex. P. IV, 14, 18: *Plectar et incauto semper ab ingenio*). Chiar și în epitaf atribue peirea sa geniului său lipsit de precauțiune; căci în versul Trist III, 3, 74 *ingenio perii Naso poeta meo, trebue*, după cum ne dovedește Ep. ex. P. IV 14, 18, subînțeles atributul „incauto”; vezi Trist. II 544. Lipsa de prevedere și precauțiune s'a manifestat atât în activitatea sa literară cât și în acțiunea sa politică.

Eroarea poetului fiind împrăștiată (referitor la moralitatea relațiilor între D. Junius Silanus și Julia a intervenit un alt factor sufletesc, care l-a împiedecat să curme aceste întâlniri amoroase în casa sa și să denunțe cazul împăratului, adică teama (Ep. ex. P. 2, 2, 17 și Trist. IV, 4, 39). Această teamă se explică prin Amores II, 2, unde poetul arată primejdiile ce amenință pe acela care nu știe să păstreze un secret amoroș.

În loc să reacționeze, Ovidius a preferat să tacă, poate pentru că el mai avea speranțe că alianța matrimonială nu va întârzia prea mult. În fine, desnădăjduind că din aceste relații ale lui cu Decimus Junius Silanus vor rezulta urmări bune, pleacă în insula Elba, probabil pentru a fi în apropierea lui Postumus Agrippa, prin a cărui reîntoarcere s'a putut obține înlăturarea lui Tiberius.

Rolul civilizator al lui Ovidius pe meleagurile noastre.

Purtarea lui Ovidius printre locuitorii acestor meleaguri nu era numai ireproșabilă din punct de vedere moral, ci Ovidius merită toate laudele și pentru rolul său de crainic și promotor al civilizației romane. E știut că Geții „cei nemuritori” erau adepții lui Zamolxis. Cu o jumătate de veac mai înainte, regele Boiribista, în urma sfatului dat de preotul-Zeu Deceneu, a ridicat moralitatea poporului său prin stârpirea viței de vie. Geții țineau mult la curățenie, atât cea sufletească cât și cea trupească. Sobrietatea era la ei o poruncă religioasă. Ei se abțineau deci dela vin și poate chiar, într-o măsură oarecare, dela carne. A trăi neînsurat și a se abține dela plăcerile trupesti era considerat ca un merit. Noi știm, că viața particulară a lui Ovidius, abstracție făcând de literatura erotică — concepută după gustul patronilor săi — era neprihănită. Nici înainte de a fi relegat, Ovidius nu prea iubea plăcerile vinului și ale jocului de hazard. Un altul în locul lui Ovidius s’ar fi dedat poate, în exil, beției și destrăbălării pentru a-și scufunda durerile sale în plăceri ametoitoare, ceace au făcut mulți alți relegați, sfidând pe zei și pe oameni. Ovidius însă, turmentat de chinuri sufletești și de griji familiare pe de o parte, și pe de altă parte respectând susceptibilitățile ambianței sale, și-a păstrat onestitatea și autoritatea morală. Ne putând altfel, și-a căutat mângâerea în muza sa, ferindu-se de vin, de jocul cu zaruri și de femei. (Ep. ex. P. I 10. 29).

Agricultura și păstoritul din pământul acesta se aflau, din cauza situației primejduite, pe o treaptă foarte înapoiată. Ovidius ne vorbește despre încercările sale și despre intențiunea sa de a face agricultura și păstoritul pe aceste meleaguri, firește cu metode mai înaintate, ca moșier și proprietar al unui parc întins, fiind priceput în astfel de munci¹⁾. Aceste strădanii,

¹⁾ Ep. ex. P. I, 8, 41 ș. urm.:

Non meus amissos animus desiderat agros,
Duraque Peligno conspicienda solo,
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
Spectat Flaminiae Clodia iuncta viae
Quos ego nescio cui colui, quibus ipse solebam
Ad sata fontanas, nec pudet addere aquas:
Sunt ubi, si vivunt, nostra quoque consita quaedam,
Sed non et nostra poma legenda manu
Pro quibus amissis utinquem contingere possit
Hic saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego pendentis, liceat modo, rupe capellas,
Ipse velim baculo pascere nixus oves.
Ipse ego ne sollicitis insistant pectora curis,

deși infructuoase din cauza deselor năvăliri ale barbarilor, constituie un titlu de mare onoare pentru poetul nostru, care se arată aci ca un homo vere Romanus, din timpurile vechi, când consuli și dictatori fuseseră chemați dela plug și ca un promotor al civilizației Romane. (Cf. Varro r. r. III, 9. Romanorum vero populum a pastoribus esse ortum quis non dicit?)

Cato r. r. pr. 2 et virum bonum quom laudabant, ita laudabant: bonum agricolam bonum colonum, amplissime laudari existimabantur, qui ita laudabantur. Cicero de offic. I 42 151: Omnium autem rerum ex quibus aliquid acquiritur nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

El, care nici odată nu făcuse armata, dădea în Tomis locuitorilor, mai ales Geților, cei mai viteji și cei mai dreپți din toți Tracii, „un frumos exemplu“ de îndeplinirea îndatorirei, luând parte la apărarea cetății, ori de câte ori se auzea semnalul dela turnul de observație. Ca să se înțeleagă cu băștinașii, Ovidius a învățat limba sarmată, dar mai cu seamă limba getică, încât îi venea ușor să facă versuri getice. După moartea lui August, s'a ținut o serbare de comemorare, cu care prilej Ovidius recită luptătorilor Geți o poezie profund simțită, compusă în limba țării. Pentru a fi pe înțelesul Geților „nemuritori“, le-a arătat că numai corpul lui August a pierit, nu însă și sufletul său, care a trecut în locașurile eterice. Ori, tocmai aceasta era credința Geților despre sufletele neprihănite. Astfel Ovidius a știut să inspire barbarilor patriotismul roman chiar prin graiul lor. Prin această poezie și probabil prin mai multe altele Ovidius a început să fie socotit, pe lângă legendarul Orpheu și tânărul rege trac Cotys, poet național al Geților. Faptul că Ovidius a știut să compună poezii în limba Getică dovedește nu numai că el a pătruns în tainele sufletești ale acestui popor, ci și că Geții au avut o comoară de poezii populare, de unde Ovidius și-a împrumutat limbajul poetic. Față de barbari poetul se arăta foarte uman și comunicativ. El le vorbea câteodată despre nenorocirea ce l-a lovit, deșteptând astfel compătimirea lor. El locuia într-o casă neconfortabilă. Adesea ori locuitorii puteau să-l vadă pe plaja „galbenă de nisip“ plimbându-se îngândurat și trist în sus și în jos și

Ducam ruricolas sub iuge curva boves
Et discam Getici quae norunt verba iuveni
Adsuetas illis adiciamque minas
Ipse manu capulum pressi moderatus aratri
Experiar mota spargere semon humo
Nec dubitem longis purgare ligonibus herbas
Et dare iam sitiens quas bibat hortus, aquas
Unde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
Discrimen murus clausaque porta facit?

așteptând sosirea unei corăbii. Pentru meritele sale, pe care poetul nu le specifică, i s'a acordat o onoare unică în felul ei. Tomitanii și apoi chiar confederația celor 5 orașe (Pentapola) l-au scutit de ori ce impozit prin decrete scrise pe table cerate cu prilejul serbărilor muzicale și gimnice aranjate de aceste orașe. Ovidius fu ales agonotet, fiind cel mai cult om al acestor meleaguri.

Tănărului rege poet Cotys îi trimete o scrisoare, prin care îi solicită o intervenție pe lângă împărat în favoarea sa, dându-i fel de fel de învățături asupra îndatoririlor unui rege și asupra frumuseții mărinimiei. Între el și Tomitani s'a născut un raport de simpatie reciprocă. Ovidius recunoaște că nici chiar Sulmonienii, printre cari s'a născut, nu ar fi putut să-i arate mai multă dragoste de cât Tomitanii. Cu toate acestea Ovidius nu era orb față de numeroasele inconveniente și lipsuri ce le găsea aci. El critică justiția barbară a duelului judiciar, cruzimea și sălbăticiile războinice ale barbarilor, portul lor mîncărurile lor, lipsa de medici, casele neconfortabile, femeile ce nu cunosc toarcerea lânii ș. a. Faptul că barbarii nu au nici un respect de armata romană și de suveranitatea poporului roman, îi umple inima de durere (Ep. ex. P. I 2, 83). Tot așa îi pare rău că nimeni dintre barbari nu știe limba latină și că limba elină ce se vorbea aci e copleșită de barbarisme. Dar aceste critici Ovidius nu le face din ură, ci ele isvoresc din vădita dorință a omului cult, de a îndrepta lipsurile prin civilizația binefăcătoare a lumii romane.

Astfel Ovidiu a îndeplinit aci o operă de misionar și de promotor al civilizației romane.

O încercare de șantaj asupra internatului Ovidius.

După cele arătate mai sus, acțiunea lui Ovidius era îndreptată împotriva lui Tiberius spre a-l înlătura dela succesiunea tronului. În temeiul hotărârei luate în ziua de 27 Iunie an. 4, Augustus a adoptat pe Tiberius care, la rândul lui, a trebuit să adopte pe Germanicus. Germanicus, fiind descendent al ambelor linii, atât al celei Iuline, cât și al celei Claudiene, avea drepturi mai mari la succesiunea tronului decât Tiberius, tatăl său adoptiv. În urma adopțiunii, el trebuia să cedeze lui Tiberius prioritatea, resemnându-se doar cu perspectiva de a-i urma lui Tiberius după moartea acestuia. Cu toate acestea Germanicus i-a păstrat tatălui său adoptiv cea mai mare credință, punându-și chiar viața în joc întru apărarea tronului lui Tiberius¹⁾. În afară de Augustus

¹⁾ Tac. Ann. I, 35: et si (sc. Germanicus) vellet imperium, promptas res ostentavere. Sum vere quasi scelere contaminaretur praeceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes ni regrederetur; at ille moritur potius quam fidem exueret clamitans, ferrum a latere diripuit elatumque deferebat in pectus proximi prensam dextram vi adtenuissent.

și de Livia, nimeni nu ar fi putut să exercite o înrăurire mai puternică asupra lui Tiberius decât tocmai Germanicus, deși se ivise, mai ales după moartea lui Augustus, o oarecare tensiune între Germanicus și Tiberius, care bănuia pe Germanicus că el vrea să-i răpească tronul. Questorul lui Germanicus era pe atunci P. Suillius Rufus, un om corupt și venal, deși înzestrat cu o cultură considerabilă. Iată ce ne spune Tacitus despre acest individ imoral (Ann. IV. 31): At P. Suillum quaestorem quondam Germanici, cum Italia arceretur. convictus pecuniam ob rem iudicandam cepisse, amovendum in insulam censuit, tanta contentione animi, ut iure iurando obstringeret e re publica id esse. quod aspere acceptum ad praesens mox in laudem vertit regresso Suillio; quem vidit sequens aetas praepotentem venalem et Claudii principis amicitia diu prospere, numquam bene usum ¹⁾...

Pe când Ovidius era în Tomis, soția sa Fabia, pe care poetul o luase ca văduvă tânără, își căsătorii fiica din prima căsătorie tocmai cu acest Suillius. Deși cam târziu, Suillius îi trimite lui Ovidius o scrisoare, prin care îi pune în vedere un eventual demers al șefului său Germanicus pentru revocare. Cu toate că Suillius nu făcuse nici un pas pentru Ovidius, nenorocitul poet îi mulțumește pentru bunavoința de a-l ajuta (Ex Ponto IV 8).

Ut iam nil praestes, animi sum factus amici
Debitor, et meritum velle iuvare voco.

Serviabilul ginere al soției lui Ovidius trebuie să fi făcut în scrisoarea sa aluzie la simțământul de recunoștință al lui Ovidius care, fiind numai relegat, era încă privit ca om înstărit. De altfel Ovidius nu ar fi putut să-i dea lui Suillius un răspuns atât de răspicat, exprimat în următoarele versuri: Ex Ponto IV, 8. 31, ș. u.

Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
Marmore. carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbesque beatæ
Naso suis opibus, carmine gratus erit.

Prin aceste cuvinte nenorocitul poet îi dă lui Suillius de înțeles că, din cauza relegării sale, banii săi s'au irosit și că el ar putea să-și arăte recunoștința numai printr'o poezie epică

¹⁾ Tac. Ann. IV, 31: fostul chestor al lui Germanicus, P. Suillius, fu exilat din Italia pentru că luase bani ca judecător. Cerând însă să fie exilat într'o insulă, Tiberiu puse atâta îndârjire, încât se jură că cererea lui era spre binele republicei. Îndârjirea lui fu privită rău pentru un moment; mai târziu însă fu pomenită spre lauda lui. Întorcându-se din exil, Suillius deveni în adevăr atot-puternic și venal la curtea lui Claudiu. El se servi de prietenia împăratului multă vreme și totdeauna în rău. (Lovinescu).

prea măritoare a faptelor vitejești săvârșite de Germanicus. Din pricina raportului de rudenie, ar încumba lui Suillius datoria să implore pe Germanicus în favoarea relegatului, a cărui viață, în afară de o singură greșeală, ar fi neprihănită. Suillius nu ar avea de ce să se rușineze de acest raport de rudenie, dată fiind noblețea înaltă a lui Ovidius. Dacă Suillius, după primirea acestui răspuns, a mai intervenit pe lângă Germanicus, — este necunoscut. În tot cazul este problematic, dacă însuși Germanicus a făcut vreun demers pe lângă tatăl său adoptiv pentru un om care păcătuise împotriva acestuia. Fapt este că Ovidius a rămas în Tomis până la moartea sa.

Nefiind în starea sufletească pentru a compune o nouă poezie epică în onoarea lui Germanicus, îi dedică fastele sale, destinate la început lui August, într-o formă prelucrată, dar neterminată. Aceia, cari socot că Ovidius a căutat să-și asigure favoarea lui Germanicus în vederea succesiunii la tron a acestuia, sunt greșiți; căci, în acest caz, relegatul ar fi trebuit să aștepte încă prea mult. Adevărul este că Ovidius, neavând curajul să se adreseze direct lui Tiberius, îi solicită lui Germanicus o intervenție pe lângă tatăl său adoptiv. (cf. Ex. P. II 1).

Despre Ibis.

Unele elegii din Triste sunt adresate unui fost prieten de copilărie al lui Ovidius care, după relegarea poetului, nu numai că nu i-a adus nici un ajutor, ci din contra s'a străduit să distrugă pe nenorocitul Naso cu desăvârșire. În această privință soarta lui Ovidiu poate fi asemuită cu cea a celebrului poet Cornelius Gallus (și el un reprezentant al elegiei erotice) care, după ce fusese alungat din palatul imperial de către Augustus pentru cuvintele necuviincioase împotriva sa, în urma unui denunț al unui fost prieten, Valerius Largus, fu mai pe urmă acuzat de mai mulți delatori, cari izbutiră ca relegarea lui Cornelius Gallus, poruncită de împărat, să fie transformată într'un exil pronunțat de senat, ceea ce avu drept consecință pierderea averii și a cetățeniei sale. Ori, tocmai acelaș țel urmărește și oratorul numit de poetul nostru „Ibis“, pentru a nu veni în conflict cu legea și pentru a nu immortaliza prin poezia sa un individ respingător. Intrebuințând numele fictiv „Ibis“, Ovidius urmează pilda poetului alexandrin Callimachus. Acesta, apărându-se împotriva fostului său elev, Apollonius, îl vizează cu denumirea acestei păsări, care are obiceiul să-și curățe abdomenul cu pliscul neobișnuit de lung. Ca și Ovidius, și Ibis s'a încercat în diferite genuri literare, atât serioase cât și ușoare. Tinerii și-au comunicat reciproc produsele lor literare. După Ibis, Ovidius trebuia socotit poet prin excelență, muza lui fiind neîntrecută. Ovidius, la rândul lui, și-a dat seama de marele talent oratoric al tovarășului său, prezicându-i un viitor strălucit pe acest

tărâm. După cum Ibis a trecut la genul serios al eloquenței, care l-a înălțat, tot așa Ovidius a preferat genul ușor al poeziei erotice, care i-a cauzat nenorocirea. După cum Ibis și-a dobândit cognomenul Severus (ceea-ce se va dovedi mai jos) tot așa Ovidius a devenit „tenerorum lusor amorum“. Este posibil că Ibis a început, fără știrea lui Ovidius, să-i sdruncine situația, recitând împăratului, care mai avea controlul asupra moravurilor (ca *prefectus morum*) unele pasagii lascive din *Ars amandi*, spre a înfățișa pe Ovidius ca opozant al tendințelor moralizatoare ale împăratului. Căci August în anul 18 a. Cr., a emis două legi, și anume: *lex de maritandis ordinibus* și *lex de coercendis adulteriis*, prin care împăratul vroia să pună capăt demoralizării deșănțate, răspândită în societatea romană de pe atunci. Că același Ibis și-ar fi avut mâna în joc la descoperirea întâlnirilor lui cu Decimus Junius Silanus în căminul lui Ovidius, nu este exclus, dar nici nu e lucru stabilit. Motivele care l-au îndemnat pe Ibis să submineze pe Ovidius par a fi multiple. În primul rând, Ibis l-a invidiat pe poetul nostru pentru succesele enorme ale activității sale literare, Ovidius fiind cel mai citit poet în tot cuprinsul imperiului roman (*Trist.* IV 10, 128). Apoi a căutat să-i răpească femeia pentru a ajunge la aceleași relații cu curtea imperială la care a ajuns Ovidius prin Fabia, ruda lui Fabius Maximus, amicul lui Caesar. Această Fabia era încă femeie tânără și frumoasă, când Ovidius plecă în exil (*Ep. ex P.* 4, 47). În fine, nici nu trebuie uitat că Ovidius avea o situație economică destul de frumoasă, în care Ibis vroia să intre ca soțul Fabiei întocmai ca și un lup hrăpareț. De dușmănia lui Ibis Ovidius și-a dat seama abia mai târziu, după relegarea sa; căci din exil îi trimite o scrisoare, prin care îi reproșază că nu s'a înfățișat pentru a-și lua rămas bun dela el, rugându-l tot odată să-l susțină cu darul său oratoric, descoperit și încurajat de el. (*Trist.* I 9).

În elegia (*Trist.* I 8) care, din punct de vedere cronologic, e posterioară celei următoare, poetul se plânge că a fost înșelat de acela dela care aștepta susținerea cauzei sale; îl învinovățește că a călcat prietenia în picioare. Asupra relațiilor strânse ce ar fi existat între el și Ibis, poetul nostru insistă probabil cu un scop anumit; căci Ibis a pornit împotriva lui Ovidius o acțiune ca să obțină transformarea relegării sale într'un exil. E știut însă că o astfel de acțiune îndreptată împotriva unui fost prieten putea, după concepția juridică a acestei epoci, să fie respinsă ca un act de împietate. În tot cazul Ibis nu și-a ajuns scopul; căci el însuși fu acuzat de ruda lui Ovidius, Fabius Maximus, poate înainte de a fi trecut cu acțiunea sa împotriva lui Ovidius înaintea autorităților competente. Se pare că Fabius Maximus i-a luat-o lui Ibis înainte cu acuzarea; căci un acuzat nu a mai putut să se erigeze într'un acuzator.

Acum lăsăm să urmeze unele locuri din poeziile lui Ovidius, care ilustrează raporturile lui Ovidius cu acest înverșunat și aprig dușman al său.

Trist. I, 9 pare fi cea dintâi elegie pe care Ovidius a adresat-o lui Ibis. În această elegie se plânge că prietenii săi l-au părăsit. Vers V și următoarele: Donec eris felix, multos numerabis amicos: Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Îi reamintește lui Ibis că el, cel dintâiu, și-a apreciat talentul, prezicându-i un strălucit viitor.

Vers 47 ș. u.:

His ego commotus dixi tibi protinus ipsi:
Scena manet dotes grandis, amice tuas.

După cum artele severe l-au înălțat pe eloquentul prieten, tot așa artele neasemănătoare cu cele severe, adică poezia erotică, l-a păgubit pe poetul nostru.

Vers 57 s. u.:

Utque tibi prosunt artes, facunde, severae
Dissimiles illis sic nocuere mihi.

În cuvintele „artes severae“ găsim o aluzie la numele adevărat al lui Ibis care, după cum vom dovedi mai jos, este identic cu marele orator Cassius Severus. În sfârșit, poetul nostru își exprimă convingerea că crimele sale, deși nu pot fi apărute prin nici o coloare retorică, pot totuși să fie scuzate. Cuvântul „color“ este un termen retoric și se întrebuițează atunci când oratorul caută să convingă pe judecător că o cauză, departe de a fi nedreaptă, este din contra dreaptă și chiar frumoasă. De aceea și definiția retorică: To achromaton anapologeton.

De remarcat este că Ovidius, la începutul acestei elegii, îl numește pe Ibis numai „non inimicus“ iar în versul 41 chiar „carissime“. În elegia Trist. I, 8, poetul nostru se plânge că a fost înșelat tocmai de acela dela care sperase cel dintâiu ajutor în nenorocire. Îi reproșează că nu s'a înfățișat pentru a lua rămas bun dela el, tovarășul vechiu, ceeace au făcut alții ne legați de el prin nici un legământ de prietenie.

Vers 9:

Haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
Laturum misero quem mihi rebar opem.

Si versul 15 ș. u.:

Illud amicitiae sanctum ac venerabile nomen
Re tibi pro vili sub pedibusque iacet?
Quit fuit, ingenti prostratum mole sodalem
Visere et adloqui parte levare tui?

În versul 37 ș. u. face aluzie la originea neromană a lui Ibis:
Non ego te placida genitum reor urbe Quirini,
Urbe meo quae iam non adeunda pede est.

În sfârșit, îl înfățișează ca pe un om cu inimă de piatră care, ca prunc, trebuie să fi fost alăptat de o tigroaică.

Versurile 31 și 32, în care poetul amintește încercările literare ale sale și ale lui Ibis, atât cele serioase cât și cele glumețe, nu cuprind nici o contrazicere cu elegia anterioară; din ele reese numai că Ibis și Ovidius, care se încercaseră în ambele feluri ale literaturii, s'au îndreptat, unul către genul serios iar celălalt către genul vesel. Vezi Martial (epigr. 8 praef) și Plinius (epist. 5, 3, 5), cari ne arată că bărbații cei mai serioși au făcut câteodată și poezii lascive. Ca un lup hrăpăreț Ibis caută să ajungă în stăpânirea averii lui Ovidius, îndemnând pe soția acestuia să-și părăsească soțul, măritându-se cu el. Din aceeași elegie mai rezultă că acest lucru nu s'a întâmplat, datorită intervenției unor prieteni ai lui Ovidius. Faptul că, pentru îndepărtarea lui Ibis dela căsnicia lui Ovidius era nevoie de intervenția unor prieteni ai lui Ovidius, aruncă o lumină compromițătoare asupra caracterului dubios al nevestei lui Ovidius. Este foarte probabil că, la respingerea lui Ibis, și Fabius Maximus și-a avut mâna în joc; căci, în cazul când căsătoria lui Ovidius cu Fabia s'ar fi desfășurat, atunci Ovidius nu ar mai fi avut nici un motiv să menajeze pe Fabius Maximus, care era adevăratul autor al nenorocirii lui Ovidius. Așa dar Fabius Maximus, împiedicând desfacerea căsătoriei lui Ovidius, apără nu numai interesele lui Ovidius, ci și mai ales ale sale. Trist. 1, 6, 9, ș. u.

Utque rapax stimulante fame cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus,
Aut ut edax vultur corpus circumspicit ecquod
Sub nulla postium cernere posit humo,
Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus summovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.

Trist. 3, 11, 19: Ibis ține cuvântări vehemente împotriva moravurilor lui Ovidius pe care îl cunoaște de demult: Et tamen est aliquis qui vulnera cruda retractet, solvat et in mores ora diserta meos?

Versul 29: Me quoque quem noras olim, non ese memento.

La sfârșitul acestei elegii Ovidius atrage atențiunea lui Ibis asupra nestatorniciei norocului, așa încât aceeași soartă ar putea să-l lovească și pe el. Prezicerile se repetă de mai multe ori. Acest lucru este cu atât mai remarcabil, cu cât prorocirea lui Ovidius s'a și împlinit, Ibis fiind mai pe urmă el însuși surghinuit. Prezicerile lui Ovidius își pierd însă caracterul lor misterios, dacă ținem cont că acela, care a pricinuit surghinuirea lui Ibis (după noi identic cu Cassius Severus) era tocmai Fabius Maximus, cu care Ovidius întreținea legături de corespondență.

În elegia Trist. 4, 9, poetul somează pe vrăşmaşul său să retragă toate defăimările sale ce i le-a adus lui Ovidius în public, exprimându-şi totodată părerile sale de rău. De altfel poetul îl ameninţă cu divulgarea unei fapte nelegiuite, săvârşite de Ibis, indicându-i numele adevărat.

Si licet et pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua Lethaeis acta dabuntur aquis,
Nostraque vincetur lacrimis clementia seris :
Fac modo, te pateat paenituisse tui.
Fac modo, te damnes cupiasque eradere vitae
Tempora, si possis, Tisiphonea tuae.
Sin minus, et flagrant odio tua pectora nostro,
Induet infelix arma coacta dolor.

În elegia Trist. 5, 8, poetul se plânge că vrăşmaşul său, care este un om de cea mai josnică speţă, nu încetează cu bârfelile :

Non adeo cecidi, quamvis abiectus, ut infra
Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.
Quae tibi res animos in me facit, improbe ?

Îi pune în vedere că s'ar putea întâmpla foarte uşor şi lui aceeaşi soartă. Elegia se încheie cu următoarea dorinţă Trist. V, 8 37 -38.

Utque ego te videam causa gravior fugatum,
Haec sunt a primis proxima vota meis.

Trist. V, 11. Acelaş Ibis (Nescio quis), fiind refuzat de soţia poetului, o numeşte în ceartă „exulis uxor“, intenţionând să-i facă căsătoria cu Ovidius de nesuferit. Ovidius arată soţiei sale că el nu este un exilat, ci numai un relegat, lămurind-o asupra deosebirei esenţiale. Pentru că Ibis nu a revenit asupra celor spuse despre Ovidius, ci a continuat cu defăimările, Ovidius îi dedică elegia intitulată „Ibis“, care cuprinde o serie nesfârşită de blesteme groaznice îndreptate împotriva lui. Cu toate acestea nu-i divulgă încă numele, pentru a nu contraveni împotriva legii şi pentru a nu immortaliza pe vrăşmaşul său de moarte. Apoi nici nu ne arată fapta nelegiuită a lui Ibis, care trebuie să fi fost de asemenea o crimă de lèse majesté prin publicarea unui famosus libellus, conţinând ofense împotriva celor mai înalte personalităţi.

Ibis versurile 11 ş. u.

Ille relegatum gelidos aquilonis ad ortus
Non sinit exilio delituisse meo :
Vulneraque inmitis requiem quaerentia vexat,
lactat et in toto nomina nostra foro,
Perpetuoque mihi sociatum foedere lecti

Non patitur misere funera flere viri :
Cumque ego quassa meae complectar membrum carinae,
Naufragii tabulas pugnat habere mei :
Et qui debuerat subitas extinguere flammās,
Hic praedam medio raptor ab igne petit.
Nititur, ut profugae desint alimenta senectae.
Heu quanto est nostris dignior ipse malis !

Din aceste versuri rezultă, dar, că personagiul numit de Ovidius: Ibis, este identic cu cel pe care anterior îl numește Nescio quis, aliquis, și la care face aluzie în elegiile Trist. I, 6. I, 8. I, 9. IV, 9. V, 8. V, 11. Iar din versul 19 suntem îndreptățiți să conchidem că Ovidius odinioară fusese în cele mai bune relații cu personagiul numit Ibis, lucru care mai reese și din câteva elegii ale Tristelor.

Ibis s'a născut în Africa, ca fiul unei femei de condițiune josnică, vezi Ibis 219/220.

Qui simul impura matris prolapsus ab alvo
Cinyphiam foedo corpore pressit humum.

Din versurile 14 și 230—232 mai reese că el este un orator vehement, care își rostește cuvântările în for.

Versul 14:

Iacta et in toto nomina nostro foro.

Versul 230—231:

Latrat et in doto verba canina foro...

Versul 225 ni-l înfățișează pe Ibis ca pe un om cu un suflet uns cu fiere de năpârci:

Pectoraque unxerunt Erebeae felle colubrae,
Terque cruentatas increpuere manus.
Gutturaque imbuerant infantia lacte canino.

G. Graeber Quaest. Ovid, Progr. Elberfeld 1881 pag. X socoate că individul (improbis), care a recitat lui August unele locuri lascive din Ars Amandi a lui Ovidius, este tot Ibis. Trist. II, 77: A! ferus et nobis nimium crudeliter hostis

Delicias legit qui tibi cumque meas.

Apoi nici nu este exclus că acel „malus interpret” din Ep. ex Pont IV. 14, 41 este de-asemenea identic cu Ibis, căci nimic nu ne îndreptățește că acest „malus interpret” a fost Tomitan. Instigațiile lui Ibis puteau foarte bine să fie făcute prin adrese denunțatoare trimise din Roma.

Personagiul Ibis a rămas în decursul vremilor o adevărată enigmă și toate eforturile de a-l identifica s'au dovedit infructuoase. Editorul lui Ovidius, Merkel, se gândește la Manilius, iar Wölffell la C. Caninius Rebilus, amândoi fără motive temeinice

Caelius Rhodoginus (*Antiquarum lectionum commentarii*, Venetiae 1516, capitolul 13), referindu-se la Minutianus Apuleius, identifică pe Ibis cu Corvinus: Auctor idem Minutianus est, Corvinum ab Ovidio appellatum fuisse „Ibis“, ex avis foeditate, cui ventrem rostro purgare insitum sit, et hoc ex Callimachi imitatione. Cu drept cuvânt S. Reinach (*Revue de philologie*, 30, 1906, pag. 281) respinge această părere ca fundamental greșită; căci mai multe elegii ale lui Ovidius ne dovedesc tocmai excelentele relații ce existau între Ovidius și Marcus Valerius Messalla Corvinus precum și între Ovidius și fiii lui Messalla Corvinus. Ellis în ediția sa a poemului Ibis, pagina 19, înregistrează alte încercări de identificare. În cele de mai jos, se va dovedi că Ibis trebuie să fie identificat cu Cassius Severus, după Tacitus dial. 19, cel dintâi reprezentant al oratoriei romane moderne. Despre Cassius Severus știm că el, spre deosebire de alți oratori, nu-și ținea cuvântările în școli, ci chiar în for, adică așa precum ne spune Ovidius și așa precum ne raportează Seneca în *controv. X* praef. 8. Tot despre Cassius Severus ne spune Tacitus următoarele: Tac. Ann. 4, 21:

Relatum est de Cassio Severo exule, qui sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut iudicio iurati senatus Cretam amoveretur, effecerat; atque illic eadem actitando recentia veteraque odia advertit, bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seripho consenuit.

Tot ce spune aci Tacit despre caracterul lui Cassius Severus se potrivește de minune cu caracterul lui Ibis, zugrăvit de Ovidius, și anume: originea obscură, viața rău-făcătoare, darul puternic al vorbirii, nemăsurata lui dușmănie (compară cuvintele immodicae inimicitiae cu versul Trist. II, 77 a lui Ovidius. A! ferus et nobis nimium crudeliter hostis). Toate aceste împrejurări ne silesc să credem că Ibis și Cassius Severus este același personaj. De altfel neastâmpărata fire a lui Cassius Severus care, fiind rugat de Ovidius să înceteze cu prigonirile sale, pe când el totuși le continuă, se potrivește cu cele spuse de Tacit, care istorisește că Severus, fiind relegat pentru impetuozitățile sale agresive contra unor persoane ilustre în Creta, își continuă totuși ocările, ceea-ce i-a atras schimbarea relegării într-o deportațiune, dispusă de împăratul Tiberius, și trimiterea sa în insula părăsită și de Dumnezeu, numită Seriphus, unde a și murit în cea mai neagră mizerie, neavând nici cu ce să-și acopere părțile rușinoase (Hieronimus: Cassius Severus orator egregius . . . XXV exilii sui anno in summa inopia moritur vix panno verenda contactus) Cassius Severus nu s'a mulțumit numai cu defăimătoarele lui discursuri, ci le-a și scris și dat publicității. Aceasta era o îndrăzneală prea mare, care l-a determinat pe împărat să ia măsuri împotriva lui în baza legii majestății. Tacit Annales I, 72:

Primus Augustus cognitionem de famosis libellis specie legis ejus (de maiestate) tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque illustres procacibus scriptis defamaverat.

Notăm că și Ovidius era Eques illustris. Relegarea lui Cassius Severus are loc în anul 12 după Chr., după cum reese din Dio Cassius (56. 27), care mai adaugă amănuntul că împăratul a dat ordinul să fie strânse scrierile lui Cassius, atât în oraș cât și în provincie, pentru a fi arse. Tacitus caracterizează elocința lui Cassius Severus în felul următor: dial. 26.:

equidem non negaverim Cassium Severum... si iis comparatur qui postea fuerunt, posse oratorem vocari, quamquam in magna parte librorum suorum plus bilis (Wopkens) habeat quam sanguinis; primus enim contempto ordine rerum, omīssa modestia ac pudore verborum... non pugnat sed sixatur. Ceterum, ut dixi, sequentibus comparatus et varietate eruditionis et lepore urbanitatis et ipsarum virium robore multum ceteros superat.

În acelaș sens îl apreciază și Quintilian în X. 1, 110:

„nam et ingenii plurimum est in eo et acerbitas mira et urbanitas et fervor, sed plus stomacho quam consilio dedit.

Oare nu se potrivesc toate acestea cu cele spuse de Ovidius, care vorbește și el despre sufletul lui Ibis uns cu fiere de năpârci. Pentru complectarea argumentației noastre adăugăm un lucru foarte izbitor, anume, că acela care urmărește pe Cassius Severus este tocmai Fabius Maximus, ruda lui Ovidius, batjocorit și el de către Cassius Severus. Între Fabius Maximus și Cassius Severus era o mare deosebire de caracter. Amândoi sunt oratori mari; dar, pe când Fabius Maximus își întrebuințează oratoria mai mult pentru apărarea celor nevinovați (Horatius IV, 1, 13): namque et nobilis et decens et pro sollicitis non tacitus reis, — Cassius Severus rostea numai cuvântări de acuzare. Singura cuvântare de apărare a lui Cassius Severus pare să fi fost aceea pe care a rostit-o pentru sine însuși.

Sen. contr. 3 praef 5: Nec tamen scio, quem reum illi defendere nisi se contigerit. Fabius, din contra, obișnuia să apere pe îngrijorați acuzăți, ceea-ce ne mărturisește, pe lângă Horatius, aproape cu aceleași cuvinte și Ovidius, Ep ex Ponto I, 2, 117: Vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures Auxilio trepedis quae solet esse reis.

Cuvântarea de acuzare a lui Fabius Maximus era provocată pe de o parte de agresiunea lui Severus Cassius, care probabil nu a putut să-l erte pe Fabius pentru intervenția lui în favoarea lui Ovidius la desfacerea intenționată a căsătoriei sale; pe de altă parte această cuvântare a urmărit scopul de a apăra pe Ovidius; căci în stare de acuzațiune, Cassius Severus nu a mai putut să acuze pe Ovidius. Împotriva lui Fabius Maximus, Cassius Severus și-a permis următoarea glumă: Quas-

disertus es, quasi formosus es, quasi dives es: unum tantum es non quasi: vappa (Seneca contr. 2. 4. 11). Foarte bine Ovidius caracterizează contrastul între Fabius Maximus și Cassius Severus (Ibis) prin următoarele versuri (Ep. ex. P. 3. 3. 99 ș. u.) adresate celui dintâiu:

Conveniens animo genus est tibi nobile namque
Pectus et Herculeae simplicitatis habes.
Livor, iners vitium, mores non exit in altos,
Utque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum,
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri,
Tinctaque mordaci spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est adsueta iuvandis,
In quorum numero meo, precor, esse velis.

E sigur că Fabia, în nenumărate rânduri, va fi intervenit pe lângă Fabius Maximus ca el să solicite dela împărat iertarea lui Ovidius. Dela Maximus, Fabia va fi aflat faptul că Cassius Severus s'a făcut odios la curte pentru atacurile sale împotriva unor persoane ilustre și că însuși Fabius pregătește o acuzare în contra lui Cassius Severus. Sub impresia acestor vești, primite dela soția sa, Ovidius îi atrage lui Cassius Severus atenția că și lui i s'ar putea întâmpla același rău. Blestemul pe care îl pronunță Ovidius în „Ibis“, 113, împotriva vrășmașului său, s'a îndeplinit întocmai: Exul inops erres alienaque limina lustres, exiquumque petas ore tremente cibum. Oare nu a fost aceasta soarta lui Cassius Severus, după cum ne informează Hieronymus? Dar prezicerile lui Ovidius sunt lipsite de ori ce influență supranaturală; căci el a știut dela Fabius Maximus ce soartă îl așteaptă pe Cassius Severus. Mai trebuie relevat că între Cassius Severus și Tiberius, cel mai mult lovit de acțiunea lui Ovidius, au existat relațiuni bune; căci se cunoșteau în antichitate scrieri ale lui Cassius Severus către Tiberius (C. f. Diom. gramm. lat. I pag. 373, 19. Severus Cassius ad Tiberium secundo). Aceste relații însă nu l-au împiedicat pe Tiberius să transforme relegarea lui Cassius Severus într-o deportațiune, când el nici în insula Creta n'a încetat cu bârfelile sale. În ceea ce privește epoda a 6-a lui Horațiu care, după unele manuscrise, este îndreptată în contra aceluiași Cassius Severus, suntem dispuși să credem că ea a fost compusă de Horațiu cu câțiva ani înaintea morții sale, pentru a-l pune la punct pe agresivul Cassius Severus, care îndrăznise să atace cu gura sa rea pe câțiva prieteni ai lui Horațiu. După cum Ovidius atribue lui Ibis „cuvinte câinoase“, tot așa numește și Horațius pe Cassius Severus „câine laș“. (canis ignavus). Deși Cassius Severus aparține generației mai tinere a lui Ovidius, ceea ce arată și Adolf

Kiessling, (pag. 461 a ediției sale a V-a), totuși, nici un motiv cronologic nu ne împiedică să să admitem o agresiune a lui Cassius Severus și împotriva lui Horațiu.

Unde trebuie căutat mormântul lui Ovidius ?

Cu privire la așezarea mormântului lui Ovidius găsim la Hieronymus (Chron. 2 pag. 147 Sch.) referitor la anul 2033=17 d. Cr.) următoarea informație: „Ovidius poeta in exilio diem obiit et iuxta oppidum Tomos sepelitur“. Giovanii Gioviano Pontano (Pontanus), care era secretarul lui Ferdinand II, regele Neapolului, publică în 1498 un tratat „De magnificentia“. În acest tratat pomeneste și de un act de mărinimie al Tomitanilor antici, pe cari îi înfățișează ca un model de generozitate. Acolo citim următoarele: „Georgius Trapezuntius, rerum vetustarum vir abunde studiosus, audientibus nobis, adolescentes cum essemus, non semel retulit, legisse apud bonum auctorem, Tomitanos cives, Ovidio poetae, qui apud eos diem obiisset collata e publico pecunia propter ingenii nobilitatem, Tymbon — graeco enim verbo utebatur — magnifice struxisse *ante oppidi portam in loco maxime celebri*, quamvis Ovidius et peregrinus esset et ab imperatore Romano proscriptus“. Pontanus, născut în 1426, a putut să audieze pe Georgius Trapezuntius (născut în Creta la 1395), care venise la Veneția în 1420. G. Trapezuntius ajunsese în Veneția unul dintre cei mai renumiți umaniști de origine greacă, ce s'au stabilit în Italia. Noi cunoaștem dela Georgius Trap. (+ 1484) o sumedenie de traduceri și comentarii la diferiți autori greci și latini, profani și eclesiastici. Celebrul savant Salomon Reinach (Revue de philologie 30 (1906) pag. 281: „Le tombeau d'Ovide“), socoate că nimic nu ne autoriză să considerăm pe Georg. Trap. mistificator. După Reinach, este mai presus de orice îndoială, că Georgius Trap. a citit informația transmisă studenților săi și amintită de Pontanus într'un manuscris astăzi pierdut. După mai mult decât 50 ani dela prelegerile lui Georpius Trap. asupra lui Ovidius, umanistul Ludovicus Caelius Rhodoginus publică o mare operă „Antiquarum lectionum commentarii“ (Venetiae 1516). În cartea a 13-a, cap. 1, Caelius Rhodoginus scrie următoarele: „In Caecilii Minutiani Apulei fragmentis observatum annis septem in exilio consumptis functum esse fato Ovidium Kalendis Januariis qua die Titus quoque Livius decesserit; structum item illi a barbaris per multas lacrimas tymbon ante ianuam“. Acest text cuprinde amănunte, ce nu le găsim la Pontanus.

1. Aflăm că Ovidiu a decedat în ziua de 1 Ianuarie an 17, în aceeași zi ca și Titus Livius. 2. În locul porții orașului, Rhodoginus spune „ianua“, adică ușa casei. Merkel, eruditul editor al lui Ovidius (1837), socoate că textul lui Caelius este luat din

cartea lui Pontanus. Cu drept cuvânt, S. Reinach recuză această părere ca inadmisibilă, deoarece Caelius n'a avut nici un motiv să înlocuiască cuvintele „ante oppidi portam” prin „ante ianuam”. Este sigur, că atât Georgius Trapezuntius cât și Caecilius Minutianus s'au folosit în mod independent de acelaș izvor. Traducerea greșită a cuvântului original prin „ante ianuam” denotă cunoștințele mărginite de limba elena ale lui Caecilius. De altfel informațiile datorite lui Georgius Trapezuntius și lui Caelius Rhodoginus în temeiul celor spuse de Caecilius — în afară de traducerea greșită ante ianuam — merită toată încrederea din următoarele considerente.

1. Cuvintele „in maxime celebri loco” par a fi de origine inscriptuară, corespunzând cu formula canoscută (ἐπὶ τὸν ἐπιφανέστατον τόπον).

2. Dărnicia Tomitanilor o recunoaște și Ovidius în mai multe locuri, bunăoară E. P. IV, 9, 97 ș. u.

3. Ovidius știe de mai înainte că, în cazul că nu va fi chemat înapoi la Roma, va fi înmormântat într'un tumulus (Ex. P. I, 6, 49: „Inque Tomitana iaceam tumulatus arena) etc.

4. E foarte verosimil că băștinașii, cari compătiveau soarta nenorocitului poet în timpul vieții sale (cf. Ex. P. II 7, 31 nulla Getis toto gens est truculentior orbe, sed tamen hi nostris ingemuere malis) vor fi vărsat multe lacrimi la înmormântarea lui Ovidius.

5. Cuvintele „ante oppidi portam”, fără nici o altă indicație, poartă sigiliul veracității; căci după investigațiile marelui arheolog V. Părvan (Zidul cetății Tomi, Academia Română Seria II Tom XXXVII, pag. 415 ș. u., București 1915) orașul avea, pe vremea lui Ovidius, un zid spre uscat cu o singură poartă. (Vezi Trist. III 14, 41: „nec quo secedam, locus est: custodia muri summovet infestos clausaque porta Getas”). Din acelaș loc mai reese că înaintea porței orașului era un fel de „secessus”, adică un loc de recreație, căutat desigur nu numai de Ovidius, ci și de ceilalți locuitori în timpul frumos, când Dunărea îndepărta pe barbarii năvălitori. Pe acest „locus maxime celebr”, pare-se că Tomitanii își înmormântară personalitățile proeminente. Acest secessus se va fi întins până la cea mai apropiată plajă: ex. P. 4, 4, 11: „Nam mihi cum fulva tristis sporti aer arena, visa est” etc.

V. Părvan (L. c. pag. 443 nota 2) este înclinat să stabilească poarta orașului în curtea fostului comandament al corpului V de armată, lângă restul de construcție antică ce s'a găsit acolo.

Săpăturile lui V. Părvan, combinate cu informația mai ales a lui Georgius Trapez., apreciată după valoarea ei reală de S. Reinach și întărită și de noi prin unele citații din poeziile lui Ovidius, ne indică cu oarecare probabilitate locul mormân-

tului lui Ovidius, care trebuie să fi fost nu departe de fostul comandament al corpului V de armata — poarta oraşului.

Poarta cetăţii Tomis era, după cele relatate de Ovidius, slabă. Cetatea fu adesea ori asaltată de călăreţii barbari. Pentru apărarea cetăţii, Tomitanii au construit o mulţime de movile (tumuli) menite să respingă pe duşmani. Se pare însă că unele din aceste movile nu erau prea rezistente, din cauză că ele erau construite numai fugitiv din nisip. În Ep. ex Ponto l. 2. 109, Ovidius îşi exprimă teama că rămăşiţele sale pământeşti vor fi îngropate într'o movilă construită superficial, astfel că ele vor putea să fie călcate de copitele cailor bistonieni. D-l Tafrali, în lucrarea sa asupra movilelor dela Callatis (apărută în al doilea fascicol al revistei Arta şi Archeologia), face deosebirea între tumuli funerari şi cei de apărare. Această distincţie este de sigur justificată, dar faptul că Tomitanii au construit tumulus-ul lui Ovidius tocmai înaintea porţii, dovedeşte că acest tumulus, precum şi toţi ceilalţi tumuli funerari, adesea ori călcaţi de caii bistonieni, aveau, pe lângă menirea lor proprie, şi aceea de a fi, prin însăşi aşezarea lor, un obstacol al barbarilor năvălitori.

Era o dorinţă fierbinte a poetului, exprimată către soţia sa ca, după arderea corpului său pe rug, osemintele sale, strânse într'o mică urnă, să fie transportate la Roma şi îngropate într'un loc suburban. Nu ştim dacă Fabia a executat dorinţa soţului ei. Este probabil că nu s'a făcut acest lucru. În cazul scoaterei urnei, „tumulus-ul” ar fi rămas cenotaph, fără nici-o ştirbire a formei sale exterioare. Tr. III 3, 59 ş. u.:

atque utinam pereant animae cum corpore nostrae
effugiatque avidos pars mihi nulla rogos...
ossa tamen facito parva referantur in urna
sic ego non etiam mortuus exul ero...
atque ea cum foliis et amomi pulvere misce
inque suburbano condita pone solo
quosque legat versus oculo properante viator
grandibus in tituli marmore caede notis:

Hic ego qui iaceo tenerorum lusor amorum
Ingenio perii Naso poeta meo
At tibi qui transis ne sit grave quisquis amasti
Dicere Nasonis molliter ossa cubent.

Procesul lui Ovidius şi istoria.

După concepţia noastră, dezvoltată în studiul de faţă, Ovidius era implicat într'un complot condus de Fabius Maximus, prietenul lui August şi rudă a poetului, împotriva lui Tiberius. Complotişti urmăreau, după alungarea lui Agrippa Postumus,

succesorul legitim al împăratului, (7. d. C.) o apropiere între D. Junius Silanus, și el amic al lui August și Julia, nepoata împăratului și văduva lui L. Aemilius Paullus. Această apropiere trebuia să se termine printr'o căsătorie, în care caz D. Junius Silanus putea să fie socotit ca un rival serios al lui Tiberius la succesiunea tronului.

Relațiile lui D. Junius Silanus cu Julia, înlesnite de poetul nostru, chiar în căminul lui, au degenerat însă cu timpul într'un „stuprum“ oprit de legea de adulteriis et de pudicitia. Crima fu descoperită. Ceeace urmează, am dezvoltat în studiul de față. Un singur lucru mai trebuie lămurit. Dacă, în adevăr, Ovidius a căzut victima unui complot, cum se explică că istoriografii, mai ales Tacit, nu pomenesc cazul? De fapt chestiunea se prezintă în modul următor: Operele istoriografilor epocii lui August nu s'au păstrat. Acești scriitori sunt: Julius Marathus, C. Drusus, Julius Saturninus, Aquilius Niger și Baebius Macer.

Tacitus însă a avut planul să trateze și epoca lui August, dar el n'a ajuns la înfăptuirea gândului său. Totuși în Ann III, 24, unde vorbește despre întoarcerea lui D. Junius Silanus (în anul 20 d. Cr.) face aluzii și la soarta lui Ovidius. Căci acolo ne promite că va relata într'o operă destinată lui August sfârșitul tuturor acelor cari au pierit în legătură cu condamnarea fiicei și a nepoatei împăratului.

Iată textul în care găsim aluzii și la soarta lui Ovidius: (T. c. ann. III 24).

Inlustrum domuum adversa (etenim haud multum distant tempore Calpurnii Pisonem, Aemilii Lepidam amiserant) solacio ad fecit D. Silanus Juniae familiae redditus, casum eius paucis repetam, ut valida dive Augusto in rem publicam fortuna, ita domi inprospera fuit ob inpudicitiam filiae ac neptis quas urbe depulit adulterosque eorum morte aut fuga punivit. nam culpam inter viros ac feminas vulgata gravi nomini laesarum religionum ac violatae majestatis appellando clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur. *Sed aliorum exilus, simul cetera illius aetatis memorabo, si effectis in quae tetendi plures ad curas vitam produxero*¹⁾.

¹⁾ În traducerea d-lui E. Lovinescu: Întoarcerea lui D. Silanus în mijlocul familiei Junia răscumpără nenorocirile acestor două familii ilustre; căci Calpurnii pierduse pe Piso și Aemilii pe Lepida cam în acelaș timp. Voi povesti în câteva cuvinte istoria lui Silanus. Divinul August, pe cât fusese de fericit în afacerile Statului pe atât fusese de nefericit în familia lui, din pricina desfrâului fetei și al nepoatei lui, pe care le isgoni din Roma, pedepsind cu moartea sau cu exilul pe complicii lor. Căci, numind cu numele grav de violarea religiei și a maiestății un păcat foarte răspândit între bărbați și femei, el depășe clemența strămoșilor și chiar legile sale. Voi pomeni însă despre moartea altor vinovați odată cu întâmplările acelei epoci, dacă îmi vor îngădui viața și alte lucrări, după ce voi fi isprăvit opera pe care o scriu acum.

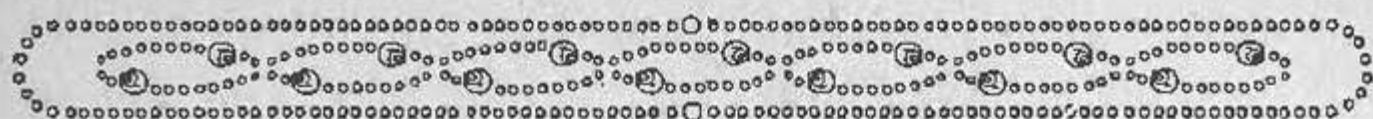
Bibliografie.

- E. Appel, Quibus de causis Ovidius ab Augusto relegatus sit. Dis. Leipzig 1872.
- G. Boissler, L'exil d'Ovide (Revue de deux mondes 1869 (1867), p. 580 = L'opposition sous les Césars, Paris 1875 și 1909.
- C. Brătescu, Dobrogea la Ovidiu în Anuar de Geografie și Antropogeografie, An. II, 1910—1911.
- S. Cacciabue, De Ovidii relegationis causis, Alexandria 1897.
- E. Cochia, La relegazione di Ovidio a Tomi, in Atti dell'Accademia Reale di Napoli, XXII, 1902.
- A. Deville, Essai sur l'exil d'Ovide, Paris 1859.
- Th. Dyer, On the cause of Ovid's exile (Class. Museum 1847, p. 221), Ediția lui Ibis.
- R. Ellis, Ausgabe der Ibis, Oxford 1884.
- Albert Grenier, Le génie romain dans la religion, la pensée et l'art (L'évolution de l'humanité XVII).
- J. J. Hartmann, De Ovidio poeta, Leiden 1905, p. 80.
- M. Heitler, Ovids Verbannung, Wien 1898.
- J. Huber, Die Ursachen der Verbannung des Ovid, Progr., Regensburg 1888.
- M. D. Ionescu, Dobrogea în pragul veacului al XX-lea, București 1904.
- E. Koerber, De Ovidii relegationis causis, Progr., Petersburg 1882.
- H. M. R. Leopold, Exulum trias sive de Cicerone Ovidio Seneca exultibus. Dis., Utrecht 1904.
- K. Meiser, Ueber Ovids Begnadigungsgesuch (Tristien II). Sitzungsbericht der Münchener Akademie der Wissenschaft 1907, p. 174.
- S. Münnich, Sulle cagione della relegazione di Ov. a Tomi (Atti de Istituto Veneto di scienze etc.), tom 6 1879/80, p. 1131.
- K. J. Neumann, Lege pulsus bei Tacitus, Hermes 32, p. 475.
- P. Ovidii Nasonis, De arte amatoria libri tres, erklärt von Paul Brandt, Leipzig 1902.
- P. Ovidius Naso, Ausgewählte Werke, Merkel-Ehwald 1888.
- Metamorphosen nach den Bearbeitungen von O. Korn u. H. J. Müller in 9. Aufl., hg. von R. Ehwaldt, Berlin 1925, I. Einleitung p. 5.
- Tristia, text latin, cu o introducere de Anghel Marinescu (Cassa Școalelor) 1921.
- Orpheus, Revista pentru cultura clasică, N. Dec. 1925, Articolul d-lui Carcopino.
- Vasile Pârvan, Zidul cetății Tomi, Extras din Analele Acad. Rom., Seria II. Tom XXXVII.
- Plessis F., La poésie latine, Paris 1909.
- M. Pokrowski, Phil. Supplementband, 11 (1909), p. 375.
- G. Popa Lisseanu, Exilul lui Ovidiu în Cele trei Crișuri, Anul VIII, Sept.—Oct. 1927, p. 169 ș. u.
- Leopold v. Ranke, Weltgeschichte, Text-Ausgabe, Band II, Leipzig 1895.
- S. Reinach, Le Tombeau d'Ovide (Revue de philologie 30), 1906, p. 281.
- Otto Ribek, Geschichte der römischen Dichtung II, Stuttgart 1900.

- G. Riccardi, Brevi osservazioni sulla relegazione di Ovidio, Palermo 1896;
cf. Winter, Wochenschrift für klassische Philologie 1897. Sp. 871.
- L. C. Roth, Correspondenzblatt für Gel. und Realschulen Württembergs,
1854, p. 185.
- Martin Schanz, Geschichte der römischen Literatur etc. II. Teil, I. Hälfte.
1911, in Ivan v. Müllers „Handbuch der klassischen Altertumswissen-
schaft, VIII. Bd. 1911.
- G. Schönnemann, Eine Mutmassung über den wahren Grund von Ovids Re-
legation. Philologus 41, 1882, p. 171.
- C. I. V. Severin, Cauzele exilului marelui poet Ovid, Iași 1907.
- C. Stegmann, Cornelius Tacitus Annalen in Auswahl, Hilfsheft, Teubner 1903
- E. Thomas, Sur les causes de l'exil d'Ovid (Revue de philol.) 13 1889, p. 47.
Constanța, Sept. 1928.

Carol Blum,
prof. la liceul Mircea cel Bătrân Constanța

PROȘTII

— POVESTE ORIENTALĂ —

Intr'o țară de pe cele mai îndepărtate tărâmurile ale Asiei-Mici stăpânea odată sultanul Murad. Acesta avea obiceiul să se prefacă în muritor de rând și să cutreere astfel toate colțurile micii sale împărății. Că îi făcea multă bucurie cunoașterea locurilor frumoase de care îi era plină țara, nu ne putem îndoi. Cunoașterea oamenilor însă îi aruncă în suflet cea mai neagră desperare.

— Aabil Isa! strigă el pe vizir. Să vii pe'nserate! Avem lucruri serioase de vorbit!

Vizirul privi la fața gânditoare a sultanului. Știa el că, numai când mintea Padișahului era preocupată de lucruri grele, era chemat și seara.

Când luna roșie, mare cât roata unei harabale, țâșni dintre valurile mării, când trupurile obosite de munca zilei se liniștiră în răcoroasele încăperi ale bordeielor de lut, Aabil Isa o porni îngrijorat către palat.

Și pe drum gândea fel și chip.

— Să-l fi sfătuit ghiaurul de diavol să se'nsoare... Să fi vrând război... Hm!...

Sultanul aștepta în balconul care da spre mare. El sta țeapăn într'un jilț înalt și în pietrele dela turbanul lui se jucau razele de lună. Scânteii mici și ciudate sticleau până la mari depărtări.

— Ascultă Aabil! Știi tu oare care este cea mai mare nenorocire a țărișoarei noastre?

— Prea înălțate Padișah! Eu cred că dacă anul acesta ar fi secetă...

— Nu! îi tăie vorba sultanul. E un rău și mai mare decât ciurma neagră! *Avem prea mulți proști!*...

— Păi, buruiana asta a risipit-o Alah cu multă dărnicie.

— Ia să vedem noi... n'am putea scăpa de acest soi de rău de animale?

Vizirul gândi câteva clipe lungi. Apoi vorbi rar :

— Prea luminate Padişah !... Să luăm pildă dela plugarul cel harnic şi priceput : să smulgem neghina din ogor !...

Şi sultanul gândi multă vreme. Îşi rezemă bărbia'n podul palmei, îşi ţintui privirea pe mijlocul podului de argint, pe care luna-l aruncase de-asupra întinsei mări şi nici nu luă seama la cafelele şi la ciubucele pe care un harap le adusese pe o tavă de aur.

— Da !... Ai dreptate !... E mai bine să le scurtăm ceva din cap... Pentru că... vezi ? ... La proşti, capul e cu bocluc !...

— Hm !... Nu-i altă scăpare !... Dar ... Dar nu mi se pare lucru tocmai uşor să-i aflăm pe cei vătămaţi la minte !...

— Îi lăsăm pe seama cadiilor ! Ei sunt oameni ai dreptăţii şi nu vor îndrăzni să facă nedreptăţi !...

— Măria Ta, eu cred că chiar printre cadii vor fi destui trăsniţi ...

— Dă !... Poate să ai dreptate !...

— Prea luminate stăpânitor ! Judecata cea dreaptă nu o va putea face decât iscusita Măriei-Tale minte !

— Atunci ? ...

— Atunci, reluă vizirul, să ne prefacem în călători de toate zilele şi să cutreierăm drumurile cele mai obişnuite ale împărăţiei. Pe cine-l vom întâlni în cale, îl vom întreba. De va răspunde prost, cu o lovitură de baltag eu îi voi pune capul la pământ. Dacă va fi om deştept şi va da un răspuns frumos, îl vom răsplăti cu o pungă de lire ! Pentru că, dacă pedepsim prostia, cu egală măsură se cuvine să răsplătim mintea omului ager !

Aşa vorbi vizirul. Sultanul cântări lucrurile adânc în sinea lui şi văzu că nu puteau fi puse mai bine la cale altfel. A doua zi se prefăcură frumuşel şi, lăsând grijile împărăţiei celorlalţi miniştri, plecară. Şi de'ndată ce întâlneau în drum pe cineva, îl opreau şi-l luau la cercetare. Dacă îi răspundea frumos, îi aruncau o pungă ; dacă nu, sultanul îşi desfăcea haina şi-şi arăta pieptul plin de decoraţii, iar vizirul desprindea dela coapsă baltagul şi ... s'a terminat cu zilele prostului.

Intr'o zi ajunseră la o vie. De departe văzură un bătrân cu trupul gârbovit, cu barba albă, muncind de zor. El săpa cu greutate gropi, puneu câte o nucă în fiecare şi le astupa.

— Ce faci dumneata acolo ?

Bătrânul răspunse fără să-şi ridice privirea de la munca lui

— Dar tu ești chior ? Nu văzuși ce fac ? La ce mai mă'n-
trebi așa ca un prost ?

Sultanul rămase înmărmurit.

— Aabil Isa ! ... Mi se pare că m'a făcut prost ... Pune
mâna pe baltag ! ... Ce mai aștepti ? ...

Dar vizirul nu se mișcă. El scoase din buzunar o pungă și
i-o aruncă bătrânului.

— Bine ! ... Bine ! ... Văd eu că sădești nuci ! Dar nu te'n-
trebi d-ta dacă mai ajungi să mănânci din ele ?

De data aceasta moșneagul lăsă lopata din mâni și cu pri-
virea măsură pe strein.

— Păi, dacă ar fi gândit bunicu tot așa de prost ca d-ta ...
mai mâncam eu nuci din via asta ? ...

— Vizir, mai dăi o pungă !

Omul cântări cele două pungi.

— Acum boerilor, ia să vă'ntrib și eu pe d-v ! Când mi-ați
dat atâta bănărit, v'ați gândit dacă mai pot trăi eu atâtea zile pen-
tru ca să mănânc nucile pe care le-aș cumpăra pe aceste pungi ? ...

— Știi c'a răspuns bine ? ... Mai dă-i o pungă !

Acum bătrânul avea trei pungi cu aur în mână.

— Ce nuc minunat mai fuse ăsta pe care-l sădii acum ! Că
va da nuci ... știam eu ! Dar pungi cu lire ...

Sultanul și vizirul se priviră speriați.

— Hai repede, Măria Ta, că unul cum e ăsta ne ia toți
banii și ne lasă săraci !

Și, tulburați în cugetele lor, se'ntoarseră în capitală.

De-atunci renunțară să mai umble prin împărăție ca să vâ-
neze pe cei proști.

Mihail I. Pricopie

FIGURI DOBROGENE

UN PROFESOR DELA TULCEA: GH. SĂCĂȘANU

Om voinic, gras, masiv, cu fața smeadă, tuns scurt și totdeauna bărbierit proaspăt, măsurând liniștit și tacticos cu pași siguri aleea orașului, ținând veșnic la spate un baston scurt, noduros, cu un câțeluș după el, — iată cum cunoștea orașul Tulcea de altă dată pe profesorul *Gheorghe Săcășanu* dela liceu.

Poate fiindcă nu se căsătorise și nu era hărțuit de nevoile mărunte ale vieții, el lăsa impresia unei seninătăți sufletești neturburate și a unei mari energii acumulate.

Asta, însă, nu însemnează că a avut o viață absolut tihnită, lipsită de orice griji și frământări.

Se agita, cu rost și cu socoteală, pe chestiunea națională.

Aceste lupte și frământări, de pe urma cărora pătimise multe (eliminare din toate școalele Ungariei și, la un moment dat, chiar expulzare din România ca indeseirabil), imprimaseră ceva rezolut și bărbătesc în întreaga lui fizionomie și purtare.

Și, în adevăr, mai rar profesor cu o privire atât de ageră și de atentă, cu judecată atât de cumpănită și serioasă, cu vorbă atât de scurtă, cuprinzătoare și binevoitoare ca a lui.

De ochii lui iscoditori nu se putea ascunde nici cel mai dosnic și mai nărvaș școlar. Să fi fost clasa cât de numeroasă, el găsia câte o mică întrebare pentru fiecare și, din două trei cuvinte, își da seama, dacă elevul a învățat sau nu.

În deosebi practica aceasta la limbile străine (elină și germană), unde fiecare elev putea traduce câte o scurtă propoziție, sau să spună ceva din morfologia gramaticală (declinări, conjugări, comparațiuni etc.) în fiecare oră.

Mai mult decât controlul acesta neînterupt, făcea pentru buna îndrumare a elevilor, siguranța, preciziunea și liniștea plină de demnitate pe care o dovedea tot timpul la cursuri. El nu cunoștea nici confuziunea, nici enervarea, nici oboseala, ci îți făcea impresia conti-

nuă și înălțătoare a unei energii conștiente și în plină activitate. De aceea nu era răsplată mai mângâietoare pentru truda zilnică a unui școlar decât cuvântul lui de îmbărbătare :

— Bine, măi băete, du-te la loc !

Dar chiar la studiul limbei române el se distingea de alții, deși nu era specialist în materie. Punea preț pe lecturi și compoziții. Pentru a-și deprinde elevii cu gândire logică și expresiune corectă, el da numeroase lucrări scrise care, însă, nu erau lungi, pentru a putea fi revăzute de profesor într'o oră.

La o asemenea oră de compoziție, în clasa a patra, el dase, după vacanța de Paști, subiectul „În noaptea Învierii“. Unul dintre elevi critica obiceiul creștinilor de a-și așeza lumânarea în față când stau îngenunchiați la pământ, sub cuvânt că e primejdios, putând pricinui atâta pagubă în toaleta cucoanelor mai ales. Profesorul, cetind lucrarea, făcu justa remarcă :

— Ce ai tu cu obiceiurile oamenilor, măi băete ? Cum te pot supăra datinele noastre strămoșești ? Lasă-le în pace ! Nu fii *naiv* !

Și de atunci „naiv“ i-a rămas numele elevului cu pricina, precum altuia i-a ieșit porecla „vărul“, fiindcă întrebuinta greșit acest termen familiar.

Grija și atențiunea profesorului, însă, nu se limitau la lecție. Adevărat educator, el urmăria pe elevi și afară de curs.

Trântia cineva o ușă, el era cel dintâiu care vedea, auzia și făcea cuvenitele observațiuni.

Spărgea altul un geam, el prindea numai decât pe hoțul de păgubaș care, firește, trebuia să-l repare.

Murdăria un al treilea ușile sau pereții, găsia numai decât pe pricinaș.

În scurt, mă rog, vedea tot, și știa tot.

Aceasta nu numai în incinta școalei, ci și afară de școală.

Îl favoriza, firește, și micimea orașului. Dacă astăzi se poate zice în Tulcea : „Șoptești ceva pe dealul Prislăvenilor și se aude numai decât pe dealul Beștepenilor“, — ne putem închipui cum se adevăra vorba aceasta înainte cu 30—40 de ani, când orașul era mai mic decât astăzi.

Nu-i mirare, deci, dacă cunoștea perfect de bine cele două sau trei ceainării și cofetării cercetate mai mult de elevi.

La o ceainărie de acestea cu samovarul așezat pe o masă

la mijloc iar, de jur împrejur cu măsuțe simple și mici pentru consumatori, se abat și niște elevi, cari se retrag sfioși într'o odăiță din fund și cer cozonaci. Pe lângă cozonaci, ei beau și vin din ceainice, făcând toate comenzile ca pentru consumul ceaiului spre a înșela ochiul ager al profesorului; însă acesta și bagă de seamă că din samovarul așezat pe masa elevilor nu ies aburi. Ducându-se, deci, la ei, îi ceartă cu asprime :

— Ce fel de ceai beți voi, care nu aburește? Consumați-l și plecați acasă !

Fără să fi întreprins adevărate călătorii de studii, era însă om umblat. Cunoștea foarte bine bălțile și delta Dunării, pădurea Niculițelului și codrii Babadagului, podgoriile și livezile dela Sarica, fiindcă le-a străbătut pas cu pas. Și-i plăcea să ia cu sine și elevii în asemenea mici excursiuni, în împrejurimile Tulcei, fiindcă atunci avea ocazie să cunoască mai de aproape firea și caracterul lor. În deosebi, ținea să dea de gol și să rușineze pe fumători la asemenea ocaziuni.

După un timp de marș pedestru, îl auziai :

— Măi Băgu și Stefanov, n'aveți voi un chibrit ?

Și cu un trabuco enorm în gură aștepta ca unul din elevii numiți de el să-i dea foc.

— N'avem, domnule profesor ! se căinau cei vizați de dânsul.

— Nu-i adevărat, pești ordinari ce sunteți ! La flaneaua ce purtați pe dedesupt aveți cutia cu chibrite. Scoateți-le numai decât !

Și exact în locul ochit de profesor se găseau totdeauna resturi de tutun și cutia cu pricina, pe care îndată o auziai zornăind și chibritele aprinzându-se în chicotele de răs ale celorlalți școlari.

După ce-și aprindea țigara mulțumit, certa pe pricinași cu bunătate :

— Vedeti, mânuiți chibritele ca niște chelneri de meserie și mai spuneți că nu fumați ?

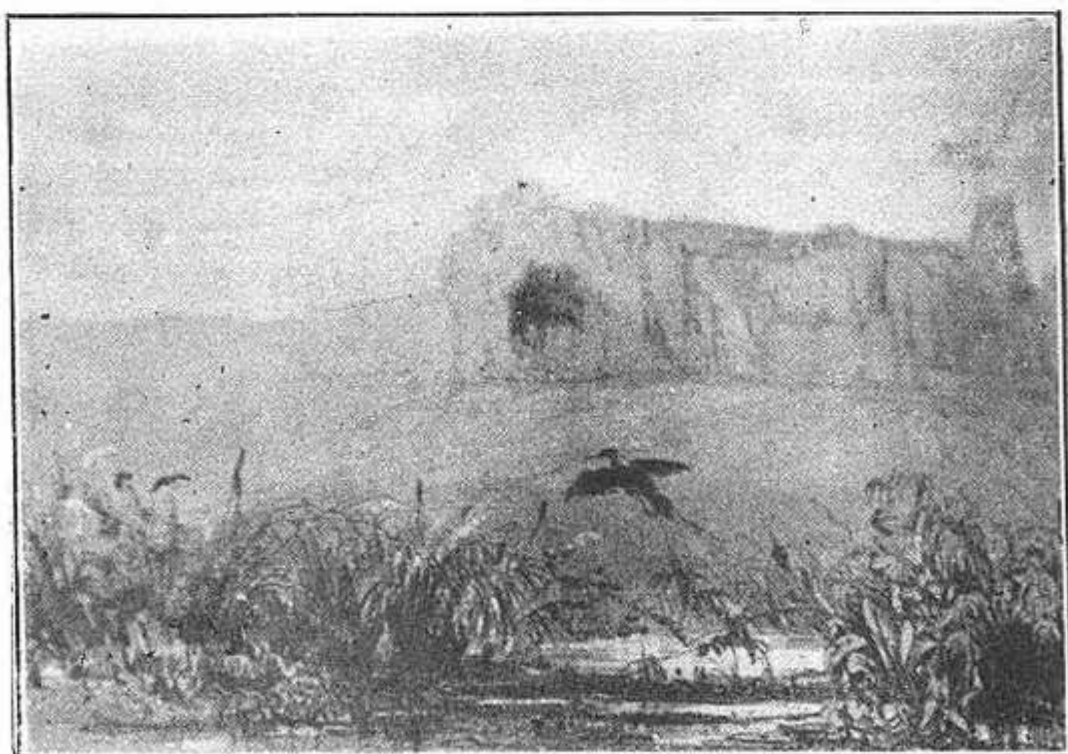
Elevii certați puneau capetele în pământ în semn de vinovăție. Profesorul adăogia pârintește :

— Lăsați-o focului de buruiana naibii ! Aveți voi când s'o sugeți. Acum trebuie să fiți cu capul limpede și memoria proaspătă, totdeauna gata de răspuns, nu învăluită de fum și amețită. Iată pentru ce nu trebuie să fumați !

Fiind așa suflet de om, nimeni : nici părinți, nici chiar elevii cei mai îndărătnici nu-i luau în nume de rău, dacă uneori, când

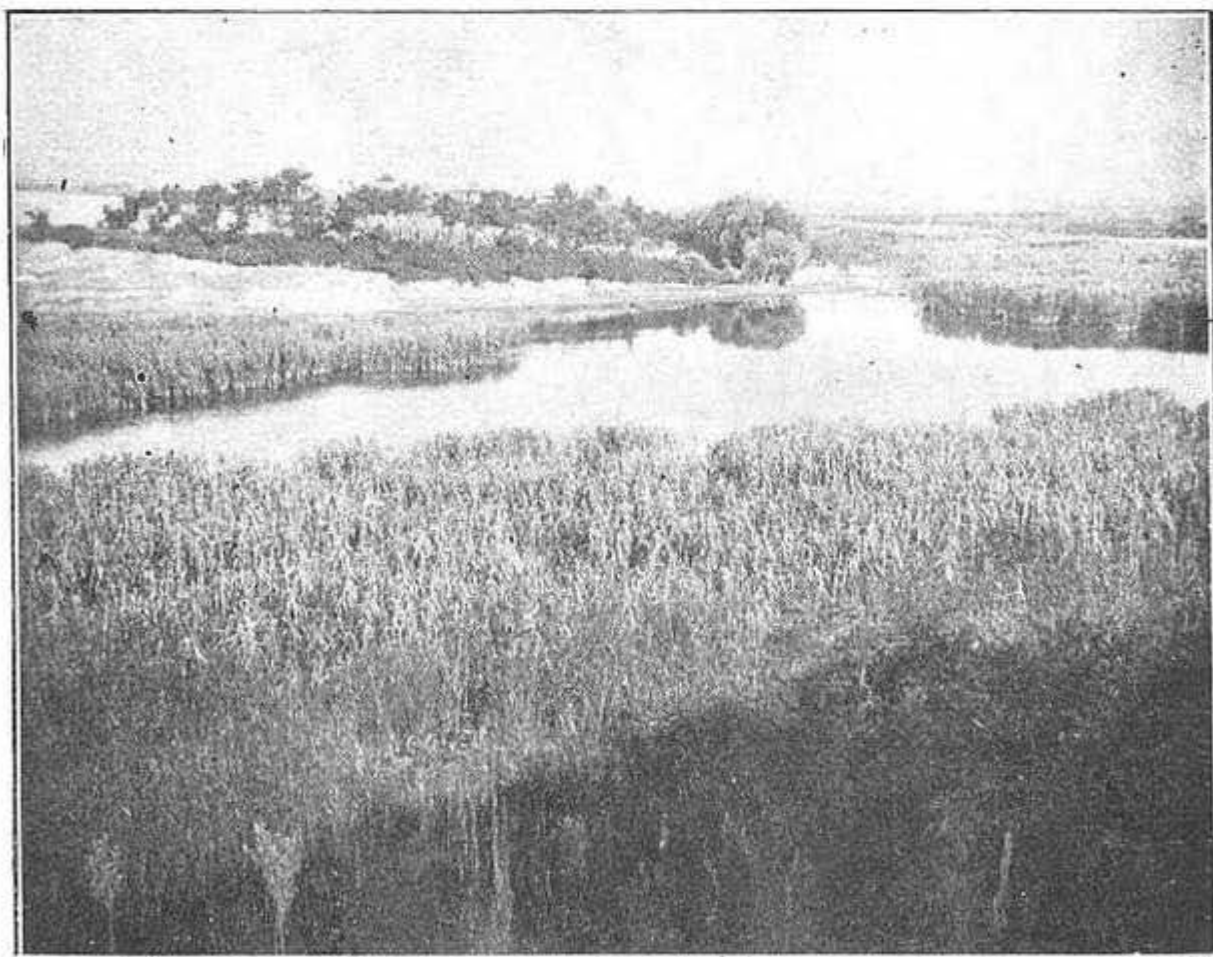
Valea Cara-su (Béarn)

Vederi din Valea Cara-su (Béarn)

Gorganul Vizirului (Béarn)

Vedere din lunca inundabilă a Dunărei (I. Conea)

Fântână în stepa dobrogeană (I. Conea)

vorba bună nu prindea, profesorul apuca bețișorul care era destul de vârtos și de noduros și începea să-i desmierde părintește pe cei vinovați.

Odată, pe vremea când acest profesor era și director al liceului, s'a văzut nevoit să elimineze pe doi elevi din școală timp de o săptămână, fiindcă făcuseră nu știu ce blestemății.

Veseli că au scăpat de cursuri, elevii eliminați se coboară de sus din curtea liceului în grădina publică, unde se plimbă fără grijă, dând târcoale unor fetișcane.

De sus, din biroul lui, directorul observă toate acestea și trimite numai decât pe monitorul clasei să-i cheme la înfățișare.

— Da bine, măi blestemaților! De aceea v'am eliminat eu din școală, ca voi să vă plimbați nesinchisiți prin grădina publică, ba încă să vă țineți și de fuste? Turtureanu, ian îmbrățișează biroul acesta!

Și îmbrățișând elevul biroul, directorul începu să-l măsore cu bețișorul, de scăpărau pulpele vinovatului și înaintea ochilor nu vedea decât scânteii verzi.

Al doilea la fel.

După această corecțiune, spunea categoric:

— Acum intrați la lecții! V'am schimbat pedeapsa. Și să știți că, ori de câte ori mai faceți prostii, vă bat. Plecați!

Omul acesta ieșia din comun și cu ocazia serbărilor școlare și naționale.

Odată, la un 10 Mai, elevii liceului, în special cei din cursul superior, au făcut o manifestare patriotică pe strada principală a orașului, purtând înaintea drapelul cel nou de mătase al școalei. Prefect al județului era Ioan Nenițescu, prețuit și iubit de elevi ca un om de voință și un trezitor al conștiinței naționale în județul Tulcea, între altele și pentru măsurile de colonizare și schimbare a toponimiei turcești în satele românești din partea locului.

Înaintea prefecturii, elevii cu drapelul în frunte se opresc și aclamă cu urale entuziaste pe prefect, care ieși în balcon.

Popularul profesor improvază o cuvântare. Scurtă, energică și înflăcărată, ea cuprindea doar două fraze, dintre care cea din urmă era: „Elevi, aclamați cu urale puternice pe acest bărbat, care luptă aci pentru o cauză și nobilă și dreaptă și sfântă!”

E de prisos să mai spunem că un îndemn ca acesta era

pentru elevi literă de evanghelie. Uralele odată începute, nu mai conținea decât tot la un semn al deslănțuitorului lor, inimosul profesor dela liceu.

În cuvântările lui, din nefericire scurte și puține, elevii aveau impresia că vibrează ceva din sufletul marilor dascăli naționaliști din Ardeal, despre cari Istoria literaturii și alte lecturi asemănătoare le dase oare care cunoștințe.

Unii, mai bine inițiați, știau chiar că profesorul lor e un martir al cauzei naționale de peste munți și vorbeau chiar de o broșură a lui, mult discutată, în legătură cu această cauză.

Atunci, însă, când s'a deschis aproape tot sufletul acestui profesor și s'a desvăluit o parte din misterul ce acoperia existența lui interesantă, a fost la inaugurarea monumentului realipirii Dobrogei, în 1899.

Cu trei ani mai înainte, în 1896, se întemeiase o „ligă pentru propășirea Dobrogei“, care își înscrisese, între altele, în programul ei de activitate și ridicarea numitului monument. Președinte activ era primarul Ioan Dinescu, iar cel de onoare era Ioan Nenițescu. Prin stăruința lor s'a ridicat un măreț postament din piatră de Dobrogea pe colnicul stâncos Hora, deasupra căruia s'a așezat apoi un grandios obelisc de granit din Italia, simbol al unității și indivizibilității țării, având, de o parte și de alta, alte două simboale, opere ale sculptorului român Vasilescu-Ploești: în dreapta dorobanțul cu arma la mână, stând gata de luptă, cu ochii țântă la hotar, iar în stânga un vultur, cu privirea îndreptată spre dorobanț și cu aripile încordate pentru sbor.

Așa cum se construise monumentul pe numitul colnic, la care ducea o serpentină: calea gloriei și așa cum se înălțase și al doilea monument din fața prefecturii: Statuia lui Mircea cel Bătrân, — ele erau podoabele cele mai alese ale orașului Tulcea de pe vremuri și centrul de atracție pentru privirile atâtor călători în susul și în josul Dunării.

Cu ocazia desvăluirii monumentului realipirii, după ce au vorbit pe rând președintele comitetului pentru ridicarea monumentului și reprezentanții diferitelor autorități, mai pe urmă ia cuvântul și acest profesor care glăsuește cam așa:

— Domnilor! Era toamna anului 1877. Absolvisem liceul dela Blaj și mă înscrisesem la facultatea de litere a Universității din Budapesta, unde aveam să-mi fac studiile superioare. Din vara

aceluias an, România intrase și ea în războiul ruso-turc și anume de partea creștinilor și împotriva păgânilor, așa cum cereau atât interesele ei naționale de independență, cât și cele umanitare de progres. Corespondenți de războiu, desemnatori și fotografi țineau mereu la suprafață, în ziare și reviste, chestiunea războiului oriental. Toată lumea cultă urmăria cu atențiune faptele de arme ale luptătorilor de pe câmpiile Bulgariei și era plăcut impresionată, văzând toate armatele creștine unite sub comanda supremă a Domnului Românilor, despre care nu se mai vorbise la fel din timpul lui Mihai Viteazul și al lui Ștefan cel Mare. Un singur popor, din nefericire creștin și vecin cu noi, nu se bucura de biruințele creștinilor, ci își manifesta la tot prilejul simpatiile sale pentru păgâni : Ungurii. În deosebi, când a plecat din Budapesta o delegație de studenții să-i ofere lui Osman-Pașa spada bătută în pietre scumpe, ca omagiu de simpatie din partea tineretului și a poporului maghiar, a fost o nebunie. Toate ziarele și toți cuvântătorii ocazionali spuneau că, nu vor trece câteva săptămâni, până când opincarii români și cazacii ruși vor fi cu toții înnecați în Dunăre, iar Osman Gaziul va dicta condițiile păcii la București, dacă nu chiar mai departe la Kiev ori la Moscova. N'am mai putut răbda atâta prostie și răutate. De aceea, ridicându-mă la o asemenea întrunire studențească, am spus : „Opincarii români și tovarășii lor de arme, cazacii ruși, nu numai că nu vor fi înnecați în Dunăre, ci peste câteva săptămâni vor intra ei, cu siguranță, biruitori, în Plevna, iar pe Osman și armata lui îl vor face prizonier. Și, dacă e vorba de profeții îndepărtate, apoi mai curând veți vedea opincari la Budapesta, decât fesuri și turbane strălucind biruitoare la București ori la Moscova. Semi-luna e pe ducă. Să se știe“. Atât a fost de ajuns, ca să fiu eliminat din toate școalele Ungariei, ca agitator primejdios, și să mă văd nevoit a-mi căuta adăpost în această țară liberă și atât de ospitalieră. Vă puteți închipui, deci, care este mulțumirea mea sufletească astăzi, când văd înveșnicit în bronz, la această graniță de Sud a țării, figura dorobanțului român, sentinelă neadormită la hotarele țării și ale umanității. Mulțumirea mea e cu atât mai mare, cu cât eu însumi am venit aici să întăresc sufletește ceea ce a cucerit brațul eroic al ostașului român. Cu privirea ațintită, cum e, la hotare, el pare că ne îndeamnă grăind : „Acum, când vă amintiți cu bucurie de triumful asupra Plevnei turcești, nu uitați

că mai aveți o Plevnă de cucerit, pe cea ungurească, pentru a fi în adevăr toți Românii: una, liberi și frați“!

Așa a vorbit profesorul dela Tulcea.

Cuvântarea lui nu știu dacă a fost scrisă sau numai rostită și cu atât mai puțin dacă a fost tipărită undeva sau nu. Ea însă a impresionat puternic pe toți cei de față la acea solemnitate, făcându-i să-și dea seama de ce va să zică modestie și discrețiune, când e vorba de persoana proprie (el nu făcea capital din calitatea lui de martir național), și curaj și devotament nețărmurit, când e vorba de marile noastre interese naționale.

De aceea cred că acum, când se serbătorește a 50-a aniversare a stăpânirii românești în Dobrogea, i se cuvine și lui o amintire recunoscătoare, ca unuia care a întărit sufletul românesc în această provincie.

I. G. Mocanu

portant — nu ca *Ibn Batutah*, arabul din sec. XIV, de pildă, care străbate Dobrogea îmbrăcat în șapte cojoace, pe o iarnă cumplită și stând nemișcat în căruță, sau ca *Boucher de Perthes*, care în 1853 dă roată Dobrogei cu vaporul, pe Dunăre și Mare, și ne vorbește despre această provincie în însemnări luate cam *à vol d'oiseau*. Nu vrem să spunem, prin aceasta, că drumeții cei doi din urmă nu-și au și ei însemnătatea lor în ordinea de idei care ne preocupă, — ci vrem să scoatem și mai mult în evidență importanța însemnărilor lui de Béarn.

* * *

La izbucnirea războiului ruso-turc din 1828, Franța — interesată și ea în acest conflict care, prin urmările lui, putea influența în mod serios echilibrul politicii europene, trimite pe lângă Impăratul Rusiei, care avea să conducă în persoană operațiunile războiului, o misiune militară în frunte cu ducele de Mortemart și care număra, între alți trei, și pe Hector de Béarn, autorul care ne preocupă.

Misiunea pleacă din Paris în ziua de 1 Mai; străbate, în trăsură solidă și în goana cailor: Germania, apoi Polonia; de aci se îndreaptă spre Sud, spre Dunăre, unde avea să ajungă armatele rusești, pornite deja pe drumul războiului.

Tot timpul drumului, H. de Béarn a luat în desemn vederile care i s'au părut mai caracteristice; aceste vederi, 62 la număr, litografiate și precedate fiecare de însemnările explicative ale autorului, formează volumul în folio intitulat: „*Quelques souvenirs d'une campagne en Turquie; Paris 1828*”¹⁾.

Până la Nistru, pe care misiunea-l trece în Basarabia pe la localitatea Isacovici, Hector de Béarn e viu impresionat de cetățuia din Cameneț-Podolsk, a cărei vedere e redată printr'un desemn admirabil; așezată pe o grădiște înaltă și stâncoasă, fostă peninsulă a unei meandre gâtuite și fiind, în felul acesta, ocolită complect la bază de apele râului Smotrici, era o întăritură inexpugnabilă până la armele distrugătoare de astăzi.

Trecerea Nistrului se face pe un apus de soare de toată frumusețea. Desemnul corespunzător ne arată Nistrul, „qui coule dans un lit profond”, cu aceeași înfățișare măreață și aceleași meandre ca la Zalescic și cu localitatea Isacovici cu botul înălțat

¹⁾ Se găsește, într'un exemplar, la Academia Română, — secția stampelor.

al unui meandru. Misiunea se înfundă apoi în stepa Basarabiei : un câmp întins cât vezi cu ochii, semănat la tot pasul cu ne-numărate gorgane și pe care rătăceau, nesupărate, cârduri de dropii și berze ; trece prin Breșitani (Breschitany) : câteva colibe în mijlocul stepei ; prin Bălți, care se aseamănă mult cu Breșitani ; apoi prin Chișinău, „capitala Basarabiei, oraș cu străzi largi, cam sărac în clădiri frumoase și tare bogat în Evrei“. Urmează Benderul care, prin câteva ruini, îi evocă trecerea eroică pe aci a lui Carol al XII-lea. Aci ajung în acelaș timp cu Impăratul, care venia din Rusia pe urma armatelor și în tovărășia căruia misiunea trece apoi prin „Bolgrad“, o colonie nouă, care nu numără nici șapte ani de existență și care-i compusă din Bulgari, Moldoveni și câțiva Evrei, cărora li s'au acordat mari privilegii, numai să se fixeze acolo ; „dar pământul, impropriu pentru vegetație din cauza unor săruri vătămătoare cu care este impregnat, nu îngăduie să crească nici un copac, cu toate ostenele și truda locuitorilor“.

De acum înainte dăm cuvântul autorului. Fiecare vedere, după cum am spus, își are descrierea pe o foaie precedentă și fiecare descriere își are numărul ei, acelaș și pentru vedere.

Nr. 10. — Tabăra dela Satounowa

Trecerea Dunării se făcuse într'un mod strălucit, după o viguroasă rezistență din partea Turcilor, a căror flotilă fusese împrăștiată. Pașa Murad-Bei căzuse lovit chiar pe vasul său. Cazacii Zaporogi, cei dintâi, cu niște bărci ușoare, trecuseră Dunărea și dăduseră asaltul asupra bateriilor inamice, pe care Turcii le părăsiră curând după ce făcură să explodeze o mină, care însă, din fericire, nu făcu decât puține victime. Impinși până spre Isaccea, care ar fi putut rezista câtva timp, dușmanii îngroziți dau foc alimentelor și munițiunilor înmagazinate în oraș și cer să capituleze.

Tabărât la Satu Nou, pe malul Dunării, grosul armatei, care rămăsese inactiv în timpul trecerii Dunării, aștepta cu nerăbdare sfârșitul lucrărilor, care aveau să-i permită să treacă și el fluviul și să-și ia partea de succes și glorie în luptă, care începea sub auspicii atât de surâzătoare.

Nr. 11. — Trecerea Dunării

În disdedimineata zilei de 12 Iunie lagărul dela Satu Nou era ridicat și armata, în cea mai mare ordine, trecea Dunărea pe un pod de vase lung de 315 stânjeni. Cămilele întrebuințate la serviciul de transporturi al armatei, deabia după multă împotrivire primiră să pue piciorul pe pod și ne speriară mult timp caii, puțin obișnuiți cu vietățile astea; ba calul meu era să cadă în apă cu stăpân cu tot. Departe, spre Brăila, se auzia bubuitul tunurilor. Ambasadorul (ducele de Mortemart) expedia, în seara aceasta, primul curier spre Paris (desemnul arată trecerea Dunării pe un pod de vase).

Nr. 12. — Kourgan-Visir (Gorganul Vizirului)

Armata tăbări la două verste dincolo de Dunăre, în fața Isaccei și la poalele lui „Kourgan-Visir”. Muntele (?) acesta — evident opera mâinii omenești — se înalță singuratec în mijlocul unei câmpii imense. Existența lui a fost explicată în mai multe chipuri: unii spun că ar fi mormântul unui șef de trib; locuitorii Isaccei au mai multă pretenție; ei povestesc că un Pașă al lor, pe când pleca odată la războiu, a vrut să ofere unui sol trimis de dușman prilejul ca acesta să-și poată face o idee de forțele militare turcești: a ordonat ca fiecăru soldat să aducă un pumn de țărână și să-l arunce cu toții în acelaș loc; atunci s'a înălțat, ca prin farmec, un munte (?) enorm, din vârful căruia trimisul dușmanilor putu vedea câmpia acoperită de mulțimea oștilor turcești.

(Desemnul reprezintă gorganul înalt și înfășurat în spirală de un drum care duce în vârful lui; la poalele gorganului, lagărul armatei rusești).

Nr. 13. — Isaccea (Isatcha)

Ne-am dus să vizităm Isaccea, după capitulare. Fortificațiile ni s'au părut proaste. O parte din locuitori erau încă în oraș; indiferența lor completă ca și nepăsarea mândră nu se desmint o clipă. Am intrat mai mulți ofițeri într'o cafenea mare, plină de acești nenorociți, pe cari războiul avea să-i gonească din locuințele lor: unul măcar nu întoarse capul, unul măcar nu se deranjă.

cătuși de puțin; până și prezența ofițerilor, cari făceau parte din armata victorioasă, nu i-a putut îndupleca la puțin respect. Acelaș sânge rece pretutindeni, aceiași indiferență până și la Pașa însuși, care părea a nu fi dispus să acorde respect oamenilor, decât potrivit cu vigoarea lor musculară; tânăr încă, Pașa era un om înalt, cu o înfățișare gravă. Obținând dela Împărat îngăduința de a ieși din oraș, trebuia să plece a doua zi. O parte din locuința lui căzuse pradă flăcărilor, iar femeile și averea și le ascunsese, după cum ni s'a spus, într'o moschee căzută în ruine, dela care Pașa nu-și lua ochii. Ni-a arătat și armele lui, pe care Țarul i le lăsase și care erau destul de frumoase; ne-a oferit cafea și câte o pipă, iar oamenii lui au oferit alor noștri o băutură de lapte de cămilă, pe care o mestecau cu o lingură mare într'un putineiu de o curățenie mai mult decât îndoeinică. Am aflat în urmă că acestui Pașa i s'a tăiat capul, ca unuia care predase cetatea, pe care fusese însărcinat s'o apere.

No. 14. — Babadag (Baghbaghdagh)

După câteva zile de drum prin niște locuri destul de păduroase, armata tăbări în fața Babadagului. Orașelul acesta, destul de mizerabil și părăsit de locuitori, e așezat într'o pozițiune frumoasă, lângă un lac în care ne-am scăldat bucuroși cu toții, înaintea de a intra în stepa aridă și uscată. Vegetația acestei văi ne păru magnifică, iar apa de izvoare delicioasă. Lagărul domina orașul, ca și o cazarmă uriașă, în care poposi cavaleria.

(Desemnul arată împrejurimea bogată în vegetație și pe aproape 2—3 Turci localnici, ceeace ar vrea să arate populația musulmană a Babadagului).

Nr. 15. — Cazarma din Babadag

Cazarma din Babadag e o imensă clădire pătrată, clădită de curând. Pare a fi fost destinată să adăpostească infanterie și o numeroasă cavalerie. Construită după un plan frumos, cazarma aceasta are o curte vastă, în mijlocul căreia este o cișmea foarte frumoasă; apa ei curge prin jghiaburi în mai multe rezervoare; e împodobită cu o inscripție gravată în marmură, pe care am copiat-o și a cărei traducere, obținută în urmă, e aceasta :

„Sultanul Mahmud, victoriosul, a pus de s'a zidit cișmeaua aceasta. Beți din apa ei dulce ca sorbetul și invocați numele Domnului. Dea cel Veșnic ca viața Padișahului să fie lungă. Potoliți-vă setea cu apa aceasta, asemenea celei a Semsenului (susanului); 1231 al Egirei“.

Nr. 16. — Macaul (Mac kaoul) ¹⁾

În satul acesta am văzut o moschee foarte elegantă, dar ușa și interiorul ei erau într'un hal de murdărie de n'am putut să ne apropiem de ele, de teamă să nu deșteptăm cumva ciuma, care nu părea decât adormită aci. În drumul ei, armata da, din loc în loc, de sate părăsite. Inamicul, retrăgându-se spre interior, lua toată populația cu el, distrugea tot ce nu putea fi luat și adesea otrăvea și fântânile. Dacă vreun cătun nu s'ar fi supus imediat ordinului de plecare al autorităților militare turcești, — era prădat, dat pradă flăcărilor, iar bieții locuitori uciși fără milă. La *Berdahule* ne-am oprit câteva ceasuri. Mai multe case arse și niște urme de sânge arătau că acest sat 'a fost teatrul cruzimii armatelor turcești; și, în adevăr că am găsit într'o cocioabă, unde venisem după umbră, mai multe cadavre fără capete, ascunse prost în niște gunoi, iar într'un colț am dat de un nenorocit, care murise în chinurile groasnice ale țepii.

În aceeași seară poposisem la 24 verste mai spre Sud, pe o înălțime de unde se vedea limpede Marea Neagră și mai multe corăbii. Un curier aduse vestea că Turcii respinseseră atacul Rușilor dela Brăila, cu oarecare pierderi pentru aceștia din urmă, care-și răsbunară curând, însă.

Nr. 17. — Karatai

În ziua de 20, pe seară, am ajuns în Caratai, pe o furtună strașnică, care ne împiedică timp de mai multe ceasuri să înălțăm corturile. Din lagărul situat pe un loc aplecat se zăriau trei sate părăsite, unde se găsiră proviziuni de nutreț pentru vite și grâne — uitate, fără îndoială, în zăpăceală și în învâlmășala fugii.

A doua zi ne sosi vestea ocupării Măcinului și Brăilei: tunurile duseră departe vestea acestui glorios succes. Spre seară

¹⁾ Nu știm ce localitate se va fi ascunzând sub acest nume,

toată armata era rânduită în jurul unui altar, unde se oficia un Te-deum, în semn de mulțumire lui Dumnezeu; cerul amenința cu furtună; departe se auzeau mugind tunurile, care băteau în zidurile *Constanței* (Kustendje); salvele unei artilerii numeroase se pierdeau departe, pe stepă. Muzica tuturor regimentelor intona *Gott save the King*, în vreme ce mii de oameni, într'o profundă reculegere, ascultau cântarea atât de frumoasă a corurilor rusești; splendoarea hainelor sacerdotale, pompa cultului grecesc, atitudinea nobilă a Impăratului în fruntea Statului Major, acest deșert turcesc, în sfârșit transformat în templu creștin, căruia îi servea drept boltă cerul plin de fulgere și tunete — toate acestea aveau ceva grandios într'însele și impresiunea nu s'ar putea exprima.

Nr. 18. — Karasù

Karasù însemnează, pe turcește, apă neagră — iar dacă numele acesta se dă locului unde suntem acum, *faptul se datorește culorii de tot închise a apelor celor două lacuri, lângă care am poposit noi în ziua de 25 Iunie*. Avangarda rusească respinse câteva unități răzlețe, ale căror atacuri nu ne pricinuiseră cine știe ce pierderi.

Sosi și vestea capitulării *cetăților* *Constanței* și *Hârșovei*. S'a observat că cele mai multe din tunurile lor erau englezești, însemnate cu inițialele regești („le chiffre“) G. R. O vijelie se deslănțui pe seară și doborî mai toate corturile; al nostru fu chiar luat și dus cine știe unde. A doua zi erau + 34° la umbră. (Desenul arată o vale și niște lacuri cu stufăriș.

Nr. 19. — Vechea albie a Dunării

Ne-am dus să vedem, la mică distanță de Cara-su, ceeace numește lumea: Vechea albie a Dunării (l'ancien lit du Danube) Această vale, plină de mlăștini, strânsă și străjuită mai în toată lungimea ei de stânci abrupte — răspunde tocmai în Marea Neagră (sic); aci, însă, e brusc retezată, terminându-se prin niște faleze, a căror natură și formă nu permit în nici un fel bănuiala cum că am avea de-a face, — în locul acesta, — cu o veche frunte de gură de fluviu.

Din toate lucrările executate de Romani pe teritoriul turcesc Valul lui Traian e cel pe care timpul l-a respectat cel mai mult.

Rămas aproape intact până în ziua de astăzi, valul acesta se întinde din Rașova și până în Constanța, pe o distanță de mai bine de 25 de leghe; era destinat să oprească invaziile barbarilor: e un colosal bulevard, însoțit de amândouă laturile de câte un șanț larg și extrem de adânc; prezintă și niște curmături din loc în loc, care slujesc la retragere în caz de primejdie; toate curmăturile acestea sunt prevăzute cu întărituri ocolite de șanțuri; conturul întăriturilor se poate distinge și astăzi perfect. Valul lui Traian va sta multă vreme mărturie a grandorii și puterii autorilor lui.

(Desemnul arată valea acoperită de o vegetație bogată și câteva păsări de baltă în zbor pe deasupra văii).

Nr. 20. — Bazargic

Se predase și Tulcea și se primi și vestea ocupării *Anapei* de pe coastele *Abassiei*. Generalul Solken veni, trimis de Împărat, să citească ducelui de Mortemart raportul oficial al Generalului Comandant — șef al trupelor din Caucazia. În ținutul Romoe, nu departe de muntele Ararat, dase o ploaie de mană, sau mai de grabă o piatră de materie făinoasă, care acoperise pe alocuri pământul cu o pătură groasă de vreo șase degete; o cutie destul de mare, plină cu grăunțe de piatră de aceasta fusese adusă Împăratului, care avu bunătatea să dea fiecăruia dintre noi câte cinci șase. Ambasadorul trimise și el câteva cabinetului de istorie naturală din Paris. Eu le păstrez încă pe ale mele. Exteriorul li-i dur și lucios și sunt de culoare cenușie gălbuie. La suprafață-s formate dintr'o aglomerare de grăuncioare rotunde și de mărimea boabelor de meiu; interiorul însă e format dintr'o făină de tot albă, foarte fină și neplăcută la gust.

Cercetașii aduseră vestea unei concentrări de forțe turcești în direcția Bazargicului; se vorbea că-s la 12000 de oameni și se și hotărî să se trimită armată înaintea lor: trupe de Cazaci, ca și avangarda în trei coloane și compusă din douăsprezece batalioane, unsprezece escadroane și cu 36 tunuri, porniră să-i întâmpine. După două zile de drum, pe o căldură năbușitoare, avu loc pe seară un angajament de cavalerie cu Turcii. Siliți să se retragă, i-am regăsit a doua zi dimineața sub zidurile Bazargicului. Lupta ținu câteva ore. Rușii pierdură la început două tunuri, însă și le recâștigă îndată. Inamicul, urmărit cu

înverșunare, lăasă pe câmpul de luptă mai mulți morți și câțiva răniți — lucru destul de rar la Turci, cari socotesc că-i o poruncă a religiei să-și ridice sau să-și ia cu ei morții și răniții.

Nr. 21. — Moscheea din Bazargic

Așezat într'o vale mică și ocolit de păduri, Bazargicul era închis altădată de șanțuri largi, astăzi pe jumătate astupate. E un oraș mare, străbătut de străzi multe, dar strimte; are ca la douăsprezece moschei, câteva fântâni (cișmele) frumoase, patru piețe și câteva clădiri aproape elegante.

Pe câteva străzi sunt și un fel de trotoare, ori simple pietroae așezate unul lângă altul, pe care să se poată merge desculț pe vreme de ploae. Înălțimile care domină orașul sunt pline de mii de morminte, ceea ce dovedește că populația acestui oraș a fost foarte numeroasă altădată. Pe fiecare mormânt e înfiptă câte o piatră, în care e săpat numele mortului, precum și câteva pasagii din Coran; vârful pietrelor e cioplit în formă de turban, forme care variază dela un mormânt la altul, după rang și după stare. Lagărul nostru era între o pădure de acestea de pietre tumulare și un cimitir creștin; aci, nici un mormânt în relief, nici o inscripție; numai niște pietre mari, cioplite și așezate alături. Toată populația se retrăsese din oraș. Însă, înainte de a pune stăpânire pe oraș, a trebuit să-l purificăm, căci era revoltător de murdar — iar câteva fântâni erau astupate, altele infectate cu săpun și hoituri pe care le svârliseră înnăuntru.

Nr. 22. — Interiorul Moscheii

În vreme ce se lucra la curățirea orașului, în care se dase ordin să se stabilească mai multe spitale și manutanțe cu provizii de hrană, am vizitat mai multe clădiri și câteva moschei. În fundul moscheii principale, în fața porții de intrare, era o firidă înpođobită cu numeroase picturi în culori diferite, care reprezentau fără îndoială anumite embleme; alături și sprijinit de zid, era un fel de amvon, pe care urcai pe un soiu de scară; mai departe se găseau două desemnuri lipite și supraîncărcate de inscripțiuni și picturi; m'am hotărît să le iau. Pe pereți erau scrise, cu litere mari, versete din Coran. La dreapta și la stânga intrării erau tribune. Incolo mai nimic, care să vorbească imagi-

națiunii, în interiorul unei moschei. Ceeace-i mai vrednic de remarcat la aceste monumente sunt minaretele, care se înalță svelte și elegante și din înaltul cărora ți se desfășură cea mai întinsă și variată priveliște înaintea ochilor.

La părăsirea orașului locuitorii nu-și putură lua, din nenorocire, și câinii: haite întregi, prăpădite de foame, rățăceau prin oraș și pe lângă morminte. Noaptea umpleau văzduhul cu urletele lor; înconjurau tabăra de par'c'ar fi vrut s'o ia cu asalt, așa că adesea s'a simțit nevoia să se tragă în ei.

Nr. 23. — Te-deum

„Ziua de 13 Iulie era ziua nașterii Impărătesii. Protopopul oficia de subț un cort imens, înălțat în mijlocul taberii spre a putea fi la adăpost de soare și de căldura de 32°. Impăratul sta în picioare înaintea Sanctuarului; în urma lui venia ducele de Mortemart și noi ceilalți în fruntea Statului Major general, la care ne bucuram de toate onorurile în orice împrejurare: puturăm urmări, în felul acesta, ritul grecesc în toate amănuntele lui. Câte un detașament de fiecare regiment, în mare ținută, asista la slujba divină; muzica militară executa bucăți religioase cu un ansamblu, întâlnit rar până și în teatrele și la orchestrele marilor noastre orașe.

A doua zi pornirăm înainte. Turcii ne hărțuiau din când în când capetele de coloane, dar câteva șarje de cavalerie din partea noastră le cauzară mari pierderi și-i desgustară să ne mai atace...“.

De unde până aci Hector de Béarn se plânge de căldura excesivă, de lipsa de apă, de păduri, etc. la vale de Bazargic drumul continuă prin păduri, monotonia stepei dispăre, izvoarele se înmulțesc și odată cu acestea răcoarea vine să-i scape de chinurile căldurii de până aci.

În seara de 16 Iulie popasul se face în valea „Ouschneli“ răcoroasă și mărginită de munți înalți; de aici înainte mai poposesc la Koukladgé, oraș mai mare decât Bazargicul și într'un ținut bogat în vânat și în apropiere de umerii de munți (contre-forts) sprijiniți în lanțul Balcanilor; în seara de 18 popasul e într'o câmpie bine cultivată în apropiere de „Tourck-anaoutlar“ și lângă o fântână frumoasă, la care oameni și vite au găsit o apă excelentă. Împrejurimile erau bogate în vânat. În

curând ajung în Șumla : un oraș situat la intrarea unei strâmtori care se înfundă în lanțul Balcanilor și sprijinit și în dreapta și în stânga pe câte un munte abrupt. Nebăgând de seamă, doi copii ai unui ofițer se depărtează prea mult de oraș ; plecaseră după pepeni prin grădinile din jurul Șumlei și cad în mâinile Turcilor ; sunt duși în fața Comandantului ; acesta-i mângâie, îi încarcă cu castraveți să ducă tatălui lor și le arată marea lui părere de rău că tocmai atunci se terminase *înghețata*, că le-ar fi dat și lor și i-ar fi rugat să ducă și tatălui și Comandantului rus, în tabăra rusească ; acesta din urmă, adânc mișcat, mulțumește Turcilor prin eliberarea și trimiterea la ai lor a câtorva prizonieri.

În ziua de 4 August misiunea franceză pleacă îndărăt, spre Bazargic.

Nr. 34, la înapoiere, fiind de o deosebită importanță : — Hector de Béarn vede cu ochii lui și ne spune cum Bulgarii, fugind de cruzimea și tirania turcească, luau drumul Dobrogei spre Basarabia, unde li se oferise adăpost de Ruși, pentru ca de acolo să treacă mai târziu în Dobrogea, unde aveau să formeze acea populație „veche”, argument pe soliditatea și sfințenia căruia trebuia să se reclame, în vremea noastră, dreptul de stăpânire al Bulgariei asupra Dobrogei ! — fiind de o deosebită importanță, precum am zis, îl reproducem pe dea’ntregul. Iată-l :

Nr. 34. — „Beidaoud”

Un mare număr de familii bulgare, fugind de cruzimea și tirania turcească, veniseră să ceară protecțiune și azil dela Țar. Li se dase pământ în Basarabia ; într’acolo se’ndreptau acești nenorociți, cu puținul pe care-l putuseră lua cu ei în învălmășala fugii. Poposiți lângă o fântână pe jumătate ruinată, te uitați cu groază la mizeria și suferința care li erau întipărite’n față ; în timpul când le împărțiam ajutoare, ne atraseră privirea doi copilași tare frumoși : Prințul *Trubețcoi* se apropie de unul dintr’înșii și începu să-l mângâie pe căpușorul lui blond, dar sărmanul copilaș fu apucat deodată de niște convulsii strașnice, încât fu potolit cu mare greutate. Ni se spuse că Turcii îi măcelăriseră părinții în fața lui chiar și că, de atunci, sărmanul copilaș, oridecâteori simte pe căpșorul lui mâna cuiva, îl apucă groaza, crezând că are să i se taie și lui capul așa cum pățiseră

părinții lui. Nevoia și mizeria puseseră până într'atâta stăpânire pe acești nenorociți, încât părinții căutau să-și vândă copiii, ca să-i poată scăpa cu viață. Așa vroi să-mi vândă mie un moșneag, pe preț de 40 de ruble, pe cele două fiice ale sale culcate la picioarele lui, într'o căruță ca vai de lume. Se sculă, bietul, să le pot vedea și eu — și să mă conving că are marfă bună; și, într'adevăr că cea mai mare era destul de frumoasă; dar suferința era întipărită adânc în obraji ei slăbiți și palizi și în ochii ei negri puteai vedea cea mai sfâșietoare expresie a durerii.

Nr. 37. — Vederea generală a Bazargicului

... Am regăsit Bazargicul curat, nu ca la venire. Spitale, ambulante, magazii cu hrană și nutreț pentru vitele de transport, fuseră stabilite aci. Era mișcare, activitate, acu; ba încă și câteva prăvălioare ținute de niște Evrei: oamenii aceștia răsar ca din pământ, acolo unde-i vorba de câștigat parale.

Lagărul nostru domina orașul și-l acoperea în partea cea mai expusă la surprizele, care puteau veni din partea inamicului; am stat aci mai multe zile, până ce au venit de ne-au înlocuit niște trupe de recruți, nou sosite de dincolo de Dunăre. Căldura creștea mereu în timpul acesta și mortalitatea creștea și ea în spitale; epizootia se întindea mereu printre cornute: căzuseră mai mult de două mii și începuseră să fie atacați și caii; câțiva dintr'ai noștri căzură bolnavi.

Nr. 38. — Casa Pașei din Bazargic

Intre casele mai demne de remarcat, cea care ne atrase mai mult atențiunea fu a Pașei; situată în mijlocul unei curți vaste, cu mai multe rânduri de balcoane și având mai multe etaje, — toate acestea îi dedeau o înfățișare elegantă și plină de grație; coloanele toate, precum și balcoanele și toate ornamentele acoperișului erau din lemn cât se poate de lucios și bine lucrat; coloane mici de apă țâșneau într'un basin, situat în mijlocul unei săli, împodobită cu marmură, a parterului.

De jur împrejurul sălii erau rânduite divane. Ne treceam ziua în felul acesta, vizitând orașul și nu ne întorceam în lagăr decât seara. Odată cu apusul soarelui și imediat după ce se suna adunarea — se făcea rugăciunea. Soldații ieșeau cu toții din corturi și, în rând, și după o simfonie simplă, dar gravă

și majestuoasă, fiecare se descoperia; atunci cel mai vechiu soldat din campanie spunea cu glas tare o rugăciune scurtă, după care toată lumea făcea de mai multe ori semnul crucii. Omul în rugăciune își inspiră totdeauna un sentiment de respect; iar sentimentul acesta are ceva mai sublim încă atunci când cel care se roagă e un soldat: e ceva atât de solemn în tăcerea și în reculegerea unei armate întregi, care-și oferă viața lui Dumnezeu... viață pe care-o va risca mâine!

Nr. 39. — Cămara femeilor Pașei din Bazargio

Printr'o porțiță, curtea cea mare a Pașei da într'o grădină a re frumoasă; în mijlocul acesteia era o casă, ocupată altădată de femeile seraiului său. N'avea nimic demn de remarcat locuința aceasta: câteva camere goale, doar; una, numai, în care se adunau peste zi femeile Pașei, avea pereții îmbrăcați în lemn perfect sculptat; divane de jur împrejurul camerei și al unui fel de alcov, care făcea un ieșind în grădină; plafonul era și el sculptat și atunci, când camera aceasta, împodobită cu frumoase și bogate covoare, va fi fost animată de prezența frumoaselor prizoniere, de bună samă că acest interior trebuie să fi fost mai mult decât plăcut și-s sigur că nu un singur vizitator va regreta, găsindu-l golit de vechile lui stăpâne.

Nr. 40. — Onorurile singulare date Ambasadorului la „Selimtové“

Plecasem de două zile din Bazargic și mergeam acum în direcția Mării, pe un drum penibil: numai nisip și pe deasupra mai era și o căldură insuportabilă; și nici o colibă, nici un copac, nici un strop de apă în drumul nostru. Din loc în loc dam de câte o fântână secată, lângă care se târâseră, cu ultimele puteri, boi și cai ce muriau de sete — și cari fuseseră părăsiți de trupe în trecerea prin stepă. Și ca să ne apropiem de aceste fântâni, trebuia să ne luptăm cu sute de *vulturi*, cari tâbârâseră pe vitele moarte de sete; dar, când ajungeam la ele, de obicei nu găsiam în loc de apă decât un strat de noroi mai mult sau mai puțin gros.

În fiecare regiment rus soldații cari au o voce frumoasă formează o companie aparte care, la anumite ocaziuni, cântă

în cor și cu multă justețe și mult gust, diferite arii naționale. Ca să ridicăm moralul unui soldat, care suferia cel mai mult din cauza asperității drumului și a temperaturii, am cerut ajutorul acestor companii-cântăreți și, cu toate că oboseala și căldura nu le uscaseră mai puțin gâtul decât lipsa de apă, totuși, cu binevoitorul concurs al unui însemnat număr de ducați, izbutirăm să adunăm la un loc pe toți cei cari cântau; avură destulă voce să poată cânta câteva arii rusești, care ni se păruă tare frumoase și fură în stare să mai învioreze pe cei mai abătuți. Seara am poposit lângă două fântâni, a căror apă murdă de-abia putu potoli setea cailor noștri. Ne'ntinsesem jos cu toții, nădăjduind ca măcar noaptea să vie cu briză răcoritoare; când, deodată, vedem că soldații se adună în grupuri, își iau armele, iar șefii lor se îndreaptă spre cortul nostru; se adresează Ambasadorului în niște cuvinte pe care le tălmăceau destul de fidel gesturile pe care le făceau. Li urmăm. Un minut după aceasta, ducele de Mortemart, înconjurat de un detașament format din Cazacii cei mai spătoși, era mereu aruncat în sus și primit, într'o cădere moale, pe brațele lor, ritmul acestei zvârliri în aer a Ambasadorului fiind însoțit de cântarea tuturor corurilor trupei. Mi-a plăcut și mi s'a părut destul de original felul acesta, tătăresc, de expresiune a recunoștinței.

După această ceremonie, am fost conduși la corturi de ofițerii lor superiori și de cântăreți, pe cari numai o nouă distribuție de ducați i-a făcut să înceteze cu cântecele lor, provocate de aceleași moneade ale Ambasadorului.

Nr. 41. — „Mangali”

Un orașel fără port, însă așezat chiar pe malul mării. Aci am dat de apă destulă și s'a hotărât o zi și jumătate de repaos pentru trupe. Plaja era frumoasă, marea absolut calmă, s'a scăldat toată lumea, ca și animalele de transport toate. Moscheea, de curând construită, mi se păru foarte elegantă. Și am fi rămas cu impresie destul de bună despre orașelul acesta, dacă peste noapte ar fi putut închide cineva ochii, din cauza unui mare număr de insecte în — și nearipate.

(Desenul reprezintă moscheea orașelului).

Nr. 42. — „Kustengé”-Constanța

În sfârșit am ajuns la Kustengé în ziua de 11 August. E o mică cetate ridicată de Turci dela începutul războiului. Orașul, situat pe malul Mării Negre, n'are nici un fel de port și nu-i decât un punct de debarcare. Dinspre uscat e apărat de o simplă linie de fortificațiuni.

Fregata „Flora”, care ancorase la o bătae de tun de țărm, ne aștepta să ne transporte la Odesa. Eram pregătiți de plecare. Ambasadorul fu primit pe bord cu toate onorurile obișnuite: întreg echipajul sub arme, mateloții pe vergile vântrelelor, iar o muzică militară cânta arii „de la dame blanche”. Cazacii, cari fuseră atașați în mod special pe lângă noi, ne escortară până la bărcile, care aveau să ne ducă la Flora. Când să plece, căzură în genunchi cu lacrimile în ochi și luându-ne mâinele într'ale lor, ni le duceau când la gură, sărutându-le, când la piept apăsându-și-le'n dreptul inimii. Când bărcile se depărtară de țărm, — asvârlindu-se pe cai, Cazacii se aruncară călări în Mare și se ținură după noi, până ce, dând de adânc, fură siliți să se întoarcă la țărm, de unde acești fideli slujitori ne trimiseră un ultim adio, căruia iubirea și recunoștința lor îi dădeau cele mai mișcătoare forme“.

Misiunea ajunge la Odesa în ziua de 15 August. În împrejurimile orașului, H. de Béarn are prilejul să fie martorul unei năvăliri de nori de lăcuste, care se abătuseră în părțile acelea; când se lăsau pe pământ, îl acoperiau cu o pătură groasă de 5—6 degete. Lăcustele acestea otrăviau apele, distrugeau totul în calea lor: ceva în felul descrierii Cronicarului nostru. Ca să le alunge, să aduna lume multă la un loc și începea să strige, apoi băteau tunurile, se trăgeau clopotele etc. După câteva excursii făcute în jurul și apropierea Odesei, Misiunea pleacă din nou spre Sud pe Mare.

Nr. 47. — Vue de Kustengé, prise de la Mer

În timpul acesta asediul Varnei continua cu furie. Împăratul plecase (cu Misiunea se întorsese și Țarul în Rusia) și vasul „Panteleymon” ne aștepta. Ducele de Mortemart, în fruntea corpului diplomatic, dete semnalul de plecare și am plecat pe o vreme de toată frumusețea. Aveam o mie opt sute de oameni

pe bord, dintre cari o bună parte era destinată să umple cadrele companiilor de artilerie dela Varna; vântul bătea răcoros; mergeam cu zece noduri pe ceas. Având să lăsăm niște telegrame la Constanța, ne-am oprit pe Mare, în fața orășelului acestuia, de unde ne'mbarcasem mai deunăzi; la semnalele noastre, Comandantul cetății nu întârzie să vină. El pretindea că Varna ar fi capitulat.

Ajunși iarăși în largul mării, zărirăm un vas mic, care venia dinspre Sud. Ambasadorul ar fi dorit să întrebe ceva în privința asediului și despre Impărat. Bastimentul acesta era austriac și nu părea de loc grăbit să răspundă la semnalele noastre: la a treia lovitură de tun, de abia, trebui să asculte și să vină la noi: aflarăm că Varna rezista încă și că Impăratul dăduse ordin să se concentreze toate forțele și mijloacele de atac. Vântul ne ducea ușurel, iar reflexele fosforescente ale razelor formau o dâră de foc, dnpă care brăzda mareu vasul nostru. Marea era foarte luminoasă. Auziam de mult tunurile dela Varna. Curând zărirăm și flota, gata de bătae, în fața cetății și chiar în radă.

. . . Varna e așezată în fundul unei rade destul de bine apărată de furtunile dinspre mare de capul Galata, care înaintază până departe în Mare, și se leagă, la origine, de lanțul balcanic. Marea, retrăgându-se din fundul radei acesteia — și fără îndoială că de atunci e vreme! — a lăsat aci un lac, numit „Leyman“, care-i despărțit de mare printr'un banc de nisip de o mare lățime și servește de legătură între Varna și satele situate la Sud de capul Galatha.

(Desenul reprezintă lacul.)

Iată o parte, așa dară, din însemnările de drum ale unui militar priceput și care nu trece legat la ochi, ca atâția alții, prin provincia noastră de peste Dunăre. Iar notele lui nu interesesează *numai* prin ceeace mărturisesc ele direct, ci și prin ceeace, adesea, ne lasă numai să înțelegem — să citim printre rânduri; interesează cu atât mai mult, după aceea, cu cât sunt dintr'o vreme în care războaiele ruso-turce se țineau lanț pe pământul nostru și cauzau între altele, colonizarea — inaugurată cu vre-o două decenii înainte de 1828 — cu Bulgari, a sudului Basarabiei, de unde aceștia aveau să coboare mai târziu în Do-

brogea, pentru ca vecinii noștri de sub Dunăre, după aceea, să ni-i recomande — când vor simți nevoia — ca fiind în nordul Dobrogei de când lumea.

Din trecerea lui prin Basarabia, e interesantă menționarea — în stepă — a unor sate moldovenești, în care predomină bordeele; o sărăcie cumplită și oameni îmbrăcați în „piei de oi“ — zice el — de par'c'ar fi niște vietăți sălbatice pe meleagurile astea, sălbatice și ele: o stepă în care apa e o raritate și copacii lipsesc cu desăvârșire. Poate să fie și o exagerare în aceste afirmații, cam în felul celor ale lui Ovidiu privitoare la Dobrogea — si licet parva componere magnis — mai ales când ne gândim că francesul descăleca, în săraca și înapoiata Basarabie, venind din Apusul civilizat; era, deci, firesc să i-se pară că a pus piciorul cine știe pe ce tărâm exotic. Dar nu-i mai puțin adevărat că Fanarioții, de curând plecați din Țările române, Turcii, Rușii și mai ales războaiele ne'nterupte date între acești din urmă pe pământul nostru — vor fi contribuit și ele, în mare măsură, la realizarea tabloului umil, pe care Hector de Béarn îl are în fața ochilor în Basarabia. În aceeași ordine de idei vom pomeni că Boucher de Perthes, călătorul mai sus pomenit, privind la înfățișarea săracă a Dobrogei și Valachiei, se exprimă astfel: „*e urmarea fatală a jugului otoman*“.

Dar de toată importanța este afirmația lui Béarn cu privire la vechimea coloniei Bolgrad; *datează de șapte ani*, spune el. Prin urmare, iată originea *de după 1806—12* a acestei colonii de Bulgari, Evrei și Moldoveni. După aceea, îl izbește mulțimea de gorgane pe care le întâlnește la tot pasul, în Basarabia.

Cum trece în Dobrogea, ne desenează și ne vorbește despre *marele gorgan* dela Isaccea, care pare a fi acelaș cu „Mormântul lui Traian“ din Boucher de Perthes — și care, de o mărime uriașă și având — cu drumul în spirală, care-l suie până în vârf — înfățișarea unui *ziggurat asirian* (cum îl arată desenul respectiv) pare a fi cauza care stă la baza numelui latin¹⁾ de Noviodunnum: cetatea cea nouă, de pe înălțime.

Înnaintând în Dobrogea, H. de Béarn ne spune cum Turcii dădeau foc satelor și măcelăreau populația care nu voia să fugă,

¹⁾ În recenta „*Les traits essentiels de la Géographie humaine*“, I. Rouch afirmă că *dunnum* e cuvânt latin și înseamnă înălțime.

cu armatele lor, din calea Rușilor. Deși nu ne spune ce fel de populație era aceasta, totuș turcească nu putea fi pe dea'ntregul, căci aceasta pleca singură din fața Rușilor — și apoi Turcii nu s'ar fi putut purta așa de crud cu ai lor și nu le-ar fi lăsat nici cadavrele la Ruși, ei cari, după cum însuș de Béarn ne spune, nu ți-ar lăsa un mort măcar, sau un rănit, să rămână la dușmani. Ori, așa fiind, populația care nu voia să plece cu ei, nu putea fi decât creștină. E greu de admis să fi fost bulgărească — sau numai bulgărească — odată ce Bulgarii deabia în vremea aceasta se prefirau din sud spre Basarabia, la Ruși. Mai ales că nu-i vorba, să zici, de niște sate de undeva din sud, dinspre Balcani, ci de sate situate la nord de valea Carà-su. Și tot așa cu cimitirul creștin, alăturat celui turcesc din Bazargic: numai bulgăresc nu pare să fi fost, odată ce populația bulgărească din acele părți nu-i, în marea ei majoritate, mai bătrână decât anul 1877¹⁾ . . .

Curioasă și interesantă, după aceea, e și menționarea Evreilor la Bazargic — Evrei cari se țineau, apoi, ca un fel de scaiu muscălesc de Ruși, aprovizionându-le cu spirtoase trupele. Istoria se repetă și aci: căci ei făceau acelaș lucru pe care-l făceau, pare-se, negustorii, cari se țineau *după* și *în preajma*, când poposiau, a trupelor romane, în vremea luptelor lor din Dobrogea, ca și după statornicirea lor aci în tabere difinitive.

E vrednică, după aceea, de reținut afirmarea că Bazargicul, pe vremea aceea, era înconjurat cu păduri de jur împrejur, situație care nu mai corespunde cu cea de azi: vegetația s'a restrâns și aci, de atunci și până în vremea noastră; Deliormanul a dat înapoi; a fost petecit și redus. După aceea, nici observația cu privire la valea Carà-su nu trebuie trecută cu vederea; *nu pare de loc, zice H. de Béarn, ca această vale să fi fost vreodată o albie a unui braț de Dunăre; nimic la fața locului nu o dovedește*; și trebuie cu atât mai mult relevată această observație, care îmbracă un adevăr, cu cât, târziu după aceea, oameni de specialitate au reluat eroarea pe care de Béarn o combate și cu cât, mai ales, chiar în zilele noastre sunt cărți, care reeditează eroarea cu Carà-su — fosta albie a Dunării. Și, parcă-i un făcut: călătorul nostru rămâne în cadrul adevărului și al observației juste chiar atunci când se pronunță cu privire

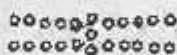
¹⁾ Vezi studiul respectiv din An. Dobrogei, a lui Miletici.

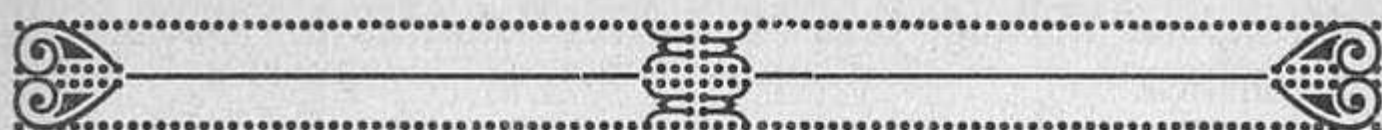
la originea limanului dela Varna ; în câteva cuvinte și cu o intuiție neobișnuită, formulează originea acestei familii de lacuri depe întreaga coastă din această parte a Mării Negre.

Și am fi cu totul nedrepti și necompleți dacă, alături de calitățile până aci dovedite ale lui H. de Béarn și care se pot rezuma, cu toatele în : mare dar de observație, n'am pomeni și îndemânarea și talentul la scris — pe care notele lui le dovedesc. Recitiți de pildă : *Omul în rugăciune îți inspiră totdeauna un sentiment de respect ; iar sentimentul acesta are ceva mai sublim încă, atunci când cel care se roagă este un soldat ; e ceva atât de solemn în tăcerea și în reculegerea unei armate întregi, care-și oferă — viața — lui Dumnezeu . . . viața pe care-și va risca-o mâine chiar . . .* Recitiți apoi capitolul despre Karatai, cu rugăciunea, în mijlocul câmpului, a armatelor . . .

Conea Ion,

Asistent la Institutul de geografie
al Universității din București

CĂLĂTORIILE PĂSĂRILOR

Un fenomen în deosebi interesant pentru Dobrogea.

Dobrogea, țară de trecere a nenumărate neamuri în tot cursul istoriei, este și punctul de întâlnire al păsărilor călătoare. Așezarea sa geografică pe țărmul vestic al Mării Negre oferă condițiile cele mai prielnice, atât stolurilor de păsări care, venind din Europa mijlocie și tinzând spre Sud, sunt derutate de către Carpați și munții Balcanului spre SE, cât și acelora ce, venind din Rusia și Siberia, dau de munții Caucazului sau Marea Neagră, așa de furtunoasă toamna. Ornitologii, cari se ocupă în mod mai amănunțit de problema călătoriei păsărilor, au fost siliți să înființeze stațiuni de observare și în Dobrogea. Deci nu-i de mirare că și vestitul ornitolog german, Dr. Kurt Floericke, studiind cu mare drag problema călătoriei păsărilor, a stat mult timp în Dobrogea, și, scoțând anul acesta o broșură de popularizare, intitulată „Vögel auf der Reise“ (editura „Kosmos“), pomenește de mai multe ori și observațiile făcute în această provincie. Harta ornitologică a Dobrogei, pe care a întocmit-o (cf. fig. 1), ne arată în mod intuitiv cum se întâlnesc aci drumurile păsărilor. La fel hărțile ornitologice ale lui Burg (*Revue française d'ornithologie*) ne sugerează concluziunea, că aceiaș însemnătate pe care o are pentru păsările călătoare din Europa vestică strâmtoarea Gibraltar, neîndoelnic o are pentru Europa de E. Dobrogea (cf. fig. 2 și 3).

De aceia cred că nu-i greșit a populariza câteva chestiuni cu privire la problema așa de interesantă a călătoriei păsărilor, tocmai în „Analele Dobrogei“. Mă țin în primul rând de ceea ce spune d-l Floericke.

Înainte de toate: care este motivul decisiv în călătoria păsărilor? — Instinctul, se va răspunde simplu. Însă instinctul trebuie considerat drept habitudine moștenită. Așa dar momen-

tul temporal ne sugerează explicarea istorică, în special cea filogenetică.

Tipul păsării ca atare și-a luat naștere în epoca *terțiară*. Globul pământesc avea atunci o climă în general mai dulce; însă existau, de bună seamă, și diferențe regionale cu privire la căldură și frig, fertilitate și pustietate, abundență și lipsă. Păsările, ca ființe care nu fac de loc economie, nici nu petrec iarna în amorțire, mâunate de foame, vor căuta numai decât regiuni care oferă hrană din belșug — pe scurt, ele vor *vagabonda*. Tipul primordial al păsării va fi, așa dar, pasărea vagabondantă ca de ex. astăzi pasărea loxică.

Epocile glaciare au avut, ca urmare, o reducere a spațiului potrivit pentru traiul păsărilor la un brâu îngust și, în plus, cu ierni geroase. Prin aceasta vagabondarea păsărilor capătă o direcție din ce în ce mai precisă, anume înspre S sau W și înspre țări mai calde, pe când până'n diluviu, vagabondarea se făcea spre toate punctele cardinale. Astfel vagabondarea se transformă în călătorie pe anumite drumuri, și foamea (= lipsa de hrană) fu factorul determinant. În acest timp s'au precizat cele dintâi drumuri ale păsărilor călătoare, deoarece munții înalți, acoperiți cu zăpadă și ghiață, nu erau de trecut pentru cele mai multe spețe. Migrarea deveni habitudine; habitudinea mereu transmisă deveni instinct.

Din cauza alternării anotimpurilor reci cu cele calde, instinctul capătă și el un caracter de *periodicitate*. De două ori pe an păsările sunt agitate: toamna, când se anunță timpul neprielnic și primăvara, când condițiunile de traiu în țările părăsite de cu toamnă iarăși se îmbunătățesc.

Trezirea instinctului toamna se datorește următoarelor cauze: 1. lipsa de hrană (mai ales hrana preferată); 2. scăderea insolației; 3. scurtarea zilelor, din care cauză păsările nu sunt în măsură să găsească destulă hrană; 4. dispariția plantelor și insectelor (fapt de o însemnătate extraordinară, mai ales pentru acele păsări ce se hrănesc cu fructe și semințe); 5. aerul dens și rece (geruri); 6. ceața.

Sub constrângerea acestor cauze, instinctul călătoriei se trezește și păsările încep a se aduna. Se formează astfel adevărate *stațiuni de adunare*: rândunelele se înșiră pe firele telegrafice; graurii se adună pe trestii și papură; ciorile pe vâr-

furile copacilor înalți; berzele în locurile mlăștinoase. În fine, după ce s'au adunat cu toate, într'o bună zi... nu le mai vedem! Deodată natura prezintă un aspect de liniște și tristețe; apropierea iernii se învederează...

Dar, să urmărim puțin păsările în călătoria lor!

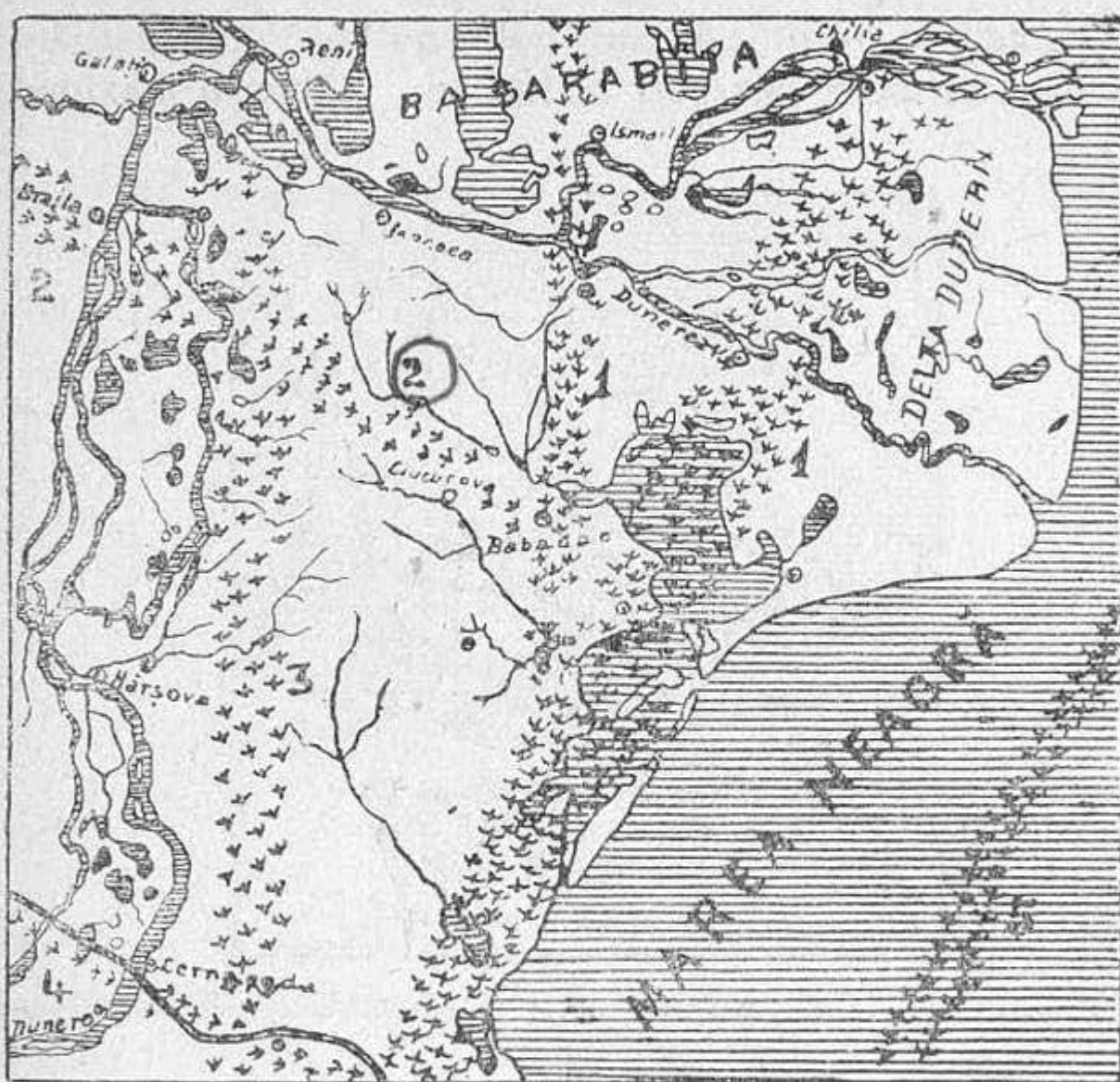

Fig. 1. Trecerea păsărilor prin Dobrogea (după Floericke)

1. Marele drum pontic, 2. Drumul dinspre Carpați, 3. Drumul dinspre țările de la E de Elba, 4. Drumul mic dinspre Ungaria, 5. Drumul peste Marea Neagră.

Pentru traversarea distanței uriașe până în regiunile de hibernare, păsările au nevoie de un timp cam îndelungat. Timpul acesta diferă însă de la speță la speță. Nu trebuie să ne închipuim că sborul păsărilor ar fi pripit; dincontra, păsările cam hoinăresc în timpul călătoriei. Așa bunăoară berzele, care trebuie să facă un drum de aproape 16.000 km, ar fi în stare să-l facă în circa 30 de zile; însă ele ajung abia în vre-o 80 de zile până în Colonia Capului din sudul Africei. Păsările nu sboară

toată ziua — doar nu-s mașini —, ci numai câteva ore pe zi; restul timpului îl petrec odihnindu-se și căutându-și de hrană.

Stațiunile de popas le păstrează păsările cu mare tenacitate și le regăsesc în fiecare an. Aceste etape se află, firește, acolo, unde-i hrană din belșug și la îndemână (mai ales pe malul râurilor sau în locuri mlăștinoase).

Ținându-se de obicei sub bolta norilor, la o înălțime de câteva sute de metri (arareori la 1000 m; înălțimea maximală e

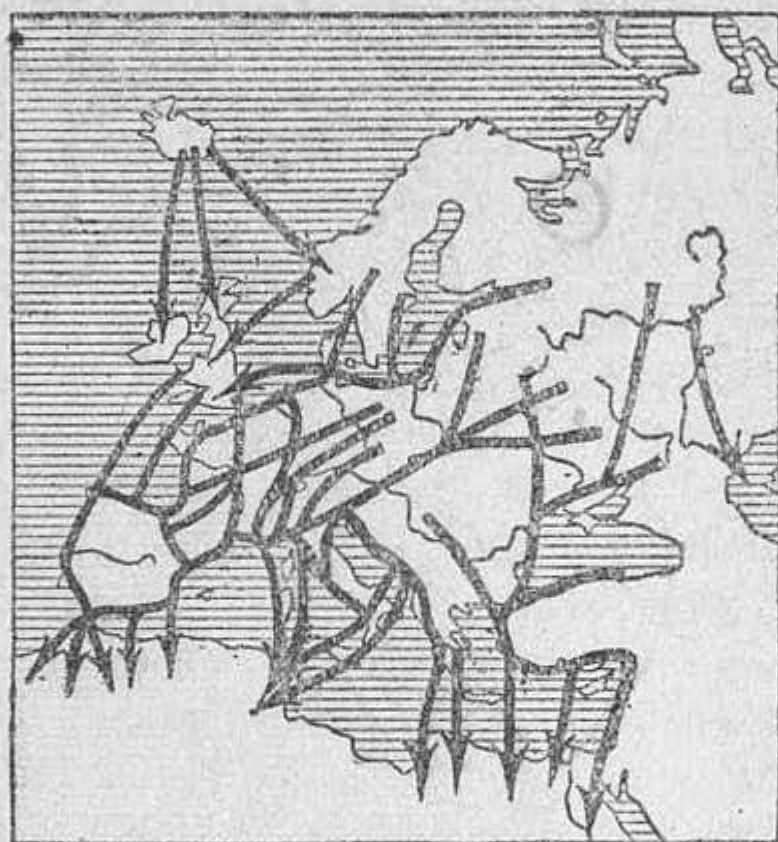

Fig. 2. Harta drumurilor europene *toamna* (după Burg. Revue française d'ornithologie)

de 2000 m), păsările sboară mereu înainte, orientându-se după harta naturală a suprafeței pământului. Orientarea se face de obicei — făcând abstracție de simțul misterios al direcției, care își are ca organ semicercurile urechii — cu ajutorul ochilor celor ageri pe de o parte, cu ajutorul reprezentării călătoriilor din anii trecuți de altă parte. Deaceia cărdul, de obicei, este condus de o pasăre mai bătrână, de un pilot cu experiență. Păsările călătoare de noapte se orientează și după impresiunile de lumină (orașele mari strălucesc noaptea la mare depărtare), dar mai ales cu ajutorul auzului (văjiitul valurilor dealungul coastelor) și, în fine, prin simțul higroscopicității aerului. În ceea ce privește orientarea, se ridică și probleme. Așa, bună-

oară, nu ne putem explica cum de se orientează cucul care, fără să-și cunoască părinții, zboară separat de aceștia.

Felul și schimbarea vremii aduce păsărilor adeseori neplăceri.

Vântul în genere nu le jenează; atât doar că-și caută un strat de aer mai sus sau mai jos, unde direcția vântului li priște mai mult. Furtuna și uraganul, firește, întrerup orice sbor.

Fig. 3. Harta drumurilor europene *primăvara* (după Burg. *Revue française d'ornithologie*)

Dacă păsările sunt surprinse de furtună, cârdurile lor suferă atunci pierderi enorme. Așa, ornitologul Rettich din Malcoci (jud. Tulcea) raportează d-lui Floericke: „In noaptea dintre 12 și 13 Septembrie 1910, la țărmul Mării Negre s'a stârnit o furtună grozavă dinspre ENE. In noaptea aceea trebuie să fi trecut cârduri mari de prepelițe, rândunele și porumbei sălbateci. In zorii zilei de 13 Septembrie, străzile Sulinei erau acoperite de prepelițe și rândunele moarte; ici colo erau și porumbei sălbateci. În port și lângă malul mării plutiau moarte nenumărate prepelițe și rândunele. Alte sute de prepelițe, care se izbiseră de zidurile caselor sau de sârmele telegrafice, erau amețite și rănite la aripi și ședeau tâmpite, sau alergau desperate pe străzi

Dimineața s'a pornit o vânătoare generală de prepelițe și foarte multe au fost prinse. Paznicii farurilor adunaseră în această dimineață — pe lângă multe alte păsări — 4 saci (aprox. 400 kg.) de prepelițe moarte“.

De câte ori, vai, cârdurile de păsări călătoare nu suferă astfel de pierderi dezastroase! Numai indivizii foarte rezistenți ajung până la sfârșitul călătoriei. Așa-i mama-natură!! E severă cum nu se mai poate față de copiii ei; numai celor mai tari le este asigurat viitorul; tot ceea ce-i slab și inferior trebuie să simtă rigoarea acestei legi.

Ceața deasă deasemenea este un factor defavorabil pentru călătoria păsărilor; ea îngreuiază orientarea. Oare nu există vre-o legătură între simțul de orientare și magnetismul teluric? Fiindcă nici acul busolei nu arată exact pe timpul ceții!

Furtuna și ceața, cutremurele de pământ și erupțiunile vulcanice derutează adeseori păsările, sau le împrăstie în toate direcțiile. Cu toții cunoaștem doar cazuri de păsări rătăcite.

Felul cum păsările trec spre Sud, diferă dela speță la speță. Unele zboară în cârduri cu frontul larg (s. e. prigorii); altele urmează anumite drumuri (s. e. berzele); unele trec peste munții înalți și puțin li pasă de ei (s. e. sturzii și cintezoii), altele (s. e. iarăși berzele) ocolesc numai decât munții înalți.

Este cu totul greșit a generaliza felul sborului. În șesurile largi prevalează călătoria în linie desfășurată în lățime; în regiunile muntoase călătoria se face dealungul unor drumuri aeriene. Există și păsări care fac partea cea mai mare a călătoriei sburând la olaltă și abia când trec munții înalți sau îi ocolesc, se aranjează unele după altele. Piedici mari pentru păsări sunt s. ex. munții Pirinei, Alpii, munții Balcanului, Caucazul, podișul Tibetului, apoi și pustiiurile Africei și pustiul Gobi, precum și mările s. e. M. Mediterană.

Deaceia strâmtoarea Gibraltar și delta Nilului sunt regiuni mult mai frecventate de păsările călătoare decât bunăoară drumul Sardinia-Tunis sau Sicilia-Malta-Tripoli. În treacăt fie spus că, existența acestor drumuri se explică prin aceea că în pliocen și diluviu existau aici punți de uscat între Europa și Africa.

Existența Alpilor se evidențiază pe hărțile ornitologice printr'un fel de umbră în Nordul lor: cele mai multe păsări de la E de Elba, iar la alte spețe dela E de Oder sau chiar de

Vistula călătorească înspre Dobrogea și Asia Mică, și apoi trec dealungul Nilului în Africa centrală. Păsările de la W de linia menționată urmează drumul peste strâmtoarea Gibraltarului.

Harta trecerii berzelor (care a fost întocmită pe baza rezultatelor obținute prin fixarea unor inele cu inscripții la picioa-

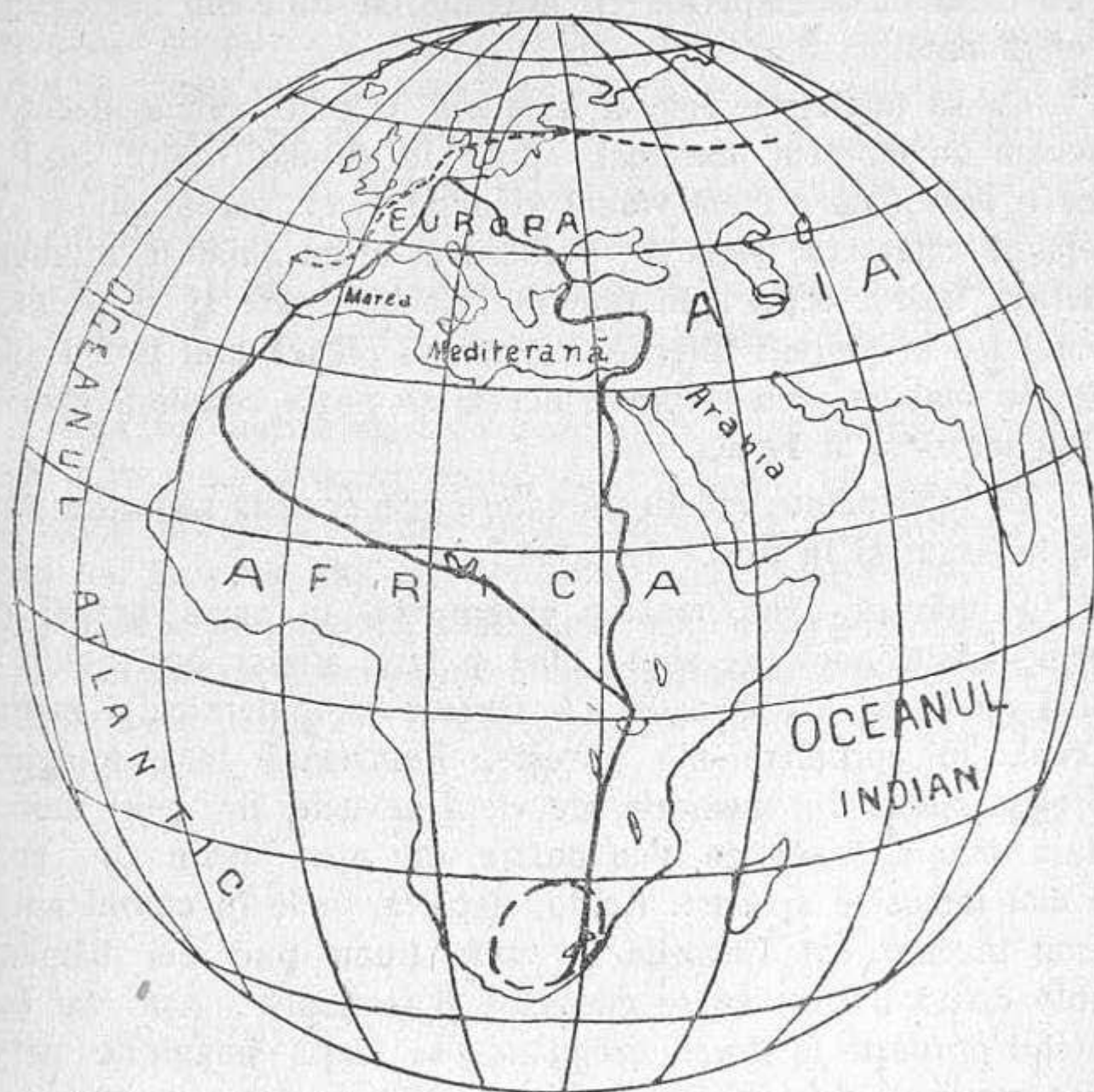

Fig. 4. Călătoriile berzelor (după Floericke-Öffinger):
- - - - - Limita nordică până unde ajung berzele, ——— Cele două mari
linii de călătorie, — — — Cartierul principal de iarnă.

rele acestor păsări), învederează că berzele Germaniei de W sboară spre SW dealungul Rinului și Ronului, și apoi trec peste Spania și Gibraltar în Maroc, de unde sborul mai departe e greu de urmărit. Berzele Germaniei de E și ale Europei orientale își aleg drumul înspre SE sau S: linia Oder-Beczwa-March, șesul panonic, România de E, Bulgaria, Asia Mică, Cilicia și Siria, ajungând apoi prin valea Nilului în regiunea savanelor din Sudul Africei (cf. harta trecerii berzelor, fig. 4).

Interesantă e harta savantului finlandez Palmén, întemeietorul teoriei drumurilor de călătorie : pe această hartă distingem drumuri marine, litorale și fluviatile, cu diferite nuanțe speciale.

La urma urmelor păsările ajung la țintă. Aci, în țările sudice, își petrec ele tot timpul cât în emisfera nordică domnește iarna cu intemperiiile ei, hrănindu-se bine din belșugul ce li oferă natura.

Ca să înțelegem cele ce urmează, trebuie numai decât să relevăm un moment însemnat. Chiar în drumul către Sud se face o *selecționare* după vârstă și după sex : bărbătușii și femeiușile călătoresc separat ; pornesc la drum chiar în momente diferite ; trăiesc separat în regiunile de hibernare și se reîntorc la noi tot în timpuri diferite. Bărbătușii pleacă mai târziu și se reîntorc mai de vreme. Faptul acesta se poate constata ușor la privighetori și la berze.

Ce înțelepciune manifestă natura prin această separare după sex în drum și în azilul de iarnă ?

Primăvara, când pasărea hibernantă, în urma hranei din belșug găsite acolo se simte bine și tare, atunci bărbățul își caută femeiușa, ca să satisfacă cererea atotputernicului instinct sexual. În apropiere n'o găsește. Reînviează însă imaginile aproape șterse din memorie ale vieții sexuale din anul trecut ; întâiu imaginile acestea n'au putere, dar apoi devin din ce în ce mai intensive și clare. Acolo, departe, unde în cuibul anului trecut zăceau ouăle pestrițe și unde țipau puii cei flămânzi, acolo doară trebuie să se găsească și femeiușa ! Așa dar bărbățul pornește la drum, orientându-se după imaginile peisajelor marcante păstrate în memorie din anul trecut. Așa dar iubirea, sau cu alte cuvinte instinctul sexual, este aceia ce face ca păsările să-și regăsească patria lor.

Mânată de instinctul sexual, pasărea face drumul 'spre Nord, adeseori de două ori mai repede decât l-a făcut înspre Sud (d. ex. barza îl face în ca. 25 de zile).

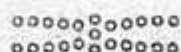
Unele spețe de păsări, în a căror patrie nordică vara e de o durată atât de scurtă, încât nu li îngăduie jocurile îndelungate de împerechiere, se lasă adeseori din sbor, formând adevărate *stațiuni de împerechiere*. Așa bunăoară Dobrogea este stațiunea de împerechiere pentru corlă (*Numenius Tenuirostris*) și pasărea

numită *Anthus cervinus*. Aceste două spețe de păsări nu clocesc în Dobrogea, precum credeau mulți ornitologi până acum.

Ținându-se de marginea ecvatorială a depresiunilor barometrice, care se deplasează spre nord, păsările și ele se apropie de patria lor. În regiuni fără munți, precum bunăoară în Rusia, unde călătoresc multe spețe în linie desfășurată în lățime, putem stabili așa numitele *iseptese*, adică linii, care împreunează locurile de aceiaș dată a sosirii anumitor păsări. Aceste linii sunt în legătură evidentă cu isotermele de primăvară (de obicei sunt paralele cu acestea). Iseptesele evidențiază dependența călătoriei păsărilor de îmbunătățirea vremii, în special de ridicarea căldurii, dar și de înverzirea plantelor și învierea insectelor; ele ne fac să cunoaștem și drumul zilnic străbătut de anumite păsări.

Așa dar, am urmărit cu imaginația călătoria păsărilor dela Nord spre Sud și iarăși înapoi. A mai rămas să răspundem la o singură întrebare: unde-i patria adevărată a păsărilor? Cartierul lor de vară, sau cel de iarnă? Răspunsul e simplu: precum omul numește acea țară patria lui, unde s'a născut, așa trebuie considerată acea țară drept patria păsării, unde clocește și unde puii, spărgând coaja ouălor, zăresc întâiaș dată lumina zilei.

Dr. Paul Kozak

PORTUL CONSTANȚA DUPĂ CINCIZECI DE ANI DE STĂPÂNIRE ROMÂNEASCĂ.

I. Un succint istoric.

Un mic adăpost, completat cu un dig de 200 m. lungime, cu o întindere de apă protejată de vre-o 4 ha. în partea de Est a puțin întinsei și deschisei băi semieliptice pe care astăzi se întind platformele portului, cu vre-o 200 m. cheu de lemn, cu o adâncime de apă în fața lui de 4—5 m., cu câteva linii ferate și magazine de cereale, iată ce era Portul Constanța acum cincizeci de ani, când a intrat în stăpânirea românească.

Nu era un port propriu zis, ci o simplă schelă, înființată de o companie engleză cu douăzeci de ani înainte în vederea exportului de cereale, în care scop au și legat-o prin linia ferată Constanța-Cernavoda de Dunăre.

Se mai deservea prin această schelă redusul comerț local. Se exporta oi și lână. Se importa cărbuni și diferite produse orientale.

Astfel a rămas Portul Constanța timp de aproape douăzeci de ani de stăpânire românească.

Nu ne gândim de a trage de aici concluzii de lipsă de înțelegere din partea guvernanților de atunci a importanței ce o prezenta pentru țara noastră acest port, sau de lipsă de sollicitudine a acestora pentru partea țării din dreapta Dunărei.

Încă din 1881 guvernul român a însărcinat pe Sir Charles Hartley, Inginerul Șef al Comisiei Europene, cu studiul amenajării Portului Constanța. Acesta a și alcătuit un proiect, revizuit de Franzius, directorul Portului Brema și Voisin Bey, directorul canalului Suez. Valoarea lucrărilor ar fi fost de 21 $\frac{1}{2}$ milioane lei¹⁾.

Realizarea însă va întârzia mult. Eram doar în timpul de încheiere a statului român modern, în care tot utilajul era de înființat.

¹⁾ După notele lăsate în arhiva Serviciului S. P. M. de D-l Ing. Inspector General L. Erbiceanu.

Numai după ce căile ferate ale țării ajunseseră la oarecare dezvoltare și după terminarea podului Regele Carol I, în 1895, se contractează cu antrepriza franceză Hallier, executarea lucrărilor.

Planurile definitive au fost elaborate de un serviciu special pentru studiul Portului Constanța, înființat în 1888 pe lângă Serviciul Hidraulic, cu sediul în București, având la Constanța o divizie. Acest serviciu era condus de Ing. I. B. Cantacuzino.

La executarea planului s'au luat consultații și dela Ing. Guérard, directorul Portului Marsilia.

S'au mai adus modificări planului în partea interioară și de Gh. Duca, care conduse lucrările Portului între 1897—1899 și de Anghel Saligny care îi urmează.

Lucrările, de fapt, încep în 1896, dar antrepriza merge greu, din care cauză este lichidată.

La 15 Aprilie 1899 lucrările sunt puse în regie și dela acea dată continuă foarte activ.

Din un raport din acel timp rezultă :

Pe când antrepriza în 44 de luni executase numai 454 m. la digul dinspre larg, nici un cheu și nimic la digul de Sud, — în timp numai de 4¹/₂ luni de regie se execută 512 m. la digul dinspre larg, 131 m. la digul de Sud și 102 m. de cheuri.

Aceste date ne arată măsura sânguinței, devotamentului și entuziasmului cu care s'au executat aceste lucrări.

Trebue să recunoaștem însă că antrepriza procurase toate aparatele de lucru și astăzi în ființă și venise cu procedee de lucru aplicate în urmă și de regie.

Apoi lucrările pentru complectarea planului au continuat în limitele posibilităților, date fiind împrejurările grele prin care a trecut statul : criză financiară la 1900, războiul balcanic la 1913, războiul mondial la 1924.

Construcția elementelor esențiale ale portului a urmat astfel :

Până la finele anului 1904 se construiseră :

2014 m. diguri din totalul de 2994 m.

1381 m. cheuri din totalul de 4672 m.

executate până astăzi.

Apoi farul mare, cele două faruri mici, sirena și farul dela Tuzla.

Ultimele cheuri au fost terminate între 1921—1926 (Cheul S. M. R. și amenajarea cheurilor la dana 9 și 10)

Pentru completarea planului au mai rămas totuși de executat cheuri în lungime de 1226 m.

Treptat s'a lucrat și la derocarea fundului și adâncirea bazinelor. Ultimele lucrări de acest fel s'au terminat în 1925.

În anul 1903 se începe construirea instalațiilor pentru exportul petrolului.

În anul acesta și cel următor se execută Stația de pompare, Stația de primire, conductele spre bazin, 6 rezervoare mari de câte 5.000 m³ și apoi alte 10, pavilioanele pentru personalul Stației.

Numărul rezervoarelor va crește apoi an de an.

După război se refac instalațiile distruse în timpul acestuia și instalațiile se măresc și mai mult cu ajutorul fondurilor avansate de Societățile petrolifere, fonduri ce se amortizează prin utilizarea instalațiilor într'un număr determinat de ani.

Construcția silozurilor începe în anul 1906.

Primul siloz se pune în funcțiune în anul 1909, după inaugurarea Portului în prezența Regelui Carol I (27 Sept. 1909). În anul acesta începe exploatarea întinsă a portului.

Silozul I și II se execută în regie, iar silozul III prin antrepriză între 1911—1914. Instalațiunile mecanice la acest siloz nu au fost executate până astăzi.

În acelaș timp se execută și alte lucrări importante :

Se completează terasamentele platformelor, lucrare vastă, căci mai toate platformele au fost câștigate în mare.

(Au mai rămas încă împliniri de executat).

Se consolidează malurile de Nord și Nord-Vest.

(Lucrare executată în cea mai mare parte).

Se construiește o cală pentru vase până la 1000 t. (1906-1908).

Se completează liniile ferate.

Se clădesc locuințe pentru funcționari și lucrători.

Se instalează cablul submarin Constanța-Constantinopol. Se încep lucrările pentru gara maritimă etc.

În timpul războiului s'au adus multe stricăciuni instalațiunilor, cu deosebire la Stația de Petrol. Valoarea stricăciunilor au fost evaluate la 6,500.000 lei aur.

Credem nimerit a pomeni aici că, în războiul pentru întregirea neamului, au pierit 37 persoane din Serviciul Porturilor Maritime : un conductor, supraveghetori, mecanici, marinari, impiegaji, etc.

În primii ani după război întreaga activitate a fost îndreptată

pentru refacerea stricăciunilor și complectarea unor lucrări indispensabile exploatării normale a Portului: complectarea cheului între danele 9—12, derocarea fundului și adâncirea bazinului în fața acestora, etc.

Între 1921—1924 se constuește de către Ministerul de Interne o instalație modernă pentru Serviciul Sanitar al Portului, stațiune de deparazitare, laborator chimic și bacteriologic.

După ce Portul a fost înzestrat cu utilaj perfecționat pentru exportul cerealelor și al petrolului, care împreună a reprezentat 60—85% din traficul diferiților ani, în 1926 se începe complectarea utilajului pentru traficul mărfurilor generale, astăzi în curs de executare.

S'au executat până acum o magazie de beton armat numai cu parter de 100×42 m., o magazie cu etaj de 80×21 m. la prelungirea căreia cu încă 80 m. se lucrează în anul acesta. S'au procurat 3 macarale portale de cheuri din cele mai perfecționate și s'au comandat încă alte 4.

Se construiește în acest an un hangar metalic de 40×40 m. și se pavează cu piatră cubică o parte din platforme și șosele.

În puțini ani și acest utilaj va fi complectat în condițiunile cele mai bune.

II. Traficul.

Traficul portului s'a dezvoltat treptat, odată cu dezvoltarea instalațiilor.

Variația traficului cu anihilarea în timpul războiului și reluarea lui după război rezultă din graficul aici anexat.

În anul 1927 Portul Constanța cu cifra de 2,030.103 t. pentru import și export atinge maximum de trafic, întrecând cu mult pe cel antebelic — 1,400.685 tone în 1911. Locul ce Portul Constanța ocupă între porturile românești și străine rezultă din următoarele date relative la trafic (import și export).

Constanța	2,030.103	tone	în 1927
Brăila (inclusiv tranzit)	1,085.741	" "	" "
Galați	862.000	" "	1925
Triest	4,071.400	" "	1923
Genua	7,093.000	" "	1926
Marsilia	6,702.000	" "	1926
Havre	4,482.000	" "	1924

Portul Constanța se găsește în fruntea porturilor românești și, dat fiind continuul progres al traficului, are șanse a trece în rândul porturilor importante ale Europei.

Dealtfel în Franța, care posedă foarte multe porturi, se obișnuiește a se considera porturile cu un trafic total anual de peste 2.000.009 t. ca porturi mari, restul fiind clasate ca mijlocii și mici.

Din totalul traficului, exportul reprezintă 1.861.892 t. deci 92%.

Rezultă de aici caracterul vădit de Port de export ce-l are Portul Constanța.

Din acest export 1.441.234 t. au fost produse petrolifere, reprezentând 77,5% din export și 72% din întreg traficul.

Așa dar un port de export și, în primul rând, un port pentru exportul produselor petrolifere.

Avântul cel mare al traficului portului se datorește creșterii excepționale a exportului produselor petrolifere.

Dela 492.209 t. în 1925 acesta ajunge la 1.441.234 t. în 1927.

Maximul acestui trafic atins înainte de război a fost de 797.822 t. în 1912/1913.

Dacă nu ținem seama de produse petrolifere pentru restul traficului, import și export găsim: în 1927 — 588.896 t., inferior celui corespunzător din 1926, când a fost de 618.195 t., maximul atins după război și acesta fiind inferior maximului dinainte de război, care a fost de 680.894 t. în 1910/1911.

În modul acesta aserțiunea noastră că progresul cel mare al traficului este datorit exportului de produse petrolifere, este pe deplin dovedită.

Dealtfel, întreg exportul țării din aceste produse, care în 1927 a fost de 1.912.982 t., 70%, — s'a făcut prin Portul Constanța.

➤ Exportul cerealelor în acest an a fost de 349.426 t., cifră maximă atinsă după război, dar mult inferioară celei dinainte de război, care a fost de 587.160 t. în 1911/1912,

Pentru acest an la Brăila, principalul port de export pentru cereale al țării, exportul cerealelor a fost de 927.074 t., inclusiv cerealele tranzitate.

Un alt articol de oarecare importanță la export îl formează cheresteaua.

În 1927 s'a exportat 47.688 t., mai puțin ca în 1916, când s'a atins maximul după război — 67.931 t. Înainte de război s'a

atins excepțional 89.991 t. în 1910/1911, exportul de cherestea variind între 19.000 și 36.000 de tone.

Se știe că principalul port de export al țării, pentru lem-nărie este Galați. În 1925 acest export a atins 450.000 t.

Dealtfel acest trafic se va putea desvolta greu la Constanța din cauza lipsei de platforme vaste, pe care le necesită.

Importul în 1927, cu 168.211 tone, este în decădere față de 234.129 t. în 1926, cel mai mare după război și care a egalat maximul atins înainte de război — 238.611 t. în 1913/1914.

Căderea importului în 1927 față de 1926 se datorește redu-cerei importului la fierărie, 60.556 tone față 115.071, cea mai mare parte din aceasta fiind destinată exploatărilor petrolifere.

Se știe că, în urma căderii prețurilor, forajele în 1927 au fost reduse.

Importul prin Constanța este superior aceluia din porturile dunărene. Galații, care în această privință este înaintea portului Brăila, marca înainte de război 203.000 t. (1911), pe când după război, în 1925, numai 100.000 t. față de 156.000 t. în acelaș an la Constanța.

Prin Brăila în 1927 s'a importat numai 51.990 tone.

În 1927 au intrat și eșit prin Portul Constanța 20.938 pasa-geri, din cari 68⁰/₀ cu vase cu pavilion românesc.

Datele relative la porturile dunărene au fost luate din datele statistice ale Portului Brăila pe anul 1927 și din lucrarea D-lui Inginer Inspector General P. Demetriad, Directorul Docurilor Brăila: „Autonomia și zonele libere ale Porturilor din străinătate față de regimul porturilor noastre“.

III. Venituri și cheltueli.

În anul 1927 veniturile portului au fost . . . 147,200.000 lei

Cheltuelile de exploatare . . . 64,842.000

„ pentru lucrări . . . 27,678.000

Total 92,520.000 „

Excedent . . . 54,680.000 lei

Din aceleași date statistice ale portului pe anul 1927 rezultă, dela 1919 până la 1927, între totalul veniturilor bugetare și totalul cheltuelilor atât cele bugetare cât și cele din credite extraordinare pentru exploatare, refaceri și lucrări noi, un excedent de 176,132.333

lei. În acest timp valoarea tuturor lucrărilor de refacere și a lucrărilor noi a fost de 131,901.657 lei.

Cu cât ar fi fost mai avansate lucrările de utilare ale portului, dacă s'ar fi alocat toate veniturile în acest scop!

IV. Organizarea.

În anul 1908 se înființează Direcția Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe apă, la Constanța cu Direcția Serviciului Porturilor Maritime (S. P. M.) pentru construcția și exploatarea Portului Constanța și a celorlalte porturi de pe litoralul românesc al mării, în afară de Sulina, porturi de altfel fără vre-o însemnătate.

Această direcție exploatează direct Stația de Petrol, Silozurile, Atelierul, Uzina, Cariera Canara, remorcherele, locomotivele, aparatele de ridicat etc.

Închiriază platformele și magaziile cu m², agenților cărora le impune un tarif maximal pentru exploatare.

Parte din cheuri și magazii sunt afectate. S. M. R.

Și Vama și C. F. R. au magazii exploatate direct, însă de mică întindere.

Sunt și două hangare pentru produse petrolifere împachetate, utilizate numai de societățile ce le-au construit, pe timpul de amortizare al capitalului și numai în folosul lor.

Serviciul de mișcare în Port se face de C. F. R.

Independent de S. P. M. și independente unele de altele, funcționează în port următoarele autorități:

Căpitania Portului, Vama, Serviciul Sanitar, Poliția Portului, Pichetul de Grăniceri și apoi S. M. R., C. F. R., Marina Militară.

Exploatarea se resimte în oarecare măsură de lipsă de coordonare între aceste autorități.

În ultimul timp s'a discutat și s'a propus modificarea organizării porturilor.

Tendința este de a se forma organisme unitare, cu o autonomie locală cât mai întinsă.

Principalele avantaje ar fi:

O simplificare și comercializare a formelor de exploatare și construcție.

Utilizarea tuturor veniturilor portului numai pentru nevoile și propășirea portului.

Între proiectele ce s'au făcut, unele trec toată exploatarea portului unui organism format în cea mai mare parte din elementele locale : Camera de Comerț în primul rând, apoi Consiliul Comunal, Consiliul Județian, etc. Statul, cu elementele actuale de conducere, este aproape exclus.

Se imită astfel și se exagerează unele cazuri din străinătate.

Dar acolo Camerele de Comerț au cu totul altă tradiție și aduc și reprezintă enorme capitaluri investite în instalațiile și construcțiile porturilor.

Și când ne gândim, între altele, numai la lipsa de continuitate, pe care imixtiunea luptelor politice o face posibilă în conducerea camerelor de comerț sau a comunelor, nu putem crede într'un rezultat fericit pentru porturi, dela o astfel de reformă.

S'a opus acestui proiect un altul, care menține organul central de conducere de astăzi, care este Direcția Generală a Porturilor, lărgindu-i atribuțiile și dându-i oarecare autonomie, pentru a se înlătura unele din inconvenientele de astăzi și, în acelaș timp, introducând în oarecare măsură, în conducerea porturilor, elemente interesate și uzitare.

Până acum proiectele acestea au rămas fără vre-o urmare.

V. Lucrări de executat.

A. *Lucrări ce sunt a se executa în primul rând.*

a) Complectarea utilajului pentru tranzitul mărfurilor generale : magazii definitive de tranzit, macarele de cheu, pavare de cheuri și șosele (lucrări în curs de execuție).

b) Punerea în valoare a celui de al treilea siloz, prin procurarea mașinilor. În acelaș timp amplificarea estacadei, pentru a se putea mări debitul de predare la vase (există un proiect în acest sens). Prin aceste lucrări se va putea face față creșterii traficului de cereale.

c) În situația actuală instalațiile pentru exportul produselor petrolifere la predare lucrează aproape la maximum de randament și încep a fi chiar insuficiente. Mai ales prin faptul, că nu se poate preda acelaș produs la mai multe vase deodată, se produc întârzieri, vasele trebuind a se aștepta unele pe altele. Trebuesc dublate conductele de predare (actualmente aceasta se face pentru păcură). Dar în curând se poate prevedea că danele de descărcare dela

Basinul de Petrol nu vor fi suficiente. Deaceia va trebui să se procedeze la construcția molului pentru lemnărie și materiale în masă, afectându-se bazinul obținut dinspre Sud tot pentru deservirea petrolului.

B. Alte lucrări de complectare ale portului în limitele sale actuale.

Mai rămân de executat lucrări foarte importante și costisitoare :

Gara maritimă, bazinele de radub și atelierele definitive, antrepozitele.

C. Mărirea portului.

Intinderea de astăzi a portului se poate prevedea că în curând nu va fi suficientă. Se va simți cu deosebire lipsa suprafețelor de apă pentru staționarea vaselor. Portul Constanța este ancombrat și de vasele militare. Noi vase de războiu sunt comandate. Va trebui să se construiască noi bazine.

Pentru mărirea portului există un proiect de executat de fostul Director al Portului, D-1 Inginer Inspector General L. Erbiceanu, în anul 1924.

Cu ce resurse s'ar putea executa aceste lucrări ?

Dacă condițiunile din 1927 se vor menține și nu vedem motive de îndoială și dacă toate veniturile portului vor fi alocate numai pentru port, ceace nu a fost cazul până acum, se va putea conta pe o sumă de 70—80 milioane lei anual pentru lucrări.

Cu aceste resurse lucrările indicate la I a și b, complectarea utilării cheurilor și a silozului III s'ar putea face în 4—5 ani.

Lucrările dela punctul I c, construcția ultimului mol, date fiind aceleași resurse, nu ar fi terminate nici în opt ani.

Celelalte lucrări importante de complectare a portului, forme de radub și ateliere, gara maritimă, magazii de antrepozit și apoi mărirea portului dincolo de limitele actuale, nu se pot executa numai din veniturile portului. Nicăeri nu este posibil acest lucru.

Executarea lucrărilor din porturi, prin natura lor, durează mult ; ele trebuesc să fie începute din timp, pentru ca dezvoltarea vieții economice a țării să nu se găsească grav lezată prin lipsa de capacitate suficientă a porturilor sale.

Capitalul necesar construirii acelor lucrări trebuește să fie adus de Stat, de inițiativa particulară, de cei ce-l utilizează.

Exemplele de până acum ne arată că numai Societățile pe-

trolifere, dintre cei ce utilizează portul, au contribuit pentru investițiuni în Port.

Pentru dezvoltarea instalațiunilor pentru traficul petrolului se poate conta pe acest aport și de aici înainte.

Inițiativa particulară cu ajutorul capitalului național sau străin va putea lua asupra ei unele stabilimente cu caracter rentabil. Astfel ar putea fi antrepozitele, atelierele și șantierele navale. Va trebui însă, în acest scop, să se organizeze zone libere, să se acorde condițiuni de rentabilitate în exploatare, să se facă posibilă plasarea capitalului străin.

Lucrările cu caracter general: diguri, cheuri, platforme, apoi gara maritimă, formele de radub, etc, vor trebui să se facă cu resursele Statului.

La noi cu greu vedem posibilitatea ajutorării Statului, chiar pentru aceste lucrări, de către interesații locali, așa cum este în Franța unde, prin lege, este hotărât că nu se face nici o lucrare atât timp cât jumătate din valoarea ei nu se aduce de interesații locali, sub formă de sumă avansată, care se restituie prin anuități din veniturile Portului.

Odată cu dezvoltarea portului trebuiesc complectate și legăturile de cale ferată cu țara. Linia simplă depe podurile și viaductele Cernavoda-Fetești va fi în curând insuficientă.

Pentru dezvoltarea porturilor trebuie să luăm exemple dela țările importante din Europa. Iată câteva cazuri:

La Anvers, care împreună cu Hamburg are cel mai mare trafic din Europa continentală, se fac lucrări uriașe. Se va dubla capacitatea portului.

La Hâvre se lucrează la noi bazine foarte vaste și adânci și de curând s'a terminat una din cele mai mari forme de radub existente.

La Marsilia, în timp ce se termină minunata lucrare care este canalul Rhône-Marsilia, se pune în executare grandiosul plan de mărire a portului: digul cel lung dinspre larg se va desființa și noi bazine vaste se vor forma normal pe direcția acestuia.

La Genova noile bazine în construcție întrec cu mult în amplitudine pe cele existente.

VI. Câteva cuvinte de încheiere.

Astăzi portul Constanța se prezintă, în primul rând, ca un port de export pentru produse petrolifere, fiind unicul port maritim al țării pentru acest export.

Totodată este principalul port al țării pentru importul și exportul mărfurilor generale, un important port pentru cereale, de escală și aprovizionare cu combustibil și de călători.

Din punct de vedere atât al traficului cât și al instalațiunilor se găsește în fruntea porturilor românești.

Posedă instalațiuni perfecționate pentru exportul cerealelor și al produselor petrolifere, dar aproape de limita lor de capacitate, având în curs de executare utilajul modern pentru traficul mărfurilor generale.

Traficul total este în continuă creștere.

Maximul atins în 1927 întrece cu mult pe cel antebelic. Progresul însă este datorit exclusiv produselor petrolifere. Celelalte mărfuri indică cifre inferioare celor dinainte de război. Portul se resimte mult de criza economică prin care trece țara.

Deși începute de mai bine de treizeci de ani, lucrările portului sunt departe de a fi terminate chiar în limitele planului inițial.

Nu numai că este necesar a se accelera executarea acestor lucrări, dar trebuie să se înceapă cât de curând lucrările de mărire, într'un timp când în toată Europa se dă o dezvoltare enormă porturilor.

Ar fi cel puțin de dorit ca, de azi înainte, veniturile proprii să fie alocate în întregime pentru nevoile și dezvoltarea portului.

Este necesar a se da posibilități inițiativei și capitalului național și străin a lua asupra sa executarea acelor instalațiuni ce se pretează la concesionare,

Este neapărat necesar ca Statul să înceapă imediat realizarea unui plan de mari construcțiuni pentru complectarea și extinderea portului.

Portul Constanța, suficient de întins și perfect utilat, va contribui puternic la întremarea economică a țării.

Virgil Cotovu
Inginer Șef, Constanța.

ISTORICUL MEDICO-FARMACEUTIC AL ORAȘULUI CONSTANȚA

Această mică limbă de pământ ce înaintează spre Pontul Euxin, acest punct bătut de valurile mării și expus la toate vânturile, după exacta apreciere a poetului Ovidiu, e locul unde a fost zidit cel mai vechiu oraș al României, căci Tomis, Constanța, are o viață aproape neîntreruptă de 26 secole.

În descrierea mea „*Medicina din Antichitate* ¹⁾” am pomenit de primul medic cunoscut în Istorie, Asclepeiu Coronide, tovarăș al lui Iason la expediția Argonauților; acest punct al Dobrogei, înainte de a deveni orașul Tomis, a fost vizitat de nava Argo, pe care era îmbarcat și Coronide, un medic quasi-mitologic.

Cu câte-va secole mai în urmă Miletienii au fondat Tomisul, care deveni oraș prosper, având în mai multe rânduri egemonia celorlalte orașe din orbita lui.

E natural că să fi fost și aici medici, căci nu credem că orașul a fost scutit de inerentele oamenilor boli și epidemii. Dar, pe cât putem afirma, nu se pomeneste de vr'un medic ori de vr'o faptă medicală care să intereseze orașul nostru. Inscriptiile ce s-au descoperit în diferitele săpături sunt puține la număr și nu se ocupă de medici, nici de chestiuni medicale.

Herodot, făcând descriția Scyției, nu pomeneste de Tomis. Orașul nostru n'a fost în calea trupelor persane în campania lui Darius contra Scyților, iar flota Ionienilor, aliata lui în această campanie, a navigat prin Marea Neagră direct la gurile Istrului, evitând să acosteze în porturi intermediare.

Nici geograful Strabon nu ne vorbește de orașul nostru, cu toate că dă detalii asupra oamenilor ce locuiesc în spre partea mării, a căror limbă este aceeași cu a Tracilor.

În epoca bizantină orașul, care fusese distrus de Atila la

¹⁾ Medicina la Elleni și Romani. Dobrogea Jună No. 207, 208 din 1927.

404 d. H., se rezidește și avem inscripții datând de la 808, în care se pomenește de Teodor, care a fost arhonte de două ori. Dar în inscripții nu găsim nimic referitor la medicină. Adică nimic în epoca veche, precum nimic și în epoca bizantină, precum nimic și în timpul ocupațiunei daco-bulgare a Dobrogei până la un timp înaintat în ocupația turcească, la începutul secolului al XIX-a, când se vorbește de orașul Kiustendji, unde au cantonat trupele generalului rus Rudjevici în campania Rusiei contra Turciei de la 1828—29.

Aceste trupe au suferit de ciumă, ce se declarase în armata rusă și bolnavii de această boală au fost căutați, dacă se putea vorbi de vr'o căutare a ciumei pe timpul acela, în casele locuitorilor.

De această epidemie s'au ocupat, descriindu-o, medicii militari ruși și anume *Cernobaieff*, care a scris: „*Observații despre epidemia din Kiustendji și Mangalia în războiul din 1828—29*“, publicate în limba rusă în *Voinoi-Medicinscaia* jurnala vol. XXVII din 1830. Un alt medic rus, *Dobronravoff*, a scris despre această epidemie: *Reflecții despre ciuma observată în războiul din 1828—29*, imprimată la Moscova la 1837.

N'am putut găsi nici o recenzie asupra acestor lucrări, cu toate că am vizitat pentru aceasta mai multe biblioteci. În adevăr, dacă s'ar fi găsit aceste scrieri, am avea în mână documente interesante asupra acestei epidemii, care a bântuit, desigur, și printre populația orașului nostru; căci, după cum se știe, soldații erau găzduiți de locuitori. Tifosul exantematic nu s'a răspândit oare în populația Moldovei prin trupe în ultimul războiu? În urma acestei campanii orașul nostru dispăre de pe harta geografică, fiind distrus de Cazaci. Când Moltke trece, pe la 1837, pe aici, nu găsește decât câte-va clădiri și vr'o 50 de locuitori.

La 1853—54, în timpul războiului din Crimeea, mareșalul Canrobert, vorbind de Constanța, zice că limanul ei, nefiind adânc, nu este propriu pentru popasurile trupelor ce plecau spre Rusia. Totuși trupele stau un timp, pentru a îngropa pe morții lor de holeră, pe actualul bulevard Elisabeta și în dreptul actualei bănci naționale din localitate.

Dar, după o întrerupere de 30 ani în existența sa, orașul nostru ia din nou ființă sub imboldul campaniei engleze, care se instalează aci la 1858, pentru construcția liniei ferate, ce a legat

Constanța cu Bogaz-Kioi (Cernavoda). Impreună cu Englezii vin și primii coloniști, în mare parte Greci din orașele Anghialos, Mesembria și Vasilicos de la golful Burgaz al Rumeliei orientale.

Comisia sanitară internațională din Turcia, care avea misiunea controlului pelerinajului dela Meca, spre a se evita epidemiile, trimite în acest punct pe doctorul Papasaul, primul medic ce a călcat pământul dobrogean.

Papasaul era ocupat cu chestii privitoare la carantină și, prin urmare, nu putea supraveghea și îngriji pe lucrătorii companiei engleze, dintre cari mare parte erau împrăștiați dealungul linie ferate ce se așternea, iar restul se ocupau cu construcția atelierelor, portului și caselor trebuincioase pentru adăpostirea personalului.

Atunci direcțiunea companiei a angajat ca „medic“ pe un infirmier, care servise pe bordul Staționarului Cokatrice, ce vizita des micul golf al orașului.

Acest infirmier, care n'avea studii universitare și care la început era afectat la îngrijirea lucrătorilor, a devenit cu timpul „doctorul Bolton“, făcând clientelă și, generalizându-și și cunoștințele, exercită mai mult de 50 ani medicina în orașul nostru. Bolton avea mult bun simț și aceasta l-a ajutat mult în practica lui, căci a reușit să-și apropie multe cunoștințe medicale, citind cărți medicale și reviste. Dar sunt lucruri în medicină care nu se pot învăța după carte și, în primul loc obstetrica, unde teoria nu servește de loc. Iar dacă ne gândim, că Bolton era anterior compatriotului său Lister, descoperitorul antisepsiei, ne putem închipui ce rezultate avea în intervențiile lui obstetricale. De altfel va fi văzut el în timpul serviciului lui pe vasele de marină felurite boli, și va fi aplicat într'un mod empiric la clienții lui cea ce văzuse aplicându-se din partea medicilor la marinari; — dar unde putea să vadă pe vapoare vre-o facere?

Și, ceea-ce vă scriu, nu este un mit, ci fapte la care am fost martor ocular. Fiind student pe la 1892, în timpul vacanțelor, frecventam spitalul nostru comunal. Într'o seară o femeie prezintă o distocie. Medicul Spitalului, puțin versat în ale obstetricii, trimite după „Doctorul Bolton“. Era un caz de hidrocefal, care prezenta dificultăți la ieșirea capului.

După ce Bolton a venit și a constatat gravitatea situațiunei, trimise la farmacia lui să i se aducă instrumentul, un Pajot de

vechiu model cu mâner de ebonită, a cărui una din branșe, pentru adevărul istoric, actualmente servește ca vâtraiu la soba farmaciei Constantinidi, rămas pentru acest usagiu dela războiu încoace, ocupanții Germani dându-i această destinație.

S'a dat ordin infirmierilor să aducă un lighean de format vechiu, în două etaje, făcut de alamă; a trimis să se cumpere unde-lemn dela o băcănie din apropiere și a procedat la aplicarea forcepsului, fără nici o măsură de antisepsie ori de asepsie. Bine înțeles, că aplicarea Pajotului la un hidrocefal, unde angajarea craniului nu era făcută, era o imposibilitate. Forcepsul derapa, cu toate tracțiunile și aplicațiunile repetate. În fine s'a hotărât să fie lăsată în pace pacienta — lucru altfel foarte prudent — căci în cursul nopții natura a făcut intervenția singură. Copilul s'a născut prin sforțările mamei, spre marea satisfacție a tuturor. Ceeace este interesant, e că femeea peste câteva zile a eșit sănătoasă din Spital, iar eu am avut șansa de a o vedea la 1899 și a-i face o aplicare de forceps!

Cu toate acestea Bolton a practicat mai mult de 50 de ani în acest oraș și a fost mult timp unicul „chirurg” al periferiei. Medicii cari s'au instalat aci îl chemau la consulturi, mai ales pentru cazuri de intervenții chirurgicale, probă cazul nașterii pomenite mai sus. Poporul îi dăduse porecla de „*doctor Kesedjec*” (adică pe turcește: voiu tăia), căci Bolton vorbea toate limbile vorbite în oraș, dar toate vorbite în mod incomplet și greu de înțeles, fiind incapabil a întreține o convorbire lămurită. Și avea dreptate un englez când spunea în glumă, că nici englezește nu știe, probabil fiind-că era de origină irlandez.

Dar populația orașului, crescând din zi în zi, a avut nevoie de medici și la 1862 aduce pe bătrânul doctor *Kefala*, de fel din Cefalonia. Trei ani după instalarea lui, vine și fiul său, *Trasivulos Kefala*, care își terminase studiile medicale. Amândoi au fost mult apreciați de locali, iar norocul a fost vitreg pentru familia Kefala, căci tânărul a murit de febră tifoidă, fiind îngropat chiar în curtea bisercii eline, iar tatăl s'a retras dela practică.

În acelaș timp (1865) vine la Constanța doctorul *Lorenzoni*, care aproape toată viața lui a petrecut-o în revoluții, luând parte și la luptele lui Kossuth în Ungaria. Lorenzoni, în urma certurilor cu Sf. Scaun de la Roma, a fost silit să părăsească patria lui și să se refugieze întâi la Constantinopol și pe urmă aici. Lorenzoni,

cum a venit aici, împreună cu două ajutoare — nu se știe dacă au fost medici sau infirmieri — au deschis un spital în localul Companiei Engleze, care i-a fost pus la dispoziție și care local era pe malul sudic al orașului, aproape de liceul „Mircea”. Lorenzoni era un mare filantrop și oamenilor săraci le dădea consultațiuni gratis, întreținându-i chiar cu bani; dar a fost om nenorocit în familia lui, deoarece o femeie cu care trăia a încercat să-l otrăvească. La 1871 a plecat spre Roma, când eternul oraș a fost eliberat din ghiarele papale.

La 1869 vine dela Bazargic, unde a fost instalat pentru scurt timp, venind de la Varna, D-rul *Vallindas*. Acest medic, originar din insula Andros, cu studii făcute la Atena, era adesea chemat de la Bazargic aici și în toată provincia, chiar până la Tulcea. Vallindas, văzând, că era chemat de mai multe ori aici, pe o vreme, când drumurile nu erau sigure și transportul anevoios, hotărî să vină să se instaleze în orașul nostru, unde a stat până la 1883, când se înapoie la Varna, unde practica și fratele său mai mare. Dar s'a mai înapoiat aici la 1895, când a mai stat 3 ani, părăsind definitiv localitatea din cauza bătrâneții, fiind trecut de 80 ani. Acest medic era un bun clinician precum și un învățat.

La 1871 vine primul farmacist, *Dimitrie Kefala*, fiul doctorului Kefala, care-l trimisese la Constantinopole să facă studii farmaceutice, de unde s'a înapoiat cu titlul de farmacist, dar cu puține studii, căci nu câpătase vre-o diplomă.

Cu toate acestea, Dimitrie Kefala se întovărășește cu doctorul *Nicolae Cicilianopoulos*, originar din Volo (Tesalia), diplomat al facultății din Atena, sosit de curând, împreună cu care deschide farmacia. Această tovărășie era foarte firească, căci atât doctorul Vallindas cât și Bolton aveau fiecare farmacia sa, iar Cicilianopoulos n'avea mijloace ca să deschidă propria lui oficiu.

Dar înțelegerea între ei era grea de menținut, căci Kefala, cu toate că era un suflet bun și generos, era o fire imposibilă și om impulsiv, cum rar se poate găsi.

Exemplu ni-l dă următoarea întâmplare. Pe la 1882 Kefala avea ca diriginte al farmaciei lui „Minerva” un farmacist, german de origină, căsătorit și care locuia în casele de deasupra farmaciei. Într-o dimineață se găsește asasinată soția dirigintelui și procurorul, chemând pe Kefala, îl supuse la un strict interogatoriu, în timpul căruia el spune că el este asasinul femeii. În consecință Kefala

este depus, dar se observă între timp că servitorul farmaciei, un Arap, a dispărut.

Poliția reușește să găsească pe asasinul fugar, ascuns într'un hambar al unui vapor încărcat cu porumb, gata să părăsească portul. Arapul recunoaște fapta lui și Kefala este eliberat. Când a fost întrebat, de ce s'a dat el drept ucigaș, a răspuns: prea mă sâcâise procurorul cu întrebările lui și eu, că să scap de multele răspunsuri, am spus că o omorâsem!

După despărțirea tovărășiei Cicilianopoulos-Kefala, fiecare din-ei deschide farmacie proprie, adică Kefala rămâne cu farmacia tre „Minerva“ pe strada Carol, unde actualmente este prăvălia cu No. 5, iar Cicilianopoulos deschide farmacie proprie pe piața, care în urmă a luat numele de piața Ovidiu.

În anul 1878, când trupele românești ocupă Dobrogea și orașul Constanța, personalul medico-farmaceutic se compunea din *Vallindas* și *Cicilianopol*, D-ri în medicină cu farmacii, *Bolton* cu farmacia C. F. E. și *Kefala* cu farmacia sa. Toți acești patru exersau meseria de medic, cu dreptul de a face și medicamente. Control oficial ne existând pe vremea aceea, fiecare făcea cum putea, căci ambele aceste profesii erau profesii libere în adevăratul sens al cuvântului.

Am dat acest ansamblu de titlu personal medico-farmaceutic, căci nu se poate separa o specialitatea de alta, toți practicând medicina și cu facultatea de a procura „stante pede“ și materialul de terapeutică. Dispensariile, ce erau instalate în farmacii, erau în mare onoare și frecventate foarte mult, mai ales de clientela de la sate. Județul întreg nu avea unde să-și procure medicamente, iar vizita medicală afară din oraș nu era ceva ușor. Prin urmare, nu numai bolnavii ambulanți se refugiau la tratamentul dispensariului dela farmacie, ci acolo se tratau și bolnavii per procură, căci femeile de obicei nu se dislocau ușor, iar bolnavii netransportabili trimiteau pe ai lor, ca să spună doctorului cazul lor și a-și procura medicamentele necesare. Altfel și acuma se întâmplă să se prezinte la dispensariile noastre oameni dela țară cerând medicamente și povețe pentru bolnavii lor de acasă.

Când stăpânirea românească a vrut să pună ordine în imbroglu medico-farmaceutic din Constanța, printr'un triaj al acestor două specialități, a obligat pe cei doi medici să primească câte un diriginte la farmaciile lor, iar pe Bolton să opteze pentru medi-

cină, primind farmacist pentru farmacia C. F. E., care devenise proprietatea lui. Kefala a rămas cu farmacia lui, fără dreptul de a practica medicina.

Dar, pentru completarea acestei tetrade esculapiene, mai avem de adăugat pe căpitanul *Gheorghe Cuianos*, proprietar de ma-hoane din port și specialist în ale luxațiilor și fracturilor. Cuianos a fost fiul lui Vasile Cuianos, vestit specialist în numita ramură a chirurgiei, ce o practica în mod oficial la Cefalonia, sub domina-țiunea Engleză, primind acest drept de la înaltul comisar englez, a cărui fiică suferise o fractură, vindecată de acel practician. Acesta puse pe fiul său să învețe și să practice aceeași meserie la rândul lui.

Mai este cineva care nu trebuie să fie uitat, dentistul *Stavru Atanasîu*, veteran al artei dentare. Stavru, sosind din Varna, unde exersa meseria de bărbier, a fost găsit și el aici și ținut să facă Școala de sanitari din Megidia, de unde a eșit diplomat vaccinator sanitar. El și-a oferit serviciile sale serviciului sanitar al orașului timp de mai multe decenii. În urmă s'a ocupat numai de dentistică, după o școală de proteză ce o făcu la București.

Arta moșitului era profesată de cele 4 moașe, D-na *Papasaul*, soția medicului pomenit mai sus, D-na *Michelatu*, *Cucoana Artemisia* și *Catinca Hurmuzi*, care toate au fost ținute să meargă la Constantinopole la un spital, unde au urmat o școală rudimentară de moșit. Aceasta era situația medicală și paramedicală a orașului nostru la 1878. După cum vedeți, nici vorbă de medicină oficială, de serviciu sanitar, după cum spunem astăzi. Epidemiile veneau și plecau, după cum orânduia bunul D-zeu; când ele erau mai tari, precum a fost cea de holeră din 1865, când au murit în oraș și în satele din apropiere peste 2000 de suflete, lumea pleca și revenea după stângerea flagelului. Apa lipsea și se aducea de la cele 4 puțuri de la Anadolchioi cu sacale. O dată, un primar mai progresist a încercat să aducă apă de la lacul cel mic de la Anadolchioi. Instalația s'a făcut, tuburile s'au pus, cișmelele s'au zidit, dar nu s'a putut continua cu adusul apei, căci mașinile instalate pe marginea lacului erau insuficiente. Așa dar prima încercare de edilitarism igienic a dat greș și tuburile, ce au stat câți-va ani îngropate, s'au desgropat la 1886 și au luat din direcția lor orizontală cea verticală: s'au transformat în stâlpi de felinare de gazolină. Primăria noastră a vrut poate să demonstreze că cele

două mari elemente, apa și lumina, sunt legate strâns în existența omenirii. Acești stâlpi au funcționat până la venirea luminei electrice, care i-a înlocuit prin ceilalți moderni. Alte măsuri de igienă n'au fost cunoscute orașenilor noștri, canalizare neexistând și orașul fiind infectat de latrine cu fosă fixă, care făceau bună sindrofie cu puțurile din curte, comunicația fiind foarte ușor stabilită între apă și excremente.

Dar orașul nostru a avut marele noroc să fie pus pe un promontoriu, bătut de toate vânturile, care mătură orice infecție, astfel că lipsa de igienă erau contrabalansate de aerul sănătos.

Dar lucrurile se schimbă repede, căci autoritățile medicale se instalează încă dela 1878, fiind numit primul medic de județ Craioveanul Dr. *Drăghescu*, iar D-rul *Corvin*, medic Căpitan devenind și medic de oraș și de port.

Un timp medicii militari au fost însărcinați și cu serviciul orașului și așa a fost, după D-rul *Corvin*, D-rul *Georgescu* și mult cunoscutul la noi D-rul *Zissu*, medici de oraș și la spitalul, care s'a înființat la 1882 și s'a instalat într-o casă din Strada Mircea, vis-à-vis de cunoscutele case ale răposatului Colonel *Zissu*, care tot serviciul lui l-a petrecut în oraș și ca medic al Căilor Ferate Române, devenind un cetățean al Constanței.

Serviciul orașului, după cum vedeți, n'a avut medic titular până la venirea D-rului *Anastasescu*, primul medic al orașului și al Spitalului Civil, numit la 1892.

La 1897 serviciul sanitar al orașului se desparte în cel al spitalului, unde este numit D-rul *Sadoveanu*, D-rul *Anastasescu* rămânând medic al orașului, unde a stat până la 1902, când l-a succedat D-rul *Pilescu*, urmat de Dr. *Mărgărint* la 1919.

Spitalul nostru fiind mixt, era servit numai de un medic, subsemnatul într'un mod benevol făcând serviciul medicului secundar, când la 1901 a fost numit D-rul *Bârzănescu*, secundar prin concurs. Spitalul se mută la noul local actual la 1909, iar după războiu, la 1920, se fac 3 secții: cea medicală cu Dr. *Rusovici*, cea chirurgicală cu *Sadoveanu* pe care-l succede *Iorgulescu* și cea de boli contagioase, pe care o primește *Bârzănescu*.

În urma morții regretatului coleg *Rusovici*, succombat de tifos exantematic contractat în spital, se numește la secția patologică D-rul *Teodorescu*, având ca secundar pe D-rul *Aldea*, iar D-rul *Rosetti* este numit ca secundar la secția chirurgicală.

Secțiile spitalului se completează cu instalația de raze X și electroterapie, pusă sub conducerea D-rul *Anibal Popescu*.

Actualmente serviciul medical al orașului este completat cu doi medici de secție : D-nul *Rădulescu* și D-na Dr. *Rosetti*, iar la serviciul boalelor venerice este numit ca medic primar D-rul *Apostolescu*.

Cu toate că serviciul sanitar al județului nu face parte din oraș, dar, de oare-ce reședința medicilor primari este orașul Constanța și colegii din acest serviciu iau o parte activă în viața medicală, numim aici pe medicii primari de județ în ordine cronologică de la 1878 încoace :

Dr. *Drăgescu* 1879, *Dobrescu* 1892, *Ionescu-Buzău* 1893, *Urdăreanu N.* 1894, *Mihăilescu-Brăila* 1895, *Mărgărint* 1909, *Isăcescu* 1919.

Urmând aceeași ordine de idei, vom numi și pe medicii militari, șefi de serviciu divizionar, de corp de armată ori de spital, cari au avut reședința în oraș : D-rii *Corvin*, *Georgescu*, *Șerban*, *Ahile Zisu*, *Dumitrescu Vasile*, *Casassovici*, *Frangulea*, *Sarafidi*, *Constantinescu Petre*, *Vasilescu*, *Pallauz*, *Vicol*, *Mihăescu*, *Drăghiescu*, *Popescu Cernica*, *Ceapăru*, *Pristăvescu*, *Țintă*, *Lerescu*, *Lurtz Herman*, *Bernadoski*, *Marosin*, *Botez*.

Dintre medicii generali, șefi ai serviciului sanitar de corp de armată, cităm pe *Grozeanu*, *Urdăreanu* și *Papiu*.

La 1896 se înființează serviciul medical al portului, la care primul titular a fost numit D-rul *Tălășescu*, pe care l-a urmat la 1918 D-rul *Stoenescu*. La serviciul sanitar al portului este actualmente atașat și laboratorul de igienă, pus sub direcțiunea D-șoarei *Dumitriu*, cu secția de chimie dirijată de chimistul Dr. *Frangopol*.

Dar și orașul nostru n'ă rămas în urmă cu producția lui, căci mai mulți medici au eșit din rândurile Dobrogenilor, dintre cari mare parte au practicat și practică încă în oraș. Primul în cronologie este semnatarul acestui istoric, eșit medic la 1895, urmat de *Frangopol P.*, *Caratzali*, *Calcef*, *Parisi*, D-șoara *Mironescu*, *Psarafti*, D-șoara *Fotica Polihroni*, D-șoara *Eliza Gheorghiu*, *Vanef*, *Gheorghiad*, *Numan*, *Vasile Vasiliu*, *Torosian*, *Benlian* și *Cornățeanu*.

O ultimă și destul de interesantă pagină a istoriei medicale a orașului nostru este situația serviciului sanitar pe timpul ocupațiunei germano-bulgare din 1916—18. După ocuparea orașului de trupele inamice, farmaciile și spitalul sunt jefuite și populația,

altfel foarte redusă la număr, se servește de medici militari Germani, Bulgari și Turci. Dar, peste câteva luni, orașul se repopulează, ajungând până în urmă la 10.000 de locuitori.

Serviciul sanitar al orașului la început este făcut de D-nul *Von Büsche* și pe urmă de D-rul *Triebel*, ambii instalați în casa mea. La Liceul „Mircea cel Bătrân” se instalează un spital chirurgical pus sub direcțiunea D-rul *Tichy*, iar în oraș sunt dispensarii de bolnavi și de boli venerice; în Casele Magrin se instalează un laborator de microbiologie și totul este pus sub ordinele unui Medic Șef cu sediul lui la Prefectura Județului.

Mai pe urmă se reorganizează serviciul spitalului civil, unde funcționează D-rii *Tolica* și *Baier*, aduși dela Brăila, unde se refugiaseră. Spitalul era prost întreținut, cu paturi mizerabile și cu saltele de paie fără cearceafuri: nici perne, nici păaturi nu erau, bolnavii fiind ținuți să aducă aceste lipsuri de la ei de acasă. Spitalul acesta era pus sub ordinele unui Sergent Sanitar numit *Faineisen*.

Când m'am înapoiat dela război, la 1 August 1918, am fost invitat să iau parte la funcționarea acestui spital ca chirurg-ginecolog; după o lună am plecat dela această funcțiune, D-rul *Bârzănescu* luându-mi locul.

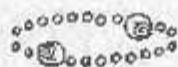
La 1 Noembrie 1918 Germanii părăsesc orașul și Bulgarii ocupă provincia. Atunci sunt chemat să iau direcțiunea serviciului sanitar (oraș, județ, spital, port) rămânând *Tolica* și *Bârzănescu* la spital, *Wexler* la port și la controlul alimentelor. Aceasta a durat o lună, când autoritățile românești revenind, îmi ia locul provizoriu D-rul *Frangopol* până la instalarea medicilor oficiali.

Dar orașul nostru a dat minotăurului războiului și 4 dintre copii lui: pe medicii *Calcef*, *Belzoni*, D-șoara *Fotica Polihroni* și pe *Ovidiu Tănăsescu*, iar farmacistul *Constantinidi*, înapoindu-se slăbit de la războiu, nu poate rezista la prima boală ce l-a atacat.

Iată pe scurt istoricul medical al orașului nostru, care, în 70 de ani de la reclădirea lui, a evoluat de la câteva colibe la un oraș populat de aproape 70.000 de locuitori și care, de la un medic de carantină ce a avut la 1858, are 65 de medici, spitale, laboratoare, tot felul de specialiști, 10 farmacii și se poate fâli că stă, în ce privește medicina, pe un picior egal ca orice alt mare oraș din țară.

August 2, 1928.

Dr. Hector Sarafidi

PRIN DOBROGEA ... ¹⁾

Plecăm din Babadag, urcând spre culmea de unde se vede până la mari depărtări ținutul dobrogean al lacurilor și al dealurilor pierdute în șesul constănțean. Dar, ca să ajungem până acolo, trecem prin păduri afunde, urcând și cotind, — și cărăușul dobrogean, îmbrăcat în șalvari și cu boandă de șaiac, are chef de vorbă și ne spune de întâmplări de demult, mistuite pe aceste meleaguri pline altădată de taine, de crime, de haiduci, de răpiri de cadâne ... Prin locurile acestea, Licinski și-a purtat isprăvile, spăimântând pe cei bogați și ajutând sărăcimea. Prin codrii de odinioară, neatinși de setea de distrugere a antreprenorilor de lemne, își ducea banditul veacul, apărând când nimeni nu se aștepta, din cine știe ce tufăriș sau de după vreun gorun gros cât o bute. Toate până într'o zi, când poterașii stăpânirii l-au strâns de toate părțile și au deschis focurile împotriva lui. Licinski s'a ridicat ca un leu al pustiei, a mugit de furie, a tras în urmăritori, dar deodată s'a prăbușit alături de gorunii lui dragi. Și cărăușul îmi slombește povestirea lui adăogând de la el episoade sângeroase și glorioase, — și, dând din cap cu jale, zise la urmă, când fu să-și închee povestea : „și-așa a murit Licinski !“.

Căruța dobrogeană, în vremea aceasta, a mers neoprit, cântându-ne ca un ison al drumeției, acea cu totul aparte cântare a osiilor dobrogene : un fel de sunet metalic, dar plăcut, — sonor și plin, neasămănat cu nici o altă „batere“ de osii din ținuturi străine. Țăranii din Dobrogea, când își cumpără căruță, îi încearcă acest cântec al osiilor și nu se opresc decât la aceea care „cântă frumos“.

După ce urcăm dealul cel mare din jos de Babadag și lăsăm în stânga dealul pe care se află mina de cupru de la Altântepe, — după o bună poștă de drum, ajungem în marele sat românesc al Casmicei. Sat de „mocani“. Aici, în Casmicea, sunt statorniciți

¹⁾ Din volumul „Țara noastră“ ce se va tipări mai târziu.

din vremi străvechi parte din mocanii ardeleni, cari s'au „coborât“ din Carpați spre Mare. Un „descălicat“ ca cele multe ale noastre de pe vremuri. Rassa acestor oameni e una cu totul deosebită. Oameni tari, înalți, chipeși, întreprinzători, buni negustori, — oameni cari nu mai lasă de unde au apucat, — și cu cari nu au a se juca nici ovreii șireți, nici grecii cârcotași, nici armenii băgăcioși pe sub piele. Mocanul îi bate și-i întrece pe toți și prin vrednicie, și prin muncă, și prin inteligență și prin șiretenie. Obişnuiți cu vremea rea, netemători de ploi și vântoase, așa precum pe vremuri făceau lungul drum în urma turmelor de oi, — căliți aici în Dobrogea, printr'o viață de neconținută strajă și veghere împotriva Tătarilor și Turcilor prădători, — Mocanii alcătuesc, pe toată întinderea Dobrogei, piatra de granit a temeliei stăpânirii noastre românești. Buni cultivatori de pământ, iubitori ai acestui pământ, e înțeleg a nu-l părăsi sub nici un chip, dând toate puterile lor pentru a-l cultiva și a-l face mai hrănitor. Gospodăriile lor sunt cuprinse, casele vesele, — ogrăzile bine chivernisite, — vitele (mulți lucrează câmpul cu cai, ca Nemții) pline și bine îngrijite. Dar, mai ales, peste toate și în toate, bate un puls de viață românească. Mi se paré că nici cârciuma nu e prea în mare cinste în aceste așezări.

Intrăm prin gospodării, — ne întâmpină gospodine, în ochii cărora sclipesc lumini ardeleni: priviri sănătoase și înfipte drept în ochii oaspetelui. Trupuri tari și pline, ascunse sub ii înflorite și catrințe bine strânse. În case, răsboiul de țesut parcă aduce aminte de niște vremuri mai limpezi de altădată. Și parcă și lumina soarelui bate într'altfel... De prin zările minții se ridică imagini ale unei vremi de departe: de când se lăsău de vale, spre Mare, turmele de oi, ducând cu ele, pe lângă ființele toate ale cârdului, dar și sufletul de-acolo, cu înfățișările lui, cu cântecele, dorurile, năcazurile, înduioșările și îmbucurările lui...

Aici, în Casmicea, se află sediul subprefecturei, judecătoria și alte așezăminte de plasă.

Mai e și cuibul unor cunoscute familii de bogați Mocani, ale căror vlăstare sunt cunoscute pe tot întinsul dobrogean. Pe urmă, ramuri din aceste fecunde neamuri s'au întins și dincoace de Dunăre, dând țării oameni de bună ispravă.

Pornim din Casimcea și, după ce călătorim pe drumuri ascunse prin păduri de gârneață, după ce trecem prin vreo două sate prinse cu totul, de jur împrejur, de pădure, ajungem în altă

așezare românească : Topologul. Stând pe un deal și întinzându-și casele pe platou și pe clinurile de deal, Topologul e plin de mișcare și de lumină. O biserică mare stă albă în mijlocul satului, — alături de ea școala, primăria. Acelaș aspect al lucrurilor și-al oamenilor ca și la Casimcea. Și aici sunt tot Mocani, dar amestecați și cu „Cojani“, adică băjănari de prin părțile lăturalnice ale Brăilei și Ialomiței.

Vremea-i scurtă și noi trebuie să mai batem pământul dobrogean, — de aceea mergem pe drumuri cucuiate pe tăpșane înalte, de unde în zarea prăfuită vedem patul de argint al Dunărei, și cădem în alt sat românesc, care, pe vremuri se chema Urumbei, iar azi îi zice Regina Elisabeta. Tot Mocani amestecați cu Cojani (și puțini Țigani), — gospodării întemeiate, oameni cu priviri prietenoase, vite bine îngrijite...

Urcând spre Tulcea, trecem prin alte sate : unele găgăuțești, având aceleași mori de vânt în margini, aceiași șalvari și iminei cunoscuți ; — unele nemțești, cu casele aliniat, cu pastor având ochelari și ochi albaștri, cu biserica bine îngrijită, lăsând să se strecoare pe ferestrele ei sunetele de lemn ale orgei, cu femeile mergând cu „Biblia“ sub braț la rugăciune, cu gospodăriile curate ca niște „salioane“, cu „chilotele“ de puf în loc de plăpumi, așa de călduroase că poate fi frigul Bobotezei și poți dormi sub ele afară pe prispă, cu aceiași oameni tacticoși, politicoși, buni platnici ai dărilor, dar nu prea deschiși la minte și la suflet și puțin cam triști...

Trecem, asemenea, prin marele sat Bașchioi, — frumos, bogat, având gospodării bine alcătuite. Păcat că oamenii lui, pe lângă un pumn de bune calități, au o fire aspră, neapropiată și bănuitoare. Altfel, de o mare sobrietate și cu un simț aproape desăvârșit al respectului casnic.

Trecem apoi prin Slava-rusă, sat lipovenesc, întru totul asemănător Jurilofcei, având „bărbi“ mai mari și mai încâlcite, biserici mai verzi, cu turle asemănătoare și mai tare cu niște cepe colosale. Huesc cârciumile și aici, se aud armonice clare, trosnesc încet semințele de floarea soarelui în dinți, se arată acelaș albastru tare, acelaș roș sângerieu, acelaș galben de ou și acelaș verdeburatec pe care, pe pereți, pe lemnul cercevelor, pe porți, pe testemeluri, pe bluze, ca și la Jurilofca și ca'n toate satele rusești, fără îndoială, de aici și din lumea întreagă. Iar Rușii poartă toți

aceiași bluză închisă până sus, prinsă în doi nasturi pe latura gâtului și strânsă la mijloc cu curele late de piele neagră, iar în picioare, aceleași burduhoase cisme, peste care se resfrâng puțin, pantalonii bufanți de culoare închisă.

Ajungem din nou în drumul mare al Constanței, dar dincolo de Babadag, spre Tulcea.

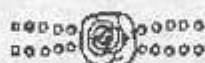
Înainte de a poposi în Tulcea, trecem prin satul în care conlocuesc cel puțin trei feluri de nații, pe picior de egalitate, ca în Elveția: Cataloiul. În acest sat se află: Români, Găgăuți și Italieni. Acuma, că se găsesc Români, Găgăuți, aceasta nu pare de loc ciudat în Dobrogea, dar Italienii?!... Ei bine, Italienii din Cataloi au partea lor bine statornicită. Acum vre-o 30—40 ani dacă nu și mai bine, marele moșier Anghel din Moldova, un om de-o mare îndrăzneală de cugetare (tatăl poetului Anghel) a hotărât, nici mai mult nici mai puțin, să cultive pe una din moșiile sale moldovene, orez. Unii îl căinau, alții îl luau în derâdere, — el însă a pornit într-o zi și a adus din Italia o colonie de muncitori italieni: cu neveste, cu copii, cu tot... și a început să cultive orez... Nu s'a făcut nimic un an, doi... În vremea aceasta, coloniștii, se înțelege, au mâncat prețul moșiei întregi... Ne mai având ce face cu ei și moșierul aflându-se la o mare strâmtoare, s'a gândit să-i așeze în Dobrogea. Zis și făcut: gospodăriile italienești fură așezate la... Cataloi. A trebuit însă să se facă o lege specială pentru ca, străini fiind, să poată avea dreptul de a posedea pământ rural. Și de atunci, colonia italienească din Cataloi a prosperat, s'a mărit și s'a fixat pe veci acolo. Acuma au fanfară, societăți corale, cantine, pălării bersaliere, și... multă înclinare spre băuturi alcoolice.

Lăsând Cataloiul pe stânga, după ce mai ridicăm și mai coborâm câteva dealuri, ajungem în unul din locurile cele mai frumoase ale ținutului tulcean: la Derindere, vârful de deal care domină toată valea Dunării. Deacolo, privind în stânga, ochiul pătrunde până departe, urmărind meandrele marelui fluviu, care apare ca o imensă râmă de argint. Pâlcuri de sălcii, locuri de cultură, grădinării, stufărișuri, toate pierdute până în ceața zărilor. În vale, jos, ca o jucărie ciudată, departe, stă Ismailul basarabean, coborât în încețoșare ca într'un somn, — iar în dreapta se întinde, ca un ținut de poveste, „Impărăția Stufului” din Deltă: un necuprins verde-galben, tăiat prin mijloc și pe lături de spadele

de oțel ale brațelor Dunării. Iar peste toate, căzând lumina solară, într'o prăfuire de aur... Nesfârșit, lumină, ceață, — și nu știu ce vrajă ca de poveste de pe alte țărâmurî...

Coborând de vale pe șoseaua în serpentină și iar ridicând pe tăpșane din ce în ce mai joase, ca și cum ne-am lăsa pe niște trepte gigantice, după o jumătate de oră intrăm în Tulcea, de unde, după ce-o vom vedea și ne vom odihni, vom porni spre stufărișul deltei și spre singuratecul oraș al visării și al izolării, — spre Sulina...

Al. Lascarov-Moldovanu

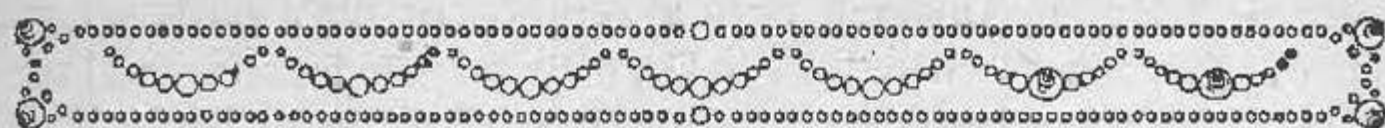
IN ORICE VAL

In orice val de mare
Scântee luna plină
Și orice val o poartă
Spre țărmul drept de stânci, —
In țăndări sclipitoare,
De piatră luna-i spartă
Se 'mprăștie și moare
Pe apele adânci.

Se spulberă și iarăși în valuri se încheagă,
Ca iar să se sfărâme tăcut de piatra dură,
Doar pân'la țărm sclipește și noaptea iar o fură, —
Ci sus în ceruri luna, pe veci de veci e 'ntreagă.

Grigore Sălceanu.

DOR DE CASĂ.

Nori de earnă, suri și grei, au scoborât aproape de pământ. Ei sunt plini de zăpadă, căci, când și când, lunecă ușor câte un fulg mare, — și aduc un frig, sub puterea căruia a 'nghețat până și sufletul vântului. Asupra întinșelor priveliști a scoborît vâlul serilor de earnă.

Dar nu e seară. Nimic nu dă de bănuiră că ziua ar fi pe sfârșite. Bucătarii robotesc domol pe lângă gropile lor înflăcărâte, iar ordonanțele ofițerilor nici nu se gândesc să meargă la popotă.

Și e frig. Vântul străbate pe nesimțite prin aerul îngroșat de sub nori și lasă cu dărnicie un ger, sub care și focul arde cu greutate.

Pe o movilă de jăratec, ostașii au pus o buturugă noduroasă; jur împrejurul ei au așezat lemnișoare uscate, sub a căror flacără pocnitoare lemnul cel tare se înegrește și se carbonizează pe 'ncetul.

Și'n dogoreala care înroșește obraji, în fumul care stoarce lacrimi, oamenii stau împietriți de greutatea amintirilor duioase.

De când au plecat de la vetrele strămoșești, a trecut o iarnă, o primăvară și-o vară și-au întins peste zări pânza lor înflorată, — iar acum... iată că sosește și cea de-a doua iarnă, iar ei tot prin pustietăți sălășluiesc.

De ani de zile nu mai văzuseră și alte fețe omenești; de ani de zile în raza tulburei lor priviri nu mai încăpură și alte animale, afară de câinii sălbateci și flămânzi, cu cari adesea ori aveau să lupte.

— Cine mai știe?... Ne-om mai vedea noi gospodăriile?... se 'ntreabă încet sergentul Lazea, ca și când n'ar fi vrut să tulbure liniștea nimănui. Și cu gândul merge departe, peste Dunăre. Iși vede casa lui de gospodar cuprins din Dăeni...

Lângă el stă Zenovei Cubanițov, un pescar de la Mila 23. Acesta oftează din adâncul inimei.

— Adevărat, Domnule Sergent! Și dac'oiu mai vedea-o... am s'o mai cunosc eu oare?... De mult mă gândesc la asta!... Dacă s'ar termina odată și afurisitul ăsta de război și dacă m'aș întoarce sănătos acasă, am să mă duc mai întâi la Galați. De-acolo aș lua vaporul și... cam pe la trei ceasuri după prânz aș ajunge la Tulcea! Aici, găsesc eu ușor o lotcă și, dacă sunt două rânduri de lopeți bine trase, cam la două ceasuri de la sfințitul soarelui intru în satul împrăștiat chiar pe malul Dunării. Am să mă uit... am să mă sucesc... o să mă frec și la ochi! Dar... nu mai cunosc nimic!

— Ei omule, am să 'ntreb eu pe un trecător, ce sat e și ăsta?

— Aici e Mila 23!

— Aha!... Va să zică... tot nu m'am înșelat eu!... Mila 23! Casa mea e tocmai hăt colo, la capătul despre Sulina, lângă ceainicul lui moș Sapojnic.

Și am s'o pornesc prin fața caselor rânduite pe o singură linie, toate cu ochii ațintiți către lățimea furioasei ape. Dar pe neștiute am să mă trezesc la capăt. În fața mea, numai pustietatea nemăsurată a bălților, dunga de argint a Dunării și broboanele de sudoare ale feței pământului: lacurile.

— Dar unde ți-au fost ochii Zenovei?... Și mă voiu întoarce mult mai atent. Voiu ajunge la capătul de unde plecai adineaurea și casa lui Cubanițov tot nu-i!... O să-mi fac cruce ca'n fața necuratului și-am să fluer de necaz.

— Cum de m'am prostit eu în așa hal?... Să nu-mi mai cunosc eu casa mea!... Dar un gând neașteptat îmi va îngheța sufletul.

— Dar dacă au dărâmat-o Bulgarii... Trebuie să fi rămas locul măcar!... La cârciuma lui Borisov mă voiu opri.

— Nu știi Dumneata... Moș Sapojnic mai trăiește?... Că nu-i mai văzui prăvălia!

— Stipan Sapojnic?... O ho!... L'au omorât Bulgarii!

— Dar casa lui Zenovei de-alături... mai stă în picioare?

— Zenovei?... Care Zenovei?...

— Ei care! Zenovei Mihailovici Cubanițov... cel care a plecat la război... care s'a luptat el și la Mărășești...

— A, da! Da! Da! Da! Imi aduc aminte de numele lui! Este, cum să nu? Dar e tocmai în capătul cela de colo!

Bâjbâind astfel, târziu de tot o s'ajung acasă. Nevasta are să plângă de bucurie, copiii au să se scoale și au să se strângă în jurul meu. Și am să-i trag o mâncare... Ah, Domnule Sergeant! Știi: pește sărat... ouă... unt... pâine... pâine de casă care miroase a grâu și care te hrănește cu sănătate! Apoi am să mă culc pe pat moale... învelit cu plapomă...

Dar către ziuă am să tresar speriat.

— Nevastă... Ce dracu ți-pă așa urât?... Auzi?... *Cucurigu!*... Ce dihanie o mai fi și asta?... *Cucurigu!*...

— Ce... Doame iartă-mă!... Tu nu știi că e un cocoș?...

— Cum i-ai spus?... Cocoș?... la să-l vedem și eu... Ana Petrovna!... Și-am să sar din pat.

Dar femeia va murmura'ncet, cu o mână la gură, cu ochii ațânțiți asupra mea:

— Săracu Zenovei al meu!... Mi l-a stricat războiul...

Mă voi culca eu iarăși, dar cu multă părere de rău. Cum vor mai fi cocoșii acum?...

— Nevastă!... Dormi?... Spune-mi te rog: Cocoșii au patru picioare?... Au dinți?... Mușcă rău?...

— Ei Zenovei... văd că ție-ți arde de drăcovenii! Dar eu sunt obosită! Lasă-mă să dorm!

În sfârșit voi ațipi, dar pentru puțin timp. Căci în băătăură, chiar sub geamul casei, răsună un sgomot tare ciudat: mii de guri ți-pă ascuțit de-ți ia auzul: Ga! Ga! Ga! Și altele numeroase răspund cu glasuri joase: Mac! Mac! Mac! Și toate acestea la o laltă cu puternice cotcodăceli și cucuriguri. Desbrăcat am să ies afară pe prispă.

— Ce-or fi astea, Ana Petrovna?... Rațe?... Ce frumoase!... Dar celea de colo mai mari... tot rațe's?... Nu?... Gâște zici?... Ce albe sunt!... Și ce lopeți roșii mai au!... Dar ăla așa de frumos stropit... pintenat... boghet și crestat la cap?...

— E cocoșelul nostru!... El cel dintâi se trezește în sat și nimeni nu îndrăznește să-i cânte înainte!...

— A!... Dar știi că e frumos?... Nevastă, ia prinde-l... să-i atârnam de gât decorația asta! Are să-i stea așa de frumos!...

Zenovei tăcu. Oamenii cari l-au ascultat zâmbitori până acum, izbucnesc într'un râs sincer și general.

Dar el nici nu zâmbește măcar. Privește fix învăluirile flăcărilor. Gândurile au rămas acolo, departe, pe marginea Dunării. Privirile lui cuprind într'o părintească dragoste o căsuță... o lotcă... și doi copii, cărora nu le-ajunge lungul Dunării pentru joacă.

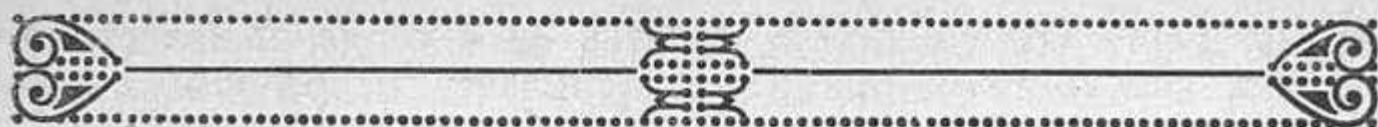
Buturuga s'a transformat într'un bulgăr enorm de diamant. Lospe-lospe se desprind din ea, cad jos și se prefac în cenușă fină.

Unul câte unul ostașii cad pe gânduri. Unul câte unul dispar în corturi.

Vântul s'a'nputernicit. Fulgii de zăpadă au așternut pământul. Liniștea dorului de casă a coborât peste sufletele lor chinuite.

Mihail Pricopie

STAMPE ȘI HĂRȚI PRIVITOARE LA TRECUTUL DOBROGEI

de IOAN C. BĂCILĂ

I. STAMPE

Pământul Dobrogei a fost frământat în cursul vremurilor de multe oști, începând dela Mircea cel Bătrân până în zilele noastre.

Cele mai vechi știri iconografice asupra Dobrogei le avem din anii 1768—1774, din timpul împărătesei Rusiei Ecaterina II, care continuă planul lui Petru cel Mare — luptele cu Turcii.

Ele încep în anul 1769, prin lupta dela Hotin, pe care îl atacase Rușii, dar sunt bătute. Vizirul însă se retrage la Tighina (Bender), lăsând Hotinul în mâinile Rușilor și mai târziu tot Rușii ocupă Moldova. Baronul de Elmpt (rus) trece cu un corp de armată în Moldova, alungând pe Turci și intră în Iași la 26 Septemvrie 1769. De aici, acțiunea se urmează prin partea răsăriteană a Moldovii (Basarabia) până la Dunăre. Rușii, încurajați de aceste succese, continuă urmărirea în Dobrogea, unde dau lupte.

Trecerea Dunării o face generalul rus Weissman, atacând Tulcea în ziua de 4 Aprilie 1771. De lângă fortificațiile Ismailului, generalul Weissman merge cu un mic detașament pe brațul Chiliei, spre Tulcea; noaptea se odihnește într-o insulă (locul unde se desparte brațul Chiliei de brațul Sfântu Gheorghe), debarcă în locul unde gârla Samova se varsă în Dunăre, pune pe fugă soldații unui pichet turcesc și ocupă o redută, întărită cu 5 tunuri cu tragere lungă, situată pe înălțimile de lângă Tulcea.

Cu o altă coloană, sub comanda locot. colonel Stricher, cucerește o a doua redută, dar sunt atacați de ieniceri și cavaleria turcească pe care el o respinge. Unindu-se cele două coloane — fiind ajutat de maiorii Beutling și Jochimsen — atacă Tulcea, unde Turcii erau întăriți și apărați de 23 tunuri. Pentru luarea acestei cetăți, în flancuri au atacat generalul Ceresnicof, locotenent-colonel Sievers, coloneii Soltikoff și Vogt.

Rezultatul acestei lupte a fost: 3 vase de războiu turcești capturate și 3 scufundate.

Odată Tulcea fiind ocupată, operațiunile militare se continuă pe Dunăre spre *Isaccea*, care este atacată în ziua de 27

Aprilie 1771. Trupele rusești debarcă la 4 verste de Isaccea și de aici, sub comanda maiorului Jochimsen, ocupă tabăra turcească, punând mâna și pe două tunuri. Armata rusească înaintază apoi pe două coloane dealungul Dunării și, pe înălțimile de lângă Isaccea, cavaleria turcească este pusă pe fugă, de asemenea și ienicerii, cari erau retransați, sunt puși pe fugă de generalul Oserow. După o retragere dela Tulcea, această cetate a fost atacată acum a doua oară, din două părți, bombardată mai ales de bateria maiorului Kastirewo, Zeigler și de arier-garda locot. colonel Blucher.

Linia Dunării (Tulcea — Isaccea) fiind asigurată și Turcii retrăgându-se spre Babadag, Rușii sunt hotărâți să continue înaintarea și să atace orașul *Babadag*, unde Turcii se întărise.

O armată rusească merge din Isaccea și alta din Tulcea, trec râul Telița și se întâlnesc la râul Taița — în fața Babadagului — unde, după un atac viguros, Turcii sunt siliți să se retragă spre sud, unde Rușii îi urmăresc.

Aceste lupte și planuri de lupte Rușii le-au reprodus la Paris, gravate de P. F. Tardieu, dând și o bogată legendă, de care m'am folosit în expunerea de sus¹⁾.

În urma acestor lupte se deschide un congres la Focșani, dar plenipotențiarii Ruși, neînțelegându-se cu Turcii, congresul se desface și se întrunește altul la București²⁾.

Poarta, neprimind condițiunile puse de Ruși, negocierile se rup la 22 Martie 1773 și războiul reîncepe.

În cursul anului 1773 Rușii continuă ofensiva contra Turcilor, dealungul Dunării, mergând spre Silistra și trec râul Gârlița care se varsă în lacul Gârlița (lângă satul Galița). La 29 Iunie 1773, Turcii sub comanda lui Osman Pașa au fost atacați și bătuți de Rușii comandați de generalul Romanzov — care trece Dunărea pe la gura Ialomiței ca să dea ajutor generalului Weissman. Generalul Weissman venea dinspre Babadag, respingând armatele Seraskierului Niamuc Pașa, care se retransase la Eșechioi (la sud-est de Silistra). Se spune că în această luptă generalul Weissman și-a pierdut viața.

Dela Silistra Rușii înaintază spre *Turtucaia*, unde câștigă asupra Turcilor o victorie desăvârșită. Această bătălie ei o immortalizează într-o frumoasă gravură în aramă cu titlul³⁾ „*Bataille et victoire à Turtukay 1773*”.

În ziua de 24 Decembrie moare Sultanul Mustafa IV și după el urmează Sultanul Abdul Hamid, sub care războiul mai

¹⁾ Planurile de luptă se găsesc în colecția Academiei Române, Secția Stampelor (A I 44, B IX 59, C XVII 17) sub titlul următor: Plan des Expéditions faites par le G-ral Weissman de l'autre côté du Danube contre Tultschi et Isaktschi.

²⁾ A. D. Xenopol, Războaiele dintre Ruși și Turci. Vol. I p. 99.

³⁾ Academia Română. Secția Stampelor, A I 47.

continuă vre-o jumătate de an. Turcii primesc pacea și în ziua de 21 Iulie 1774 se încheie pacea dela Kuciuk-Kainargi. ¹⁾

Cu acest tratat însă nu s'au isprăvit neînțelegerile dintre Ruși și Turci, pentru că Turcii s'au opus din răspuțeri la executarea lui, neexecutare care va aduce un nou războiu la 1787 (și din cauza Rușilor cari se amestecau în Caucaz), războiu ce se va isprăvi prin pacea dela Șiștov (1790) și dela Iași (1792) — în urma victoriei Rușilor dela Măcin, la 19 Iulie 1791.

Intrunindu-se divanul turcesc, în ziua de 13 August 1787, războiul este declarat, dar aliații Rușilor erau acum Austriacii. Luptele, contra Turcilor încep din Moldova, dela Botoșani și Hotin, se continuă la Iași, Larga, Focșani (lupta la 31 Iulie sub Suvarow), Mărtinești (22 Septemvrie), Galați, trecând apoi în Basarabia și ultimele lupte dela Cahul și Ismail au ca rezultat că Turcii se retrag în Dobrogea.

În Dobrogea se atacă *Tulcea* și *Isaccea*; armata rusă sub comanda generalului Ribas atacă Tulcea pe uscat, pe când o flotă rusească, sub comanda căpitanului Achmatov, o atacă pe Dunăre. Lupta se dă la 6 și 7 Noembrie 1790 și se isprăvește cu victorie din partea Rușilor. Această luptă este reprezentată într'un plan și o gravură colorată intitulată: „*Carte der glücklichen Eroberung der zwei türkischen Festungen und Isatsche durch das leichte russische Geschwader des General Ribas den 6. u. 7. Nov. 1790*“.²⁾

* * *

La începutul secolului XIX, Dunărea inferioară fiind acum cunoscută ca un drum comercial și locul unde se petrecuse o mulțime de fapte militare în cursul timpurilor, a făcut pe mulți să o cerceteze.

Unii au trecut pe la noi ca simpli particulari, mânați de dorul de a cunoaște o lume necunoscută pentru ei, cum au fost Iacob Alt și Théodore Valerio, sau făcând parte din vre-o misiune militară, cum a fost Hector de Béarn.

Pe lângă notele ce le-au cules, unii dintre ei au și desemnat ceeace au văzut, dându-ne vederi de cetăți, peisagii, costume de soldați și diferite aspecte ale locurilor pe unde au trecut.

Înainte de anul 1820 un călător german face o călătorie pe Dunăre dela izvoarele ei până la Sulina, reproducând vederi de cetăți, orașe pe care le-a văzut. Această colecție, compusă din 264 vederi, a fost publicată la Viena în anul 1820 și poartă titlul următor: „*Donau-Ansichten vom Ursprunge bis zum Ausflusse in's Meer. Nach der Natur und in Stein gezeichnet von Jacob Alt. Gedruckt von Adolf Kunike und von beyden Künst-*

¹⁾ A. D. Xenopol, op. c. pag. 100.

²⁾ Academia Română. Secția Stampelor. B IX 57.

lern herausgegeben. Zum Schluss des Werkes folgt ein erklärender Text von Christian Quittschreiben, Wien 1820“.

Acest album are 264 vederi de pe ambele maluri ale Dunării, litografiate de A. v. Saar și Erwiny, iar unele semnate de Kunike și F. Wolf tot ca litografii.

Istoricul vederilor (cetăți, orașe) l-a făcut *Georg Carl Borromäus Romy* — doctor în istorie — și l-a tipărit la Viena, mai târziu — în anul 1826. Dr. Romy a făcut o descriere și un mic istoric al luptelor petrecute la *Silistra, Turtucaia, Hârșova și Sulina*.

Acest album și descriere este însoțită și de o hartă compusă din 4 foi intitulată : „*Donau-Strom vom Ursprung bis zum Ausfluss, herausgegeben von Adolph Kunike 1826*“. Harta de orientare cuprinde fluviul Dunărea cu toate orașele și cetățile care sunt cuprinse în album ¹⁾.

Silistra este reprezentată ca o cetate întărită cu bastioane, unde se văd o mulțime de minarete, o moscheie, iar pe Dunăre sunt corăbii și mori plutitoare.

Turtucaia se vede așezată pe un deal și are casele risipite; Hârșova, așezată pe un deal este o cetate cu ziduri crenelate și cu turnuri de apărare. Sulina este arătată ca un port, cu câteva case mici, în schimb sunt multe corăbii la mal.

În anul 1828 izbucnește alt războiu între Ruși și Turci, care se isprăvește prin tratatul de pace dela Adrianopole (14 Septembrie 1829) prin care protectoratul rusesc asupra Principatelor române se stabilește în mod definitiv.

După manifestul țarului Nicolae I dat la 26 Aprilie 1828, au pornit 300.000 soldați; la 7 Maiu trec Prutul și ajung în Moldova, apoi în Muntenia și merg spre Dunăre. Altă armată rusească, la 8 Iunie 1828, trece Dunărea între Isaccea și Tulcea, iar cetățile Chilia, Ismailul, Tulcea și Isaccea sunt ocupate de Ruși. Această trecere a armatei rusești peste Dunăre, pe un pod de vase, — între Isaccea și Tulcea (armată compusă din infanterie, cavalerie și artilerie) este reprodusă într-o gravură în aramă intitulată „*Eröffnung des Russisch-Türkischen Feldzugs 1828*“ ²⁾.

Planul Rușilor era să atace pe Turci prin Muntenia pe la Silistra și pe la nordul Dobrogei (Isaccea și Tulcea) sub comanda generalilor Diebici și Witgenstein. Se pare că voiau să reia vechiul plan de luptă din anul 1773 al generalilor Weisman și Romanzov.

¹⁾ Academia Română posedă albumul aproape complet, lipsesc numai 19 vederi. Pentru întâia oară, dl Coast. J. Karadja publică în „*Arhivele Olteniei*“ Ianuarie-Aprilie 1927 pag. 152, *Câteva vederi de pe Dunărea noastră*. Aceste vederi sunt: Porțile de Fier, Porțile de Fier la Orșova Nouă, Ruinele podului lui Traian, Fortăreața T.-Măgurele și Calafatul.

²⁾ Academia Română. Secția Stampelor. A I 45. Informațiile sunt luate din legenda de pe gravură.

Pe la jumătatea lui Aprilie Rușii trec Dunărea și înconjoară Silistra, pe când armata lor principală atacă pe Reșid Pașa lângă Șumla, la Kulektsche și sfărâmă cu totul oastea otomană.¹⁾ Lupta cea mare s'a dat însă la Silistra.

Asupra asediului acestei cetăți, Rușii au făcut un plan foarte amănunțit și intitulat: „*Plan du front attaqué de la forteresse de Silistrie, avec indication des travaux depuis la 3 parallèle jusqu'au jour de la reddition, le 18/30 Juin 1829*”.²⁾

Acest asediu, cu noile metode de apărare și de luptă, a fost desemnat și cercetat mai târziu de Francezi, în 1854 (cu ocazia războiului Crimeei, când prima fază a luptelor s'a dat în Dobrogea) sub titlul: „*Campagnes des Russes dans la Turquie d'Europe en 1828 et 1829. Traduit de l'allemand du Colonel Baron de Moltke par A. Demmler, Paris, Impr. Lemercier, 1854.*” Acest atlas cuprinde următoarele hărți:

1. Carte générale de la Bulgarie et de la Dobrudscha ou du théâtre de la guerre en 1828 et 1829.

2. Théâtre de la guerre au dela du Balkan. Hartă topografică.

3. Plan de Brailow et des travaux du siège en 1828.

4. *Hirsowa*. Se dă planul cetății.

5. *Matschin*. Se dă planul cetății.

6. *Plan du siège de Silistria en 1828 et 1829*. Este o copie după planul ridicat de Ruși, amintit mai sus.

Afară de acestea, în atlas se mai dă planul cetăților Șumla, Varna, Târnova, Rusciuc, Prawadya, planul de luptă dela Kulektsche și strâmtoarea Dardanele³⁾.

În faimoasa luptă dela Silistra, Rușii au capturat 220 tunuri, 2 pași cu trei tunuri, 18.000 prizonieri, 100 steaguri și întreaga flotă dunăreană a Turcilor.

Această scenă de predare a Silistrei s'a reproduș într'o gravură în aramă, colorată, făcută la Nürnberg la *Fr. Campe* intitulată: „*Einnahme von Silistria den 30. Juni 1829*”. Scena reprezintă pe notabilii Turci, cari predă cheile cetății Silistra generalului rus înconjurat de Statul Major. În fund se vede cetatea întărită cu ziduri și turnuri⁴⁾.

În timpul acestui războiu din 1828—1829 guvernul francez trimite pe Ducele de Mortemart ca să întovărășască armatele rusești și să facă un raport asupra consecințelor lui și orientarea politicei franceze. Tovarășii Ducelui erau Henri de Mortemart, Gerault de Crussol și *Hector de Béarn*, toți trei ofițeri și în seara de 1 Maiu 1828 părăsesc Parisul, ca a doua zi să

1) A. D. Xenopol, Răsboaiele dintre Ruși și Turci. Vol. II pag 32.

2) Acad. Rom. Secț. Stamp. — C. ist. milit.

3) Acad. Română. Hărți. V 406.

4) Acad. Rom. Secția Stampelor. A 1 30.

ajungă la frontieră și, după ce trec prin Germania, Polonia rusească, ajung la Camenița în fața Hotinului, trecând Nistrul la Isacovici cu trei poduri plutitoare.

De aici merge prin Basarabia și Dobrogea, urmând armata rusească și această călătorie ține dela 1 lunie până la 15 August 1828; trec apoi la Odesa și în ziua de 3 Noemvrie 1828 se întorc la Paris.

Această călătorie Hector de Bèarn o publică sub titlul *Quelques souvenirs d'une Campagne en Turquie 1828*, 1 Volum în folio cu 62 de litografii. Pe câte o foaie anterioară litografiilor este scrisă călătoria. Acest volum este dedicat lui Casimir Duce de Mortemart, pe care l-a însoțit în războiu și în diplomatie ¹⁾ în amintirea călătoriilor făcute împreună în timpul războiului ruso-turc (1828—1829).

Hector de Bèarn, care este și un bun desenator, ne-a lăsat câteva vederi foarte interesante privitoare la Dobrogea :

1. *Trecerea armatei rusești peste Dunăre* pe un pod de vase, lung de 315 pași, după o rezistență înverșunată din partea Turcilor.

2. *Kurgan Vizir*. Lagărul armatei rusești cu infanterie, cavalerie și artilerie și în mijloc o movilă înaltă. Despre acea movilă H. de Bèarn spune că odată un Pașe, voind să arate unui parlamentar dușman de ce putere de soldați dispune, a dat ordin ca fiecare soldat turc să aducă o mână de pământ și astfel s'a ridicat acea movilă uriașe, pe care s'a urcat Pașa cu parlamentarul și i-a arătat câmpia plină de batalioanele turcești.

3. *Isaccea*. Vederea unei moschei în ruină, alături de cimitir.

4. *Babadag*. Vederea orașului cu imensa cazarmă pătrată ridicată de Sultanul Mahmud în 1806 și în mijlocul curții cazarmii este vestita cișmea cu zecile de guri pe unde curgea apa și cu inscripția în limba arabă. Inscripția sună astfel : Sultanul Mahmud, Victoriosul, a zidit această fântână ; bea din această apă, care este ca o sorbitură, invocând numele lui Dumnezeu. Dumnezeu să dea zile lungi Padișahului ; potolește-ți setea bând din această apă asemănătoare acelei de Semsan. (1231).

5. *Babadag*. Vederea căzărmei (interiorul curții) ; în mijloc vestita cișmea, mai jos se dă inscripția de pe cișmea în limba arabă.

6. *Macaul*. Vederea moscheei cu minaretul și câteva case împrejur.

¹⁾ Asupra acestui călător a scris : Ioan C. Băcilă, *Pictori francezi prin țara noastră 1828—1856*. Biblioteca „Astra” No. 8. Sibiu 1923 ; G. Oprescu *Țările Române văzute de artiști francezi (Sec. XVIII și XIX)*. București, Cultura Națională, 1926.

7. *Karatai*. Oficierea Te-Deum-ului pe o vijelie. Pe o estradă se face serviciul divin, armata este afară în careu; în fund să vede lagărul cu corturile.

8. O vedere a văii Carasu.

9. O vedere a *Vechei albiei a Dunării* cu stufuri și stânci. Hector de Béarn este pe aici la 25 Iunie, unde află de ocuparea Hârșovei și Constanței de Ruși, apărate cu tunuri englezești. Această vale este mlăștinoasă și strânsă aproape în toată lungimea sa de stâncă și se prelungește până la mare.

10. *Vederea orașului Bazargic*. În planul întâi este lupta între avant-gardarusească și cea turcească, în fund este orașul.

11. O vedere a moscheei din *Bazargic* cu minaretul; alături sunt case.

12. Vederea interiorului moscheei din *Bazargic*.

13. Oficierea unui Te-Deum la *Bazargic* sub un imens cort transformat în capelă. În fund se vede altarul unde oficiază doi preoți; alături, la oarecare distanță, Împăratul cu suita; afară este armata.

14. Vederea generală a orașului *Bazargic*; în stânga este lagărul rusesc, în dreapta pe o coastă cimitirul turcesc, în fund se vede orașul.

15. Casa Pașei din *Bazargic* (vedere exterioară) cu două etaje și cu un balcon de jur împrejur. Este un desen foarte interesant.

16. Casa Pașei din *Bazargic* (sala haremului). În ziua de 13 Iulie acest călător era la *Bazargic*, oraș mare, cu străzi strâmte; are multe fântâni, moschei, patru bazaruri și câteva case mai elegante. El vizitează moscheia și casa Pașei.

17. La *Selintova* se dă în onoarea trimisului francez o serbare, iar ca distracție, soldații au un joc, unde aruncă în sus un soldat și îl prind în mâni.

18. Vederea moscheei din *Mangalia*.

19. Vederea cetății *Constanța* cu ziduri crenelate, cu un *pont-levis* și cu inscripția turcească deasupra porții.

20. Vederea cetății *Constanța* de pe mare.

În ziua de 11 August, Hector de Béarn era la *Constanța* și dela el aflăm că în anul 1828 *Constanța* era un port fortificat la Marea Neagră, întărit cu ziduri crenelate, cu un *pont-levis* spre uscat, având o inscripție turcească deasupra și cu fortificații puternice spre mare. Acest călător a desemnat și a însemnat tot ce a văzut, fără părtinire; el este un călător desinteresat, care a colindat toată Basarabia și Dobrogea, dela Hotin până la Varna și acest jurnal ilustrat de călătorie aduce o contribuție mai mult la cunoașterea țării noastre, a Dobrogei ¹⁾.

¹⁾ D-l G. Oprescu în lucrarea sa, op. c., reproduce vederi din Dobrogea din călătoria lui Hector de Béarn, numai 12 bucăți, lăsând la o parte

Albumul cu notele scrise de Hector de Béarn a avut oare care căutare, că ceva mai târziu un desenator german *Adolf Mayer* copiază din albumul de mai sus câteva scene de luptă sau vederi din Bazargic și din Babadag, foarte mult asemănătoare cu ale lui Hector de Béarn.

Litografiile sunt făcute în „Königl. Lith. Institut“ și litografiate de Hermann¹⁾. Ceea ce a reprodus Adolf Mayer este: Vederea orașului Bazargic (No. 10 din lucrarea de față la Hector de Béarn), Casa Pașei din Bazargic (No. 15 din lucrarea de față), Vederea orașului Babadag, Cazarma din Babadag și fântâna cazărmei (toate după H. de Béarn); singura litografie, care nu este luată după H. de B. este *O fântână dărâmată din Bazargic*, lângă care s'a instalat lagărul imperial.

Acest desenator nu are alt merit decât că a răspândit mai departe — în foi volante — desenele copiate după ale lui H. de Béarn.

* * *

Din cauza certurilor pentru lăcașurile sfinte, Rusia — după mai multe negocieri fără rezultat cu Anglia — se hotărăște a lua de pretext această chestiune și, în anul 1853, Țarul Nicolae I trimite un ambasador extraordinar la Constantinopole, pe principele Mencikoff.

În ziua de 16 Februarie, principele intră cu o strălucită suită în capitala Sultanilor. După tratative asupra locurilor sfinte și cererile rusești nefiind îndeplinite, prințul părăsește Constantinopolul. Turcia era susținută de Franța — care dă ordin flotei ei să meargă la Constantinopole — și de Anglia. Pretențiunile rusești nefiind satisfăcute, Țarul Nicolae publică un manifest la 26 Iunie 1853, în care religia creștină joacă un rol atât de mare, în cât ar părea că pornește dela un patriarh²⁾. Peste câteva zile, la 3 Iulie ocupă principatele române, iar flotele aliate care staționau la Beșic Bai, primesc ordinul să intre în Dardanele; rezultatul este izbucnirea războiului.

Rușii atacă pe Turci pe linia Dunării, la Silistra, Turtucaia, pe când armatele aliate înaintează dela Varna prin Dobrogea; dar, din cauza mortalității înspăimântătoare, aliații părăsesc Varna, la 13 Septembrie 1854, îndreptându-se spre Crimeea.

câteva și anume: Trecerea armatei rusești peste Dunăre pe un pod de vase, oficierea Te-Deum-ului pe vijelie la Karatai, vederea moscheii din Bazargic, oficierea unui Te-Deum la Bazargic, casa pașei din Bazargic (vedere exterioară), casa pașei din Bazargic (sala haremului), serbarea dela Selimtova în cinstea trimisului francez și vederea moscheii din Mangalia.

¹⁾ Academia Română posedă 3 vederi din Bazargic și 3 din Babadag de Adolf Mayer.

²⁾ A. D. Xenopol op. c. Vol. II pag. 195.

Lupta cea mare pe linia Dunării s'a dat la Silistra, la 19 Maiu 1854, unde se spune că Rușii au pierdut 12.500 soldați (morți și răniți). Scena cu lupta dela **Silistra** este reprodusă într'o litografie, care reprezintă asaltul Rușilor contra redutei, dar sunt respinși. Desenul a fost făcut de *Bäcker* și litografiat în Viena la *C. Lancedelli*. O altă scenă a atacului Silistrei o desemnează *Albrecht* și se face în litografia lui *H. Gerhart* din Viena¹⁾.

Tot cu ocazia acestui războiu, care s'a purtat în Dobrogea, apoi în Crimeea și pe Marea Baltică, a apărut un album colorat, cu titlul „*Episode de la guerre d'Orient*“, imprimat în Paris la Lemercier, litografiat de A. Adam și editat de librăria *Bulla et Jouy*. În acest album, care are multe scene de luptă dela Marea Baltică, din Dobrogea nu se dă decât numai două: lupta dela *Silistra* și lupta dela *Turtucaia*. Lupta dela Silistra variază de cele de mai sus; în lupta dela Turtucaia se vede cum Rușii trec Dunărea și dau un atac contra Turcilor, dar sunt sfărâmați de artileria turcească²⁾.

Privitor la această luptă mai este o litografie, dar cu oarecare deosebiri față de cele de sus, făcută de *Benseler* în Berlin, la litografia lui A. Felgner³⁾.

Când flotele aliate (franceze și engleze) transportau trupe în Dobrogea, pictorul *Durand Brager* a fost atașat escadrei franceze și a avut ocazia să facă o mulțime de desenuri, pe care le-a scos în album colorat, cu titlul: „*Voyage dans la Mer Noire, le Bosphore et les Dardanelles*“. Dela el avem o frumoasă vedere a orașului *Balcic* cu escadrele aliate ancorate la țarm. Albumul a apărut la Paris, litografiat de Eug. Cicéri și Ph. Benoist.

O vedere foarte frumoasă a orașului *Silistra*, cu fortificații, tot din timpul războiului Crimeiei, este a lui *I. Vollveider* și editată de *I. Weith* în Carlsruhe⁴⁾.

Tot cu ocazia războiului Crimeii, un pictor francez, anume *Théodore Valerio*, dornic să studieze la fața locului tipuri și costume orientale și arme de tot felul, a avut originala idee să plece spre Turcia ca să caute noi motive de inspirație. În anul 1853 trece prin Ungaria, unde a făcut tipuri de pe lângă Tisza, comitatele Pesta și Heves, munții Matra, marginea Crișurilor, tipuri de Slovaci și tipuri din Croația, Slavonia și fron-

¹⁾ Acad. Rom. Secția Stampelor. B. IX 54—56.

²⁾ Acad. Rom. Secția Stampelor. B. IX 21—22.

³⁾ Acad. Rom., Secția Stampelor, C XIII 38.

⁴⁾ Acad. Rom. Secția Stampelor, C XVII 16.

În colecția d-lui G. Olszewski am văzut câteva stampe foarte frumos executate, arătând cetăți și lupte în Dobrogea — altele decât cele anunțate de mine.

tierele militare. În 1854 el se închide în *Silistra*, care a fost asediată în zadar de Ruși și a cărei populație era decimată de holeră. După despresurare el a urmat armata turcă până la extremitățile frontierei. În *Silistra* a făcut desenele care reprezintă soldați turci : Călăreț arab în vedetă, Bașbuzuc din Egipt, Sentinelă egipteană, soldați albanezi din armata turcească.

Planșele care privesc Dobrogea sunt din fascicola „*Les populations des provinces danubiennes en 1854*” și sunt următoarele :

- pl. I. Cavalier Arabe en Vedette (camp de Silistrie).
Pe un câmp cu iarbă înaltă un călăreț arab cu sulită ; în fund se vede o santinelă.
- pl. II. Bachi Bozoucq de la haute Egypte (camp de Silistrie).
Este un negru înarmat, având la brâu multe iatagane.
- pl. IV. Sentinelle Egyptienne dans la Dobrutcha.
Intr'un câmp mlăștinos se văd 2 santinele la adăpostul unor snopi de trestie.
- pl. VII. Arnauts (Silistrie). Grupuri de soldați albanezi.
- pl. XIV. Jeune Bachi-bouzoucq Arabe (Camp de Silistrie).
Pe un câmp se vede un lagăr cu corturi ; în față un călăreț arab.
- pl. XV. Bachi-bozoucq Kurde (Silistrie). Soldat.
- pl. XVI—XVII. Bachi-bozoucq de l'armée d'Anatolie (Camp de Silistrie). Grupuri de soldați în fața corturilor.
- pl. XX. Le Cadi et le Kaimakan de Silistrie.
Pe un covor stă turcește două persoane și fumează cu narghileaua ; lângă ei se află hârtie și o pecete ; în fund, un arnăut gata de a-i servi.

Intorcându-se la Paris, el aduce o foarte interesantă colecție etnografică din răsăritul Europei, care a fost expusă la expoziția („Salon”) din 1855.

Desenurile le face în aquaforte și le scoate într'un album intitulat *Album ethnographique par Théodore Valerio. Les populations des provinces du Danube*, Paris 1854, în fol.

Peste un an apare alt album intitulat *Les Populations des Provinces danubiennes en 1854. Suite de dessins d'après nature gravé à l'eau-forte par Théodore de Valerio*, Paris, Goupil et C^{le}, Vienne, etc. (impr. Pierron et Delâtre à Paris) S. d. (1855), în folio¹⁾. Albumul cuprinde 20 de planșe.

Toate desenurile făcute prin țările unde a călătorit, Valerio

¹⁾ Album amintit de G. Bengescu, *Bibliographie Franco-Roumaine*, pp. 47—48 Nr. 98.

le-a gravat și le-a publicat sub titlul : *Costumes de la Hongrie et des provinces Danubiennes, Dalmatie, Monténégro, Croatie, Slavonie, Frontières Militaires. Dessinés d'après nature & gravé à l'eau forte par Théodore Valerio, avec une notice par Henri Vuagneux*. Paris, Librairie centrale des Beaux-Arts. Imp. Jouaust.

Albumul are 72 de planșe : Ungaria 32, Croația, Slavonia, Frontierele militare 8, Dalmația 6, *Populația Provinciilor dunărene* 20, Muntenegru 6. Prin populația provinciilor dunărene el înțelege Serbia, Muntenia și Dobrogea.

Tipurile din Dobrogea amintite mai sus sunt reproduse în albumul acesta¹⁾.

Din acest timp avem și un desemn făcut de pictorul Szathmári, care reprezintă o parte din fortificațiile *Silistrei* și niște soldați albanezi înarmați. Acest desemn a fost litografiat la Leopold Müller.

După isprăvirea războiului Crimeii și prin înființarea Comisiei Europene a Dunării, Sulina devine un punct principal. Dela inginerul-șef al Comisiei, englezul C. R. Hartley, ne-a rămas o frumoasă aquarelă reprezentând vederea *Sulinei*, digul și farul. Aquarela a fost făcută în anul 1861 și se găsește în colecția Academiei Române.

Alături de C. R. Hartley putem să amintim și pe desenații W. H. Bertlett și R. Wallis, cari ne dau vederea *Sulinei* cu vărsarea Dunării în Marea Neagră.

După ce Dobrogea devine românească — în urma războiului pentru independență încheiat prin tratatul dela Berlin 1878 — portul Constanța ia o dezvoltare din ce în ce mai mare. De prin anul 1880 avem o frumoasă vedere a Constanței desenată după natură de căpitanul I. Caralea și litografiată în București la H. Markworth. Vederea este luată dinspre Marea Neagră.

Pentru anul 1890, în colecția Academiei Române se găsește un *Menu* dela 9/21 Octomvrie 1890 făcut pentru „Inaugurarea începerei lucrărilor podului peste Dunăre la Cernavoda”; iar pentru anul 1896 sunt două invitațiuni pentru a asista la serbarea pentru punerea pietrei fundamentale a portului *Constanța*, care a avut loc la 16/28 Octomvrie 1896. La această serbare a luat parte Regele Carol, Regina Elisabeta, Principele Ferdinand și Principesa Maria; invitațiile au fost speciale.

Tot în colecția de stampe ale Academiei Române sunt câteva fotografii foarte interesante din punct de vedere pitoresc și etnografic, pe care le semnalez. Ele sunt următoarele : Inaugurarea canalului „Regele Carol” din brațul *Sulina*, Vederea

¹⁾ Despre acest pictor a scris Ioan C. Băcilă, *Pictori francezi prin țara noastră*, pp. 36--40 ; G. Oprescu, *Țările Române văzute de artiști francezi (sec. XVIII și XIX)*, pp. 54—59.

generală a *Cernavodei*, Tipuri de locuitori din *Megidia* din anul 1881 luna Octomvrie, Vederea oraşului şi portului *Constanţa*, Podul peste *Dunăre*, Incrucişătorul român Elisabeta cu bricul Mircea în portul *Constanţa* şi Cuirasatul de războiu rus „Kneaz Potemkin“ sub pavilion român ¹⁾.

Epoca contemporană a Dobrogei este destul de cunoscută; sunt fotografii care comentează anumite evenimente şi foarte multe cărţi poştale ilustrate care arată diferite tipuri şi costume şi vederi din Dobrogea ²⁾.

II. HĂRȚI

Hărțile pe care le înfățişez aci au importanţa lor din punct de vedere etnografic, topografic, militar, etc. etc.

Cum pământul Dobrogei a fost cunoscut de vechii negustori ai acestui ţarm, de Genovezi şi Veneţieni, apoi mai târziu de Ruşi, Englezi şi, în timpul din urmă, de Români (în urma anexării Dobrogei), — hărțile ce le dau ne arată cunoaşterea mai bine a pământului acestui colţ de ţară.

Ele sunt redată în ordine cronologică, urmate de un indice pe autori şi pe specialităţi ³⁾.

1318.

1. **Vessconte de Yanka** (Petrus). Genova. *Facsimile d'une carte en 9 f. de la Mediter. et d'une partie dela côte de l'ocean portant cette inscription sur les 7 et 8 feuilles „Petrus Vessconte de Yanka (Genova) fecit istas tabulas annos 1318“.*

¹⁾ Acest Vas de războiu rus — al cărui echipagiu s'a răsculat — după ce a bombardat Odesa, a venit în apele *Constanţei* în zilele de 19 şi 20 Iunie 1905, de unde, pornind spre Coastele Crimeii, a revenit în zilele de 25 şi 26 Iunie 1905, când în urma tratativelor conduse personal de Prim Ministru G. Gr. Cantacuzino s'a predat autorităţilor române. Prefectul judeţului *Constanţa* a fost colonel Mihail Capşa, comandant de Divizie general Anghelescu şi căpitan al portului Locotenent-Comandor Negru. La 26 Iunie 1905 ora 2 p. m. Cuirasatul a fost predat Ruşilor, scoborându-se pavilionul român cu onorurile militare (după notiţa scrisă pe fotografie).

²⁾ Academia Română posedă cărţi poştale ilustrate cu următoarele vederi din Dobrogea: Babadag, Balcic, Bazargic, Caraharman, Cernavoda, *Constanţa*, Hârşova, Isaccea, Mamaia, Mangalia, Niculiţel, Silistra, Sulina şi Tulcea.

Tot la Academia Română este un desen în creion a monumentului Adamclisi, fost în posesia lui Alexandru Odobescu. (mărimea 45×27 cm.).

³⁾ Dacă această bibliografie nu este completă, faptul se datoreşte lipsei hărţilor din bibliotecile noastre.

Copie pe hârtie de calc, 8×12 cm., făcută de V. A. Urechia la Paris în anul 1878. Este o hartă limitrofă arătând litoralul Mării Negre dela Varna până la Cetatea Albă, dându-se și numirile de localități în grecește : Caliacra, Panzallia, Licostoma, Saline, Maurocastro.

Acad. Rom. A I 44

1457 — 1459.

2. **Fra Mauro.** [*Mapemondul. Venezia*]. 1457 — 59.

1 foaie litografiată 135×75 cm., publicată în 1886 de A. Lesouëf. În acest Mapemond se dă și litoralul Mării Negre, (Dobrogea și Basarabia) arătându-se localitățile : Caliacra, Pangalia [Mangalia], Constanța, Licostomo și Maurocastro.

Acad. Rom. D VII 69

3. **Fra Mauro.** [*Mapemondul*].

1 foaie fotografie 55×57 cm. În acest Mapemond se arată Europa dela Marea Adriatică — Marea Baltică și pământul până în Mesopotania și nordul Rusiei. Pentru țările române se dă *Dunărea* cu 5 guri, „Vlachia“ mare și orașele Câmpulung, Maurocastro, Licostomo, Brașov și Oradia Mare (Waradin).

Acad. Rom. D VII 43

1520.

4. **Hiersemann.** [*Portulan catalan*] circa 1520.

1 foaie fotografie 23×14 cm. Pe litoralul Mării Negre (Dobrogea și Basarabia) se dau și localitățile care sunt și la Mapemondul lui Fra Mauro.

1566.

5. **Forlani Veronese** (Paulo), *La discriptione della Transilvania et parte del l'Ungaria et il simile della Romania, con la gionzi tonne nel disegno avere del medesimo autore con la divisione della Transilvania, dall'Ungaria fana con pontesini. Da Paulo Forlani Veroneze intagliata : Anno 1566.*

1 fotografie 34×46 cm. Arată litoralul Mării Negre dela Oceacov până la Constantinopol și țările : Moldova cu Basarabia, Dobrogea și Bulgaria până la fluviul Marița. Relieful este reprezentat prin movile. Această hartă face parte din „Opera de M. Giacomo Castaldi Piamotesi cosmographo in Venetia“.

Acad. Rom. C III 58

1589.

6. **Villaroet** (Dominigo), *Portulan Espagnol reprès. la Méditer. et le nord de l'Afrique, par* 1589 M. S.

Copie pe hârtie de calc 14×15 cm. făcută la Paris de V. A. Urechia în anul 1878. Este hartă limitrofă, arătând litoralul Mării Negre dela Nipru până la Bosfor, cu următoarele localități: Mocastro, Falconana, Salina, Liscostomo, S. George, Solina, Constanza, Pangalia, Cavasco, Varna, Constantinopole.

Acad. Rom. A I 42

Sec. XVII.

7. **Seutter** (Matth.), *Transylvaniae, Moldaviae, Walachiae, Bulgariae nova et accurata Delineatio, magnam partem hodierni theatri bellici ob oculos ponens, opera et sumtibus Matthaei Seutteri, S. Caes. et Cathol. Reg. Majest. Geographi, Augustae Vindel.*

1 foaie 58×49 cm. Hartă colorată. Pe lângă țările amintite în titlu se arată și Dobrogea cu numele *Sungiacatus Silistriensis*, care este locuită de *Tartari Dobrucenses*.; se dă și câteva localități și înălțimi pe lângă Dunăre.

Acad. Rom. C IV 1

c. 1630.

8. * * * *Walachia, Servia, Bulgaria.*

1 foaie $18,5 \times 14,5$ cm. Hartă topografică, cu scara dată în mile italiene. Pe lângă țările amintite în titlu se dă și Dobrogea. Această hartă este o ediție din c. 1630, posterioară lui „Atlas Minor“ al lui Gerarde Mercator, Amsterodami 1628.

Acad. Rom. A I 50

C. 1650.

9. * * * *Totius Regni Hungariae maximae que partis Danubii Fluminis una cum adjacentibus et finitimis regionibus.*

1 foaie 59×31 cm. Hartă politică și topografică, cuprinzând regiunea Dunării dela Regensburg până la Sulina, arătând și țările vecine: Austria, Ungaria, Serbia, Bulgaria, Transilvania, Muntenia, Moldova, Basarabia și Dobrogea. Această hartă pare să fie continuarea altei hărți intitulată: *Maximi totius Europae fluminis Danubii cursus per Germaniam Hungariamque nova delineatio*, după Henric Hondius..

Acad. Rom. C IV 29

1690.

10. * * * *Entwurf deren des Printz Louys von Baden D . . . Durchlaucht dieses verwichne 1689 Jahr gegen den Erbfeind in Servia, Bulgaria heroische Verrichtungen und Victorien zusamt den angelegnen Landschaften und der Land Strasse bis nach Constantinopel 1690.*

1 foaie 70 × 27 cm. Hartă topografică. Relieful este reprezentat prin movile și orașele mai însemnate prin ziduri. Din țara noastră se dă orașele: Orșova, Turnu, Giurgiu, Brăila, Silistra, Constanța și Sulina.

Acad. Rom. D VI 8

1789.

11. **Reilly** (Franz Iohan Ioseph von), *Schauplatz der fünf Theile der Welt nach und zu Anton Friedrich Büschings grosser Erdbeschreibung in drey Theilen herausgegeben von Gestochen von Ignaz Albrecht. Erster Theil. Wien 1789. Zweiter Theil. Wien 1791.*

Atlas în 3 Volume, în partea I cuprinde și țările române: Banatul, Transilvania, Bucovina, Moldova, Basarabia, Muntenia și Dobrogea. Dobrogea face parte din harta No. 14; în atlas are titlul „Des Koenigreichs Bulgarien Oestliche Haelfte“. Hartă topografică.

Acad. Rom. II 318

1797.

12. **Rigas Velestinly**, *XAPTA THΣ EAAAΔOΣ . . .* 1797, Viena. Franz Miller.

Hartă topografică, compusă din mai multe foi; o foaie dă și Dobrogea cu o parte din Muntenia.

Asupra acestei hărți cfr. *N. Iorga*, o Hartă a Țerii-Românești din C. 1780 și un geograf Dobrogean, în „Analele Academiei Române“. Seria II, Tomul XXXVI (1913—1914) Memoriile Secțiunii Istorice.

C. 1822.

13. * * * *Situation Zeichnung desjenigen Theils von Bulgarien und Romanien durch welchen die zwey Landstrassen von den zwey Donau-Städten Schurscha in der Wallachey und Galaz in der Moldau bis Constantinopel führen.*

1 foaie 39 × 52 cm. Arată litoralul Mării Negre și Dobrogea până la brațul Chilia, cu satele și drumul care merge dela Constantinopol prin Adrianopol la Rusciuc și alt drum care merge

paralel cu țărmul Mării Negre dela Constantinopol spre Bazargic și Galați.

Acad. Rom. C IV 33

1830.

14. Taitbout de Marigny (E), *Plans de golfes, baies, ports et rades de la Mer Noire et de la Mer d'Azov levés recueillis ou corrigés par ...* Odessa 1830. Lith. Alex. Braun.

Atlas. Din România se dă planul limanului Nistrului, planul Deltei Dunării până la Galați și planul radei Constanța.

Acad. Rom. II 146

1837.

15. * * * *Carte du cours du Danube depuis Ulm jusqu'à son embouchure dans la Mer noire, ou Guide de voyage a Constantinople sur le Danube avec indication de toute ce qui a rapport à la navigation des pyroscaphes sur cette route.* Vienne. Artaria & Compagnie. 1837.

1 foaie 73×51 cm. Hartă colorată, arătând toate porturile Dunării.

Acad. Rom. D VI 1

C. 1840.

16. Bielitz (Robert), *Donau-Strom-Karte von Orsova bis Reni gezeichnet von ... ehemaligen Civil-Ingenieur in der Walachei, und dermaliger Offizial im K. K. Handelsministerium in Wien.*

Hartă limitrofă, manuscris ; se arată numărul pichetelor românești și turcești dealungul Dunării și insulele care sunt ale Românilor și care ale Turcilor.

Acad. Rom. C IV 36

1841.

17. Mangari (E), *АТЛАСЪ ЧЕРНАГО МОРИ.* St. Petersburg, 1841.

Atlas cu 27 hărți hidrografice + XVII planșe. În hărțile 9 și 10 se dă porțiunea Mării Negre dela Balcic până la Cetatea Albă.

Acad. Rom. V 445

1850.

18. Taitbout de Marigny (E.), *Atlas de la Mer Noire et de la Mer d'Azov.* Lithographie de L. Nitsche à Odessa. 1850.

Atlas cu 35 hărți. Foile 6—13 privesc litoralul Mării Negre spre Dobrogea și Delta Dunării ¹⁾).

Acad. Rom. II 460

1854.

19. **Moltke** (Colonel Baron), *Campagne des Russes dans la Turquie d'Europe en 1828 et 1829*. Traduit de l'allemand du colonel Baron de Moltke par A. Demmler. Paris, J. Dumaine; Ch. Reinwald, 1854.

Atlas militar, cuprinzând harta generală a Dobrogei și o parte din Bulgaria; planul Brăilei, Hârșovei, Măcinului, planul asediului Silistrei în 1828 și 1829. Din Bulgaria se dă planul cetăților Șumla, Varna, Târnova, Rusciuc și bătălia dela Kulewtscha din 1829.

Acad. Rom. V 406

1855.

20. * * * *Harta teatrului războiului din Europa din anii 1828 și 1829*. Intocmită după scara 1 : 420.000 din mărimea reală, după ridicarea de pe terenul Basarabiei, după cercetările Serbiei, a Bulgariei și Rumeliei orientale și după ridicarea militară a Moldovei, Valachiei și regiunea Babadagului. Gravată la depoul militar-topografic în anul 1835, corectată în 1855, pe baza completărilor făcute în 1850 de ofițerii Statului Major General al corpului V de infanterie. [în rusește].

Hartă topografică în 8 foi, arătând Muntenia și Dobrogea. Este o reproducere fotografică după exemplarul din Biblioteca regală din Berlin.

Acad. Rom. D XIX 1

21. * * * *Carte topographique de l'isthme de Dobroudcha indiquant la route ouverte en 1855 entre Rassova sur le Danube et Kustendjé sur la Mer Noire*. Echelle 1 : 100.000. Paris, Gravé par Avril, imp. Bineteau, Paris.

1 foaie 65 × 27 cm. Hartă făcută de „Corps impérial des Ponts et Chaussées de France. Mission dans la région Danubienne“.

Acad. Rom D XIV 93

1857.

22. **Medina** (S.), *Black Sea. Delta of the Danube*.
Scale 1 : 166.400.
1 foaie 95 × 63 cm., hartă topografică.

¹⁾ O hartă a Deltei Dunării se găsește într-o foaie manuscris la Acad. Rom.; este o hartă topografică rusească. Într-o hartă topografică ita-

23. **Wilkinson** (G. R.), *Black Sea. Condition of the Bar and Entrance of the St. George Mouth of the River Danube in December 1856*. Surveyed by Lieut. G. R. Wilkinson Assistant Surveyor H. M. S. Medina, under the Direction of. cap. Spratt. R. N, C. B. 1856 Soundings in feet. Published at the Hydrographic Office of the Admiralty 23 April 1857.

1 foaie 35×29 cm., hartă hidrografică.

Acad. Rom. D XVII 35

24. **Wilkinson** (G. R.), *Black Sea. Plan of the Sulina Bar and Mouth of the River Danube*. Surveyed by Lt. C. R. Wilkinson Ass. Surveyor. Assisted by Mr. Millard Master's Assistant H. M. S. V. Medina, under the Direction of cap. Spratt R. N. C. B. 1856 Soundings in Feet. London. Published at the Hydrographic office of the Admiralty 23 April 1857.

1 foaie 35×29 cm. Hartă hidrografică

Acad. Rom. D XVII 37

25. **Wilkinson** (G. R.), *Black Sea. Ochakov Mouth of the Kilia*. Surveyed by Lt. C. R. Wilkinson R. N. assisted by Mr. G. Batt, second master R. N., H. M. S. V. Medina under the Direction of cap. Spratt R. N. C. B. 1856. Soundings in Feet. London. Published at the Hydrographic office of the Admiralty 23 April 1857.

1 foaie 35×29 cm. Hartă hidrografică.

Acad. Rom. D XVII 36

26. **Wilkinson** (G. R.), *Black Sea. Plan of the Kilia branches of the River Danube*, by Lieut. George R. Wilkinson R. N. Assistant Surveyor H. M. S. V. Medina 1857, London.

4 foi 106×70 cm. Hartă hidrografică arătând toată Delta Dunării cu adâncimea în metri.

Acad. Rom. D XIV 79

27. * * * *Râul Dunărea dela Vârciorova până la ale lui vărsări în Marea Neagră*. Orig. ardicatu de Ştabul-Majoru al Armii

iană compusă din 8 foi şi tipărită la Milano prin anul 1850 la litografia Corbetta, se reprezintă Bulgaria şi Dobrogea.

Imperiului Rusescu în anii 1852 și 53. Scara de 20.000 stânjeni. Șerban. V. V. Copie de porucicul Tomas Konstantin.

Hartă manuscris, arată pichetele dealungul Dunării. Copie făcută în anul 1857.

Acad. Rom. D XXIX 22

1860.

28. Ploix. (Ch.), *Carte de la Mer Noire de Mangalia au cap Chersonése*. Dressée d'après les travaux exécutés par les Russes en 1834 par Publiée par ordre de l'Empereur en 1860. Gravé par S. Jacobs, Paris.

1 foaie 90×62 cm. Hartă hidrografică arătând farurile și sondagiile în metri. Această hartă a avut și o ediție în 1897.

Acad. Rom. D XIV 77

1864.

29. Peters (Carl F.), *Geologische Uebersichtskarte der nördlichen Dobrudscha*, nach den Karten des Kais. russ. Generalstabes (1835), der Triangulierung vom K. K. oesterr. Geographen-corpes (1856), den Aufnahmen der Ingenieurs der europ. Donau-Commission (1857—1861) und eigenen Beobachten (1864) bearbeitet von Karl F. Peters. Lith. Anst. v. Th. Schneider in Graz. Maßstab 1:420.000. 1 Wien Zoll = 5,833.333 Klaftern.

1 foaie 40×42 cm. Hartă geologică colorată a Dobrogei, dela brațul Chiliei până la sud de Cernavoda, Mejidia și Constanța.

Acad. Rom. C III 40

1867.

30. Hartley (Charles A.), *Plans comparatifs de l'embouchure et de différentes sections fluviales du bras de Sulina* indiquant l'état de ce bras du Danube antérieurement aux travaux d'amélioration exécutés par la Commission Européenne, conformément à l'article 16 du traité de Paris du 30 Mars 1856 d'après les projets de Sir Charles A. Hartley. Avec une carte générale du Delta du Danube. Leipzig. Lithographie F. A. Brockhaus 1867.
Atlas cu 40 planșe.

Acad. Rom. V 432

1874.

31. Hartley (Charles A.), *Cartes du Delta du Danube et plans comparatifs de l'embouchure et de quelques sections fluviales du bras de Soulina* indiquant les derniers travaux qui y

ont été exécutés par la Commission Européenne, d'après les projets de Sir Ch. A. Hartley, faisant suite au recueil de plans comparatifs, publié par la Commission en 1867. Leipzig. Lithographie F. A. Brockhaus 1874. Atlas cu 59 planşe.

Acad. Rom. V 433

1876.

32. * * * [*Dobrogea*]. Maßstab 1:300.000. [Anul] 1876.

Hartă topografică, cuprinde foile : Galați, Constanța, Ismail și Silistra.

Acad. Rom. II 227

1877.

33. Handtke (F.), *Special-Karte der Europäischen Türkei*. Von... in 20 Blättern. Maßstab 1:600.000. Verlag von Carl Flemming in Glogau.

Hartă topografică. Pentru țara noastră sunt următoarele foi : No. 5 (sudul Moldovei), No. 9 (Oltenia), No. 10 (*Dobrogea* și Muntenia).

Acad. Rom. II 310

34. Hartley (Ch. A.), *Sulina Mouth River Danube*. Iuly 1877. Se dă planul orașului Sulina și insula Șerpilor.

Acad. Rom.

1878.

35. Kiepert (H.), *Die Staaten der Balkan-Halbinsel nach den Grenzbestimmungen des Friedens von Hagios Stephanos (S. Stefano) 3 März 1878*. Maßstab 1:3.000.000. Berlin 1878. Verlag von Dietrich Reimer.

1 foaie 43×52 cm. Hartă limitrofă, foarte bine executată, arată teritoriile dobândite de România, Bulgaria, Serbia și Muntenegru.

Acad. Rom. C III 20

36. Sax (Carl), *Ethnographische Karte der Europäischen Türkei und ihrer Dependenz zur Zeit des Kriegausbruches im Jahre 1877*. Herausgegeben von der K. K. Geographischen Gesellschaft. Wien 1878. In Commissions-Verlage bei Gerold & Co. Druck von L. C. Zamarski.

Hartă etnografică, se dă și elementul românesc din peninsula Balcanică și din Dobrogea.

Acad. Rom. II 455

37. * * * *Dobrogi*, lucrată la depositul de Resbel din ordinul d-lui Ministru de Resbel generalu de Divizie Cernat. Scala 1 : 400.000.

1 foaie 56×47 cm. Hartă topografică, făcută cu ocazia cederii Dobrogei de Congresul dela Berlin.

În anul 1879 a apărut aceeași hartă cu titlul *Dobrogi*.

Acad. Rom. D XIV 40 — 41

38. * * * *Dobrogea și Drestiorul*. Scara 1 : 300.000. Lito-Tipo. Baichel. Bucureși. Editor L.-Col. Pappasoglu.

1 foaie 55×55 cm. Hartă topografică, dedicată ca omagiu armatei române.

Acad. Rom. D V 2

39. * * * *Frontière Bulgaro-Roumaine aux environs de Silistre*. Gravată la Marele Stat Major al armatei, [1878].

1 foaie 40×49 cm. Hartă limitrofă.

Acad. Rom. D XVII 50

40. * * * *Marche progressive de la Russie sur le Danube*. Vienne, Edoard Hölzel. 1878. 1 broșură în 8°, 7 p. + 8 hărți. Hărțile au mărimea 24×22 cm.

Interesante sunt următoarele :

Harta 5: România după tratatul dela Paris din 30 Martie 1856. (Are 3 județe: Cahul, Ismail, Bolgrad și *Delta Dunării*).

Harta 7: Harta entografică a României. Arată elementele din Muntenia, Moldova, Basarabia și *Dobrogea* (Români, Turci, Bulgari, Germani, Ruși, Greci, Unguri).

Harta 8: Gurile Dunărei.

41. * * * *Rumänien und Bulgarien*. Maßstab 1 : 1.750.000.

1 foaie 43×35 cm. Hartă topografică, supliment la „Nord-deutsche Allgemeine Zeitung“, România este dată cu cele trei județe din Basarabia (Cahul, Ismail și Bolgrad); în dreapta este dată regiunea Silistrei cu împrejurimile. Se dă și Bulgaria.

Acad. Rom. C III 37

42. * * * *Neueste Karte der Türkei nach dem Berliner Vertrage vom 13. Juli 1878*. Bearbeitet nach amtlichen Quellen. Verlag von F. Fischer. Bromberg.

1 foaie 35×24 cm. Hartă politică arătând teritoriile pierdute de Turcia și cele câștigate de România, Serbia, Bulgaria și Muntenegru. Harta a fost supliment la ziarul „Osten“.

Acad. Rom. C III 17

1882.

43. **Ambrosiu**. *Harta Dobrogii*, lucrată în Cerna-Vodă. Dupe a Statului-Major Austriac, Iulie 1882.

Hartă topografică, manuscris. Pe dosul hărții este un tablou de toate comunele din Dobrogea.

Acad. Rom. D XXIX 15

1883.

44. **Lischine (M.) et Otetelischano** (Capitaine roumain). *Embouchures du Bras de Kilia*. Levé et sondages du Girlo de Stara Stamboul, fait en Juillet 1883, par l'Ingenieur Russe M. Lischine et le capitaine romain Otetelichano chargés par leurs Gouvernements respectifs.

Hartă hidrografică, manuscris; adâncimile sunt date în picioare englezești.

Acad. Rom. D XXIX 25

1886.

45. **Hansford (Robert) et Kühl (Charles)**, *Carte du Danube et de ses embranchements entre Braila et la Mer levée en 1870—1871* par ... sous la direction de Sir Charles A. Hartley, ingénieur en chef. Corrections en 1886.

5 foi colorate à 73×52 cm. Hartă topografică și hidrografică. Această hartă a fost corectată și în anul 1902, publicată de Comisiunea Europeană a Dunării. Lith. F. A. Brockhaus, Leipzig.

Acad. Rom. II 313

1887.

46. **Marele Stat Major al Armatei**, *Harta Dobrogei ridicată pe scala 1 : 10.000 în anii 1880—1883* sub domnia Majestății Sale Carol I Rege al României de Marele Stat Major al Armatei. Reducțiune la 1 : 50.000 Bucuresci 1886. Desenat și fotolitografiat la Marele Stat Major.

60 foi à 42×42 cm. Hartă topografică.

Acad. Rom. C XXXII 1

1887.

47. **Marele Stat Major al Armatei**. *Harta Dobrogei*, ridicată pe scala 1 : 10.000 în anii 1880—1883 sub domnia Ma-

jestății Sale Carol I rege al României de Marele Stat Major al Armatei. Reducțiune la 1 : 200.000. Bucuresci 1887. Foto-litografia Marele Stat Major. Secția III.

4 foi à 54 × 54 cm. Hartă topografică. Se dă și Insula Șerpilor la scara 1 : 10.000.

Acad. Rom. II 291

1890.

48. **Olănescu** (Gr. P.), *Charta vamală a României*. Scara 1 : 500.000. Anul 1890.

Acad. Rom. I 92

48-a * * *Portul Constanța*. Scara 1 : 20.000 Plan manuscris 50 × 43 cm.

Acad. Rom.

49. **Ștefănescu** (Gr.), Harta geologică generală a României lucrată de membrii biuroului geologic. București [1890]. Stab. grafic I. V. Socec.

43 foi à 42 × 28 cm.

Acad. Rom. D XXXIII 1

1893.

50. **Commission européenne du Danube**. *Plan de la parti supérieure du bras de Soulina indiquant la coupure proposée entre le 31¹/₂ et 37-me milliaires*. 1893. Typo-Lit. I. Schenk Galați.

2 foi colorate 55 × 26 cm. Hartă hidrografică.

Acad. Rom. D VIII 5

51. **Commission européenne du Danube**. *Embouchure de Soulina*. Levé du 3 Juillet au 6 Août 1893. Lit. I. Schenk. Galați.

1 foaie colorată 88 × 48 cm. Hartă hidrografică. Ca anexă are o altă foaie intitulată „Dignes parallèles à claire-voie proposées“.

Acad. Rom D VIII 6, 10

52. **Commission européenne du Danube**, *Côte du Delta du Danube levé du mois de Juillet au mois d'octobre 1894*. Typo-lith. I. Schenck. Galatz.

1 foaie colorată 90 × 28 cm. Hartă hidrografică. La ridicarea acestei hărți guvernul român a fost reprezentat priu căpitanul de marină Popovăț.

Acad. Rom. D VIII 3

1895.

53. *Commission européenne du Danube, Plan du Bras de Toultscha du 47e au 52e milliaire avec la ville de Toultscha et ses environs.* Levé de 1870—72. Correction Jusqu'en 1895. Echelles 1:12.000. Lit. I. Schenck. Galatz.

1 foaie 60×57 cm. Hartă hidrografică.

Acad. Rom. D XIV 42

54. *Commission européenne du Danube, Carte du bras de Soulina.* Levé en 1895 par E. Magnussen, E. Henriksen, hydrographe sous la direction de C. Kühl: Lito. Tip. I. Schenk, Galatz.

4 foi colorate à 72 × 59 cm. Hartă hidrografică. Aceeași hartă a fost ridicată și în anul 1902.

Acad. Rom. II 312

55. *Service Hydrographique de la marine, Mer Noire d'après les travaux les plus récentes.* Gravé par Lorsignol.

1 foaie 94 × 63 cm. Arată farurile de pe țărmul românesc și adâncimea mării.

Acad. Rom. DVII 61

1896.

56. * * * *Planul orașului Constanța.* Scara 1:4.600.
Stab. grafic A. Baer, București.
Plan colorat.

Acad. Rom. I 66

1897.

57. *Henricksen (E.), Carte du bras de Soulina,* levé en 1895 par sous la direction de C. Kühl, Corection en 1897.

Acad. Rom. S 37

1898.

58. * * * *The Euxine or Black Sea from the Russian Gov. Survey.* Engraved by I. & C. Walker, London 1898.

1 foaie 95 × 62 cm. Hartă hidrografică; a fost publicată în 1858, având corecțiuni în 1880 și 1898; arată toate localitățile cu faruri de pe coasta Mării Negre, cum și adâncimile.

Acad. Rom. DXIV. 78

59. * * * *Profil longitudinal du Tchatal de St. Georges jusqu'à la Mer* 1897.

2 foi 75 × 15 cm.

Acad. Rom. DVIII 4.

1899.

60. **Cătuneanu** (Lt. comandor A.), *Marea Neagră, Coasta României* ridicată de mai mulți ofițeri din marină sub direcția în anii 1898—1899 fiind comandant al marinei Ct. Amiral I. Murgescu sub Domnia M. S. Regelui Carol I. Gravată de E. Delaune.

1 foaie 67×69 cm. Hartă hidrografică, colorată, arătând sondajele în metri și farurile de pe coastă. Se mai dă planul portului Constanța și Mangalia.

Acad. Rom. DVII 62

C. 1900.

61. * * * *Harta Județului Constanța.*

Carte poștală ilustrată 8×9 cm. Editor Maloskitsky, Tulcea. Se dă calea ferată Cernavoda-Constanța, câteva șosele și sate.

Acad. Rom. A I 2

62. * * * *Harta Județului Tulcea.*

Carte poștală ilustrată 10×8 cm. Editor Maloskitsky, Tulcea. Se dă câteva căi de comunicație și sate.

Acad. Rom. A I 1

1901.

63. * * * *Diagramme démontrant la hausse et la baisse des eaux à Toultscha et à l'embouchure de Soulina*, la quantité d'alluvions charriée en suspension par pied cube d'eau, la vitesse du courant et les variations dans le niveau du fond du thalweg à l'embouchure, à partir du 1-er janvier 1872 jusqu'au 31 Décembre 1901.

2 foi colorate 67×50 cm.

Acad. Rom. DVIII 9

c. 1902

64. * * * *Plan dela ville d'Isaktscha et de ses environs.*

Plan colorat 36×27 cm.

Acad. Rom.

1903.

65. **Ministerul de Interne**, *Hartele Județelor cu plășile, comunele, satele și cătunele actuale*. Scara 1:200.000, București 1903.

Atlas cu 32 de hărți ale Județelor; cuprinde și Județul Constanța și Tulcea.

Acad. Rom. V 403

66. **Ministerul de Interne**, Hartele Județelor cu plășile, comunele, satele și cătunele viitoare. Scara 1:200.000, București 1903.

Atlas cu 32 de hărți ale Județelor; cuprinde și Județul Constanța și Tulcea.

Acad. Rom. V 404

67. **Ministerul Lucrărilor Publice**, *Harta căilor de comunicație din jud. Constanța în anul 1903*. Scara 1:200.000. Stab. arte grafice C. Ghiulea, București.

1 foaie 60 × 74 cm. Hartă rutieră și administrativă.

Acad. Rom. D VI 25

68. **Ministerul Lucrărilor Publice**, *Harta căilor de comunicație din județul Tulcea în anul 1903*. Scara 1:200.000. Stab. arte grafice C. Ghiulea, București.

1 foaie 73 × 59 cm. Hartă rutieră și administrativă.

Acad. Rom. D VI 76

1904.

69. **Hartley** (Charles A.), *Carte du bras de Soulina*. Levé en 1902. Eclairage du Bras de Soulina du 2e au 8½ milliaire. Mai 1904. Lithogr. F. A. Brockhaus. Leipzig.

Hartă hidrografică compusă din 7 planuri.

Acad. Rom. III 464

70. * * * *Planul comunelor de pe frontiera Dobrogei în cari sunt în proprietăți Veteranii (1903—1904)*. Scara 1: 50.000.

Hartă manuscris. Are ca anexă: proiectul casei veteranilor și tabele statistice despre domeniile Statului în Dobrogea.

Acad. Rom. S 17

1907.

71. **Drăghicescu** (Lt. Colonel Mihail), *Dunărea dela Porțile de Fier la Marea Neagră*. Hartă rutieră pentru a servi navigațiunei. Scara 1:75.000. București. Stabilimentul grafic Albert Baer. 1907.

Hartă publicată de școala de pilotagiu și hidrografie.

Acad. Rom. I 20

1908.

72. Ministerul Lucrărilor Publice, *Harta căilor de comunicație din jud. Constanța în anul 1908*. Scara 1:200.000. Lit. I. Naghel. București.

1 foaie 60 × 70 cm. Hartă rutieră și administrativă.

Acad. Rom. D VI 26

1909.

73. Institutul geografic al armatei, *Harta topografică a județului Constanța*, lucrată și publicată în al XLIII-lea an al domniei Regelui Carol I de ... Scara 1:100.000.

4 foi à 67 × 73 cm. Hartă ridicată pe teren în anii 1880—1884 și publicată în anul 1909.

Acad. Rom. D VI 84

1910.

74. Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Direcția Pescăriilor. *Harta hidrografică a Deltei Dunării*. Scara 1:50.000.

Acad. Rom. III 335

1912.

75. Kiepert (H.), *Etnographische Übersicht des Europäischen Orients. Zusammengestellt von ... Berlin im Mai 1876*. (Die politischen Grenzen berichtigt 1912). Dietrich Reimer (Ernst Vohsen) Berlin.

Hartă etnografică, cuprinde și elementul român și străin din Dobrogea.

Acad. Rom. II 156

76. Langhans (Prof. Paul), *Politisch-militärische Karte der Balkan-Halbinsel zur Veranschaulichung der Ansprüche der Balkanstaaten auf das eroberte türkische Gebiet*. Gotha. Justus Perthes. 1912.

Hartă limitrofă cu noile granițe ale Bulgariei, Serbiei, Greciei, Albaniei și Turciei La Dobrogea se dă hotarul cerut de România ca rectificare de frontieră.

Acad. Rom. III 377

1913.

77. Boerescu (Col. în rez. N.), *Harta orientului Europei*. Ediția II. Scara 1:2,000.000. Arte grafice Albert Baer. București 1913.

1 foaie 61×41 cm. Hartă politică; se arată teritoriile pre-tinse de statele balcanice dela Turcia, precum și teritoriul pre-tins de România dela Bulgaria (Jud. Durostor și Caliacra).

Acad. Rom. C III 14

78. **Colesco** (Dr. L.), Naționalitățile din Dobrogea, după recensământul general al populației din 19 Decembrie 1912. Lito. Göbl-Rasidescu, 1 Ianuarie 1913. București.

1 foaie 78×76 cm. Hartă etnografică.

Acad. Rom. D-V 72

79. **Freytag** (G.), *Karte der Balkan-Halbinsel, mit den neuen politischen Grenzen*. Neue revidierte Ausgabe. Maßstab 1 : 1,250.000. Kartogr. Anstalt von G. Freytag & Berndt. Wien.

Hartă limitrofă, se dă noile frontiere balcanice și ale României spre Bulgaria.

Acad. Rom. II 225

80. **Georgescu** (Trayan) și **Bunescu** (Const.), *Harta generală a țărilor balcanice după tratatul de pace dela București încheiat în Iulie 1913*. Intocmită și desenată la Institutul cartografic de ... Editura „Librăria Românească” C. Bunescu & Cie. Scara 1 : 1,000.000. Foto-Lito C. Göbl-Rasidescu. București.

1 foaie 97×77 cm. Hartă limitrofă arătând noile frontiere ale statelor balcanice și ale României spre Bulgaria.

Acad. Rom. D VIII 59

81. **Niculescu** (Vasile T.), *Harta teritoriului de reîntregirea Dobrogei românești, recâștigată în al 47-lea an de domnie glorioasă a M. S. Regelui Carol I*. Dedicată ostașilor României, întocmită și desemnată de ... Editura „Librăria Școalelor” și inst. de arte grafice C. Sfetea. București. Scara 1 : 432.000.

1 foaie 43×28 cm. Hartă administrativă; se dă Județele Caliacra și Durostor cu satele și căile de comunicație.

Acad. Rom. B II 1

82. **Peucker** (Dr. K.), *Königreich Bulgarien und die zentralen Balkanländer zwischen Adria und Pontus*. Maßstab 1 : 864.000. Grenzansprüche der Balkanstaaten. Februar 1913. —

Nach Originalmaterialien zusammengestellt von ... Verlag von Artaria.

Hartă limitrofă; se dă hotarele cerute de statele balcanice și de România spre Bulgaria.

Acad. Rom. II 208

83. **Peucker** (Dr. Karl), *Königreich Bulgarien und die zentralen Balkanländer zwischen Adria u. Pontus*. Maßstab 1 : 864.000 II. Auflage. Verlag von Artaria & Comp.

Hartă limitrofă; arată frontierele statelor balcanice fixate în Iunie 1913. Se dă și hotarul *Dobrogei*. Tot în anul 1913 a apărut și ediția IV sub titlul „Die zentralen Balkanländer zwischen Adria und Pontus“.

Acad. Rom. II 234; II 214

84. * * * *Die Staaten der Balkan-Halbinsel. Nach den Friedensschlüssen von Bukarest und Konstantinopel*. Maßstab 1 : 2 800.000. Wien und Leipzig. A. Hartleben's Verlag.

Hartă limitrofă; arată noile hotare ale României și ale statelor balcanice.

Acad. Rom. II 210

Serviciul sanitar al Jud. Caliacra, [Atelierele Albert Baer. București 1913].

1 foaie 24×18 cm. Hartă administrativă; a fost făcută pentru medici să arate zilnic situația epidemiilor.

Acad. Rom. A I 10

86. * * * *Serviciul sanitar al Jud. Constanța*. [Atelierele Albert Baer. București. 1913].

1 foaie 21×20 cm. Hartă administrativă; a fost făcută pentru medici să arate zilnic situația epidemiilor.

Acad. Rom. A I 11

87. * * * *Serviciul sanitar al Jud. Durostor*. [Atelierele Albert Baer. București. 1913].

1 foaie 24×17 cm. Hartă administrativă; a fost făcută pentru medici să arate zilnic situația epidemiilor.

Acad. Rom. A I 16

88. * * * *Serviciul sanitar al Jud. Tulcea*. [Atelierele Albert Baer, București, 1913].

1 foaie 22×20 cm. Hartă administrativă; a fost făcută pentru medici să arate zilnic situația epidemiilor.

Acad. Rom. A I 35

89. * * * *[Impărțirea administrativă a județelor Durostor și Caliacra]*. Scara 1 : 200.000.

5 foi à 41×55 cm. lipite împreună. Hartă administrativă; pe hartă este însemnat cu creion roșu și albastru împărțirea în plăși a acestor două județe, care a fost aprobată de Ministerul de Interne la 10 Octomvrie 1913.

Acad. Rom. D V 34

90. * * * *[Turcia, Bulgaria răsăriteană, Dobrogea]* 1913.

1 foaie 53×100 cm. Hartă topografică, făcută în urma războiului balcanic, încheiat prin pacea dela București 1913.

Acad. Rom. D XIII 18

1914.

91. **Septville** (St.), *Planul orașului Silistra*. Scara 1 : 25.000. Anul 1914.

Plan necolorat 34×22 cm.

Acad. Rom.

1917.

92. * * * *România cu împărțirea etapelor germane și austriace în anul 1917—18*. Scara 1 : 200.000.

Hartă administrativă compusă din 12 foi colorate, arătându-se hotarul între comandanturile germane și austriace. Dobrogea este rezervată pentru *Deutsche Etappen-Verwaltung in der Dobrudscha*.

Acad. Rom. D VIII 13

93. **Antonoff** (V.), *Graphische Darstellung der bulgarischen Herrscher und Entwicklung Bulgariens, von der Gründung des Bulgarischen Reiches bis auf unsere Tage (679—1917)*. Sofia.

1 foaie 90×57 cm. Hartă etnografică; se arată elementul bulgăresc în Dobrogea. Această hartă a apărut și în limba bulgară în anul 1915.

Acad. Rom. D VII 65—66

1918.

94. **Teodorescu** (General C-tin), *Harta României și a țărilor vecine*. Scara 1 : 650.000. Reprodusă la Serviciul Geografic, Iași 1918.

Hartă limitrofă ; se arată hotarele României după încheierea păcii dela București 1918.

Acad. Rom. D XIII 55

95. **Freitag** (G.), *Karte von Rumänien mit den neuen Grenzen*. Maßstab 1 : 1,000.000 Kartographische Anstalt, Berndt, Wien.

Hartă limitrofă ; arată hotarele României după pacea dela București 1918.

Acad. Rom. II 238

1919.

96. **Atanasiu** (Prof. A. D.), *Carte ethnographique de la Roumanie et des régions habitées par les Roumains*. Paris 1919.

1 foaie 30 × 20 cm. Hartă etnografică, anexă la „La Roumanie Nouvelle et ses problème vitaux”. Conference faite sous la présidence de M. Victor Bérard le 23 Février 1919 à „Foi et Vie” par le Dr. Nicolas Lupu. Paris 1919.

Acad. Rom.

97. **Amza** (Colonel C. St.), *Arătarea variațiunii teritoriului stăpânit în cursul războiului 1916—1919*.

1 foaie 57 × 74 cm. cu 15 hărți mici. Hărți militare.

Acad. Rom. D XIII 38

98. **De Martonne** (Emmanuel), *Repartition des nationalités dans les pays ou dominant les Roumains*. Echelle 1 : 1,000.000.

1 foaie 92 × 62 cm. Hartă etnografică.

Acad. Rom. D V 50

1920.

99. * * * *România în războiul mondial*. Scara 1 : 750.000. București. Serviciul geografic al armatei 1919—20.

6 foi 118 × 89 cm. și alte mărimi. Hărți militare care arată fronturile de luptă între Români și Germani în Dobrogea și în alte părți ale țării.

Acad. Rom. S. 40

1922.

100. **Mihăilescu** (Profesor Vintilă), *Hartă etnografică a unei părți din Dobrogea la 1850, lucrată după harta lui Ion Ionescu [dela Brad]*. Scara 1 : 533.333, București.

1 foaie 30 × 35 cm.

Acad. Rom. C XXV 15

101. **Vidrasco** (Jean G.), *Carte du Delta de Kilia entre Periprava et la Mer. Levée en 1922 (5 Juillet — 5 Octobre) par . . . Echelle 1 : 20.000. Des. Casimir de Chmielewski.*

2 foi 48 × 45 cm. Hartă hidrografică.

Acad. Rom. C XXV 94

1924.

102. **Stăcescu** (Victor), *Harta județului Constanța, întocmită și desemnată de . . . Sibiu, Josef Drotleff 1924.*

1 foaie 25 × 20 cm. Hartă administrativă.

Acad. Rom.

1926.

103. **Eremia** (Theodor), **Stroescu** (Vasile) și **Opreșcu** (Em.), *Harta administrativă a jud. Caliacra, întocmită după prevederile legii de unificare administrativă din 1925.*

1 foaie 87 × 60 cm.

Acad. Rom. D XIII 63

1928.

104. * * * *Județul Constanța, după noua împărțire administrativă*
Scara 1 : 300.000. Institutul Cartografic „Unirea”, Brașov.

1 foaie 38 × 45 cm.

Acad. Rom.

105. * * * *Județul Tulcea, după noua împărțire administrativă.*
Scara 1 : 300.000. Institutul Cartografic „Unirea”, Brașov.

1 foaie 49 × 38 cm.

Acad. Rom.

Autori

- Ambrosiu, 43
Amza (Colonel C. St.) 97
Antonoff (V.), 93
Atanasiu (Prof. A. D.) 96
Bielitz (Robert), 16
Boerescu (N.), 77
Bunescu (C-tin), 80
Cătuneanu (Lt. Comandor A.) 60
Colesco (Dr. L.), 78
Commission européenne du Danube, 50, 51, 52, 53, 54
Constantin (Parucicul Tomas) 27
De Martonne (Emmanuel) 98
Drăghicescu (Lt. Colonel Mihail), 71
Eremia (Theodor), 103
Forlani Veronese (Paulo), 5
Fra Mauro, 2, 3
Freytag (G.), 79, 95
Georgescu (Trayan), 80
Handtke (F.), 33
Hansford, 45
Hartley (Charles A.) 30, 31, 34, 69
Henricksen (E.) 57
Hiersemann, 4
Institutul geogr. al armatei, 73
Kiepert (H.), 35, 75
Kühl (Charles), 45
Langhans (Prof. Paul) 76
Lischine (M.), 44
Mangari (E.), 17
Medina (S.), 22
Mihăilescu (Prof. Vintilă), 100
Marele Stat Major al Armatei, 46, 47
Ministerul Agriculturii și Domeniilor, 74
Ministerul de Interne, 65, 66
Ministerul Lucrărilor Publice 67, 68, 72
Moltke (Colonel Baron), 19
Niculescu (Vasile T.), 81
Olănescu (Gr. P.), 48
Oprescu (Em.), 103
Otetelischano, 44
Peters (Karl F.), 29
Peucker (Dr. K.), 82, 83
Ploix (Ch.), 28
Reilly (Franz I. Ios. Von), 11
Rigas Veletinli, 12
Sax (Carl), 36
Septville (St.), 91
Service Hydrographique de la marine, 55
Seutter (Math.), 7
Stăcescu (Victor), 102
Stefănescu (Gr.), 49
Stroescu (Vasile), 103
Taitbout de Marigny (E.), 14, 18
Teodorescu (General C-tin), 94
Vessconte de Janka (Petrus), 1
Vidrasco (Jean G.), 101
Villaroet (Dominigo), 6
Wilkinson (G. R.), 23, 24, 25, 26
- * * *
- Autori necunoscuți.* 8, 9, 10, 13, 15, 20, 21, 27, 32, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 48^a, 56, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 70, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 99, 104, 105.

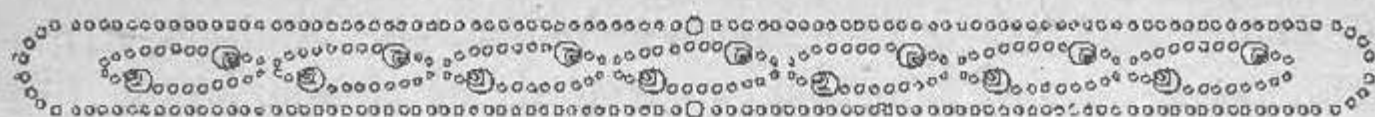
Hărți speciale

- Hărți administrative: 65, 66, 81, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 102, 103, 104, 105. Jud. Durostor: 81, 87, 89.
Jud. Tulcea: 62, 65, 66, 68, 88, 105.
Hărți etnografice: 36, 75, 78, 93, 96, 98, 100. Hărți militare: 97, 99.
Hărți geologice: 29, 49. Hărți rutiere: 67, 68, 71, 72.
Hărți hidrografice: 17, 23, 24, 25, 26, 28, 44, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 60, 63, 69, 74, 101. Hărți topografice și limitrofe: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 27, 31, 32, 33, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 70, 73, 76, 77, 79, 80, 82, 83, 84, 90, 94, 95.
Hărți județene: jud. Constanța: 61, 65, 66, 67, 72, 73, 86, 102, 104. Hărți vamale: 48.
Jud. Caliacra: 81, 85, 89, 103.

Planuri de orașe:

- Constanța, 14, 48^a, 56 Măcin, 19
Hârșova, 19 Silistra, 19, 91
Insula Șerpilor, 34 Sulina, 34.
Isaccea, 64

DIN ELEGIILE LUI P. OVIDIU NASO

de ST. BEZDECHI

PREAMBUL

Impăratul Traian și poetul Ovidiu au fost singurii romani de seamă, cari au venit în contact mai întins cu țara noastră. Dacă unul a intrat cu oștile sale neînvînse prin extremitatea vestică a Țării, spre a aduce la ascultare pe semețul crai Decebal, celuilalt i-a fost scris să-și petreacă ultimii ani ai vieții sale în surghiun la extremitatea răsăriteană a Dobrogei, în vechia Tomis. Traian a intrat în patrimoniul tradiției și legendei noastre; Ovidiu a rămas însă pe meleagurile noastre ca și un necunoscut. Poporul și legenda nu-l cunoaște. Abia dacă doar cărturarii noștri au luat contact prin liceu cu opera lui. Azi el e scos chiar și din licee, lucru care constituie, firește, o mare greșală. Pe vremuri elevii învățau exametrul latin cu *Metamorfozele* ilustrului poet și e caracteristic că avem nu mai puțin de trei ediții ale „*Tristelor*” și „*Scrisorilor din Pont*” în românește: *I. Nădejde*, *G. Dem. Theodorescu* și acum în urmă (1921) *Anghel Marinescu* au căutat să pue la îndemâna liceanului român elegiile prin care delicatul bard din Sulmona își cânta nostalgia lui pe malul stâng al Pontului Euxin.

E curios că până azi n'avem încă o traducere completă a acestor armonioase elegii, pe care ar fi trebuit să ni le revendicăm de mult, ca unele ce sânt scrise pe pământul nostru. Să nădăjduim că viitorul apropiat va umple și această regretabilă lacună. Câteva bucăți au fost cu talent puse în versuri românești de către *Hajdeu*, *St. Vârgolici* și *I. U. Soricu*, dacă nu mă înșel. O teză de licență, tratând despre exilul lui Ovidiu, a apărut — pare-mi-se — la Iași, scrisă de un autor al cărui nume îmi scapă. *D. C. Brătescu* a scris, pe vremuri, în *Anuarul de Geografie* un substanțial studiu despre „*Dobrogeala Ovidiu*”, iar subsemnatul a tradus în întregime cele cinci cărți din *Tristia*.

Iată mai toată literatura românească referitoare la gingașul poet sulmonez, care se văita așa amarnic de gerul siberian al Scythiei Minor, siberian, căci pentru el Dobrogea era o adevărată Siberie. Nici că se poate comparație mai potrivită. Pentru el surghiunul la Tomis a fost un adevărat *Pohod na Sibir*. Dar ceea ce e mai interesant pentru cine are curiozitatea să răsfoiască opera lui anterioară exilului, e că poetul avea părerea aceasta despre Scitia noastră chiar înainte de a fi surghiunit în ceea ce, pentru locuitorii Romei, era marginea estică a pământului, *Extremul Orient*, cum am zice noi astăzi. Dar n'a visat el niciodată să ajungă să trăiască în acest pământ, blestemat pentru el. Cum mărturisește singur într'o elegie (Ex. P. IV, 3, 51—54): „dacă mi-ar fi spus cineva că voi ajunge la Pontul Euxin și că mă voi teme de săgeata Getului, l-aș fi trimis să facă o cură de elebor, ca să se vindece de nebunie“. Da, n'a visat acest lucru, precum nu visase că va scrie în închisoare „De Profundis“ Oscar Wilde, cu care autorul scrisorilor din Pont seamănă atât de mult. Amândoi au aceeași concepție de viață. Nu s'ar putea scrie și despre Ovidiu ceva ce a scris André Gide (*Morceaux choisis*, p. 408) despre talentatul fiu al Albionului: „Il allait au plaisir comme on marche au devoir“? Nu reese și din versurile lui Ovidiu crezul pe care-l afișa cu cinism răsfățatul poet al nobilimii britanice, care afirma că *datoria* lui e să se amuzeze strașnic? Și n'avem oare dreptul să ne întrebăm, dacă nu se potrivește și pentru exilatul de la Tomis cuvintele pe care celalt exilat le spunea despre sine, când afirma că el și-a pus geniul său în viața sa, pe când în operă nu și-a pus decât talentul? În felul acesta am dobândi un criteriu mult mai just pentru a judeca opera, uneori atât de criticată, a poetului latin care, ca și congenerul său spiritual contemporan, își datorea cea mai mare parte din faima lui îndemânării cu adevărat miraculoase de a jongla cu paradoxul. Căci în paradoxe strălucitoare constă arta lor specifică. De aceea aș și recomanda cititorului de azi, care nu-i familiarizat cu cultura clasică, să meargă la Ovidiu prin opera lui Wilde.

Dar, firește, nu considerațiuni estetice interesează pe cetitorul acestei lucrări menite să ne arate evoluția Dobrogei și starea ei actuală. Pentru doritorii de a cunoaște trecutul roman al acestei provincii, Ovidiu e cea mai veche și cea mai pre-

țioasă mărturie, căci în elegiile lui pontice sânt presărate atâtea știri despre pământul și vechii locuitori ai litoralului stâng al Mării Negre. În fragmentele ce urmează am ales pasagiile cele mai caractereristice. Cel ce vrea să folosească și mai mult din lectura lor, ar face bine să cunoască mai întâi studiul — pomenit mai sus — al D. C. Brătescu. Astfel va avea un bun comentariu la versurile ce urmează aici. Mai e nevoie să adăugăm, pentru cei cari vor să-și facă o icoană încă și mai fidelă de viață din aceste teritorii în vremea veche, se recomandă lucrările arheologilor și, în special, ale pasionatului și temeinicului, dar din nefericire atât de grabnic pornitului dintre noi — cercetător, V. Pârvan ?

În numeroasele lui opere, cititorul va găsi multe perle, care-i vor arunca nebănuite raze de lumină, ce-i vor ajuta să înțeleagă ce viață bogată a pulsat odată pe aceste țărmuri ale Pontului Euxin. Aceste țărmuri, pe care poetul roman le-a blestemat atâta, sânt azi țelul dorit al atâtor vilegiaturiști, cari vin aici să caute aer curat, soare și sănătate. Dar cu această Tomis, în ultimii ani ai exilului, sfârșise prin a se împăca și Ovidiu :

Quam grata est igitur Latonae Delia tellus,
Erranti tutum quae dedit una locum,
Tam *mihi cara Tomis*, patria quae sede fugatis
Tempus ad hoc nobis hospita fida manet.

(Ex. P. IV, 14, 57—60).

Azi, când malul stâng al Pontului începe să se acopere de vile luxoase și să freamăte de neastâmpărata viață a urmașilor, umbra străbunului Ovidiu nu se va mai fi simțind atât de singuratică.

EPITAFUL LUI OVIDIU

Tristia III, 3.

Moto : ... *Cano tristia tristis.*

Ex Pont. III, 9, 35

Poate te miră că scrisoarea aceasta e scrisă de mână
Altuia. Vrei ca să ştii pricina? — Fost-am bolnav.
La a' pământului margini necunoscute zăcut-am
Şi îmi pierdusem orice de îndreptare nădejdi.
Ce îţi închipui că-mi trase sufletu'n aste ţinuturi
Printre aceşti Sauromaţi, printre sălbatici Geţi?
Nu îmi prieşte nici clima şi nu mă deprind nici cu apa;
Chiar şi pământul — nu ştiu cum — nu îmi place de loc.
Nu-i potrivită nici casa, nici hrana nu-mi prinde la boală,
Nu-i niciun vraci iscusit, boala să-mi poată alina.
Nici n'ai măcar un prieten ca să te mângâe, urâtul
Să îţi alunge, spunând vre-o poveste cu şart.
Zac obosit printre ultimii oameni la margini de lume.
Iară acum, că-s bolnav, simt cât de mult am pierdut.
Însă, deşi înainte-mi toate răsar, tu nevastă,
Eşti mai presus de orice. Tu îmi lipseşti cel mai mult,
Tie-ţi vorbesc, deşi'n lipsă; pe tine te chiam' ades glasu-mi;
N'am nici o noapte, nici zi fără de tine aici.
Ba îmi spun unii că glasu-mi, fără de ştire, întruna
Te-a pomenit, pe când eu în aiureală zăceam.
Chiar leşinat dac'aş fi — şi vinul doar singur în stare
Fire-ar viaţă să dea încremenitului glas, —
Dac'ar vesti cineva c'ai sosit, m'aş scula; iar nădejdea
De-a te vedea, sănătos face-m'ar numai decăt.

Sânt între viaţă şi moarte şi poate că traiul la Roma
Tu'n desfătări ţi-l petreci fără să ştii ce îndur.
Totuşi, a crede nu-mi vine. Sânt sigur că fără de mine
Traiul îţi este un chin învăluit de dureri.
Iar dacă soarta 'mpliniu-mi-a anii ce mi-i datoreşte,
Şi al vieţii sfârşit grabnic s'a apropiat,
Greu ar fi oare, o zei, să cruţaşi pe-un murind dându-i voie
Ca să li fie 'ngropat trupu'n pământul străbun?
Sau să-i mai fi amânat până la moartea-i osânda
Sau să li fi 'ngădui moartea 'nainte de exil?
Odinioară puteam părăsi fără de pată viaţa;
Însă mi s'a dăruit ca s'o sfârşesc în surghiun.

Deci îmi fu scris ca să mor pe-atât de străine meleaguri.
Locul el însuşi mai trist face-va tristu-mi sfârşit.

Trupu-mi nu va să își afle odihna pe patu-i de-acasă,
Celui murind nu va fi nimeni să-i plângă la cap.
Lacrămi din ochii soției nu vor cădea peste chipu-mi
Ca să aline un pic ultima clipă a mea.
Nu voi avea lângă mine-o ființă să-i spun ale mele
Cele din urmă dorinți, nimeni c'un strigăt suprem
Nu va să stea lângă mine să'nchidă cu mâna lui dragă
Ochi-mi împăjejeniți ce se vor stinge pe veci.
Fără de cinstea 'ngropării și fără'un mormânt cum se cade:
Capu-mi sărman nejlit sta-va'otr'un barbar pământ.

Când vei afla, turburate-vei oare amarnic și pieptul
Tău credincios ai să-l bați cu tremurânde-ți mâni?
Oare'nspre aste ținuturi întinde-vei brațul zadarnic
Și vei striga în deșert numele soțului tău?
Nu îți mai smulge costița și nu-ți sfășia chipul gingaș:
Nu doar acuma întâi de lângă tine-s răpit.
Patria 'ntâi când pierdui, de-atunci să socoți că murit-am:
Asta-mi fu moartea dintâi, asta'mi fu moartea mai grea.
Însă acum, dacă poți — și sigur că nu poți, o scumpo! —
Veselă fii că, murind eu, de atâtea scăpai.
Și, pe cât poți, alînează-ți durerea, răbdând-o c'un cuget
Mai bărbătesc, căci te știu că ești hârșită'n necaz.

O, de-ar pieri împreună cu trupul și sufletul însuși
Și nici o parte de-a mea nu ar zbura de pe rug!
Adevărată de-ar fi a lui Pitagoras zicală
Și ar pluti în văzduh spiritu-mi nemuritor,
Sufletul meu de Roman ar zbura printre umbre sarmate
Și printre Manii lor cruzi veșnic străin el ar fi.
Pune s'aducă'ntr'o urnă oasele mele în țară;
Altfel rămân surghiunit și după ce voi fi mort.
N'o să te'mpiedece nimeni, căci și Antigona 'ngropat-a
Pe al său frate, deși regele i-a interzis.
Oasele mele cu praf de amom și cu foi să le-amesteci
Și să le'ngropi într'un loc nu prea departe de Oraș.
Iar pentru ca trecătorul grăbit să-și oprească privirea,
Scrie cu litere mari ăst epitaf pe mormânt:

„EU, CARE-AICI ODIHNESC, NASONE, AL DULCILOR DRAGOSTI
„BARD NEFERICE, PIEIRII JERTFĂ TALENTULUI MEU.
„TU, TRECĂTOR, DACĂ ȘI TU IUBIT-AI VREODATĂ, NU-ȚI CADĂ.
„GREU DE A SPUNE: TIHNIT OSUL SĂ-ȚI FIE, OVID!”

Ca epitaf e destul, căci vor fi pentru mine mai trainic
Și mai ales monument mândrele mele cântări.
Căci eu sânt sigur că ele, deși îi strică ră atâta,
Stihuitorului lor slavă eternă i-or fi,

Mortului totuși întruna tu adu-i pomeni și coroane
Care udate vor fi de'nlăcrămații tăi ochi.
Chiar dacă focu schimba-va trupul meu mort în cenușă,
Trista scânteie-o simți truda pioasă a ta.
Și-altele multe ți-aș scrie. Dar limba uscată de-atâta
Vorbă și glasul meu stins nu pot mai mult a dicta.
Ultima-mi — poate — primește urare de bine de care
Parte nu are acel ce ți-o trimete acum.

DOR DE ȚARĂ

Tristia III, 4 b

Motto :

„Tristior ista

Terra sub ambobus non jacet ulla polis“.

Ex Pont. II, 7, 63—64.

O regiune-așezată sub zodia Carului Mare
Mă împresoară, un loc veșnic de ger înghețat.
Dincolo se află Bosforul și Donul și bălțile scite
Și-alte vreo două sau trei nume ce-abea se cunosc,
Iar mai departe nu este decât o pustie de ghiță.
Cât de aproape mai sânt eu de al lumii hotar !
Patria mea e departe, departe e scumpa-mi soție ;
Astăzi departe e tot ce mai 'nainte-mi fu drag.
Însă așa-mi stau în față încât, deși a le-atinge
Nu pot, eu totuși le văd cu ale minții priviri.
Pe dinainte-mi plutește și casa și Roma și chipul
Oricărui loc ce e legat de-ale mele amintiri.
Stă înainte-mi icoana soției de parc'ar fi vie.
Ea-mi chinuește-al meu trai, tot ea mi-l face ușor :
Mi-l chinuește cu lipsa-i și mi-l ușurează, fiind-că
E credincioasă, răbdând răul ce-i pricinuii.
Și voi, prieteni, în pieptu-mi trăiți, și-aș dori ca în versu-mi
Numele vostru întreg să-l pomenesc nesfîit ;
Dar prevederea mi-astămpără zelul și cred că în stihu-mi
Nu ați dori nici chiar voi să vă vedeți figurând.
Mai înainte voiați bucuros și era o onoare
Ca să vă fie citit numele'n cântecul meu.
Însă fiindcă nu merge, mă voi adresa doar în cuget
Fiecărui din voi. Nimeni nu fie 'ngrijat !
Cin' m'a iubit în tăcere, iubească-mă și mai departe ;
Nu-i delator al meu vers spre a trăda pe amici.
Oricât aș fi de departe de voi, eu vă rog să fiți totuși
Încredințați că'n al meu suflet vă port necurmat.
După puteri, fiecare a noastră durere-alinați-o,
Măna'ntinzând spre-ajutor unui sărman oropsit.
Să vă suradă norocul și parte să n'aveți de-o soartă
Ca și a mea, ajutor spre a cerși cum cer eu !

ORIGINEA NUMELUI TOMIS

Tristia III, 9

Motto : „*Di modo fecissent, placidae spes posset habere
Pacis et a gelido longius axe foret*“.

Ex P. IV, 14, 61—2.

Sânt și pe-alcea orașe grecești — nici nu-ți vine a crede! —
Printre barbarii acești cu monstruoase numiri.
Și pe aici au venit, din Milet strămutați, coloniștii
Cari au întemeiat case grecești printre Geți.
Este știut c'al său nume, mai vechi ca fundarea cetății,
Locul acesta și-l luă dela uclisul Absyrt.
Căci cu-a sa luntre, făcută prin grija războinicei Pallas,
După ce 'ntâia trecu pe neumblatul talaz,
Nelegiuita Medea, singur lăsând pe-al său tată,
Zice-se că și-ar fi tras vasul la vadul de-aici.
Când păzitorul, de sus văzut-a că vine Aetes,
Zise: „Medea, eu văd pânze din Colchis sosind”.
Când Minyenii zoriți deslegau de pe maluri odgonul
Iară grăbitele mâni ancora'n sus o trăgeau,
Ea, cu-a' ei mâni ce păcatul făcuse și-aveau să-l mai facă,
Incredințată de-a sa vină, în piept se bătea.
Însă cu toate că-i plin de mare'ndrăzneal' al ei cuget,
Totuși al fetei obraz galben de groază a fost.
Deci, când zări că s'apropie pânzele, zise: „Sânt prinsă!
Să-l zăbovesc și pe-al meu tată prin înșelăciuni”.
Cum își rotea așa ochii, cătând ce să facă să scape,
Din întâmplare pe-al său frate privirea-i căzu.
Cum îl văzu înaintea-i, își zise: „Găsitam scăparea,
Căci, ucigându-l pe Absyrt, eu mântuirea-mi găsesc”.
Zise și'ndată înfipse paloșul rece în coasta
Lui, care, neștiutor, nu se temea de vreun rău.
Apoi, pe loc clopârțindu-l, bucățile-aruncă departe
Una de alta pe câmp, să se găsească cu greu.
Și, ca Aetes de seamă să bage, pe-o stâncă înaltă
Capul tăiat i-așeză și'ngălbenitele mâni.
Ca, al ei tată de noua durere oprit, să'ntârzie
Drumul lui trist, culegând membrele fiului său.
*Tomis*¹⁾ fu deci numit locul acesta, căci, după poveste,
Pe al său frate aici sora-l tăie în bucăți.

¹⁾ De la grecescul *τέμνω* = a tăia. Tomis ar însemna *tăere*, *tăetură*.

IARNA LA TOMIS

Tristia III, 10

Motto: „*Crede tamen, nec te causas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare durat hiems*“.

Ex P. IV, 10, 37—8.

Dacă își mai amintește vre unul de Naso și-i încă
Viu al meu nume 'ntre voi, fără de mine'n Oraș¹⁾,
Afle că sub niște zodii ce marea n'ating niciodată,
Viața mi-o duc surghiunit printre barbarele ginți.
Neamul sarmat mă'mpresoară sălbatic, și Bessii și Geții:
O, ce nedemne numiri pentru poeticu-mi stil!
Boarea cât timp mai e caldă, doar Istrul de ei ne păzește;
Istrul cu apele lui ne-apără de orice război.
Inșă, când iarna măhnită și-arată hiđoasa ei față,
Iară pământul de ger marmorean e 'nălbîț,
Când troenită-i zăpada de vifore, vezi că pe aceste
Ginți le-asuprește din greu Polul bătut de furtuni.
Neaua pe jos așternută, de Crivăț pe veci e 'nghețată,
Cât nu se poate topi nici de căldură, nici ploi;
Nici nu apucă cea veche să fie topită și vine
Alta, așa că nu rar vezi un omăt de doi ani.
Și e atât de năprasnic Boreas, încât năruește
Turnuri înalte, luând acoperișuri pe sus.
Ei cu nădragi se păzesc și cu sarici de frigul amarnic,
Iară din trupul întreg numai obrazu li-l vezi.
Pletele-adesea li sună 'mpetrite în țurțuri de ghiță
Și strălucesc a lor bărbî încâlcite de ger.
Vinul, chiar fără de vas, păstrează a urciorului formă;
Nici că-l mai beau în lichid, ci 'n bolovani ei îl sparg..

Ce să vorbesc despre-atâtea râuri de frig întărite
Și despre apa ce-o scot sfărâmicioasă din lac?
Istrul, ce nu-i mai îngust decât Nilul ce poartă papyrus
Și se aruncă în Pont prin o mulțime de guri,
Sub azuriile-i unde încremenite de vânturi
Își șerpuește încet apa ascunsă de sloi.
Unde 'nainte cu luntrea mergeai, acum mergi cu piciorul,
Iar pe talazu 'nghețat bate copita de cal.
Boii sarmatici trag care barbare pe proaspete poduri,
Iar sub al lor dedesupt undele-și văd de-al lor drum.
Poate că n'o să mă credeți, dar pentru că știu că minciuna
Nu-mi folosește, de-a mea spusă să nu vă 'ndoiiți.

¹⁾ Roma.

Da, am văzut nesfârșita mare cuprinsă de ghiață
Și 'ncremenitul talaz acoperit de un sloi.
Nu numai că am văzut-o, dar mers-am pe apa 'nghețată,
Însă de-a' undelor culmi nu-mi fu piciorul udat.
De-ai fi avut tu pe vremuri o mare ca asta, Leandre,
Într'o strâmtoare 'nnotând moartea tu nu ți-o găseai.
Nici nu pot încovoiații delfini să mai zburde prin aer;
Chiar dacă ei ar voi, ghiața-i oprește pe loc.
Chiar dacă Crivățul șueră cu-aripi întinse pe ape,
Nu mai vedem niciun val pe 'nlănțuitul abis.
Înțepenită de ger o să steie ca'n marmoră luntrea,
Căci prin talazu 'nghețat vâsla nu poate răzbi.
Pești încă'n stratul de ghiață înțepeniți eu văzut-am;
Chiar și atunci nu puțini vii printre ei mai erau.

Fie c'a Pontului apă sau cea revărsată de fluviu
O întărește cu-al său suflu Boréas cel crunt;
Cum netezite-s de Crivăț a' Dunării sprintene valuri,
Se năpustește cu-al său noaten barbaru'n galop,
Și, cu 'nfocatu-i fugar și săgeata-i ce zboară departe,
El pustiește orice locuri de jur împrejur.
Unii la fugă o iau, iar ogoarele neapărate
Lasă pe mâni de dușmani nestrejuite averi,
Gospodării ca de țară: căruțele scârțâitoare,
Vite... ce bruma a strâns un necăjit de plugar.
Parte sânt duși în robie cu mâni pe la spate legate,
Tot căutând în zadar spre a lor vatră și câmp;
Parte-s răpuși de săgeți cu vârful în formă de undiți,
Căci și săgețile lor ei și le ung cu venin.
Părăduesc ce nu pot să ia sau să ducă cu sine
Și-ard colibioare ce n'au păcătuit cu nimic.

Chiar când e pace, ni-e teamă de neașteptate atacuri,
Necutezând a brăzda câmpul cu-al fierului plug.
Chiar de nu-l vezi pe dușman, te-aștepți oriși când să apară,
Iară pământul pustiu doar o păragine e.
Vița pe-aicea n'ascunde strugurii dulci pe sub frunze,
Nice nu fierbe'n adânci vase belșugul de must.
Nu-s pe aice poame. Aconțiu, ibovnicei sale
Ca să îi scrie răvaș, nu ar găsi nici un măr.
Vezi doar câmpiile goale de arbori și frunze, meleaguri
Unde nu au ce căta oamenii plini de noroc.
Când nesfârșitul pământ se'ntinde atât de departe,
Tocmai un astfel de loc pentru osânda-mi se află!

ATACURILE BARBARILOR

Tristia IV, 1

CLIFE DE DESNĂDEJDE

Motto: „*Cinctus ab innumero me tenet hoste locus*“.
Trist. V, 12, 20.

Florile'n Mai, ale verii spice ori poamele toamnei
Sau ale iernii zăpezi le socotești mai degrab'
Ca nesfârșitele chinuri ce sufăr, zvârlit în tot locul,
Când spre al Pontului țarm stâng cu corabia merg.
Nice de când is aicea, de loc nu-mi scăzu suferința:
Fui urmărit pas cu pas până aicla de destin.
Eu recunosc și aicea a născătoarei urzeală,
Neagră urzeală ce fu toarsă din lână de oi,
Chiar de n'aș spune prin câte primejdii de moarte trecut-am,
Care, deși s'au tâmplat, par mai presus de adevăr;
Trist e să fie silit între Geți și 'ntre Bessi să trăiască
Omul ce pururi slăvit fu de-a' norodului guri.
Cât e de trist să-ți păzești după poartă și ziduri viața,
Tot tremurând pentru ea, chiar dacă-i locu'ntărit!

În tinerețe-am fugit de armată, de muncile-i aspre
Și apucat-am în mâini armele doar pentru joc.
Azi ca bătrân, eu încins-am sabia, luat-am în stânga
Scutul, și capul cărunț mi-adăpostesc sub un coif.
Căci, de îndat' ce străjerul din turnu-i dă semn de alarmă,
Cu 'nfriguratele-mi mâini armele iute le'nșfac,
Iară dușmanul ce are și săgeți înmuiate'n otravă
Crunt dă târcoale la zid pe gâfâindu-i fugar.
Cum pe o oaie răznită de stână o'nhață hainul
Lup și-o târăște cu el peste câmpii, prin păduri:
Astfel și barbarul, de-află prin câmpuri răznit pe vre unul
Ce n'a intrat în oraș la adăpost, l'a 'nhățat:
Robul cu lanțui de gât e, sau nevoit să-l urmeze,
Sau e răpus de săgeți înveninate, pe loc.

Iată'n ce loc blestemat ca un venetic prizăritu-s.
Tu, o destin amărât, ce mă întârzii atât?
Muza mea, totuși, deși în mijlocul atâtor necazuri,
S'a reîntors la al său cânt și la slujbele-i vechi,
Însă nu-i nimeni aici ca să-i recitez al meu cântec,
Sau să'nțeleagă măcar vre-un cuvânt latinesc.
Scriu și citesc așa dar pentru mine — căci ce-aș putea face —
Și de-a mea critică e, orișice scriu, ocrotit.
Deseori însumi mi-am zis: De ce mă trudesesc eu atâta?
Oare de Geți și Sarmați fi-va citit al meu vers?

Deseori plânsul mă 'neacă în vreme ce scriu vre-o poemă
Și umezit al meu vers de 'nlăcrămații mei ochi.
Inima-mi vechile-i răni le simte de parc'ar fi nouă,
Iară în sânu-mi se scurg lacrimi ferbinți în șiroi,
Când mi-amintesc ce am fost și ce-ajuns-am în vremea de-acum,
Ce întâmplări m'au adus — tocmai de unde! — aici.
Deseori mâna, nebună pe sine, pe vers mâniață,
Pus-a pe rug al meu cânt ca să se mistuie'n scrum.
Astfel, fiindcă din multe doar aste puține rămas-au,
Tu cititor, cine-ai fi, să le citești iertător.
Și tu, o Romă, ce-mi fuși interzisă, îngăduitoare
Fii pentru cântu-mi, ce nu-i ca a mea soartă mai bun.

MORAVURILE TOMITANILOR

Tr. V, 7

Motto: „*Nulla Getis toto gens est truculentior orbe*”.

Ex. p. II, 7, 31.

Cartea aceasta pe care o citești, îți sosește din țara
Unde Danubiul lat apele-și varsă în Pont.
Dacă de viață ai parte și de sănătatea cea dulce,
Parcă și-al meu nenoroc se luminează puțin.
Scumpule, ce de-obicei mă întrebi cum îmi merge — firește —
Lucru pe care îl știi, chiar dacă eu aș tăcea.
Sânt amărât — ca să-ți spun pe scurt suferințele mele —
Și-astfel va fi orice om care pe prinț l-o jigni.
Vrei, poate, s'aflî ce soi de oameni și ce obiceiuri
Au Tomitanii, ai mei concetățeni de acum?
Coasta aceasta, măcar că'ntre Geți și'ntre Greci e'mpărțită,
Însă de Geții rebeli parcă ține mai mult.
Vezi într'un număr mai mare pe Geți și Sarmați, ce călare
Vin și se duc, tot fiind prin a orașului străzi.
Nu e nici unul din ei să nu poarte în spate o tolbă,
Are și săgeți, ce la vârf unse-s cu fiere de șerpi.
Chip fioros, glasul crunt, icoana lui Marte întreagă;
Barba și pletele lor n'au fost tăiate nici când.
Mâna deprinsă le e să'nfigă în dușmani cuțitul.
Care la orice barbar stă lângă șold în chimir.
Pe-ăștia-i aude, îi vede; 'ntre-ei, o amice, trăiește
Astăzi al tău cântăreț, jocul iubirii uitând.
Fie! Aici să trăiască, dar nu tot aicea să moară!
Fie-i de ăst loc blestemat umbra departe măcar!

Scrii că poemele mele-s dansate în teatrele pline
Și că aplaudă toți, când al meu vers îl aud,

Eu pentru teatru nimic nu am scris—precum știi și tu însuși—:
După aplauze-a mea Muză setoasă n'a fost.
Totuși, îmi face plăcere orice de uitare mă scapă.
Și de norod pomenit face să fie un pribeag.
Dar, când aminte mi-aduc de cât vătămatu-m-a arta,
Blestem și Muze și cânt și poezie și vers.
Însă, deși le blestem, eu nu pot trăi fără ele,
Luându-mă după săgeți roșii de sângele meu,
Cum acel vas, ce-adineauri, deși zdrențuit de-a Eubeei
Unde, cutează 'nfrunța iar Cafareicul val.
Nu pentru faimă veghez și nici mă'ngrijesc de-al meu nume
În viitor, căci era bine obscur să rămân.
Îmi stăpânesc al meu suftet prin artă și'nșel suferința,
Prin poezie'ncercând grijile să-mi amăgesc.
Ce-aș putea altceva face singur în aste pustiuri?
Oare-aș putea să gădesc pentru a mea boală alt leac?
Dacă privesc acest loc, e respingător cum nu-i altul:
Cred că pe 'ntregul pământ nu-i un ținut așa trist.
Oamenii ăștia abia de-s vrednici de numele de oameni,
Căci mai sălbatici sânt chiar de cât lupii cei cruzi.
Nici nu le pasă de legi, căci dreptatea se pleacă puterii;
Paloșul lor bățaios biruie orișice drept.
Largii nădragi și cojocul de ger îi păzesc anevoie,
Iar fiorosul lor chip e coperit de lung păr.
Doar la puțini mai găsești vreo urmă de limbă grecească,
Schimonosită și ea de al barbarului glas.
Printre norodul de aici nu se află nici unul să poată
Spune în graiul latin chiar cel mai simplu cuvânt.
Eu chiar, poetul roman — iertați-mă, Muze! — silit îs
De obicei să vorbesc în al Sarmaților grai.
Din a desvățului lung pricină—deși mi-e rușine,
Spun—în memorie-mi vin vorbele latine cu greu.
Nu mă 'ndoesc că și în cartea aceasta găsești nu puține
Vorbe barbare: a fost locul de vină, nu eu.
Dar, ca să nu pierd de tot deprinderea limbii latine,
Mut spre-a nu ajunge al meu glas pentru graiul străbun,
Singur cu mine vorbesc, rostind desvățate cuvinte,
A meșteșugului meu triste unelte reluând.
Astfel cu gândul eu timpul pe-aci-mi irosesc, priveliștea
Răului meu în ăst chip îndepărtând pe cât pot.
Prin poezie eu caut uitarea restriștelor mele
Și-s mulțumit de câștig astă răsplată prin ea.

OAMENI ȘI STĂRI DIN TOMIS

Tristia V, 10

Motto: „*Barbara me tellus et inhospita litora Ponti
Cumque suo borea Maenalis ursa videt*”.

Trist. III, 11, 7—8.

Istru-a' nghețat de trei ori, de când îmi duc traiul în Tomis,
Unda Euxinicei mări s'a întărit de trei ori.
Însă îmi pare că țara eu mi-am părăsit tot de-atâția
Ani, câți dușmanul grecesc a'mpresurat pe Troeni.
Vremea se scurge-așa 'ncet de parcă e încremenită;
Parcă cu pași prea domoi anu-și încheie-al său drum.
Nice solstițiul, vara, nopțile nu îmi scurtează,
Nici nu îmi face mai mici zilele iarna cea grea.
S'o fi schimbat pentru mine — pesemene — a firii tocmeală,
De îmi mărește orice, grijile mele lungind.
Oare-și mai ține obșteasca vreme fireasca ei cale,
Doar pentru mine mai trist clipele ei picurând,
Când îs cuprins de limanul numit pe nedrept Euxinus,
Și de sinistrul ¹⁾ — pe drept — țărm al sarmaticei mări?

Neamuri puzderie'n juru-mi cu crunte războaie-amenință,
Care-o rușine socot dacă din furt nu trăesc.
Sigur nimic nu-l afară și e apărută cetatea
Doar prin un scund meterez și prin poziții firești.
Când te aștepți mai puțin, ca un șolm se repede dușmanul;
Nici n'apuci bine să-l vezi, și a fugit cu-al său plean.
Poarta, deși e închisă, culegi de pe stradă adesea
Unse cu otravă săgeți, ce au sburat peste zid.
Doar câte unul cutează pământul să lucre: sârmanul
Ară c'o mână pe plug și cu cealaltă pe arc.
Cântă 'ncofă pe-al său nai ferecat doar cu smoală, păstorul
Și de războaie se tem oile-aci, nu de lup.
Zidul abia ne păzește și chiar între noi ducem teama
Liftei barbare de-aci amestecate cu greci.
Căci locuesc împreună cu noi deavalma barbarii,
Cari'n oraș stăpânesc cele mai multe clădiri.
Dacă de ei nu ți-e frică, dar scârbă îți fac, când cu sarici
Vezi coperit al lor trup împăroșat și mișos.
Chiar și acela pe cari îl crezi că-s de viță grecească, 'n
Loc de costum strămoșesc poartă nădrăgi persiani.
Ei se 'nțeleg între ei printr'o limbă ce-l leagă 'ntre dânșii;
Eu doar prin semne le-arăt ceea ce vreau să le spun.

¹⁾ *Sinister* înseamnă în latinește stâng. De aci *de rău augur*, blestemat, sinistru. În românește nu se poate reda jocul de cuvinte din text.

Eu sânt aicea bārbar, căci nu-s priceput de niciunul;
Graul latin, când l'ăud Geții, prostește surād.
Fără sfială, în față, de rău mă vorbesc — cred — adesea;
Poate mă învinuesc pentru că sânt surghiunit.
Ei tălmăcesc împotriva-mi orișice semn de afirmare
Sau de negare al meu, când la 'ntrebări le răspund.
Apoi dreptatea aicea prin sabie-și fac, cu de-a sila;
Încă adesea în for până la sânge se bat.

O, nemiloasă Lachesis, că nu îmi scurtași din urzeala
Vieții, când zodia mea nenorocită văzuși!
Astfel mă plâng, o prieteni, că nu vă văd chipul și țara-mi
Și că fusei exilat printre sălbatecii Schiți.
Grele pedepse amândouă! Pe drept surghiunit fui din Romă.
Poate că nu meritam într'un asemenea loc.
Ce tot vorbesc eu smintitul? Viața să-mi pierd eram vrednic,
Căci pe divinul Cezar, fără să vreau, l-am jignit.

SCRISORI DIN PONT I, 8 LUI SEVERUS

Intemeierea orașului Aegisos (Tulcea)

Scumpe Severus, primește această urare trimeasă
De un prieten iubit, de către Naso al tău.
Nu mă 'ntreba ce mai fac! Ai plânge, când totul ți-aș spune,
Ți-oi zugrăvi doar pe scurt soarta-mi de-aici; e destul.
Fără de pace, în mijlocul armelor, fără 'ncetare,
Viața ne-o ducem, hârșiți de către Geți cu război.
Dintre atâți surghiuniți doar eu-s și soldat în exilu-mi;
La adăpost sânt ceilalți (fără de pismă o spun).
Și ca să fii cu al meu poem mai lipsit de pretenții,
Află că versuri citești scrise de-un om înarmat.
Lângă a' Istrului maluri cu două numiri, e-o cetate
Veche, 'ntărită, într'un loc unde abia poți sui.
Dacă pe-ai ei cetățeni îi crezi, Caspianul Aegisos
I-a așezat și-a numit castrul cu numele său.
Getul cel crunt, după ce prăpădi pe Odryzi fără veste,
L-a cucerit și 'ncercă apoi s'atace pe crai.
Craiu, de neam amintindu-și, pe care-l cinsti prin virtutea-i,
Fără zăbavă porni cu numeroșii-i oșteni
Și s'a întors după ce în sânge-a scăldat vinovații...

.....

DIN PONT III, 1

SOTIEI SALE

Peisagii din Pont

Motto : „Litus ad Euxinum“ si quis mihi diceret „Ibis,
„et metues, arcu ne feriare Getae“,
„i, bibe“ dixissem, purgantes pectora sucos,
„quidquid et in tota nascitur Anticyra“.

Ex. P. IV, 3, 51—54.

Mare, brăzdată întâi de vâsla lui Iason și țară,
Care lipsită nu ești nici de dușmani și zăpezi,
Au va să vie o vreme în care pe voi, eu, Ovidiu,
Vă voi lăsa pentru'un loc de inimi mai ferit ?
Oare în țara aceasta barbară trăi-voi într'una ?
Scriș mi-e să fiu îngropat în tomitanul pământ ?
Cu supărare nu-ți fie, deși supărat ești întruna,
Pontule, tu, bântuit veșnic de cai dușmani,
Cu supărare nu-ți fie, dar tu cea mai mare durere
Ești a surghiunului meu : tu suferința-mi mărești !
Nu simți nici vara încinsă cu înfloritoare coroane,
Nici al cosășului trup gol niciodată nu-l vezi,
Nici cu ciorchine de struguri toamna vreodată te 'mbie ;
Gerul grozav e aci stăpânitor peste tot.
Mările tu le încingi cu lanțuri de ghiață și-adesea
Peștele 'noată închis sub un talaz întărit.
N'ai nici fântâni, decât doară de apă de mare, pe care
Bând-o, nu știi dacă-ți ia setea sau ți-o va spori.
Prin nesfârșitele câmpuri arar un copac, și acesta
Neroditor, căci și-acest loc e-o mare de-altfel.
Nu cântă pasări pe- aici decât doar — căci păduri nu există —
Când din al mării sărat val vreuna bea cărâind,
Tristul pelin pe pustile câmpuri cu groază privește,
Rod ce-i așa potrivit pentru-acest loc amărât,
Nu uita apoi și teama, căci zidul de dușmani bătut e
Și cu venin ucigaș unse-s săgețile- aici.
Unde mai pui că departe sântem de orice drumuri pe care
În siguranță să poți merge pe jos sau în năvi.
Nu-i așa dar de mirare că, urând, să pun capăt acestor
Nenorociri, tot mereu cer un alt loc de surghiun.

.....
.....

SCRISORI DIN PONT III, 8

LUI FABIUS MAXIMUS

Sărăcia dobrogeană

Mă întrebam cam ce dar, să-ți aducă aminte de grija-mi,
Să îți trimeată acest câmp tomitan ar putea.
Vrednic ești tu de argint și mai vrednic de galbenul aur,
Dar ție-acestea îți plac când le dai însuși ca dar.
Locurile-astea, de altfel, n'ascund prețioase metale,
Chiar și plugarul abia poate-a le-ara de dușmani.
Haina-ți ades fu ornată cu strălucitoare porfiră,
Însă la țărnul sarmat purpură nu poți vopsi.
Aspră e lăna pe-aicea și nu a 'nvățat tomitana
Noră a se folosi de al Minervei stativ.
Grâu și bucate rășnesc femeile-aci 'n loc de lână,
Iară pe creștet aduc apa în vase acas.
Nu e mbrăcat aci ulmul cu vițe bogate 'n ciorchine,
Nici n'o să vezi aici pomi încovoiați de al lor rod.
Tristul pelin doar mai crește pe-aceste hidoase meleaguri
Locul, prin rodul său chiar, spune cât e de amar.
Dragostea mea deci nimica pe-a Pontului țărături din stânga:
Nu a găsit spre-a-ți putea ție trimate ca dar.
Totuși, sarmate săgeți închise 'ntro tolbă trimitu-ți:
Fie cu sângele-alor tăi dușmani să le 'mbujorezi.
Iată ce cărți și condeie are ținutul acesta,
Iată ce Muze aci, în acest loc înfloresc!
Daru-mi, deși-i așa mic și deși că-l trimet mi-e rușine,
Totuși, eu rogu-te mult, nu-l lua în nume de rău!

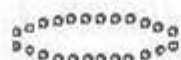
SCRISORI DIN PONT IV, 7

LUI VESTALIS

Lupte la Aegisos.

Pentru că fost-ai trimis la a'Pontului unde, Vestalis,
Ca rânduială 'n acest loc de sub Pol să aduci,
Iată, de față fiind, în ce glie tânjesc vezi tu însuși.
Astfel tu martor vei fi că pe nedrept nu mă plâng.
Vorba-mi prin tine de-acum o să aibă temei și crezare,
Tânăr de neam, ce te tragi din voievozii alpini.
Însuși doar vezi cum de ghiață 'ntărit se acopere Pontul,
Însuși doar vezi cum de ger vinul în vas a'nghețat.
Însuși doar vezi cum lazygii, boari feroși, prin mijlocul
Apelor Istrului duc carul lor greu încărcat.
Vezi cum odată cu fierul aicea se-aruncă otrăvuri,
Astfel săgeata având două a morții pricini.

Dacă măcar le vedeai doar cu ochii tu toate acestea,
 Însă tu le-ai cunoscut toate pe propriu-ți risc.
Post-ai numit primipil¹⁾ trecând prin atâtea primejdii;
 Astfel primit-ai pe drept rangul ce-l luași de curând.
Chiar dacă titlul acesta ți-aduce foloase, virtutea
 Însăși mai mare-i decât gradul ce ție-ți fu dat.
Lucrul acesta nu-l neagă nici Istru, a căruia apă
 O înroși ai tău braț, sângele getic vârsând.
Nici nu îl neagă Aegisos, ce, recucerită de tine
 Știe c'a' sale 'nălțimi nu îi pot fi de-ajutor.
Căci-apărat nu știu dacă de om sau de fire mai bine —
 Castrul cu fruntea în nori stă pe o culme așezat.
De la Sithonicul rege îl luase dușmanul năprasnic
 Și 'nvingătoru-l ținea, astfel răpît, pentru el,
Până ce-adus pe-ale Istrului valuri Viteliu declară
 Geșilor luptă, pe-ai săi bravi militari rânduind.
Ție, vlăstar plin de vlagă al mândrului Donnus, acuma
 Rându-ți-veni să înfrunți aprigul iureș dușman.
Recunoscut de departe prin strălucitoarele-ți arme,
 Tu te ferești să-ți ascunzi faptele mari, bărbătești.
Și, voinicește pășind, înfruntând și ținutul, și fierul,
 Pietre mai multe tu rabzi chiar ca al grindinei stil.
Nu te oprește nici ploaia de suliți svârlite 'mpotriva-ți
 Nici otrăvite săgeți cu al năpârcii venin.
De ale săgeților pene vopsite sburlit îți e coiful,
 Nu-i nici o parte din scut fără de zgârieturi.
De lovituri nu-i ferit pe de a'ntregul nici trupul tău însuși;
 Însă durerea ți-o uiți, faimă când vrei să câștigi.
Astfel la Troia, se zice, în fața greceștilor nave
 De-ale lui Hector făclii Aïax pe-ai săi apără.
Dreptele când se 'ncleștară, aproape venind, iară lupta
 O hotără de acum paloșul cel ascuțit,
Greu e să spun ce isprăvi mai făcu vitejia-ți acolo,
 Cum și pe cine, și câți dușmani atunci ai ucis.
Victorios tu călcai grămada căzută sub spada-ți
 Și cu piciorul pășeai peste mormane de Geși.
După al primului pil exemplu se luptă recrutul,
 Răni o mulțime 'mpărțind, multe la rându-i primind.
Însă cu-a ta vitejie atât întrecut-ai pe alții,
 Cât îi întrece Pegas, când se avântă, pe-alți cai.
Aegisos este învinsă, Vestalis, și faptelor tale
 Martor deapururi va fi cântecu-acesta al meu.

¹⁾ Centurion al primei companii din o legiune, rang care se bucura de privilegii speciale.

ȘTIRI DIN PATRIE

O tainică săpată în inima pământului este o locuință încăpătoare pentru patruzeci și cinci de ostași. Interiorul ei este simplu. Sus, tavanu-i făcut din trunchi de stejar necojiți, deasupra cărora s'au îndesat patru metri de pământ. Pereții sunt căptușiți cu scândurile afumate ale unui tavan. Un pat de nuiele, lung cât bordeiul și larg cât jumătatea lui, odihnește încă trupurile a patru ostași cari au fost de veghe într'un post înaintat dintre rețele.

E dimineată. Când ușa se deschide în șanțul dublurei, sus de tot se zărește o fășioară de cer cu nori grei de toamnă, stăruitori veșnic în apropierea pământului. Atunci abia mai pătrunde un pic de lumină gălbuie a toamnei.

În firida făcută'ntr'un perete, ard gătejele uscate. O lumină fâlfâietoare strică vraja întinericului și luminează pe ostașii cari stau turcește pe podele și vorbesc.

Sunt două săptămâni de când Noembrie, aspru și schimbător, a scoborât pe'ntinderile pământului. Cei dintâi fiori te scutură și cele dintâi junghiuri te strâng.

Undeva, prin apropiere, în liniștea dimineții, clămpănește o mitralieră. În depărtări, un tun bubuie când și când. Incolo, nici un zgomot, nici o mișcare. Zarea toată a'ncremenit sub blestemul de plumb al toamnei.

În bordei năvălește plutonierul rezervist. În mantaua lui largă el aduce un pic din aerul uscat al pădurii din spatele frontului.

— Băeți, echiparea !

Înapoia lui se'ngrămădesc alți ostași, cu fețele roșii de fugă și ger. Adormiții se trezesc și cu toții își îndeasă lucrurile în răniți. Dar o simțire dușmană îi stăpânește.

— Iar o'ntindem la drum, măi fraților ! Și pe fețele tuturor stăruie părerea de rău că părăsesc o locuință în care, bună sau rea se, deprinseseră.

— Mai iute, că pe la 11 trebuie să luăm în primire niște tunuri rusești !

La auzul acestor vorbe, toți se'nvesesc. Mișcările devin mai repezi și în câteva clipite sunt cu sacii pe șolduri și, cu ranițele în spinare, se scurg încetișor pe șanțul de evacuare în spatele frontului.

Drumul este greu și merge numai prin pădure. De fapt, este doar albia accidentată a unui vechi pârâu secat.

Și pretutindeni sunt rămășițele unui război crâncen. Tuburi de obuze și obuze întregi, bombe, bombarde și mine, s'amestecă la o laltă cu tot felul de cartușe, cu puști strâmbe, rupte sau numai ruginite. Și la tot pasul sunt bogate resturi de trupuri omenеști.

În umbra stejarilor de pe lături sunt multe mormane negre. Sub ele, cei mai viteji ostași dorm somnul de veșnică mulțumire sufletească. De sub o moviliță, mai mult de frunze putrezite, ies doi bocanci grosolani, cu ținte noi pe tălpi și cu potcoavele netocite încă. Sub vitregia vremurilor, vârful unui bocanc a putrezit și două degete cu unghiile mari și negre au ieșit în lumina pădurii ca două flori oribile... Mai la vale patru movilițe păzesc un mormânt cu grilaj și cruce. Lângă ele, mai în interiorul pădurii, e un mormânt grosolan. Pământul este aruncat fără de regulă, dar o cruce nouă este'nfiptă la căpătâiul lui. Ea este cioplită cu securea și pe brațul ei, un ostaș care de abea își mai aducea aminte că învățase să scrie, și-a mușiat plaivasul chimic de mii de ori în gură și-a semnat aceste vorbe :

„Aici odihnește trupul unui ostaș român mort căzând ghiuleaua preste el”.

Cel care aruncase pământ peste trupul măcelărit al unui necunoscut și care mai târziu i-a'nfipt și crucea la căpătâi, și-a făcut o creștinească datorie. Pe cât îi sunt slovele de încurcate și cotite, pe atât i-a fost sufletul de luminos.

De cine știe unde, s'a desprins un craniu omenesc și s'a rostogolit la vale până ce s'a oprit într'un colț de stâncă. Are patru dinți lăaturalnici de aur și, după smocul de păr bălan, ce tot se mai păstrează pe o tâmplă, pare fi al unui aliat. Dar cine mai știe !

* * *

După un ceas, văioaga se deschide într'o vale mult mai largă, ale cărei pante sunt acoperite cu mesteceni bătrâni. Ostașii întorc la stânga și merg în susul văii, care se strâmtează până ce se termină la poalele unui deal împădurit.

Aici și-au așezat Rușii tunurile și bordeele lor.

E vremea libertății. Soldații au vândut caii, sau i-au lăsat să piară de foame, iar despre ființa tunurilor nici nu vor să mai audă. Unul câte unul au plecat. La front au rămas doar ofițerii și câțiva dintre cei ce se temeau de o întoarcere a sorții.

Sosirea Românilor este o ușurare pentru toți. Ofițerii vor avea de acum siguranța vieții lor; frații ruși, pentru că se simt scăpați de răspunderea unui bagaj supărător. Ei își vând ultimele lucruri nefolositoare și, numai cu ceainicile de tinichea în mână, o pornesc legănați către îndepărtata lor țară. Și, din treacăt, aruncă priviri disprețuitoare Românilor, cari stau, vorba Rusului, smirnă lângă negrele guri ale marilor tunuri.

— Ce dracu le mai trebuie ăstora război, când pacea este așa de bună ?

Și plecau îngrijați. În urma lor rămâneau bordeele din creasta dealului părăsite.

Ziua trecu numai de cât. În cea următoare, aliații se'ntâlneau prin pădure la tăiat lemne pentru foc, sau la izvorul cu apă de băut. Ei se împrieteniră curând. De câte ori își deschideau gura însă Rușii, se plângeau numai de lipsa de știri din patrie.

— Voi veniți de pe front. Acolo ați vorbit cu Nemții!... Poate că v'au dat și gazete... N'ați putea să ne spuneți și nouă ceva noutăți ?

— Noi nu prea avem timp de politică! Dacă ne cade în mână o gazetă, noi facem țigări cu ea! Numai ofițerul nostru le citește în fiecare zi.

Căutară dar să se apropie de plutonier. De câte ori îl vedeau trecând, îl salutau cu respect. Câte unul da ajutor ordonanței la tăiat lemne sau cărat apă. Dar, cu toată încredințarea ce o căpătaseră că este „*luci ciolovec*” (om bun), totuși, nu îndrăzniră să se apropie de el.

Dar vorbele grele ce se șopteau printre ei, i-a silit să facă un pas mai departe. Într'o seară, pe când plutonierul rezervist

stătea la gura sobei cu teancul de gazete alături, pe ușa se ivi un rusnac.

— Cu buna seara vorbi el răspicat.

Înmărmurit plutonierul îl privi îndelung. Culoarea feței și părului, care erau negre, formatul nasului și al frunții și nimic din făptura lui nu arătau a fi Rus.

— Dumneata ... Rus? ... Peste putință! ...

— Sunt din Făgăraș, Domnule! Am fost prizonier la Ruși, tocma la Sibir! Dar nu m'a răbdat inima să huzuresc de bine, în timp ce frații mei mor pe front! M'am înscris atunci volintir în al douzecilea regiment de artilerie rusă!

— Bine ai făcut! Așa lucru, numai un Român putea!

— Domnule, fii bun și'mplinește rugămintea camarazilor mei și citește-le vești din Rosia.

— Să-ți dau cele din urmă ziare!

— Nu! Să mergi Dumneata la noi! Vei face multă plăcere camarazilor!

Românul gândi la câtă distanță pune cel mai mic ofițer între el și soldat și, pentru ca să nu lase o amintire tristă Rușilor, primi chemarea soldatului, luă la subțioară un teanc de gazete și porni.

Bordeiul în care intrară era de bârne, lipit pe dinăuntru și bine vărut. Avea geamuri dintr'o singură bucată, paturi pe capre de lemn, cu saltele și perne de pae, bunătăți rare, pentru acele vremuri.

Se înserase. Prin cele două geamuri mari pătrundea lumina întunecată pe care copacii negri o resfrângeau. Un felinar mare cu ulei fu aprins. Lumina lui fâlfâindă păru Românului așa de orbitoare, încât clipi des din gene.

— Știri din streinătate, citi el, iar Ardeleanul Dimitrie traducea pe rusește.

Ruși de prin alte bordee prind a se'ngrămădi. Ei dau „buna seara” și strâng mâna oaspetelui ca unui vechi cunoscut.

— Condițiunile de pace impuse de Germani Rușilor!

Toate șoaptele încremenesc. Ochii se'ndreaptă și capetele se pleacă spre cetitor. Unuia i se pare că nu e lumină multă. El se repede până'ntr'un bordeiu alăturat și vine cu un alt felinar, pe care îl așează în spatele cititorului, pentru ca toată lumina lui să se resfrângă pe ziar.

— Germanii nu vor evacua ținuturile ocupate ale Rusiei, de cât dacă aceasta le va ceda pe timp de cincisprezece ani piața grâului.

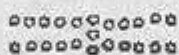
Un murmur de desnădejde și de revoltă urmează. Cineva scapă o înjurătură puțin obișnuită.

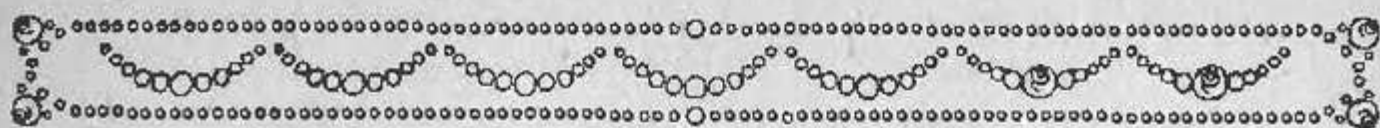
— Ce-au cucerit ei prin sabie, al lor să fie! Pe urmă vom vedea noi dacă le mai putem permite să fie stăpâni pe bucăți din țara noastră. De altfel au luat numai Litvania și Polonia, pe care, odată și odată, tot trebuia noi să le perdem! Dar să le dăm și pâinea copiilor noștri? ... Și altă înjurătură urmă.

— Camarazi, le vorbi Dimitrie, cu fața îmbujorată de sânge; camarazi mai vreți pace cu Nemții? ...

Dar camarazii nu mai aveau gură. Tăcerea care se stabilise în bordeiul cu lumina fâlfâietoare, era o tăcere grea, plină de îngrijorare, plină de taină, ca însuși viitorul țării lor.

Mihail Pricopie

MINUNEA MEA NECUNOSCUȚĂ

Minunea mea necunoscută,

Tu nici nu știi cât te iubesc:

O viață te-am purtat în suflet
Și-abia acum te 'ntâlnesc.

O viață te-am chemat la pieptu-mi
Cu brațe 'ntinse, cu ochi triști,
Și nu știam nici cum te chiamă
Și nici măcar dacă ești.

Acum chiar că te am aproape,
Mă 'ntreb dacă-i adevărat,
Ori dacă numai mi se pare, —
Așa de mult te-am așteptat!

Unde-ai fost dusă până-acum?
În care lume-ai rătăcit?
De dorul meu, pribeag la tine,
Nici un fior nu ți-a vorbit?

Dă-mi mâna s'o sărut — și ochii,
Să am iluzia măcar
Că lunga asta așteptare
N'a fost să fie în zădar.

O clipă numai — și mă lasă
Din nou cu sufletul pustiu...
Te-am așteptat atâta vreme,
Te-am întâlnit așa târziu!

Rozmarin

TRIOLETE

I.

Sub vraja cerului senin
Când stele triste licăresc
Un vers iubirei stinse 'nchin
Sub vraja cerului senin!

Și'mi pare că din nou trăesc
Cu drag, acelaș dulce chin
Sub vraja cerului senin
Când stele triste licăresc!

II.

Din port, spre larg, pornesc ușor
Corăbii — vise ce plutesc —
Cu ele duc un veșnic dor...
Din port, spre larg, pornesc ușor...

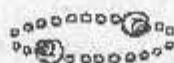
Și-atâtea inimi ce iubesc
Rămân plângând în urma lor...
Din port, spre larg, pornesc ușor
Corăbii — vise ce plutesc!

III.

Cununi în toamnă-am împletit
Să duc iubitei mele:
Din flori ce-o clipă au trăit
Cununi în toamnă-am împletit.

Dar drumul trist, cu ele,
De-atunci, nici astăzi nu-i sfârșit...
Cununi în toamnă-am împletit,
Să duc iubitei mele!

Al. Gherghel

SONET

Flori albe, flori de seră, parfumate,
Ce-ați fost de-un zeu nebun, cândva, născute
Să 'npodobiți iubirile tăcute
Ce dorm pe veci în versuri cadențate,

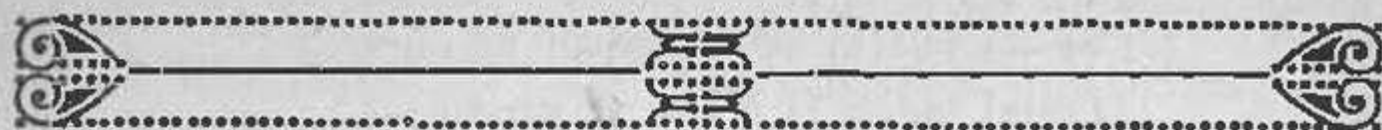
Flori albe, flori de seră, flori căzute
În ritmul menuetelor uitate,
Sau voi ce-ați fost, adesea, profanate
Și sclave lacrimelor prefăcute,

Flori albe ce-ați trăit o veșnicie
În clipa desmierdărilor savante
Pe sânnuri de fecioare și bachante,

Doar voi ați fost și plâns și comedie;
Ați râs, cândva, abia mi-aduc aminte...
Și azi, uitate, plângeți pe morminte !

Al. Gherghel

VERSURILOR MELE

Nimicuri dulci, cântări de jale pline,
Ce-mi apăreți din file 'ngălbenite
Când răsfoesc prin vechile caete,
O lume 'ntreagă de dureri secrete,
De 'nchipuiri, de visuri aurite
Și de decepții deșteptați în mine.

Cu anii în trecut voi mă întoarceți:
Cât de pustie mi-a fost viața toată
Și cum s'a scurs ca valurile 'n rânduri!
Cetindu-vă, par 'că mă văd pe gânduri,
Cu inima pustie, 'ndurerată, —
Și-o lacrimă și astăzi voi îmi stoarceți.

V'am scris în zilele înourate,
Când ploaia se lovea de cercevele
Și toate îmbrăcau culori urâte;
V'am scris în nopțile posomorâte,
În veghea insomniilor rebele
Din ne 'ntrerupta mea singurătate.

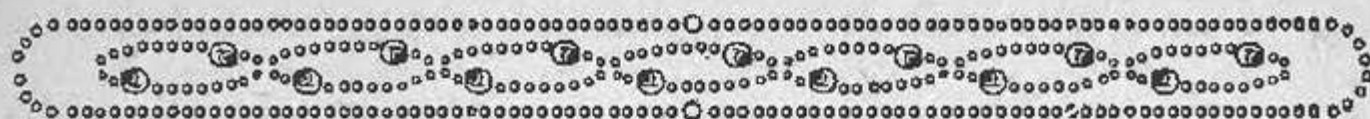
Și-am pus în voi revolta stăpânită
A unui visător, nenorocitul,
Care-a luptat cu 'ncredere nebună,
Dar care-a trebuit să se supună,
Cum se supune morții osânditul
C'o dragoste de viață nesfârșită.

Și-am pus în voi prisosul de durere,
Ce-mi îneca și inima și gândul,
Și-am pus în voi atâtea lacrimi sfinte!
Voi sunteți cruci la scumpele morminte
A' viselor ce le-am pierdut de-arândul,
Așa de vii și-așa fără putere.

Cu toate-a voastre tainice regrete
Și idealurile risipite,
Vă las de-acum uitării cei senine,
Nimicuri dulci, cântări de jale pline
Ce-mi apăreți din file 'ngălbenite
Când răsfoesc prin vechile caete.

Rozmarin

IUBIRE

SULLY PRUDHOMME

Plugarul zise : „Pâinea de-acum ți-o pregătește
Că nu-ți mai dau nimica în lene dacă zaci !”
Iar țesătorul : „Singur vestmintele să-ți faci”.
Zidarul : „Ia mistria în mână și zidește”.

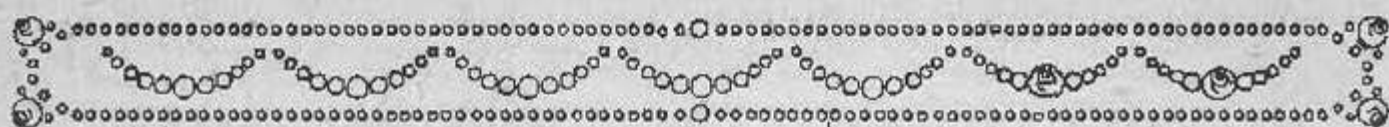
Era în vis- Și singur, lăsat de toți ai mei,
Gonit de lumea 'ntreagă cu ură și blesteme,
Când înălțam spre ceruri suspinele supreme,
În calea mea deodată eșiră niște lei.

Tresar și văd lumina în zorile de-afară.
Zidarul vesel sue și flueră pe scară,
Plugarii sprinteni zburdă în munca de iloți.

Și-am înțeles atuncea că'n lumea trecătoare
Avem nevoie unul de altul, fiecare,
Și din această clipă eu i-am iubit pe toți.

Nicolae Țimiraș

VASUL ZDROBIT

DUPĂ SULLY PRUDHOMME

Când vasu'n care moare o verbină
De-un evantai a fost lovit încet,
Avea în el o dunguliță fină
Făcută fără zgomot și discret.

Dar nemiloasa rană, nevăzută,
Mușcând pe îndelete din cristal,
A'ncercuit în calea ei tăcută
Frumosul vas din sălile de bal.

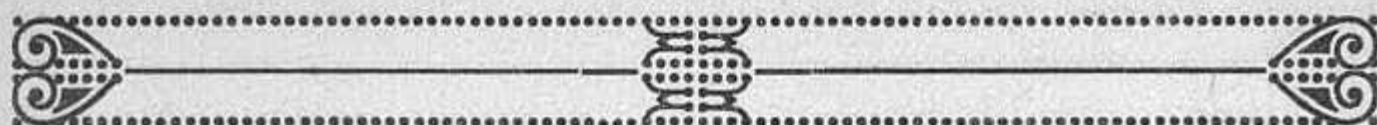
Apa s'a scurs din el pe nesimțite,
Seva din flori încet s'a isprăvit,
Verbinele de mult sunt ofilite,
Nu mai atingeți vasul, că-i zdrobit!

Când degetele celei adorate
În inimă, discrete, te lovesc,
O' rană se deschide dintr'odată
Și florile iubirei ofilesc

Fără să știe nimeni că te doare,
Tu simți că rana crește și te stingi,
Căci inima pe nesimțite moare
Și vasul e zdrobit, să nu-l atingi.

Nicolae Țimiraș

VISUL PIERDUT

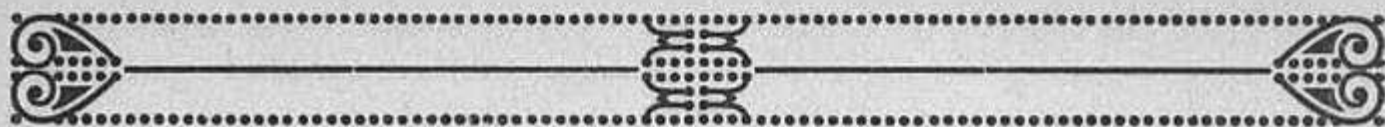
Ah, visul o clipă trăit, iluzie în scrum pieritoare,
 În suflet aş vrea să-l mai port, ca'n vremi, către seara târzie —
 Dar umbra căsuţei pustii întunecă 'ngusta cărare,
 Şi toamna-i aşa de pustie.

Şi drumul bătut alte dăţi, o mână duşmană l-a 'nchis —
 Ah, drumul spre largul liman de doruri şi visuri vrăjite! —
 O ploae uscată de foi jeleşte pierdutul meu vis,
 În plâns de foşniri risipite.

Odată la piept să mai strâng mânuţa ta, moartă iubită,
 Tu, vis o clipită trăit, iluzie în scrum pieritoare!
 Dar umbra căsuţei pustii întunecă 'ngusta cărare —
 Şi toamna adoarme mâhnită...

Nicolae Țimiraș

NINGE...

Ninge, ninge. Peste lume peste viață cerul ninge
Inimile sunt închise, orizontul e închis.
Printre fulgii de ninsoare greul vieții ne învinge,
Și în suflet ni se stinge
Visul cald al fericirii și-al iubirii noastre vis.

Și icoanele din vremuri răsar una câte una.
Pe când vântul bate'n geamuri și se vaetă măhnit,
— Cum nu suntem mai aproape, draga mea de totdeauna,
Ca să risipești furtuna
Cu privirea ta senină — cer de vară liniștit!

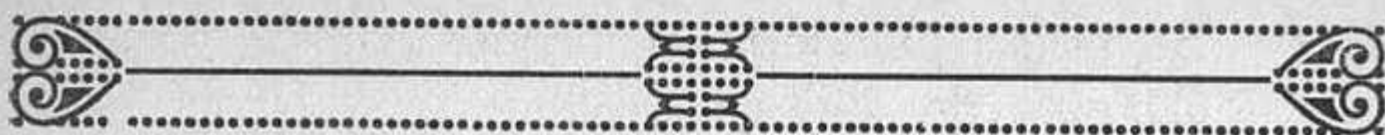
Focul a murit în sobă, într'o haină de zăpadă,
Cum pe viața de-altădată nepăsarea s'a întins...
Câte vise ne mplinite au căzut uitărei pradă,
Îngropându-le grămadă,
Pare că de când e lumea peste groapa lor a nins!

Cântecele mele triste, visele de biruință,
Sufletul de altădată aș dori să-l reînvii,
Să mai simt și-acum, în ore de veghere și căință,
Cât amar și suferință
A trăit odinioară și-a murit fără să știu...

Ninge, ninge, — peste lume, peste viață cerul ninge —
Și uitarea se coboară peste toate ca un vis.
Focul a murit în sobă, ca un suflet ce se stinge,
Pe când vântul par'că plânge
Pe mormântul fericirii noastre care s'a închis...

Nicolae Timiraș

MAMA

Trosnesc ferestrele de ger
Și vântul șueră cu toane.
O candelă, într'un ungher,
Mâhnită arde la icoane.

Vorbim arar, vorbim încet,
Căci e bolnavă biata mamă.
In vechiul zid e un portret
Ce ne privește dintr'o ramă.

E fiul ei... Cu graiul stins,
Incât abia îi prinzi cuvântul,
Ea zice înecată'n plâns:
„Aș vrea să-i mai revăd mormântul”.

Și vorbele sunt slabe, moi,
Topite de dureri și rare,
Că lacrimile curg șiroi —
Și'n casă-i liniștea mai mare.

Nu îndrăznim nici un cuvânt,
De teamă că-i mărim durerea —
Și cu privirile'n pământ,
Sfioși, parc'ascultăm tăcerea...

„Departe, părăsit în văi,
Pe groapa lui acuma ninge...”
Ea ar dori la căpătăi,
Când sufletul de dor se stinge

Să poată plânge ne'ntrerupt,
Cu glas de vânt în cimitire,
Odorul ei din suflet rupt,
Pe veci pierduta ei iubire.

... In prada crudelor dureri,
Adoarme de vegheri slăbită.
Clipind bolnavă, în ungher,
Se stinge candela mânănită.

Nicolae Țimiraș

CĂNALUL NAVIGABIL DE LA CERNAVODA LA CONSTANȚA ÎNTRE DUNĂRE ȘI MARE

Un produs nu are valoare decât atunci
când acel produs este transportabil.

Henry Ford

I.

Situația geografică a României în sud-estul Europei — așa cum ea își are scăldată coasta de răsărit de apa Mării Negre — i-a dat puțința ca, pe întinsul acestei Mări, să-și creeze drumuri de legături maritime cu toate continentele.

Dunărea se asociază ca un tovarăș de valoare și deschide în cuprinsul Țării calea navlului fluvial, pe care îl preumblă șerpuind prin tot centrul Europei, deservind numeroase țări industriale. Către partea de apus, nu departe de izvoarele sale, Dunărea se leagă cu apele Rhinului, care fug de se varsă în Marea Nordului.

Pozițiunea țării noastre lămurește pe deplin ochiul observatorului și-i arată că, pe deoparte fâșia Mării Nordului reprezintă unul din cele mai de seamă câmpuri ale comerțului maritim, iar de alta că România, cu fațada spre întinsul Mării Negre, se prezintă ca o a doua față a acestui sistem de comerț și formează astfel vis-à-vis-ul Mării Nordului, având ca trăsură de legătură Dunărea, care brăzdează centrul Continentului.

Între Marea Nordului cu portul Rotterdam, care ființează drept capăt în nord-vestul Europei pentru debușeuri maritime și fluviale și Marea Neagră unde portul Constanța reprezintă un alt capăt cu privirea liberă către Levante, Egipt, Indii și Orientul depărtat, va trebui să se stabilizeze o legătură directă între ambele Mări, întrebuintând Dunărea ca arteră. Opera aceasta va fi tradusă în fapt atunci când între Dunăre (Cernavoda) și Marea Neagră (Constanța) se va tăia un canal navigabil. Un asemenea canal va eluda în același timp și piedicile opuse de bara de aluviuni de la Sulina.

Constanța este port maritim de prima categorie; el este deschis vapoarelor pe tot timpul anului; dispune de toate înlesnirile care să-i creeze cea mai largă dezvoltare în viitor și să-i permită de a primi în magazine, depozite, silozuri și cheiuri toate felurile de mărfuri ce-ar veni din basinul de răsărit al Mediteranei, precum și pe cele de pe coastele oceanelor Indian și Pacific.

Produsele sosite din Țările depărtate și care ar avea ca destinație România și statele din centrul și apusul Europei (Cehoslovacia, Ungaria, Austria, sud-vestul Germaniei, Belgia, Olanda și chiar Franța) fiind debarcate la Constanța, vor întâlni pe aci cea mai scurtă cale între locul de producție și cel al destinației, dacă socotim canalul navigabil Cernavoda—Constanța drept fapt împlinit.

O a doua parte a problemei transporturilor ni se înfățișează de asemeni sub cel mai prielnic aspect și anume, atunci când ar fi vorba de produse fabricate de țările industriale din centrul Europei și a căror desfacere ar reclama piețele Levantului ca și cele din Extremul Orient. Aceste mărfuri se vor scurge pe calea deschisă a Dunărei și a Canalului Cerna-Voda—Constanța. Ele vor scurta drumul Egiptului și Indiilor în o măsură considerabilă, înlăturând ocolul Mării Mănecei, Oceanului Atlantic și Mării Mediterane.

Rotterdam și Constanța vor comanda la extremități bulevardul fluvial al Dunărei, care străbate numeroase și bogate Țări din Europa. Ambele aceste două centre maritime fluviale vor atrage către ele vapoarele încărcate care navigă pe Oceane pentru a aduce furnituri Europei centrale și, paralel cu această înlesnire de absorbție a produselor, Rotterdam și Constanța vor servi ca răscruci celei mai ieftine și mai scurte căi pentru transportul mărfurilor fabricate de Țările industriale europene, care și le vor trimite către răsăritul lumii.

II.

În studiile proiecte ce-am publicat în „Analele Dobrogei” despre canalul navigabil Cernavoda—Constanța¹⁾, am arătat într-un tablou detaliat toate dimensiunile lucrărilor de săpături, tuneluri, cheiuri, zidării, pavage, apoi construirea portului de la Mare al canalului, lucrările de complectare, prizele de captare la Dunăre,

¹⁾ „Analele Dobrogei”: No. III (1922) și anul VIII (1927).

porțile-barage, bazinele-porturi în drumul canalului, uzina centrală electrică de la Megidia, etc.... lângă care am adăugat prețurile respective.

În acest articol sumar voi arăta rezumatul capitolelor importante.

1. Lungimea totală a canalului navigabil Cernavoda—Constanța este de : 60.200 m. dintre cari :

a) 47.400 m. l. dealungul văii Carasu (Cernavoda—Saligny,—Megidia,—Murfatlar—Valul Traian — unde cota este 25 m. deasupra nivelului Mării), pe care traseu, canalul va avea deschizătura liberă în aer și cu dimensiunile următoare :

40 m. lățime la fundul patului,

8 m. adâncime sub nivelul Mării.

Ambele borduri ale canalului sunt prevăzute cu drumuri macadamizate de 5 m. lățime fiecare și vor servi pentru halajul mecanic al șlepurilor.

b) 12.800 m. (Valul lui Traian până la Constanța-Mare) de traseu, în care canalul intră sub pământ prin două tunele maritime, paralele și gemene, boltite în piatră, care urmează o linie dreaptă cu debușeu la Mare în imediata parte de sud a portului Constanța, având dimensiunile :

5 m. adâncime sub nivelul Mării ;

20 m. lățime (fășia apei) fiecare tunel ;

14 m. înălțime (cu începere de la fășia de apă) la mediana bolților ;

2 trotoare, câte unul de fiecare tunel, cu lățimile respective de 4 m.

c) Două prize-stăvilare de barage metalice, susținute pe zidării-beton se vor stabili la Dunăre la canalul de aducere.

d) Patru bazine-porturi în zidărie (1.000 m. lungime și 100 m. lățime fiecare) stabilite la Cernavoda, Megidia, Murfatlar și Valul Traian.

e) Portul maritim de debușeu al canalului se va construi în imediata apropiere a părții de miază-zi a portului maritim Constanța. El va fi zidit în piatră beton și este socotit pe dimensiunile :

2.000 m. lungime,

1.000 m. lățime,

10 m. adâncime

și va fi înzestrat cu cheiuri, platforme, dane, magazii, linii ferate etc. . . .

f) Dunărea are la etiaj 8 m. deasupra nivelului Mării și înclinarea canalului pe tot parcursul de la Dunăre la Mare va fi de 0,129 m, pe suta de metri (0,129 m/100). Fășia de apă din canal se imbibă la Constanța cu fășia de apă a Mării.

g) Viteza de scurgere a apei canalului este de maximum 0,25 m. pe secundă.

h) Debitul apei pe care-l va vărsa canalul în Mare nu va depăși 120.000 m. c. în 24 ore.

i) Canalul va conține un volum de apă de circa 19,648.000 metri cubi.

j) 6 poduri metalice vor fi aruncate peste canalul deschis, care poduri vor servi drept legătură de comunicație între regiunile de pe ambele părți ale canalului.

k) Una uzină electrică la Megidia (2.000 H. P.) împreună cu instalațiile de iluminat electric din porturi și de pe parcursul canalului deschis și al tunelelor maritime.

l) Cheltuelile cerute pentru realizarea canalului le-am estimat la o sumă de aproximativ :

3.421,813.900 lei, ¹⁾ astfel repartizate :

Lei 406,110.700 pentru săpăturile de pământ,

„ 1.162,903.200 „ zidării și pavage,

„ 868,800.000 „ construirea portului la Mare,

„ 486,000.000 lucrările de complectări : clădiri și magazine din porturi, podurile peste canal, uzina electrică Megidia.

Lei 12,000.000 pentru prizele — stăvilă — barage la Dunăre.

III.

Imi mențin convingerea, după cum am arătat-o în scrierile precedente, că înfăptuirea canalului navigabil Cernavoda-Constanța este un lucru cu puțință și întocmirea lui va trebui să se realizeze.

Pe drumul văii Carasu (Cernavoda-Alacapu) terenul are 4 m. altitudine față de nivelul Mării. Săpătura acestui parcurs va fi din cele mai lesnicioase.

¹⁾ În „Analele Dobrogei“ anul VIII 1927, pag. 156, rândul 17, se va pune : *suma de lei 3.421.813.900* în loc de 2.935.813.900, cum din eroare am trecut.

După rândul 22 aceeași pagină se va adăoga :

Lei 486.000.000 lucrările de complectări, clădiri și magazine din porturi, podurile peste canal, uzina electrică Megidia.

De la Alacapu până la Valul lui Traian (cota 25 m. altitudine), trecând prin Murfatlar, terenul se ridică ușor de la 8—10—20—25 m. altitudine. Și pe acest parcurs săpătura canalului nu întâmpină piedici de neînvins, natura pământului fiind aluvionară amestecată cu prundiș.

De la Valul lui Traian la Constanța, terenul se ridică la 30—40 m. și atinge cea mai înaltă cotă 56 m. la Palas.

Pe această porțiune de 12.800 m. vor fi așezate în linie dreaptă tunelele maritime, care vor debușa în Portul Constanța. Spăr-tura tunelelor se face în straturi terțiare de slabă rezistență aproape pe tot cuprinsul lor.

IV.

Țara noastră, având a-și apăra litoralul de graniță al Mării Negre, își va completa sistemul de fortificații ce se vor stabili dealungul coastei printr'o flotilă de viteză, ce ar îmbrățișa cu eficacitate un câmp întins în acțiunea defensivă (submarine, vedete repezi etc.).

O asemenea flotilă va pătrunde și în canal, de unde va avea ușurința de a se lega direct cu flota de Dunăre, ambele flote conlucrând mână în mână. În portul basin de la Valul lui Traian s'ar putea creea o bază navală pentru această flotilă maritimă.

V.

Odată cu săpătura Canalului, se vor asana bălțile și mocir-lele din Valea Carasu, iar terenul câștigat, bun de cultură, va deveni productiv.

Apa canalului va soluționa definitiv problema alimentării cu apă potabilă și menajeră a orașelor Megidia, Murfatlar, Constanța, iar regiunea dintre Dunăre și Mare, fiind străbătută de fâșia de apă a canalului, va ajuta favorabil la înlăturarea secetei și va premeni aerul uscat al regiunii.

VI.

Problema transporturilor fluviale, ajutată în mod eficace de rețelele canalelor, a interesat de aproape toate marile popoare. Ele continuă a-i atribui rolul de primă importanță în dezvoltarea lor economică. Germania, Franța, Belgia, Olanda, lucrează cu per-

severență la ițele fășiilor de ape, care aduc prosperitatea regiunilor ce străbat.

Marile lacuri din America sunt legate cu Oceanul Atlantic prin Canalul care debușează în Hudson. În Franța Rhonul merge printr'un tunel maritim (7.000 m. lungime) direct în portul Marsilia. Seina și Rhinul comunică prin Canalul Marnei. Dunărea și Rhinul nu sunt streine unul de altul.

Se cunosc multe lucrări similare ca cele impuse tăerii canalului navigabil Cernavoda-Constanța și care au fost cu folosință realizate în diferite alte țări.

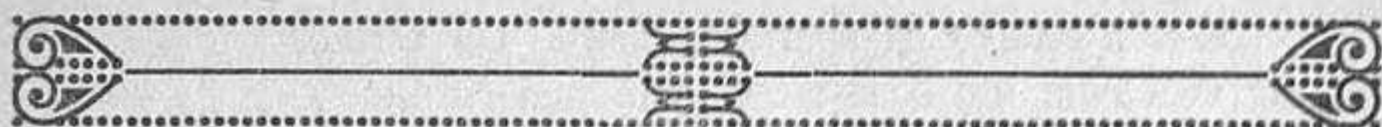
Mijloacele de care dispune tehnica ingineriei au atins în zilele noastre înalte perfecțiuni. Ele nu stau imposibile în fața piedicilor naturii și privesc lucrările de genul celor ce ne ocupă cu multă seninătate și siguranță.

Pentru România, tăerea canalului navigabil Cernavoda-Constanța o întrevăd ca operă ce trebuie să fie încadrată în marile interese de generalizare și de consolidare ale Țării. Unul din marile eforturi naționale va trebui să fie călăuzit pentru realizarea acestei opere.

10 August 1928.

Jean Stoenescu Dunăre,
inginer
Constanța

OVIDIU

CĂTRE SOȚIA SA

(Haec mea, si casu miraris. Trist. III, 3)

De te-o mira scrisoarea că-i scrisă de strein
Să știi că eu mă aflu bolnav și stins de chin,
Bolnav pe-un colț de lume streină, depărtată,
Nesigur că ce sufer se va sfârși vr'o dată...

Ce crezi, că îmi cobește străpuns de-așa săgeți
Nemângăiatu-mi suflet între Sarmati și Geți?
Nici cer mai blând, nici apă cu 'ntîns desmierdător
Și nici pământu-aicea nu e atrăgător.
Nici casa nu mă 'ncape, mîncarea nu-mi priește,
Iar arta lui Apollo, ce vindecă — lipsește.
Și n'am cui spune — o vorbă de ce-mi trece prin gând,
Și nici vr'o noutate nu-i nimeni aducînd.

În marginile lumii zăcînd pe trîstu-mi prag,
Mă duc cu gându'n urmă la cine mi-a fost drag.
Cum toate te loviră, iubito, le-ai învins, —
În inima-mi ți-e chipul acolo singur prins, —
Deși lipsești aici ești, eu pururea te chem;
Nici zi nici noapte nu e, să nu-mi aducă semn
De tine, — parcă-aproape te-aud... E-un straniu joc,
Ce cu făptura-ți cearcă să 'nșele-un trist noroc.
Iar când e năbușită și limba 'n cerul gurei
Și mi-o desleagă sucul curat al picăturii,
Îmi pare că atunci ai și venit, 'stăpînă,
Și că-mi întinzi cu mîna-ți și a speranței mîmă.
Deci când te 'nșeală viața, tu poate încă nu știi
Că ești aici cu mine isvor de bucurii.
Tu să nu suferi, scumpo, că ne-a fost dat așa
Dar ce zic? Ai tu clipa, ce nu te-ar îndrăgosti?

De-o fi cumva ca soarta 'mplinită, ani sărind,
Să vezi cum îmi sosește sfârșitul mai curând, —
O, cât era de bine, mari zei, să fi 'nvoit,
Ca în pământul țări-mi să mă fi odihnit!
Poate c'atunci pedeapsa prin moarte se uita,
Ori de pedeapsă moartea ca fuga mă scăpa.
De-am fost lăsat cu viață, a fost cu gând unic
Ca exilat eu însu-mi vieața să-mi ridic.

Așa dar mai departe nu se va ști de mine
Și locu-acest lăsa-voiu în ultime suspine?
Nici dorul cel din urmă să n'am cui să mi-l spun,
Și nimenea să plângă în clipa când apun?
Nici lacrima soției pe chipul meu crispat,
Ca sufletu-mi s'atingă să piară 'nrourat?
Nici sfat să dau, nici strigăt s'aud dela cei plânși,
Când mâna credincioasă va 'nchide ochi-mi stinși?
Sfârșitu-acest cu lipsă de cele sacre, dară,
Mormântul fără cinste în țara cea barbară?
S'auzi acestea, oare, nu-ți eși deplin din minți,
Și nu-ți cutremuri pieptul că ți se frâng credinți?
Putea-vei să 'ntinzi brațul spre umbra-mi prigonită,
Să 'ndrepti spre osânditul chemarea ta iubită?

Dar nu-ți sfâșia fața și nici nu-ți smulge părul,
Nu-ți sunt răpit acuma, acesta-i adevărul.
Când patria aicea m'a aruncat — murii,
Acea mi-a fost moartea cea gravă, cea dintâi.
Iar azi... dar nu, tu nu crezi, tu sufletul cel bun,
Te bucură, prin moarte, cu chinurile-apun...
Gândește că povara atâtor suferinți,
Te-a întărit anume ca moartea-mi să n'o simți, —
Că piere-odat' cu corpul și sufletele noastre,
Că-al meu pe rug peri-va în flăcările-albastre,
Căci de-ar fi ca un suflet să se înalțe 'n sus,
Așa precum bătrânul din Samos a fost spus, —
Între sarmatice-umbre ar rătăci romana,
Iar printre mani sălbateci ar îndura prigoana!

Deci oasele îmi strânge și ține-le 'ntr'o urnă
Ca mort să nu mai sufăr exil. A mea țărână

Să nu oprească nimeni. Pe-un rege l'a înfrânt
Tebana — unui frate ucis să-i dea mormânt.
Ca ea pulberea 'n frunze și-arome să 'nvelești
Și 'n marginea cetății eterne s'o zidești.
De-asupra scrise versuri să vadă călători
Pe marmura 'nălțată când trec în calea lor :
„Eu am fost cântărețul fugarelor iubiri
Poetul Naso, jertfă a propriei porniri,
Dar tu care treci astăzi și a iubi îți place,
Să spui țărânei mele : Nasone, dormi în pace !“

Mi-ajunge-atât. Am scris mari opere, se știe,
Și mai nepieritoare ca monumente — mie.
Eu mă încred în ele, chiar de-or fi vătămat
Și lor și amintiri-mi mult timp le va fi dat.
Apoi întinde mese cu daruri mortuale
Și dă coroane — udate cu lacrimile tale.
Deși într'o cenușă prin foc mă voiu schimba,
Va tresări cenușa-mi de bunătatea ta...
E, câte-aș vrea de multe să-ți scriu, dar nu mai pot,
Nici a dicta putere nu am, sunt stins de tot.
Cu-acestea, poate cele din urmă cuvântate,
Trimit și ce n'am însu-mi, aicea : sănătate !

Trad. de D. Stoicescu

OVIDIU
LEGENDA CETĂȚEI TOMIS
(Trist. III, 9)

Ceva grecesc aicea, cetatea, — să crezi oare?
Chiar printre-aceste nume neomenești, barbare?
Să fi venit aicea colonii din Milet,
Să nalțe case grece pe țarmu-acesta get?
Dar *numele* mai vechiu e cu mult de cât cetatea,
Omorul lui Absirte numi localitatea.

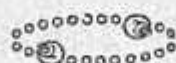
O navă de Minerva rășboinic măestrită
Tăind prin necercatul val calea ei grăbită,
Cu apriga Medea, ce tatăl și-a lăsat,
Se spune, că aicea opri — în acest vad.

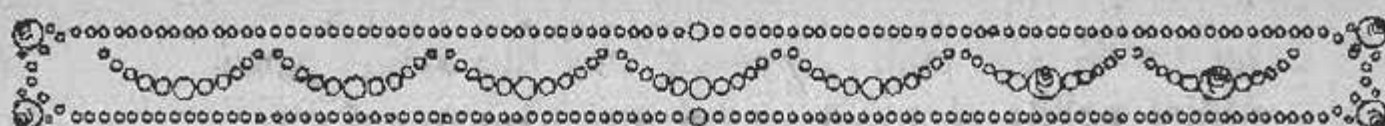
Cum paznicul de țărmuri zări ceva pe mare,
Strigă: „Dușmanul! Pânze din Colches văd în zare!”
Săriră Minienii și frânghii deslegeră
Și ancorele iute le traseră afară.
Însă colchidiana de remușcări muncită
Se bate 'n piept cu mâna-i etern nelegiuită, —
Cu toată îndrăzneala, ce sufletul i 'nalță
Ea tremură slăbită și-i palidă la față.
Deci când văzu cetatea de pânze dă comanda:
„O 'nșelăciune — acumă — să întârziem pe tata!”
Și când cătă cu mintea și când întrebă zarea,
Pe frate-său i-l scoase în cale — întâmplarea,
Văzându-l furioasă strigă: „Invingem, iată,
Numai prin a lui moarte mă văd de-aci scăpată!”
Iar cum el nu-și da seama și nici nu se temea,
Ea sabia i-o 'nfipse în corp pân' în prăsea —
Și-atât îl toacă apoi și 'n câmp bucăți îl scoate
Că semănă olatul de locuri neumblate,

Iar ca să afle tatăl... pe-un vârful din stânci aşază
Mâini palide şi capul ce tot mai sângerează...
Ca tatăl să 'ntârzie durerea cât şi-o plânge
Şi încă să 'ntârzie pe drum bucăţi a strânge...

De-aceea locul — *Tomis* numit a fost mereu
Căci sora semănat-a *bucăţi* din frate-său.

Trad. de **D. Stoicescu**

OVIDIU

CĂTRE VIITORIME

(Ille ego qui fuerim. Trist. IV, 10)

Cine a fost cântărețul fugarelor iubiri,
Viitorime, află-o din aste amintiri.

Mi-e patrie Sulmona în gârle reci bogată,
Ca nouăzeci de mile de Roma, depărtată.
Eu m'am născut acolo... În timp să-ți dau măsură :
A fost când cei doi consuli de-acelaș rău căzură.
De e să spun, strămoși-mi lăsat-au rang, averi —
Nu m'a făcut norocul cu rang de cavaler.
Între ai mei nu-s primul născut, un frate bun
Mă întrecea 'n etate cu douăsprezece luni.
Și ambii ne născurăm tot sub aceeaș stea :
O zi, ofranda turtei, aveam când ne-o serba, —
Zi din cele cinci ale Minervei înarmate,
Prima — sărbătorită cu lupte sângerate.

La școli ne-au dat părinții de timpuriu, ca prunci,
La maștrii de frunte, ce-avea cetatea-atunci, —
Și frate-meu, copil chiar, vădea pe orator —
Părea născut să lupte în vorbărețul for, —
Pe când eu m'afundam în sacrele mistere,
Ademenit spre muze de-o tainică plăcere.
Zicea adesea tata : Ce stăruie în nimicuri,
Chiar Maeonide însuși n'a câștigat cu stihuri !
Eu, sdruncinat, departe fugeam de Helicon,
Iar când cercam a scrie fără a 'ngriji de ton,
Vedeam că poezia în ritm firesc curgea
Și ce'ncercam a spune de sine vers era.

Însă încet și anii porniți ca să ne crească
Trecură și 'mbrăcaram și toga bărbătească,
Purpura laticlavei deși purtam pe umeri
Păstră 'nclinărei noastre deosebiții numeri.

Când frate-meu spre douăzeci de-ani înainta
Muri, — o parte-a vieți-mi cu el se 'ndepărta.

Atunci pășii spre-acele onoruri tinerești,
Fui triumvir, ca tânăr cu merite firești.
Mai rămânea senatul să-mi sinulgă-augusticlava,
Dar, sarcină prea mare, se impunea zăbava —
Cerea mult slăbiciunei și prea multă 'ncordare,
Iar eu fugeam de grija ce-o dă așa nălțare,
Căci ale Aoniei surori mă tot chemau,
Spre liniștea cu care atât mă răsăteau...

Pe-ai tinereței mele poeți îi adoram,
Iar când eram cu dâșii cu zei mă credeam.
Ades bătrânul Macer citea din „Sburătoare“,
De șerpui cu veninuri, de erbi lecuitoare.
Ades citea Propertiu din cânturi amoroase,
El, ce mi-a fost tovarăș în zilele-mi frumoase, —
Iar Ponticus eroii și Bassus iambii lui, —
Și ei, mi-au fost tovarăși mai scumpi ca orișicui.
Adesea și Horațiu cu-o armonie naltă
Pe-ausonica-i liră da oda elegantă, —
Iar pe Virgiliu numai ce l'am văzut. Grăbit
Moartea răpi pe Tibul amicul meu iubit.
El fu urmaș lui Gallus, Propertiu fu al lui, —
Iar eu, în timpu-acela, urmaș fui acelu.
Priveam la ei ca unul mai mic, alții la mine
La fel. Vedeam cum faima cu repezi aripi vine.

Când am citit în lume din poezii — întâi
De-abia-mi răseseam barba de primele tulei.
M'am ridicat când urbea cânta pe eroina,
Pe care o cântasem sub numele: Corina!
O, multe-am scris! Pe cele prea slabe socotite
Pe foc le-am văzut singur de mine asvârlite.
Când îmi sosi pedeapsa arsei ce nu-mi plăcea
Prea furios pe fire-mi și poezia mea. .

Supusul lui Cupido cum fui, rănită fu
Și inima-mi, — iubirea ea lesne cunoscui.
Cu toată-această fire ușor de 'nflăcărat,
Dar numele 'n poveste nici când nu mi-a intrat.

Eram copil aproape, când mi s'a dat soție,
Nici demnă, nici plăcută, puțin a fost să fie.
După aceasta — alta, aceasta-mi păru bună,
Dar n'o puturăm duce așa mult împreună.
Iar cea din urmă până la bătrâneți — rămase
Și isgonit chiar, soțul, nu se gândi să-și lase.
O fiică-avui și-aceasta ca tânără născu,
Dela doi soți — bunic, de două ori mă făcu.

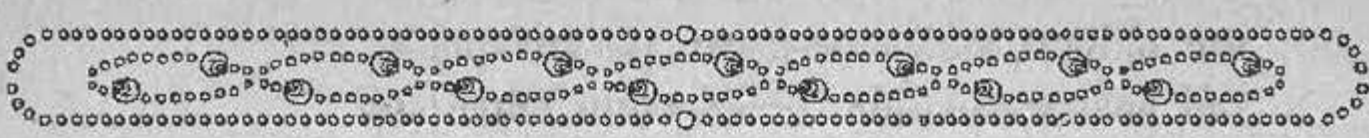
Cât despre tata — și duse viața 'mbătrâni
Trecând de două-ori nouă lustru și o 'mplini
La moarte-i plânsei astfel cum și el ar fi plâns —
Iar mama mea în urmă curând și ea s'a stins.
Prea fericiți, că dâșii la timp s'au mistuit
Naintea zili 'n care pedeapsa mi-a sosit;
Și-am fost și eu ferice, că n'au trăit și ei,
Să-mi vadă nenorocul în anii lor cei grei.
Dacă cumva rămâne ceva mai mult ca nume
În urmă-ne și umbra ni se nălță din lume, —
Părinți, dacă ajunse la voi vr'un vestitor
De mine, — și-a mea vină-i purtată în vr'un for, —
Să știți (nu 'nșel părinții!) că este-o plăsmuire, —
Nu pentru-o crimă sufer amara isgonire!

Destul de morți. Spre voi mă 'ntorc, cei studioși,
Ce-ți răscoli trecutul în ani-mi furtunoși.
Ah, anii mei trecură... și cei mai buni s'au dus
Iar bătrânețea — albul, pe fruntea mea și-a pus.
Dela venirea 'n lume coroana de maslin
De zece ori își schimbă eroul ei senin, —
Când Tomis, pusă 'n stânga pe Euxina mare,
Mă îmbie, de August gonit în zile-amare.
Iar cauza? — O știe prea bine lumea toată,
Nu trebuie să fie de mine 'nfățișată.
Să 'nvinuesc amicii, pe cei ai casei mele?
Am suferit destule, ca și exilul, grele.
Fu sufletu'n revoltă că piere în suferință,
Dar s'absorbi pe sine să soarbă biruință,
Uitând de pacea vieții, de ce-a fost în trecut,
Cu timpul luă arma, fu de necunoscut!

Am îndurat atâtea pe-uscat, pe apa mării,
Cât stele-s-așternute pe-albastrul depărtării.
Apoi când după drumuri mereu rătăcitor
Ajunsei în Sarmata la Geți săgetători.
Aci, deși în juru-mi vecinii arma și sună,
Spre mângăere 'n versuri gândirile-mi s'adună.
Cu toate că nu-i nimeni s'asculte aicia vers
Eu îmi scurtez tristețea și 'nșel al zilei mers.
Deci, de târăsc în chinuri și griji a mele oase,
De pot să 'ndur viața de valuri aprigi roasă,
Este prin tine, muză, — ești dulcea alinare
Ce liniștei dai totul și 'ntorci în vindecare.
O, tu mă duci departe de Istrul cu-ape rele,
Mă pierzi în Heliconul copilăriei mele, —
Și numele, din viață, mi-l faci nemuritor,
Tu n'ai lăsat, s'aștepte glorie — să mor!
Invidia nedreaptă, prezentul de-l coboară,
N'a 'ntins spre-a mele scrieri înveninata-i ghiară.
Deși secolul nostru destui poeți mari scoase,
Cu geniul meu, faima nu fu răutăcioasă
Sânt mulți, pe cari de mine mai sus îi socotesc
Dar ei m'așează-alături și 'n lume mă citesc.
Iar dacă'n presimțirea-mi ceva i-adevărat,
Când voi muri, pământ, n'oi fi al tău — uitat ...
Favoarei, poeziei, — cu faima de-s dator,
Ți'nchin și-acest omagiu, candid de cititor!

Trad. de **D. Stoicescu**

OVIDIU

CĂTRE PRIETENI

(Trist. V, 10)

De când în Pont mă aflu de trei ori gerul strânse
Și Istrul și chiar Marea cu ape necoprinse.
Dar mie mi se pare că țara mi-am lăsat
De-atâția ani cât grecii la Troia au luptat.
Așa de 'ncet e timpul, atâta întârzie,
Că anul mi se pare a veacului pustie.
Nici roua primăverii nu ia din noaptea oarbă
Nici gura toamnei aspre din zi nu vrea să soarbă,
Natura nu-mi aduce nimica nou, senin,
Și toate-au nesfârșirea amarului meu chin.

O fi curgând cu lină măsură viața altui —
A mea îngrozitoare mereu își poartă saltu-i,
De când trăesc pe țărmul acesta euxinic,
Țărm mincinos căci totul aicea este scitic, —
Foesc în jur ginți multe setoase de rășboiu;
Din ce trăesc e simplu: ne jefuesc pe noi!
Dincol de zid nimica nu-i sigur de-apărare
Nici o întăritură nu face vr'un loc tare.
Când nici prin gând îți trece, un stol, vezi, s'a lăsat,
Cât ai clipi, e gata, de pradă s'a 'ncărcat.
Și chiar în cerc de ziduri cu poartă zăvorită,
Culegi pe largul străzii săgeata otrăvită
De îndrăznește vr'unul să are, de-i ei seama
Cu-o mână doar muncește că 'n alta ține arma.
Cu casca 'n cap mai cântă ciobanul lângă oi,
Căci oaea nu se teme de lup, ci de rășboi.

Dincoa de zid — nici zidul nu apără prea tare —
Sunt greci și barbari, cari sunt panica 'n picioare,

Căci printre noi ei locul, și-au prins fără sfială
Și 'n peste jumătate din case-au dat năvală.
De nu mi-e teamă, totuși cu scârbă îi privesc
Sub pieile și părul cu cari se mândresc.
Cei cari vin aicea din vre-o cetate greacă,
Își lasă obiceiul, șalvari persani îmbracă.
Amestec fără nume-i vorbitul lor întreg
Încât eu doar prin semne și gesturi i 'nțeleg.
Aici eu sunt barbarul, neînțeles — poet,
De spun ceva 'n latina, râde stupidul get.
Adesea despre mine ei spun ceva de rău,
Poate că mă blamează pentru exilul meu; —
Și dacă-i contrazice din partea mea vr'un semn,
Ori dacă le-aprob vorba, ei tot mă cred nedemn.
Adaugă că spada e-aici judecător
Și pe nedrept și-adesea se varsă sânge 'n for.

O, crudă-ai fost, Ursită, știai steaua-mi fatală
Și n'ai dat mai scurt firul vieții-mi la urzeală!
De patrie departe și fără voi, amici,
Cu neamuri scite-alături — ce dureros e-aici!
Mi s'a 'ndoit pedeapsa: de-a fost ca să vă las,
Nu meritam s'atingă așa loc al meu pas,
Dar ce vorbesc, nebun sunt? Urma viața chiar
Să-mi pierd pentru ofensa divinului Cesar!

Trad. de D. Stoicescu.

DOBROGEA ÎN PREAJMA RĂZBOIULUI PENTRU NEATĂRNARE

INTÂMPLĂRI DIN CEI 50 ANI DE LA ANEXAREA EI

1878—1928

Neatârnarea țării și reanexarea Dobrogei sunt inele dintr'un lanț de glorioase fapte, a căror obârșie e în războiul de la 1877, purtat sub înțeleapta conducere a marelui Rege Carol I. La acestea, viteazul Rege Ferdinand a adăugat altele tot așa de mari: desrobirea tuturor Românilor de sub jugul streinilor și unirea lor într'un singur mănunchiu.

Până la 1878, când Congresul de la Berlin ne-a retrocedat Dobrogea, acest pământ, cuprins între Dunăre și Marea Neagră, făcuse parte integrantă din imperiul Otoman și era socotit ca una dintre cele mai bogate provincii ale acestui imperiu.

Mișcările revoluționare din Turcia. Cu puțin timp înaintea războiului de la 1877, Turcia a fost teatrul unor serioase frământări revoluționare. Popoarele balcanice subjugate se mișcară. Pentru scopul pe care-l urmăreau, emanciparea, ele aveau de partea lor sprijinul Rusiei. Pe teritoriul acestei țări se organizau bande înarmate, care erau trimise în ajutorul insurgenților în Balcani. Pentru a masca mai bine aceste operații, cei înarmați se imbarcau din diferite porturi dunărene, iar când numărul lor era suficient, înconjurau pe căpitan și-l sileau să acosteze undeva, departe de ori ce port și autoritate turcească, se dădeau jos și luau drumul Balcanilor. O astfel de lovitură a dat o bandă de peste 200 inși în anul 1866 pe vaporul *Friedrich* al societății de navigație austriacă. Ei siliră pe căpitan să-i debarce între Nicopol și Vidin.

Astfel de invaziuni se întâmplau zilnic, cu toate măsurile severe luate de guvernul turc din Constantinopol. *Midhad-Pașa*, Valiul din Rusciuc, primi ordinul să supravegheze mai bine

frontiera despre Dunăre și să facă astfel, încât administrația să înlăture ori ce fel de nemulțumiri ale populației creștine, pentru a nu da loc la tulburări dăunătoare statului. Toate aceste măsuri nu avură nici o urmare fericită. Turcia era un haos. Războiul avea să izbucnească. Populația din Balcani știa că Turcii nu mai sunt în stare să înăbușe tendințele lor de emancipare. Ea se agită și mai puternic pentru crearea unui stat liber creștin, care să se întindă de la Dunăre până la Balcani și în care să se cuprindă și Dobrogea.

Românii din Dobrogea sub Turci, erau singura populație stabilită de veacuri pe aceste locuri. Și totuși, ei au rămas afară de orice agitație. De altfel nici nu aveau pentru ce; nu numai că nu se simțeau asupriți, ci aveau toată libertatea graiului, a cultului, a portului și-și puteau practica în liniște toate obiceiurile lor strămoșești. Element de ordine, ei erau credincioși stăpânirii turcești care îi simpatiza. În casele lor de rugăciune, slujba se făcea în românește și erau liberi să-și aducă și cărți și dascăli de peste Dunăre sau din Ardeal. Numai așa a fost cu puțință să se ntemeieze școli ce au astăzi o vechime de mai bine de 150 ani la Turtucaia, mai bine de o sută la Silistra, apoi, ceva mai recente, dar cu mult mai vechi de cât încorporarea Dobrogei, la Isaccea, Măcin, Tulcea, etc. Nu mai vorbim de numeroasele cărți cu litere chirilice găsite pretutindeni, între care multe cu adnotațiuni.

Administrația în trecut. Acțiunea lui Said-Pașa. Capul militar și civil al Dobrogei era un guvernator cu titlul de Pașa. El își avea reședința la Tulcea. Acesta era de altfel orașul în care pulsa viața comercială cea mai intensă. Toate mărfurile trebuitoare Dobrogei se aduceau prin acest port. Dar, din cauza animozităților dintre Ruși și Turci și din cauza nesiguranței, activitatea orașului își pierdu din importanță și viața întregii provincii lăncezi.

În aceste vremuri grele eră guvernator *Said-Pașa*, un musulman fanatic, dușman înverșunat a tot ce nu aparținea la credința lui Mohamed. Orbit în fanatizmul lui, el concepu un plan de groaznică răzbunare asupra orașului Tulcea și a creștinilor de acolo.

Era prin Martie anul 1877. Tulcenii fură surprinși de so-

sirea unei escadre de război care ancoră chiar în fața orașului. După întrevederile dintre guvernator și comandantul vaselor turcești, se putu observa o deosebită mișcare pe bordul tuturor vaselor. Apoi Said Pașa chemă de urgență la „Konac” pe capii comunităților și pe notabilii orașului. Toți erau îngrijorați. Nimeni nu-și da seama de rostul acestei grabnice chemări.

Sala de festivități gema de lume. Curând își făcu apariția și Said Pașa, urmat de o numeroasă suită. După salutările și cuvintele obișnuite în asemenea ocaziuni, guvernatorul citi un decret imperial prin care se ordona distrugerea prin bombardament a orașului Tulcea. Se da populației un răgaz de 48 ore ca să se poată retrage și se puneau bastimentele la dispoziția notabililor cari ar fi vrut să se refugieze pe ele. Nu se permise nici o obiecție. Sala fu imediat evacuată cu forța.

Știrea se răspândi fulgerător. Panica puse stăpânire pe toată lumea. Cetățenii se puseră sub ocrotirea consulilor streini. Corpul consular se întruni numai de cât sub preșidenția Mitropolitului Nichifor al Tulcei. În special acesta din urmă și consulul francez Emile Langlé se agitară mult. Mitropolitul interveni telegrafic la Constantinopol, cerând ocrotirea Patriarhului, iar Langlé comunică tot pe aceeași cale conținutul decretului imperial. El ceru anularea iradelei și destituirea guvernatorului care a indus în eroare guvernul, dându-i știri false. La fel făcură și ceilalți consuli : Pertazzi al Austriei, Pirgos al Greciei, etc.

În urma intervenției Patriarhului, iradeaua fu anulată, iar guvernatorul Tulcei, Said-Pașa, destituit telegrafic și înlocuit cu Fahri Bei.

Mitropolitul Nichifor și consulul francez Langlé. Dintre toți oamenii de seamă, aceștia au susținut mai ales interesele populației românești din Dobrogea. Cu toate că erau streini ca origine, ei nu s’au dat înapoi de la nici un sacrificiu pentru a-și arăta dragostea față de neamul românesc.

Emile Langlé ne-a fost cu totul devotat. Nu numai că intervenea cu toată autoritatea pentru a salva și interesele celui mai umil supus român, dar tot el este acela care a organizat primirea triumfală a armatei române la Tulcea. Cu puțin timp în urma reocupării Dobrogei, el s’a retras în Franța, unde i s’au încredințat funcțiuni mai însemnate.

Al doilea mare prieten al Românilor a fost Mitropolitul Nichifor. După separația ei de Patriarhia din Constantinopol, biserica bulgară a fost declarată schizmatică. Dușmănia dintre aceste două biserici s'a manifestat și în Dobrogea. Mitropolitul bulgar, Grigorie al Rusciucului și Mitropolitul Dionisie, predecesorul lui Nichifor, se luptau mai ales pentru întâietatea asupra bogatelor biserici românești. Mitropolitul bulgar se bucura de sprijinul guvernatorului Fahri Bei care credea că, dând concurs bisericii bulgare, își va atrage simpatia populației și va putea astfel să redea un pic de liniște mult agitatei provincii.

Până la data înființării Exarhatului bulgar, toate bisericile românești ascultau de cârmuitorii orânduți de Patriarhie.

De la această dată însă, o mică parte, mai ales acele sate în care populația era amestecată : Români, Ruși și Bulgari, au trecut de partea Exarhatului. Majoritatea însă a rămas credincioasă tot vechii ierarhii.

Disputa ținu mult. În tot acest timp, biserica cea nouă, Sf. Nicolai din Tulcea, fu închisă. Slujba se oficia tot în bisericuța veche. Aceasta, în urma stăruințelor depuse de mitropolitul Grigore și de mai mulți notabili bulgari cu influență pe lângă autoritățile turcești.

Se depuneau mari stăruințe ca această biserică să admită întâietatea Exarhatului. Dar ctitorii se opuneau cu îndârjire ; și pe drept cuvânt. Biserica Sf. Nicolai, având întâietate asupra tuturor bisericilor românești, supunerea ei ar fi avut ca netăgăduită urmare aservirea întregii biserici românești din Dobrogea. Cu toată prigoana autorităților turcești, care au pus la închisoare pe unii dintre ctitori, ei au rămas neclintiți. Mitropolitul Grigorie nu reușește de cât să atragă de partea sa pe câțiva dintre enoriașii români de la cari adună ceva fonduri pentru a ridica o altă biserică în centrul populației românești ; iar biserica Sf. Nicolai rămase și mai departe închisă.

În acest timp, enoriașii trecuți de partea exarhatului s'au văzut înșelați în toate așteptările lor. Fondurile strânse pentru întreținerea școalei românești au fost întrebuințate aiurea.

Între acestea muri mitropolitul Dionisie și-i urmă în scaun Nichifor. Venit în fruntea mitropoliei din Tulcea, prima grijă a lui a fost ca să redea noua biserică românească adevăratului ei scop. Profitând de retragerea armatelor turcești, fără a mai

cere învoirea armatei ruse care ocupase ținutul, în ziua Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, 8 Noembrie 1878, mitropolitul Nichifor adună toată suflarea românească în bisericuța veche. După ce oficia utrenia, norodul ridică icoanele și steagurile, rupse pecetea de la ușa bisericii noi și continuă acolo liturghia, cu toate că locașul nu era sfințit după datină.

Această faptă îndrăznească revoltă pe Bulgarii din Tulcea. Beloțercovici, guvernatorul rus, fu numai de cât vestit și sosi la fața locului. El era hotărât să dea pedepse foarte aspre vinovaților. Dar mitropolitul Nichifor, prin atitudinea sa demnă și energică, prin tăria argumentelor, îl domoli. Guvernatorul trebui să se resemneze și să admită faptul împlinit.

Pentru această mare faptă, cât și pentru că a scăpat orașul de la o sigură distrugere, autoritățile românești i-au servit o pensie, iar episcopii români ai Dunării de jos l-au cinstit și venerat și i-au îngăduit să săvârșească slujbele arhieresti.

Mitropolitul Nichifor a murit puțin după ocupația Dobrogei. El era în vârstă de 83 ani și a fost îngropat în fața altarului bisericii *Acoperământul Maicii Domnului*, alături de bunul său prieten Gh. Râșcanu, primul protopop al Județului Tulcea, după ce o viață întreagă oficiase în biserica elină ridicată încă din 1854.

Sfârșitul dominației otomane. Fahri Bei. După destituirea lui Said Pașa, a fost numit ca guvernator al Tulcii *Fahri Bei*. Acesta mai ocupase și alte dăți acest post și era cunoscut și chiar simpatizat de creștinii localnici. El sosi în orașul său de reședință în ziua de 7 Aprilie 1877, iar a doua zi trebui să plece, pentru că războiul se declarase și armatele ruse intraseră în România.

Cu această plecare se înmormânta pentru vecie o ruinătoare stăpânire. O eră nouă avea să înceapă.

Armata rusă în Dobrogea. La 10 Aprilie 1877 armata rusă trecu Dunărea pe la Măcin; iar peste două zile, orașul Tulcea era ocupat. De la fuga lui Fahri Bei, orașul a fost condus de către un comitet ales dintre cetățeni. Ca șef suprem al administrației a fost numit Beloțercovici, fost consul al Rusiei la Tulcea în ultimele zile ale stăpânirii turcești.

În timpul scurtei guvernări rusești, Tulcea a fost vizitată

de către marele duce Alexe, fratele împăratului Alexandru II. Tot în acest timp Turcii au cercat să pătrundă cu flota lor pe Dunăre ca să bombardeze porturile. Dar Rușii au prins de veste și au luat măsuri. Mai întâi ei au așezat pe colnicul Hora mai multe tunuri de mare calibru și au înecat câteva corăbii pline cu piatră, cam prin dreptul satului Prislav. Turcii au trebuit să renunțe la gândul lor. De remarcat este că toată această piatră a fost scoasă de către locuitorii orașului din zidurile grădinei publice de pe locul actualei piețe Sf. Gheorghe, și cărată până la Dunăre cu brațele.

Anexarea Dobrogei. Terminându-se războiul și fiind înfrânți Turcii, prin Congresul de la Berlin s'a dat României Dobrogea. Mai înainte de a intra efectiv în stăpânirea ei, Carol I, Domnitorul României a dat următoarea proclamație adresată

Locuitorilor Dobrogeni,

Marile Puteri, prin tratatul de la Berlin, a unit țara voastră cu România.

Noi nu intrăm în hotarele voastre ca niște cuceritori, dar, o știți și voi, mult sânge românesc s'a vărsat pentru desrobirea popoarelor din dreapta Dunării.

Locuitorilor de ori ce naționalitate și religie, Dobrogea, vechea posesiune a lui Mircea cel Bătrân și Ștefan cel Mare, de astăzi face parte din România. Voi de-acum atârnați de un stat unde nu voința arbitrară, ci numai legea desbătută și încuviințată de națiune hotărăște și ocârmăuiește. Cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omenirii, Viața, Onoarea și Proprietatea, sunt supuse scutului unei constituțiuni pe care ne-o râvnesc multe națiuni streine. Religia Voastră, Familia voastră, Pragul casei voastre, vor fi apărute de legile noastre și nimeni nu le va putea lovi fără a-și primi legiuita pedeapsă.

Salutați dar, cu iubire Drapelul român, care va fi pentru voi Drapelul libertății, Drapelul dreptății și al păcii.

CAROL I

Domnitor al României.

Intrarea armatelor române. La 14 Noembrie 1878 trupele române s'au imbarcat pe vase de război la Brăila și s'au îndreptat spre Tulcea. Despre aceasta a fost înștiințat telegrafic consulul român Stoianovici. Acesta vesti pe cei doi mari prieteni : Mitropolitul Nichifor și consulul Emile Langlé. Aceștia desfășurară o nemai pomenită activitate. Ei au ridicat arcuri de triumf, au împodobit străzile și-au insuflat un entuziasm nebun populației.

Către miezul zilei comunitățile și conducătorii lor se orânduiesc în port. De la debarcader, pe străzile Carol, Elisabeta și până la biserica Sf. Nicolai, se fac două inexpugnabile ziduri de piepturi omenești.

Pe la orele 2 sosesc vasele, iar peste un ceas trupele pun piciorul pe uscat. În fruntea lor era Generalul Angelescu. În bubuitul gurilor de tunuri, în dăngătele de clopote ale tuturor bisericilor, în sunetul fanfarelor și'n muzica nesfârșită a uralelor mulțimii, armata română se pune în mișcare.

La primul arc de triumf, bătrânul și veneratul fruntaș Costache Boambă, fost judecător sub Turci, prezintă generalului, pe o tavă de argint, tradiționala pâine și sare. El rosti o scurtă dar inimoasă cuvântare. Un ura puternic izbucni din piepturile miilor de oameni. „*Trăiască viteazul Domn Carol I ! Trăiască vitejii săi ostași !*” răsună de pretutindeni. Cu voia comandantului, Drapelul purtat glorios pe câmpiile Bulgariei fu împodobit cu ghir-lânzi de flori.

Mișcat de marea dar spontana manifestație a populației, Generalul mulțumi ; apoi, încălecând, ordonă punerea în mișcare a trupelor.

Peste tot numai urale și capete descoperite. La biserica Sf. Nicolai, Mitropolitul Nichifor oficia un Te Deum. Pe urmă avu loc defilarea, iar spre seară, ofițeri și trupă fură încartiruiți prin oraș.

Cu acest prilej se cuvine să ne amintim cu pietate de acei Români cari au slujit patria. Ei sunt : Costache Boambă, Nedelcu Gâscă, Petre Uzumtoma, Mihalache Petrescu, Vasile și Mihalache Sotirescu, și câți alții despre cari mintea noastră de-abea și-i mai lămurește !

Progresele Dobrogei sub Români. La 1878, Dobrogea era cu drept cuvânt o țară pustie. Regiunile băltoase și insa-

Iubre abundau. Ținuturi de-abia cuprinse de ochiul omului erau nelocuie și nelucrate. Pe'ntinderi nici un drum nu sclipea în zări. Ciobanii ardeleni străbăteau întinderile cu numeroasele lor turme de oi. Siguranța sau respectul vieții ori avutului omenesc lăsau mult de dorit; bande de răufăcători mișunau prin toate locurile mai tănuite. Nici urmă de industrie! Satele erau rare și mizerabile. Erau întocmiri făcute din fugă de către oameni cari nu se prea simțiau siguri pe acest pământ. Orașele și târgurile erau rău întreținute și nu se puteau desvolta sub vitregia împrejurărilor și a guvernării.

După 1878 populația provinciei crescua an cu an. Urmarea naturală a acestei creșteri a fost că pustietățile se transformară în lanuri producătoare de aur. Se plantară regiuni întregi cu viță de vie, se introduse cultura tutunului, creșterea albinelor și se exploata în mod rațional peștele multelor ape dobrogene. S'au creiat dar atâtea izvoare de venituri, care au îmbogățit patrimoniul național.

Se deschid cariere de granit și marmoră, se construiesc șosele și se perfecționează porturile. Se construiesc vase pentru Dunăre și vase mai mari pentru a ne pune în legătură cu restul lumii civilizate. Mica industrie se'ntărește. Cea mare se naște.

Orașele cresc văzând cu ochii. Administrația se'ngrijește de estetica lor. Se construiesc școale și se'nalță biserici și catedrale monumentale. În această direcție, a culturii, peste tot se simțea mâna neuitatului Ion Bănescu, primul revizor școlar al Dobrogei.

Factorii progresului Dobrogean. Dacă în cursul ultimilor 50 ani Constanța a luat o nesferată desvoltare, aceasta se datorește mai întâi faptului că a avut parte de oameni cinstiți și devotați binelui public. Astfel sunt: Remus Opreanu, Ion Bănescu, M. Koiciu, Cr. Georgescu și alții. Dar nu tot așa a fost cu Tulcea. Sediul al Consulatelor streine și reședință a Comisiunii Europene, totuși ea decade an de an. Cauza? Între altele pare a fi fost și lipsa de oameni vrednici.

Ar fi nedrept, totuși, să trecem sub tăcere pe cei câțiva cari au muncit pentru binele provinciei.

Astfel este Paul Stătescu. El a dat sătenilor locuri de pășune, a ridicat localuri de școli și a construit șosele. Tot lui i

se datorește organizarea poștei și poliției rurale. A stârpit bandele de hoți și a'ntronat siguranța și pacea pretutindeni.

Un altul a fost Ioan. Nenițescu. Naționalist înflăcărat, a transformat gimnaziul Tulcei în liceu complet, a înființat externatul pentru fete și a legat comunele cu rețea telefonică. Nenițescu a ridicat Monumentul reanexării și a fondat Liga pentru propășirea Dobrogei, al cărei președinte de onoare era Tocilescu. A colonizat în deltă Români și a înființat sate românești pe marginea Dunării, pentru a îndruma și elementul românesc spre bogata meserie a pescuitului.

Al treilea mare om al Tulcei a fost protopopul Gh. Rășcanu. Sub stăruința acestuia s'au ridicat monumentalele biserici ale Județului Tulcea.

La primărie Elefterie Niculescu ridică școli primare, alimentează orașul cu apă și instalează lumină electrică.

De-asupra tuturor însă plutește umbra marelui Spiru Haret. El cel dintâi a înțeles marea valoare a Dobrogei și a croit calea cea mai bună de urmat, pentru ca toate elementele streine să se confunde în simțirea românească.

Pentru multele sacrificii bănești făcute pentru construcțiuni școlare în Dobrogea, se cuvine să amintim și numele marelui basarabean Vasile Stroescu.

Monumentul reanexării. La un an de la încorporarea Dobrogei, Domnitorul Carol I a pus pe colnicul Hora piatra fundamentală a unui monument, care să arate generațiilor viitoare gloria armatelor române în războiul independenței.

Dorința aceasta a marelui Rege nu s'a putut îndeplini de cât târziu de tot.

La 1896 s'a fondat la Tulcea „Liga pentru propășirea Dobrogei“. Societatea aceasta avea în program și ridicarea Monumentului comemorativ. Pentru strângerea fondurilor s'au organizat serbări. Venind Nenițescu la Tulcea, se interesă numai de cât de monument. El scrie primarului de pe atunci, Ion Dinescu, să alcătuiască un comitet pentru a grăbi strângerea fondurilor. Acesta chemă pe cetățeni la primărie în ziua de 18 Decembrie 1897, alege un comitet sub președinția de onoare a lui Nenițescu și imediat fură lansate liste de subscripție, iar publicului i se împărți următorul

A p e l

Români, încă din anul 1879, M. S. Regele Carol I al României, pe atunci Domn, a pus pe stâncosul colnic Hora din orașul Tulcea piatra fundamentală a monumentului reanexării Dobrogei către țară. Nouăsprezece ani s'a întârziat această faptă, menită să amintească generațiilor viitoare vitejia tinerei dar vâjnoasei noastre armate în luptele de la 1877—78 pentru independența și mărirea țării, înțelepciunea și vitejia vrednicului ei conducător la biruință, iubitul nostru Domn și Rege.

Spre a aduce la îndeplinire această dorință a Aceluia, în mâinile Căruia țara și-a'ncredințat destinele de la 1866 încoace și Care neîntreput a condus-o spre progres și înălțare, cetățenii Tulcenii și-au constituit un comitet din subsemnații, cari vă rugăm cu căldură ca fiecare dintre voi, cu iubire către neam și patrie, să aduceți obolul vostru pentru ridicarea monumentului comemorativ al reîntrupării pentru totdeauna a Dobrogei către țara lui Ștefan și a lui Mircea.

Președinte de onoare

I. Nenițescu

Președinte al Comitetului

I. Dinescu

Membri: *D. Melinescu, Dr. Onceanu, M. Vârgolici, D. Timuș, St. Borș, I. Nicolau, Brutus Cotovu, C. Andreian.*

Această subscripție a fost autorizată de guvern și a fost primită cu entuziasm de către public. Foarte curând s'au strâns 90.000 lei. Cu suma adunată mai înainte, fondul se ridică la un total de 120 000 lei. Având fondul de trebuință asigurat, Nenițescu, în înțelegere cu Ministerul de Interne, întocmește planul monumentului și-l dă spre executare Arhitectului Vasilescu-Ploiești. Costul întregii opere fu de aproape 110.000 lei, împreună cu banii dați pentru exproprierea locurilor de pe colnicul Hora.

Cu banii rămași s'a ridicat monumentul lui Mircea.

Monumentul Comemorativ a fost construit din granit italian, tăiat și șlefuit la Veneția, iar postamentul, din granit dobrogean. Temelia era un pătrat masiv cu trei rânduri de trepte de jur-împrejur, încins cu un brâu de lanțuri groase susținute de patru stâlpi granitici. De-asupra acestui postament se ridica blocul patrulater cu două suporturi semicirculare la baza lui, suporturi ce sprijineau, unul statuia dorobanțului, altul pe aceea a pajurei.

Între aceste statui se ridica obeliscul înalt. Totul era numai proporție și armonie.

Sus pe obelisc și în față era turnată în bronz marca țării înconjurată cu lauri. Sub ea, pe o placă de bronz se citea inscripția :

RIDICATU-S'A ACEST MONUMENT DE CETĂȚENII TULCEI ȘI AI
ȚĂREI ÎN ANUL MDCCCXCIX SPRE VEȘNICA AMINTIRE A READU-
CEREI DOBROGEI LA CĂMINUL STRĂMOȘESC PRIN VITEJIA
ARMATEI ROMÂNE SUB CONDUCEREA REGELUI CAROL I.

Sub placa aceasta era o a doua pe care era scris :

AȘEZATU-S'A TEMELIA ACESTUI MONUMENT DE DOMNUL
CAROL I ÎN XVIII OCTOMBRIE MDCCCLXXIX.

Dedesuptul acestei plăci mai era o cunună de lauri.

În spatele monumentului era o a treia inscripție :

**Comitetul lucrător pentru înălțarea acestui monument amintitor
al veșnicei reanexări a Dobrogei către țara mamă.**

Președinte de onoare

I. Nenițescu, Prefect al Județului Tulcea

Președinte

I. Dinescu

Membri : *D. Melinescu, Dr. D. Onceanu, M. Vârgolici, St. Borș,
I. Nicolau, D. Timuș, C. Andreian, Brutus Cotovu.*

1897—1900

Pe suportul de granit împodobit cu arme vechi românești se afla statuia de bronz a Dorobanțului de două ori mai mare de cât mărimea naturală. Ea a fost turnată după modelul sculptorului Vasilescu-Ploiești, de către artistul E. Manaretti din Frize-Venezia.

Dorobanțul era redat în chipul unui viteaz ce stă de strajă cu arma pe umăr, cu mâna dreaptă încleștată pe goarnă și cu privirea scrutând mănoasele câmpii ale Basarabiei.

Pe soclul dimpotrivă era o acvilă tot de bronz, cu aripile întinse și capul întors spre Dorobanț.

Prin însemnătatea ideii ce reprezenta, cât și prin executare, era unul dintre cele mai reușite monumente din toată țara. Înfipt ca un stâlp pe colnicul pietros Hora, la poalele căruia curgeau liniștite apele Dunării, el domina până la mari depărtări, întinsele șesuri de peste gurile Dunării și amintea miilor de vapoare

ce-i defilau pe dinainte, stăpânirea românească a provinciei din dreapta Dunării.

Dacă vreme de 20 ani acest monument nu s'a putut ridica, aceasta se datorește intrigilor acelor cari nu vedeau cu ochi buni ființa monumentului ce simboliza vitejia românească.

În apropierea locului unde trebuia să se ridice monumentul erau câteva mori de vânt. Indemnați de dușmani, proprietarii lor nu voiau să le cedeze de cât în schimbul unor sume fanastice. Astfel ei paralizară mult timp ori ce început de lucrare. Din fericire în 1896 veni ca prefect Ion Nenițescu. El știu cum să rezolve această chestiune.

Distrugerea monumentelor și instituțiilor publice. După luptele de la Turtucaia, Dobrogea a fost cutropită de către Germani, Bulgari și Turci. Amintirea violențelor înfăptuite de către acești barbari e încă vie în amintirea noastră a tuturor. Sate și orașe întregi au fost prefăcute în ruine. Cel care a suferit în special a fost Hârșova.

Oraș locuit în majoritate de Români, era una dintre puținele alcătuiți moderne ale Dobrogei. Era aceasta rezultatul unei munci spornice de 40 ani. Dar a fost distrus. Numai frumoasa biserică a fost cruțată. În special școala primară a suferit mult. Năvălitorii i-au dat foc de n'a mai rămas din ea de cât zidurile negre de fum. În această școală vrednicul dascăl Vasile I. Cotovu, a'ngrămădit, zi de zi, timp de 30 ani, tot ce a fost mai prețios pe pământul Dobrogei.

Acest mic muzeu a fost vizitat chiar și de Regele Carol I, care i-a dăruit și o frumoasă colecție de medalii, iar Regele Ferdinand I a decorat, proprio motu, cu Bene Merenti cl. I pe organizatorul muzeului.

Din toată această muncă n'a mai rămas nimic. Doar câteva lucruri mai de preț au fost salvate în grabă de către un vas al marinei.

În Tulcea, după ce populația a fost evacuată, întreg avutul cetățenilor a rămas la discreția armatei bulgare. Soldații bulgari au distrus casele Românilor, ba chiar și clădirile publice, care, în caz de stabilire a lor aici, le-ar fi fost de folos. Dar, cu toată vremelnica lor biruință, ei nu se simțeau siguri de o stăpânire îndelungată; de aceea au distrus șoselele, au dat la pământ

cantoanele, au furat totul, până și monumentele funerare de prin cimitire.

Monumentul reanexării a fost distrus din temelie, statuile duse în captivitate. Monumentul lui Mircea de asemenea. Bustul lui Nenitescu din grădina publică a fost aruncat în Dunăre. Bulgarii au știut să se răzbune !

Încheiere. În descrierea de față am expus numai câteva din faptele premergătoare independenței, precum și cele împlinite în decursul celor 50 ani din urmă.

Opera începută nu s'a terminat. E datoria tinerei generații să o continue. Ea va trebui să desvolte în viitor o și mai strălucită energie pentru înaintarea provinciei noastre. Jertfele părinților să le fie pildă.

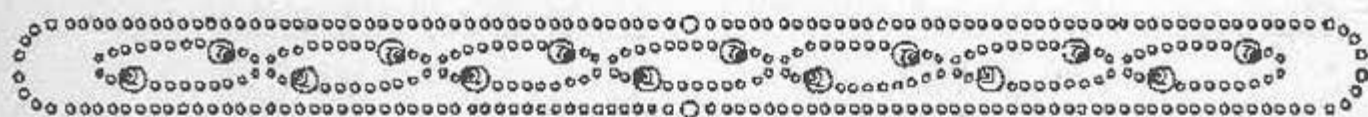
Prin așezarea ei geografică la gurile Dunării, Dobrogea este partea cea mai de preț a patrimoniului românesc. Este vadul de scurgere al bogățiilor solului, este puntea de legătură dintre poporul nostru și restul lumii civilizate.

A pune în dubiu stăpânirea românească asupra Dobrogei, înseamnă a clătina însăși temelia țării.

Brutus Cotovu

Institutor pensionar, fost Senator

FERICIREA

„... Voi de ce strigați așa? Este timp de lucru și timp de odihnă; timp de dragoste și timp de ură; timp de sbuciumare și timp de liniște sufletească; timp de plâns și timp de râs; timp de nefericire și timp de fericire“.

SOLOMON

De cer și vremi uitat,
De mult, a fost odată
Un munte fermecat
Dorit de lumea toată,

Prin lume zvon mergea
Și aripi da gândirii
Că'n vârful lui era
Palatul fericirii,

Pornit-au cânturari
Și rege după rege
Și gloate mici și mari,
Ca taina-i s'o deslege,

Și gloatele mergeau
Pe drumuri fără nume,
În zare se ștergeau
Spre margine de lume,

Trecură prin păduri
Cu murmur de isvoare
Care-l chemau prin guri
De păsări cântătoare,

Dar unul n'a voit
Să stea în loc s'asculte
La glasul cel vrăjit
Al murmurului multe,

În urmă au trecut
Pe lâng' albastra mare,
Dar unul n'a văzut
Cât farnec marea are,

Miros suav de crâng
Nu mai simțeau drumeții,
Nici flori ce rouă plâng
În zorii dimineții;

Nici vânt doinind ușor
Prin codru și câmpie,
Nici soare lucitor,
Nici lună argintie.

Cu vecinic dor nestins,
Cu patimă'n privire,
Cătau în necuprins
Dorita fericire.

De-odată'n vârf de plaiu
Răsare-o arătare
Subțire cât un palu,
Apoi e tot mai mare.

Cu mâna streșini fac
La ochi, să vadă bine
Și văd, — în straiu sărac —
Un biet bătrân că vine;

Cu barba la pământ
Și genele cât șchioapa;
Zbătute plete'n vânt,
Și cât o frunză pleoapa.

Cu mâna pe toiag,
Cum vine de departe,
El pare-a fi un mag
Ce-a fost uitat de moarte.

Parc'a'nțeles ce gând
L-a dūs pe fiecare;
Rostește'n graiu-i blând
Cuvinte de mustrare;

— „Aceleași suferinți
Sunt azi în omenire
Și-aceleași năzuinți
Vă duc spre fericire.

Ca și pe voi, de mult,
— Am și uitat veleatul,
M'ademenise mult
Povestea cu palatul.

Puternic între regi
Fiind, aveam mărire,
Supuși și țări întregi,
Dar n'aveam fericire.

Și mă pornii spre zări,
Strein pe totdeauna;
Prin nouăzeci de țări
Am colindat într'una.

Umblai în lung și lat
Pământu'n orice parte,
Dar tainicul palat
Părea tot mai departe.

De trudă vlăguit,
Bătrân, cu albe plete,
În urm'am poposit
La-al muntelui părete.

La poale-s mărăcini,
Iar cel care cutează
Să suie printre spini,
Amarnic sângerează,

Pe coastă, prin păduri,
O ceață cum e fumul
Și mii de cotituri
Îmi înșelără drumul.

Eu ani am tot umblat
S'ajung să văd odată
Palatul minunat
Și zâna fermecată.

Pe munte, într'o zi,
Se lumineă tot locul
Și'n vârful se zări
Palatul, cum e focul.

Ușoară ca un gând,
A fericirii zână
Coroană'n cap purtând,
Veni cu sceptru'n mână:

— „Sărmane muritor,
Înfrână-ți semeția!
Oprit e tuturor
Să-mi calce' mpărăția!

Sunt fericiri potop
Aici în zarea albastră,
Dar cade câte-un strop
Ades și'n lumea voastră“.

Grăind încet și blând,
A fericirii zână
Se duse surâzând,
Cu sceptrul alb în mână.

Mă ridicai uimit
Din lunga' ngenunchiare
De-odată s'a pornit
Un vânt din depărtare.

Rupea copaci din trunchi
Și mi-l culca în goană
Ca moșii în genunchi
Cu fruntea la icoană.

Uitându-mi de palat,
Pe coastă și pe poale
Fugeam înspălmântat
Pân' ajunsei în vale,

Și dup' acest prăpăd,
Azi poate-s mai cuminte :
Acelaș rost îl văd
Și'n urmă și'nnainte,

Mai bine înapoi
Porniți la vetre'ndată,
Căci fericirea, noi
N'o vom avea vre-odată".

Ci gloata pregeta
Să-i fie calea'ntoarsă,
Căci inima-i era
De dorul zânei arsă.

Și iar în larg de zări
Porni în lungi șiraguri
Pe-ascunsele cărări,
Pe'ntinsele meleaguri,

Ci magu'ncremenit
Ca sfinxu'n nemișcare,
Privi ca aiurit
Norodu'n depărtare.

Și'ndată el simți,
Că viața i se curmă ;
Cu glasul stins vorbi
În clipa cea din urmă :

— „Viața ce-o trăim
Cât e de-amăgitoare !
Noi taina ei n'o știm,
Dar tot mai mândră pare,

O fericire'n tot
Nu știu dac'aș avea-o,
Dar încă să mai pot,
Eu tot aș mai căta-o".

I. Dumitrescu-Frasin

INCEPUTURILE ȘCOALEI ROMÂNE DIN COMUNA CERNA JUD. TULCEA

1. Scurt istoric asupra satului

Localitatea Cerna din județul Tulcea este unica localitate, care ne amintește se pare existența unei așezări slave prin aceste locuri. Până pela 1905 se mai vedea în mijlocul satului, în partea dinspre nord, un cimitir vechiu, cu pietre foarte mari, lipsite însă de orice inscripții. Astăzi acel cimitir e desființat și pe tot cuprinsul lui s'au făcut case de locuit. Nu există în sat nici o legendă asupra acelor morminte și nimeni din bătrâni nu ne-a putut da nici o lămurire, deoarece, la întemeierea satului actual, nu s'a găsit nici o urmă de locuință din satul vechiu, acesta nefiind cătuși de puțin o continuare a vechii așezări, care a fost cu totul ștearsă de pe pământ, ne rămânând ca urmă nimic alta decât cimitirul mut.

Greu se poate explica cum s'a păstrat denumirea de *Cerna* în cursul veacurilor! Acest fapt ne dă a înțelege că, din vremuri uitate, au dăinuit pe aici mai ales târle de oi și că, prin mijlocirea ciobanilor, s'a trecut din gură în gură această denumire slavă. Existența târlelor, din timpuri îndepărtate, în preajma acestei localități se dovedește și prin denumirea a două locuri din pădure, cu poeni întinse, bune de pășunat și anume Stâna Oancea și Stâna Gincă, numiri de origine română. Probabil că ciobanii au găsit valea botezată de Slavi și poate c'au apucat și ceva din viața satului. Depărtarea dintre sat și locurile numite Oancea și Gincă fiind de vre-o 4 $\frac{1}{2}$ —5 km., se înțelege că erau în contact des unii cu alții.

Pe valea Cernei, înainte de înființarea satului actual, care vine chiar pe urmele vechii așezări, a existat satul vechiu, tot Cerna, locuit numai de Români, cam la 2 $\frac{1}{2}$ km. spre sud de satul actual. Viile și pomii bătrâni, din partea de sud, depe

locul numit Ceair, sunt în mare parte sădiri făcute de acei vechi locuitori, cari cu timpul s'au împrăștiat de frica deselor invazii, refugiindu-se la Pecineaga, Turcoaia, sau prin alte părți. Am apucat urme de zidire din vechiul sat desființat în urmă de locuitori, ridicând piatra pentru trebuințele lor.¹⁾

Satul actual a luat ființă mai întâi în partea de sud, pe unde se numește și astăzi mahalaua turcească, înființându-se de Turci, ca gospodari, și de Români ca ciobani la turci sau ca conlocuitori. Vechiul cimitir turcesc depe malul pârâului Cerna, în apropierea căruia era și geamia, un fel de casă de rugăciuni, distrusă cu totul în timpul războiului din 1916—1918, ne-a dovedit cu prisosință aceasta. N'am putut afla însă când a fost zidită acea casă de rugăciuni, făcută din gard de nuele și stuf, lipită cu vălătuci de lut amestecat cu paie și apoi văruiată pe dinăuntru și pe dinafară și acoperită cu stuf. Avea o încăpere mai mare, în care intrau musulmanii: Turci, Tătari și chiar Cerchezi mai târziu, la rugăciuni, cu un loc boltit în fund, unde hogea oficia serviciul religios și o tindă destul de încăpătoare, în care credincioșii își lăsau încălțămintele (papuci), intrând înăuntru numai în ciorapi. Tot în această sală se făcea și școală cu băeții, de către hogea, învățându-i precepte din Coran.

Satul s'a întins în partea de nord, populându-se, în mare majoritate, cu *Găgăuți veniți din Basarabia*, pe la începutul secolului al XIX-lea, cam după 1812 mai cu seamă. Găgăuții vorbeau între ei limba turcească. Aceasta a fost un motiv de persecuție din partea Rușilor, după ocuparea Basarabiei prin trădarea lui Moruzi, ceea ce i-a hotărât pe cei mai mulți să emigreze în Dobrogea. Au mai fost atrași pe deoparte, de împrejurarea că Turcii dădeau multe avantagii coloniștilor, deoarece populația în această provincie era rară, iar pe de altă parte de faptul că aci găseau pășuni întinse, Găgăuții fiind buni crescători de vite.

Cu timpul au venit și câteva familii de Bulgari de prin unele sate, cu populație bulgărească, din Dobrogea sau chiar din Bulgaria. Aceștia s'au amestecat, prin încuscrire, cu Găgăuții, cari

¹⁾ În apropierea satului sub pădure, se află și urmele a două localități vechi românești, ale căror nume, *Martina* și *Mângina*, amintesc dublete toponimice de peste Dunăre, Mânjina din Covurlui. Ion Ionescu dela Brad pomenește în această parte, la 1850, printre satele dispărute în urma războiului din 1828, un sat cu acelaș nume de Mangina.

erau tot creștini, dar vorbeau turcește. Părinții bătrânilor actuali și ai multora cari au murit, nu știeau altă limbă decât cea turcească. Ca creștini au fost ușor influențați de Bulgari, cari și-au impus limba prin serviciile religioase și mai târziu prin școală.

Turcii, chiar dacă făceau școală, ei o făceau numai pentru mahomedani, spre a-i învăța unele regule din Coran; de creștini nu se ocupau.

Biserica veche din Cerna a fost făcută tot după sistemul zidăriei de pe atunci, din gard lipit cu lut și acoperit cu olane. Pe jos era pardosită cu bucăți pătrate de piatră gălbuie, zisă de Marsilia, care se taie cu fereastrăul și se lustruește cu rândeaua. Venea la o depărtare de vre-o 7-800 m. de geamie și tot împrejurul ei era și cimitirul vechiu ortodox.

A fost sfințită la 8 Noemvrie 1846, cu hramul sf. Mihail și Gavriil. Pe locul unde a fost altarul, după dărâmarea ei, s'a ridicat un monument.

Biserica actuală este o clădire impozantă, zidită din piatră și cărămidă, de un fost antreprenor de lucrări publice, din Tulcea, numit Geovani. Lucrarea s'a început la 1890 și s'a terminat la 1897. A fost evaluată pe atunci la o jumătate de milion lei. S'a sfințit de către P. S. S. Partenie Episcop al Dunării de jos, prefect de Tulcea fiind Ion Nenițescu, la 8 Noemvrie 1897, adică după 51 de ani dela sfințirea vechii biserici, care acum era mică și neîncăpătoare și tot cu hramul sf. Mihail și Gavriil.

În sat au mai locuit și Cerchezi, fugiți de prin stepele Rusiei, cam după războiul Crimeiei, pela 1858. Ei s'au așezat în partea de nord a satului, pe unde era încă pădure. Această parte a satului se numește și astăzi mahalaua Cerchezească. Astăzi satul s'a întins cu mult peste marginea pe care o avea pe când erau și Cerchezii. Ei fugind cu toții în anul 1877, după trecerea armatei rusești în Dobrogea, și ne mai înapoindu-se, locuințele lor au fost ocupate de alți locuitori din sat. Turcii, deși au fugit și ei atunci, s'au înapoiat după încheerea păcii și după așezarea autorităților românești și au viețuit încă în sat, însă împuținându-se prin emigrări spre alte sate turcești mai compacte din Dobrogea, sau chiar în Turcia, până la războiul mondial, când cel din urmă locuitor turc, anume *Mustan Musofta*, a căzut în războiu, luptând cu credință pentru apărarea tricolor-

rului românesc. Astăzi nu mai este nici un musulman în sat. Numai cimitirul, nu cel vechiu, care este aproape în întregime desființat, ci cel nou dela marginea satului, mai amintește c'au locuit aici.

2. Mișcarea culturală creștină

Referitor la viața culturală creștină, în sat, din cele arătate, putem deduce că pe la 1840—1846 influența bulgărească se stabilise și că locuitorii creștini aveau preot bulgar, care oficia în biserică și făcea și școală tot în limba bulgară. Cel din urmă preot, care a oficiat înaintea și după așezarea autorităților românești, a fost preotul Gheorghe Popa, al cărui fecior, Petre Popa, a servit ca cântăreț bisericesc și după moartea tatălui său, căci învățase cântările românești. El a murit în timpul războiului din 1916—18. Mai trăește în sat un frate al său, Niculae Popa. Familia preotului Gheorghe era din Bulgaria. Tot din Bulgaria și din unele sate dobrogene mai veniseră — după cum am arătat — și alte familii de Bulgari, cari au statornicit și au întins tot mai mult influența bulgărească printre Găgăuți și chiar asupra unor familii de Români, prin încuscrire. Găgăuții, bătrâni în mare parte și astăzi vorbesc între ei turcește.

După o statistică locală a populației dela 7 ani în sus, numărul total al sufletelor se ridică la 3014. Marea majoritate o formează Găgăuții, originari din Basarabia, azi bulgarizați, apoi un mic număr de Bulgari adevărați, apoi Românii cari se cifrează la 224 și un neînsemnat număr de alte naționalități.

3. Mișcarea culturală română

Școală, la început s'a făcut de preoți prin tinda bisericii; iar mai târziu s'au adus de locuitori învățători în regulă. Cel mai vechiu, despre care am aflat, a fost unul Dascălul Dumitru, la care au învățat Petre Popa și Drăgan Nicula, care dease-menea servea ca cântăreț bisericesc, mort și acesta în timpul războiului.

Innaintea războiului dela 1877 a venit ca învățător *din Șumla Panait Stanciof*. Acesta e tatăl poetului Panait Stanciof, care a adoptat în publicitate pseudonimul de P. Cerna. Învățătorul Stanciof, la care au învățat mulți din locuitorii, ce astăzi ating sau trec de etatea de 60 ani, făcea școală în regulă cu un

program aproape tot așa de dezvoltat ca programul cursului primar de 4 clase, din timpurile noastre.

Aceasta am putut-o constata din procesul-verbal ce există în arhiva școalei, distrusă în ultimul războiu, prin care act învățătorul Stanciof a predat primului învățător român, Iftimie Vâlcu, la înființarea școalei române, în ziua de 1 Aprilie 1879, mai multe bănci lungi, cum se găsesc și acum prin școli, o tablă și alt mobilier, precum și unele aparate didactice, cele 5 hărți ale continentelor și planiglobul terestru. De aci se vede că școala, care a funcționat în Cerna, înainte de înființarea școalei române, nu era o școală numai de az-buche, ci o școală primară cu un program mai mult sau mai puțin complet.

Așa dar, primul început de școală română datează, *în Cerna dela 1 Aprilie 1879*. Învățătorul Iftimie Vâlcu a continuat și în anul școlar 1879—1880, făcând cursuri alternativ cu Stanciof, care de asemenea a continuat a predă limba bulgară. Învățătorul Stanciof, fiind infocat naționalist bulgar, căuta pe toate căile să pună piedici învățătorului Vâlcu, făcând mai ales ca, în orele lui, școala să fie mai ales nepopulată. Din această cauză erau mereu în ceartă. Această stare de lucruri a determinat pe Vâlcu să se plângă revizoratului școlar, arătând cu nu poate realiza progrese în Cerna, din cauza învățătorului bulgar Stanciof și se ruga a-l transfera la Pecineaga, unde, fiind sat românesc, speră că va putea lucra mai cu efect.

Învățătorul Stanciof încă a mai predat în școală făcând cursuri de limba bulgară până la moartea lui, prin 1882, dar în mod mai limitat, de oarece autoritățile, sesizate de arătările primului învățător român, au luat apoi măsuri mai stricte asupra acestuia.

Învățătorul Vâlcu, trecând la Pecineaga la începutul anului șc. 1880—1881, a fost numit ca învățător Vasile Popescu, normalist, de origină de prin Covurlui. Acesta a pus școala pe baze mai solide și, prin stăruințe, s'a construit chiar în acel an și localul de școală, care se vede și astăzi, fiind lucrat solid din zidărie de piatră, având numai despărțiturile dinnăuntru de bârne lipite cu lut. Localul a fost făcut cu două săli de clasă, ocupând extremele și două serii de odăi de locuit, între sălile de clase, cu intrări deosebite.

Învățătorul Popescu a lucrat singur, făcând școală mai mult

cu băieții, până în anul 1884, când s'a înființat a doua școală, de fete, la care a fost numită, ca învățătoare titulară, Casandra Constantinescu. Școalele au funcționat separat până la 1894, când s'au unit într'o singură școală mixtă, cu 2 posturi. Învățătorul Popescu a funcționat la școala de băieți până la moartea lui timpurie, fiind suferind, prin 1890. Învățătoarea Casandra Constantinescu a continuat în postul al II-lea, fiind transferată în altă parte la 1 Septembrie 1897.

După Vasile Popescu a fost numit, ca învățător suplinitor, Ion Ionescu, cu 4 clase gimnaziale, de loc din Bârlad, care, nereușind la concursul de provizorat ținut în Constanța, în anul 1895, a părăsit această carieră și a trecut ca secretar la parchetul de pe lângă tribunalul din Tulcea. La el a absolvit școala primară și a învățat ultimele clase Stanciof Panait, fiul învățătorului Panait Stanciof, despre care am pomenit mai sus. Găsesc nemerit a da câteva lămuriri asupra vieții acestui fiu al Cernei. Mama sa este tot de origină bulgară, trăgându-se dintr'o familie venită de prin Bulgaria. Copilul Panait s'a născut după moartea tatălui său, și a fost crescut de mama sa împreună cu tatăl vitreg, Naum Costea, cu care dânsa s'a remăritat în scurt timp după moartea primului ei bărbat, învățătorul Stanciof, la care a fost mai întâi elevă. În timpul lui Vasile Popescu și Ionescu, fiind uzul a se romaniza numirile de familie, care sunau bulgărește, băiatul Panait a făcut școala primară sub numele de Costescu Panait, după numele de familie romanizat al tatălui său vitreg. Liceul l-a urmat la Brăila sub numele de Stanciof P. Panait, unde a fost întreținut de nașul său Nicolopol, un grec bogat. Atât în școala primară cât și în liceu a fost foarte bun elev.

În timpul din urmă, afirmându-se prin publicitate, și-a interpus, ca nume de familie, numele satului, semnând Panait Cerna, sau pe scurt P. Cerna, nume cu care a urmat și la facultatea de litere din București. Venea prin sat în timpul vacanței de vară, unde se arăta foarte prietenos și comunicativ. Avea însă dese conciliabule, în limba bulgară, ținute, mai ales noaptea, în casa părintească, cu rudele și diferiți săteni de origină bulgară, cărora le dădea mari speranțe, după ce va termina studiile.

Luând licența în litere și filosofie la București, a plecat la Berlin pentru completarea studiilor, fiind subvenționat atât de stat cât și de unii profesori universitari și de persoane din în-

nalta societate bucureștiană. Dela Berlin a plecat la Heidelberg și la Lipsca. Dacă nu mă înșel, a fost și la Oxford în Anglia. Titlul de doctor în litere și filosofie, cu specialitatea în literatura limbilor nordice, l-a obținut la Lipsca, unde a și murit, cam la aceeași etate la care a murit tatăl său, la câteva zile după obținerea titlului de doctor.

Deacolo a fost adus în țară și înmormântat la cimitirul Belu.

Dela el a rămas un singur volum tipărit, intitulat „Poezii”. Școala din Cerna are meritul că-l prenumără printre absolvenții ei, punându-i bazele învățaturii prin învățătorii Vasile Popescu, la care a început, și Ion Ionescu, la care a terminat cursul primar.

În 1896, după Ionescu, a venit ca învățător titular Mihail Bonjuș, normalist dela Galați, actualmente în Anadolchioi — Constanța.

Dela 1 Septembrie 1897 până la 1 Septembrie 1915, a funcționat ca învățător diriginte, neînterupt, G. Coatu, normalist dela școala din Bârlad. În acest timp s'a desfășurat cea mai mare mișcare școlară și culturală în sat.

În munca depusă pentru întărirea și ridicarea sentimentului național, am fost ajutat și de personalul didactic, din care citez pe : Panait Ignat, Dobre Vlădescu, Anton Bulai, Livia Ciurileanu, Gh. Agapie, I. Patraulea, actualmente profesor de pedagogie la o școală normală, Gh. Diaconescu, și mulți suplinitori, etc.

Școala am găsit-o cu 2 posturi, ridicând-o în scurt timp la școală cu 4 posturi, tip urban. Pela 1900 s'a înființat și grădina de copii, pentru care s'a făcut local propriu, zidit din chirpici (cărămidă nearsă) și acoperit cu olane, peste drum de localul de școală primară.

N'am găsit nici un fel de plantație la școală. Punându-mă pe lucru chiar dela început, am umplut curtea școalei primare, cum și a grădinei de copii, cu pomi roditori, cari se ajunsese și făceau fructe din belșug. Am mai înființat grădină școlară și școală de pomi la marginea satului, câmp de experiență la pământul școalei pe o porțiune de $2\frac{1}{2}$ ha.; iar pentru răspândirea cât mai eficace a culturii în popor, am făcut scenă de teatru la școală, chiar din anul 1900, pe care scenă s'au reprezentat cu școlarii și adulții peste 50 de piese mai mici sau mai mari, cu conținutul moral, educativ și cultural. Am întâmpinat însă multe greutăți în cursul anilor, fiind foarte mult împiedecat

chiar de autoritatea comunală, deși era ținută să ne dea tot concursul.

La 24 Ianuarie 1903, a luat ființă în Cerna banca populară „24 Ianuarie”, la înființarea căreia am pus cea mai mare stăruință și am muncit pentru conducerea ei până la plecarea din sat.

Vieța de învățător, pe care am dus-o timp de 18 ani, în mijlocul unei populațiuni cu totul greoaie la orice mișcare culturală românească și foarte puțin asimilabilă manifestărilor făcute pentru afirmarea sentimentelor patriotice, a fost plină de peripeții, asupra cărora vom inzista pe larg cu altă ocazie. Acum ne mărginim numai a atinge pe scurt rolul jucat de școala română în Cerna. Ea a fost un far puternic de lumină dela înființare până la războiul cel mare.

În timpul ocupației s'a dărâmat totul. Bulgarii au înființat din nou școala, redeșteptând sentimentele amorțite, așacă munca încordată și energia pe care am cheltuit-o, cu atât dor de a lucra și cu atâta nețărmurită râvnă, s'a pierdut în vânt.

În timpul războiului localul de școală a fost ars. Zidăria, fiind de piatră, a rămas. Prin mari stăruințe s'a reconstruit și inaugurat la 6 Maiu 1923.

Învățătorii, cari s'au perindat la școala din Cerna, dela 1915 încoace, cu întrerupere în timpul războiului, sunt: Gh. Agapi, definitiv; funcționează până la 1 Sept. 1922. Au mai fost apoi ca învățători titulari și definitivi: Const. Codreanu, Maria Brezoianu, Maria Rădulescu, Teodosie Varabiev, Veneția Sârbu, etc. În prezent funcționează d-l Dumitru Necula, cu soția sa Maria D. Necula, ambii cu titlul de provizoriu. Școala funcționează cu 6 posturi și grădina de copii cu 2.

Numărul absolvenților, dela înființare până la războiul din 1916, deși nu mai există archiva, totuși, pe cât îmi amintesc, este de 157; iar dela 1920 până în prezent se ridică la 136. Avem, așadar, un total de 293 absolvenți de curs primar în sat.

Înainte de războiu, cu toate stăruințele ce le puneam, nu puteam determina pe nici un solvent al școalei dintre săteni, să plece mai departe, decât doar pe fiii de funcționari, între cari citez pe Petre Constantinescu ajuns șef de gară, Maria S. Jurașcu învățătoare la Brăila, etc. Dintre săteni singur Panait Stanciof-Cerna a suit cele mai înalte trepte ale culturii, obținând cel mai mare titlu, pe care moartea nemiloasă l-a răpit

tocmai după ce atinsese culmile. Cine știe dacă destinul nu a trebuit să facă așa!...

După războiu se observă o mare năvală spre carte, fiind aproape 20 plecați pe școli secundare sau speciale, din Tulcea ori Brăila; iar unul, Nenu B. Ivan, absolvent de prin 1915, al cărui tată a fost executat în timpul războiului ca trădător, a ajuns deja la universitate.

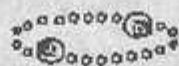
În 1905 s'au împroprietărit în această comună, cu 8 ha. teren de cultură, vre-o 90 familii de veterani din războiul dela 1877, și vre-o 30 familii de bejenari cu 5 ha., în total 120 familii de Români, cari se înstărise bine și întemeiaseră gospodării frumoase chiar. Războiul cel mare a nimicit cu totul aceste înjghebări, fiind astăzi mai mult niște ruine, sau chiar cu totul șterse de pe pământ. Veteranii și coloniștii s'au împuținat de tot, unii perind de boale sau în lupte în timpul războiului, iar alții, descurajați, nu s'au mai înapoiat, ci au rămas prin vechiul regat, de unde veniseră, așa că, ceiace se întemeiaseră cu mari sacrificii, s'a distrus aproape în întregime.

În războiu au fost mulți dezertori și unii s'au manifestat ostil, printr'un împătrit asasinat comis asupra celor ce-au îndrăznit să arboreze tricolorul, când s'a aflat c'au sosit autoritățile românești la Măcin și se gătesc a pleca spre Cerna. Acei ce-au luat parte la săvârșirea unor astfel de fapte sunt toți fugiți în Bulgaria. De asemenea și dezertorii cei mai compromiși nu s'au mai înapoiat.

Sunt însă mulți și acei ce-au luptat până la sfârșit, fiind demobilizați în regulă, precum și câțiva invalizi de războiu.

Mișcarea culturală românească a fost dată cu mult înapoi în timpul ocupației armatei bulgare și au fost distruse cu totul chiar urmele acestei mișcări. Prin stăruință multă și muncă încordată, din partea personalului școalei, în unire și cu ceilalți factori intelectuali din comună, sperăm că în scurt timp se va ajunge iarăși la același nivel.

G. Coatu

E R R A T A.

- Pag. 119 rând 1 de jos: Ellis,, în loc de Ellis.
- " 120 " 17 " " : Mommsen, Röm. Strafrecht, " " " op. cit.
- " 122 " 3 " " : Maior " " " Minor.
- " 127 " 1 " " : lunie " " " iulie.
- " 136 " 25 " sus: în aede " " " îi aede. *
- " 137 " 12 " " : savurat " " " urât.
- " 138 " 4 " jos: șterge cuvântul „nu“.
- " 139 " 15 " " : violatae " " " violate
- " 140 în notă: Suet, în loc de Inet.; Tib. în loc de Pib.
- " 141 rând 13 de jos: și, abia, în loc de și abia.
- " 142 " 10 " " : exprimându-i-se " " " exprimân-
[du-se
- " 143 " 1 " sus: muzice " " " muzicale.
- " 143 " 19 " " : citește: în favoarea lui.
- " 147 ultimul rând de jos: pag 8 nota 3 " " " nota 5.
- " 148 rând 4, citește: pag. 14 nota 1 " " " nota 11.
- " 148 " 12, " " : Este mai ales acel loc, pentru: este acel loc.
- " 154 " 4, " " : pe table cerate. Cu..., în loc de: pe table cerate
cu. și mai departe: orașe, Ovidius... în loc de: orașe. Ovidius...
- " 158 rând 8 de sus: i-a apreciat, în loc de: și-a...
- " 160 " 2 " " : șterge cuvintele: „lui Ovidius“.
- " 163 " 1 " " : libellis în loc de: libbellis.
- " 163 " 15 " " : rixatur " " " : sixatur.
- " 166 " 9 " jos: spatiarer " " " : sporti aer
- " 169 ultimul rând: Ribbeck " " " : Ribek.